

In inscriptiones Psalmorum

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

I

Ἐδεξάμην σου τὸ ἐπίταγμα μετὰ προθυμίας πάσης, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἴσον ἐμοί τε καὶ σοὶ τὴν σπουδὴν χαριζόμενον, καὶ προσέσχον ταῖς τῶν ψαλμῶν ἐπιγραφαῖς. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἐπέταξας διερευνήσασθαι τὴν ἐνθεωρουμένην ταύταις διάνοιαν, ὡς πᾶσι γενέσθαι δῆλον τὸ διὰ τούτων ἡμᾶς πρὸς ἀρετὴν ὀδηγῆσαι δυνάμενον. πάση τοίνυν τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν μετὰ πλείονος τῆς προσοχῆς καθομιλήσας ἀναγκαῖον ᾤθηται μὴ ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν ἄρξασθαι τῆς ἐξετάσεως, ἀλλὰ περὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ψαλμωδίας ἔφοδόν τινα πρὸς τὴν τῶν νοημάτων κατα νόησιν τεχνικὴν προεκθέσθαι, δι' ἧς ἐκ τοῦ ἀκολουθου καὶ ὁ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἡμῖν σαφηνισθήσεται λόγος. χρῆ τοίνυν πρῶτον μὲν τὸν σκοπὸν τῆς γραφῆς ταύτης 5.25 πρὸς ὃ τι βλέπει κατανοῆσαι, εἶτα τὰς δι' ἀκολουθου πρὸς τὸ προκείμενον τῶν νοημάτων κατασκευὰς συνιδεῖν, ἅς ὑποδείκνυσιν ἢ τε τάξεις τῶν ψαλμῶν πρὸς τὴν τοῦ σκοποῦ γνῶσιν εὖ διακειμένη καὶ τὰ τμήματα παντὸς τοῦ βιβλίου ἰδίαις τισὶ περιγραφαῖς ὀριζόμενα, πενταχῇ πάσης τῆς ἐν τοῖς ψαλμοῖς προφητείας διαιρεθείσης. ὧν μετρίως προκατανοηθέντων γνωριμωτέρα ἡμῖν ἢ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ὠφέλεια γενήσεται διὰ τῆς τῶν προξετασθέντων κατανοήσεως φανερούμενη. ἀρκτέον τοίνυν ἐντεῦθεν τῆς θεωρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Τέλος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου μακαριότης ἐστίν. Πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σπουδὴν κατορθούμενον πρὸς τι τὴν ἀναφορὰν πάντως ἔχει. καὶ ὡσπερ ἢ μὲν ἰατρικὴ πρὸς τὴν ὑγίειαν ὄρα, τῆς δὲ γεωργίας ὁ σκοπὸς πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ παρασκευή, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτήσις πρὸς τὸ μακάριον γενέσθαι τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα βλέπει. τοῦτο γὰρ παντὸς τοῦ κατὰ τὸ ἀγαθὸν νοουμένου κεφάλαιον καὶ πέρας ἐστίν. τὸ μὲν οὖν ἀληθῶς τε καὶ κυρίως ἐν τῷ ὑψηλῷ τούτῳ νοήματι θεωρούμενόν τε καὶ νοούμενον ἢ θεία φύσις λέγοιτο ἂν εἰκότως. οὕτω γὰρ ὁ μέγας Παῦλος τὸν θεὸν ὀνομάζει, πάντων τῶν θεολογικῶν ὀνομάτων προθεὶς τὸ μακάριον ἐν τινὶ τῶν ἐπιστολῶν οὕτως γράψας τοῖς ῥήμασιν· Ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς 5.26 οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ὧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ὑψηλὰ περὶ τὸ θεῖον νοήματα κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον ὀρισμὸς ἂν εἴη μακαριότητος. εἰ γὰρ τις ἐρωτηθεῖ τί ἐστὶ τὸ μακάριον, οὐκ ἂν τῆς εὐσεβοῦς ἀποκρίσεως ἀμάρτοι ἐπακολουθήσας τῇ Παύλου φωνῇ καὶ εἰπῶν ὅτι μακάριόν ἐστὶν ὃ κυρίως τε καὶ πρῶτως λέγεται ἢ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος ἐκεῖνο ποσῶς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται, ὅπερ ἢ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν. οὐκοῦν ὄρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις, ἐπεὶ οὖν τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἦτοι τὸ ἐπέκεινα τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦτο μόνον ἐστὶ καὶ μακάριον καὶ ὀρεκτὸν τῇ φύσει, οὗ πᾶν τὸ μετέχον μακάριον γίνεται, καλῶς ἢ θεία τῆς ψαλμωδίας γραφὴ διὰ τινος τεχνικῆς τε καὶ φυσικῆς ἀκολουθίας τὴν πρὸς τοῦτο ἡμῖν ὁδὸν ὑποδείκνυσιν, ἐν ἀπλῇ κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ἀκατασκευῶ τῇ διδασκαλίᾳ ποικίλως τε καὶ πολυειδῶς τὴν μέθοδον τῆς τοῦ μακαρισμοῦ κτήσεως τεχνολογοῦσα. ἔξεστι μὲν οὖν

καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης ὑμνωδίας ἔννοιάν τινα περὶ τοῦ προκειμένου λαβεῖν, ὅπως τριχῆ τεμῶν τὴν ἀρετὴν ὁ λόγος ἐκάστῳ τμήματι κατὰ τινα πρόσφορον ἀναλογίαν προσμαρτυρεῖ τὸ μακάριον, νῦν μὲν τὴν ἀλλοτρίωσιν τοῦ κακοῦ μακαρίζων, ὡς ἀρχὴν γινομένην τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ροπῆς μετὰ δὲ τοῦτο τὴν τῶν ὑψηλῶν τε καὶ θειοτέρων μελέτην, ὡς ἔξιν ἐμποιοῦ σαν ἤδη τοῦ κρεῖττονος. εἶτα τὴν διὰ τούτων τοῖς τελειομέ νοις κατορθουμένην πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν· ἥς χάριν λέγεται καὶ τὰ προλαβόντα μακάρια. ταύτην δὲ τῷ ἀειθαλεῖ ξύλῳ αἰνίσσεται, ὧ ἢ τελειωθεῖσα δι' ἀρετῆς ὁμοιοῦται ζωῇ. 5.27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ὡς δ' ἂν ἀκριβέστερον ἐπισταίημεν τῇ περὶ τῶν ἀρετῶν διδασκαλία, ἣν ὑφηγεῖται διὰ πάσης τῆς ψαλμικῆς ὁδηγίας ὁ λόγος, καλῶς ἂν ἔχοι πρότερον ἡμᾶς ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν διελέσθαι, οἷόν τινα τεχνικὸν λόγον ἐν τάξει δι' ἀκολουθοῦ προάγοντας, πῶς ἔστιν ἐν ἀρετῇ γενέσθαι τὸν ἐραστήν τοῦ τοιούτου βίου. οὕτω γὰρ ἂν ἐπιγνοίημεν τῆς προδεικνυμένης διδασκαλίας ἡμῖν τὸ ἀκόλουθον. χρὴ τοίνυν τὸν μέλλοντα πρὸς ἀρετὴν βλέπειν πρότερον μὲν διακρίνειν τῷ λόγῳ τὸν βίον τὸν τε ἀστεῖον καὶ τὸν ὑπαίτιον, ἰδίῳις ἐκάτερον ἐπισημειωσά μενον γνωρίσμασιν, ὡς ἂν ἀσύγχυτος αὐτῶν ὁ λόγος εἴη μηδενὶ τῶν κοινούντων ἐπιθολούμενος. σημεῖα δὲ τῆς ἐκατέρου τούτων ιδιότητος ἔστι μὲν ἴσως καὶ ἄλλα τινά· τὰ δὲ γενικώτερα τῶν ἄλλων κατὰ γε τὴν ἡμετέραν ὑπόληψίν ἐστι ταῦτα· τὸ μεμερίσθαι πρὸς αἴσθησίν τε καὶ διάνοιαν τὴν ἐγγινομένην τοῖς ἀνθρώποις παρ' αὐτῶν εὐφροσύνην τῆς μὲν κακίας ἠδυνούσης τὴν αἴσθησιν, τῆς δὲ ἀρετῆς τὴν ψυχὴν εὐφραίνουσης. ἐπὶ τούτοις ἂν εἴη ἀκόλουθον δι' εὐφημίας τε καὶ διαβολῆς τὴν τῶν ἀκούοντων διάνοιαν ἀπάγειν τε τοῦ χείρονος καὶ προσοικειοῦν τῷ βελτίονι τῆς μὲν τοῦ πονηροῦ βίου διαβολῆς τὸ μῖσος πρὸς τὴν κακίαν φερούσης, τοῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐπαίνου πρὸς τὸ εὐφημότερον τὴν ἐπιθυμίαν ἐφελκομένου. μετὰ τοῦτο δὲ ὡς ἂν ἐνεργότερον τοῦ ἀγαθοῦ βίου τὸ ἐγκώμιον γένοιτο καὶ ἐμψυχότερος ὁ τοῦ χείρονος ψόγος, αὐτῶν προσήκει τῶν ἐν ἀρετῇ θαυ μασθέντων καὶ τῶν ἐν κακίᾳ κατεγνωσμένων τὴν μνήμην ποιήσασθαι. ἐπίτασιν γὰρ τινα τῆς ἐν τῇ ψυχῇ διαθέσεως ἐμποιεῖ καὶ βεβαιότητα προφανέντα τῶν βίων τὰ ὑποδείγ ματα, πρὸς τὴν τῶν ἀρίστων ὁμοιμίαν τῆς ἐλπίδος τὴν 5.28 ψυχὴν ἐφελκομένης καὶ τῆς ἐπὶ τῶν κατεγνωσμένων διαβολῆς πρὸς ἀποφυγὴν τε καὶ ἀλλοτρίωσιν τῶν ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων παιδοτριβούσης. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἀναγ καῖον ἂν εἴη πρὸς ἐκάτερον τούτων λεπτομερῆ τινα διδασκα λίαν ποιήσασθαι, ἢ καὶ τὸ κρεῖττον ὑποδείξει καὶ ἀποτρέψει τοῦ χείρονος, πρὸς τοῦτο μὲν ὑποθήκαις τισὶν καὶ συμβουλαῖς ὁδηγοῦσα τὴν ἀκοήν, ἀπὸ δὲ τῶν χειρόνων διὰ τῶν ἀπο τρεπτικῶν ἀπείργουσα λόγων. Τούτων δὲ οὕτω διευκρινηθέντων, ἐπειδὴ δυσπαρά δεκτόν ἐστι τῇ φύσει πᾶν τὸ πρὸς ἠδονὴν ἀλλοτρίως ἔχον (ἠδονὴν δὲ λέγω τὴν τοῦ σώματος φίλην· ἢ γὰρ τῆς ψυχῆς εὐφροσύνη πολλῶ τῷ μέσῳ τῆς ἀλόγου τε καὶ ἀνδραποδώδους ἠδυπαθείας ἀπώκισται)· ἴδιον δὲ σημεῖον ἐκατέρου τῶν βίων, τοῦ ἐν ἀρετῇ τε καὶ κακίᾳ, τοῦτο προλαβόντες ἐπέγνω μεν, ὅτι διὰ μὲν τῆς κακίας κολακεύεται ἡμῶν τὰ τῆς σαρκὸς αἰσθητήρια, ἢ δὲ ἀρετῇ ψυχῆς εὐφροσύνη τοῖς κατορθώσασι γίνεται. τοῖς δὲ νῦν εἰσαγομένοις πρὸς τὸν ὑψηλότερον βίον, οἷς ἔτι τοῦ καλοῦ κριτήριον ἢ αἴσθησις εἶναι δοκεῖ, οὕτω ἰκανῶς ἔχει καθορᾶν τὸ ἀγαθὸν ἢ ψυχὴν, ἀγύμναστος ἔτι καὶ ἀήθης οὔσα τῆς τοιαύτης κατανοήσεως. πρὸς δὲ τὸ μὴ γνωριζόμενον ἅπαν, κἂν ὅτι μάλιστα καλὸν ἦ, ἀκίνητος ἡμῶν ἢ ἐπιθυμία μένει, ἐπιθυμίας δὲ μὴ προὔπαρχούσης, οὐδ' ἂν ἠδονὴ τις ἐγγένοιτο τοῦ μὴ ποθουμένου πράγματος. ὁδὸς γὰρ εἰς ἠδονὴν ὁ πόθος γίνεται. ἀναγκαίως ἐπινοῆσαί τι χρὴ

τοιούτον τοῖς μήπω τῆς ἀκηράτου καὶ θείας ἡδονῆς γευσαμένοις, δι' οὗ συμπαραδεχθήσεται τῆς ἀρετῆς τὰ διδάγματα, διὰ τινος τῶν τὴν αἴσθησιν εὐφραϊνόντων ἐφηδυνό μενα, καθάπερ καὶ τοῖς ἰατροῖς ποιεῖν σύνηθες, ὅταν τι πικρὸν τε καὶ δύσληπτον τῶν ἀλεξητηρίων φαρμάκων 5.29 εὐληπτον ποιῶσι τοῖς ἀρρωστοῦσι τῆ τοῦ μέλιτος ἡδονῆ παραρτύνοντες. εἰ δὲ τελείως ἡμῖν ἡ εἰσαγωγή τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου διὰ τῶν εἰρημένων τετεχνολόγηται, ὡς δεῖν πρότερον μὲν ἀπ' ἀλλήλων χωρίσαι τὰ ἐναντία τῶν ἐπιτηδευμάτων, εἶτα ἐκάτερον αὐτῶν τῷ ἰδίῳ γνωρίσματι σημειώσα σθαι, καὶ μετὰ τοῦτο τὸ μὲν ἀποσεμνῦναι τῷ λόγῳ, τὸ δὲ φευκτὸν ἐκ διαβολῆς ἀπεργάσασθαι, τοῖς τε τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν ἐπιρρῶσαι πρὸς ἐκάτερον τὴν διάνοιαν, καὶ ταῖς μερικαῖς ὑποθήκαις τὴν τε πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἄγουσαν ὁδὸν ὑποδείξει καὶ ἀποτρέψει τοῦ χειρόνος, τό τε κατεσκλη κὸς καὶ ἀνδρῶδες τῆς ἀρετῆς ἡδὺ ποιῆσαι τοῖς νηπιάζουσι διὰ τινος τῶν εὐφραϊνόντων τὴν αἴσθησιν ἡμῶν γλυκαινόμενον, καιρὸς ἂν εἴη κατανοῆσαι πῶς διὰ τῆς θεωρηθείσης ταύτης τεχνολογίας πᾶσα προῆκται ἡμῖν ἡ διὰ τῶν ψαλμῶν διδασκαλία τῆς τε κακίας ἀπείργουσα καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐφέλκομένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πρῶτον τοίνυν, ἐκ γὰρ τῶν τελευταίων ἀρχόμεθα τῆς ἐξετάσεως, σκοπήσωμεν τὴν ἐπίνοιαν, δι' ἧς οὕτω σκληρὰν τε καὶ σύντονον οὔσαν τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν τὴν τε τῶν μυστηρίων αἰνιγματώδη διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀπόρρητόν τε καὶ κεκρυμμένην δυσεφίκτοις θεωρήμασι θεολογίαν οὕτως εὐληπτόν τε καὶ γλυκεῖαν ἐποίησεν, ὡς μὴ μόνον τε λειοῖς ἀνδράσι τοῖς ἤδη κεκαθαρμένοις τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητή ρια τὴν διδασκαλίαν ταύτην σπουδάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἴδιον γενέσθαι κτῆμα καὶ νηπίοις ὡς τι τῶν ἀθυρμάτων ἡδονὴν φέρειν καὶ τοῖς παρηλικεστέροις ἀντὶ 5.30 βακτηρίας τε καὶ ἀναπαύσεως γίνεσθαι, τὸν τε φαιδρυνόμενον ἑαυτοῦ νομίζειν εἶναι τῆς διδασκαλίας ταύτης τὸ δῶρον καὶ τὸν σκυθρωπῶς ἐκ περιστάσεως διακείμενον δι' αὐτὸν οἶεσθαι τὴν τοιαύτην τῆς γραφῆς χάριν δεδόσθαι· ὁδοιποροῦντές τε πρὸς τούτοις καὶ θαλαττεύοντες ἄνθρωποι, ἢ τισιν ἐπιδηφρίοις ἐργασίαις προσασχολούμενοι καὶ πάντες ἀπαξιαπλῶς ἐν πᾶσιν ἐπιτηδεύμασιν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐν ὑγιείᾳ τε καὶ ἀρρωστίᾳ, ζημίαν ποιοῦνται τὸ μὴ διὰ στόματος τὴν ὑψηλὴν ταύτην διδασκαλίαν φέρειν. ἤδη δὲ καὶ τὰ συμπόσια καὶ αἱ γαμικαὶ φαιδρότητες ὡς μέρος εὐφροσύνης τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἐν ταῖς θυμηδίαις παραλαμβάνουσιν, ἵνα παρῶμεν τὴν ἔνθεον ἐν ταῖς παννυχίαις διὰ τούτων ὑμνωδίαν καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἐσπουδασμένην ἐν τούτοις φιλοσοφίαν. Τίς οὖν ἡ ἐπίνοια τῆς ἀφράστου ταύτης καὶ θείας ἡδονῆς, ἣν κατέχευε τῶν διδασκάλων ὁ μέγας Δαβίδ, δι' ἧς οὕτω γέγονεν εὐπαραδέκτον τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων τὸ μάθημα; πρόχειρον μὲν ἴσως παντὶ τὸ εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, καθ' ἣν ἐν ἡδονῇ τὴν ἐν τούτοις μελέτην ποιούμεθα· τὸ γὰρ μελωδεῖν τὰ ῥήματα εἶποι τις ἂν αἴτιον εἶναι τοῦ μεθ' ἡδονῆς περὶ τούτων διεξιέναι. ἐγὼ δὲ κἂν ἀληθὲς ἦ τοῦτο, φημί δεῖν μὴ παριδεῖν ἀθεώρητον. ἔοικε γὰρ μεῖζόν τι ἢ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν ὑποσημαίνειν ἢ διὰ τῆς μελωδίας φιλοσοφία. τί οὖν ἐστὶν ὁ φημί; ἤκουσά τινος τῶν σοφῶν τὸν περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν διεξιόντος λόγον, ὅτι μικρὸς τις κόσμος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου. ἡ δὲ τοῦ παντὸς διακόσμησις ἀρμονία τίς ἐστὶ μουσικὴ πολυειδῶς καὶ ποικίλως κατὰ τινὰ τάξιν καὶ ῥυθμὸν πρὸς ἑαυτὴν ἡρμοσμένη καὶ ἑαυτῇ συνάδουσα καὶ μηδέποτε τῆς συμφωνίας ταύτης διασπωμένη, εἰ καὶ πολλή τις ἐν 5.31 τοῖς καθ' ἕκαστον ἢ τῶν ὄντων διαφορὰ θεωρεῖται. οἷον γὰρ ἐπὶ τοῦ πλήκτρου γίνεται τοῦ τεχνικῶς ἀπτομένου τῶν τόνων καὶ τὸ μέλος ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν φθόγγων προάγοντος, ὡς εἶγε μονοειδῆς τις ἐν

παῖσιν ὁ φθόγγος ἦν, οὐδ' ἂν συνέστη πάντως τὸ μέλος· οὕτως καὶ ἡ τοῦ παντὸς κρᾶσις ἐν ποικίλοις τῶν καθ' ἕκαστον ἐν τῷ κόσμῳ θεωρουμένων διὰ τινος τεταγμένου τε καὶ ἀπαραβάτου ῥυθμοῦ αὐτῆ ἑαυτῆς ἀπτομένη καὶ τὴν τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον εὐαρμοσίαν ἐργαζομένη τὴν παναρμόνιον ταύτην ἐν τῷ παντὶ μουσουργεῖ μελωδίαν, ἧς ἀκροατῆς ὁ νοῦς γίνεται κατ' οὐδὲν τῆ ἀκοῆ ταύτη συγχρώμενος, ἀλλ' ὑπερκύπτων τὰ τῆς σαρκὸς αἰσθητήρια καὶ ἄνω γενόμενος, οὕτως ἐπαίει τῆς τῶν οὐρανῶν ὑμνωδίας. ὡς μοι δοκεῖ καὶ ὁ μέγας ἀκηκοέναι Δαβίδ, ὅτε διὰ τῆς θεωρουμένης αὐτοῖς τεχνικῆς τε καὶ πανσόφου κινήσεως, τὴν δόξαν τοῦ ἐν αὐτοῖς ταῦτα ἐνεργοῦντος θεοῦ διηγου μένων ἐπηκροάσατο. Ἀληθῶς γὰρ τῆς ἀνεφίκτου τε καὶ ἀφράστου θεοῦ δόξης ὕμνος ἐστὶ τῷ τοιούτῳ ῥυθμῷ προαγόμενος ἢ τῆς κτίσεως πάσης πρὸς ἑαυτὴν συνωδία διὰ τῶν ἐναντίων συγκεκραμένη. ἐναντίως γὰρ ἔχει πρὸς ἄλληλα στάσις καὶ κινήσις, ταῦτα δὲ κέκραται μετ' ἀλλήλων ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων καὶ τις ἀμήχανος ἐν αὐτοῖς καθορᾶται τῶν ἀντικει μένων μίξις, ὡς καὶ ἐν τῇ κινήσει τὸ στάσιμον δείκνυσθαι καὶ ἐν τῷ μὴ κινουμένῳ τὸ ἀεικίνητον. κινεῖται μὲν γὰρ τὰ κατ' οὐρανὸν αἰεὶ πάντα ἢ τῷ ἀπλανεῖ συμπεριπολοῦντα κύκλῳ ἢ κατὰ τὸ ἐναντίον διὰ τῶν πλανητῶν ἀνελισσόμενα. ἔστηκε δὲ πάντοτε καὶ ἐπὶ τῆς ταυτότητος μένει ὁ ἐν τούτοις εἰρμός οὐδέ ποτε ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν ἐφ' ἑτερόν τι καινὸν 5.32 μεθιστάμενος, ἀλλ' αἰεὶ ὡσαύτως ἔχων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ διαμένων. ἢ τοίνυν τοῦ ἐστῶτος πρὸς τὸ κινούμενον σύνοδος ἐν τεταγμένη τινὶ καὶ ἀπαραβάτῳ γινομένη διὰ παντὸς εὐαρμοστίᾳ μουσικῆ τίς ἐστὶν ἀρμονία σύγκρατον καὶ θεσπεσίαν τῆς τὸ πᾶν διακρατούσης δυνάμεως ὑμνωδίαν ἀποτελοῦσα. ἧς μοι δοκεῖ καὶ ὁ μέγας Δαβίδ ἐν ἀκροάσει γενόμενος εἰπεῖν ἐν τινὶ τῶν ψαλμῶν, ὅτι αἰνοῦσι τὸν θεὸν αἱ τε ἄλλαι δυνάμεις αἱ κατ' οὐρανὸν πᾶσαι καὶ τὸ ἀστρῶν φῶς, ὃ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ τῶν οὐρανῶν οὐρανοὶ καὶ τὸ ὑπερουράνιον ὕδωρ, ὅτι ποτὲ τὸ ὕδωρ λέγει, καὶ τὰ ἐξῆς πάντα ὅσα ἢ κτίσις ἔχει. ἢ γὰρ τῶν πάντων πρὸς ἄλληλα σύμπνοιά τε καὶ συμπάθεια τάξει καὶ κόσμῳ καὶ ἀκολουθίᾳ διοικουμένη ἢ πρώτη τε καὶ ἀρχέτυπος καὶ ἀληθὴς ἐστὶ μουσικῆ· ἦν ὁ τοῦ παντὸς ἀρμοστής τῷ ἀρρήτῳ τῆς σοφίας λόγῳ διὰ τῶν αἰεὶ γινομένων [ἐν σοφίᾳ] τεχνικῶς ἀνακρούεται. εἰ οὖν ὁ διάκοσμος ὅλος μουσικῆ τίς ἀρμονία ἐστίν, ἦς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, μικρὸς δὲ κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος καὶ μίμημα τοῦ ἀρμοσαμένου τὸν κόσμον πεποιήται, ὅπερ ἐπὶ τοῦ μεγάλου κόσμου οἶδεν ὁ λόγος, τοῦτο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἐν τῷ μικρῷ βλέπει· τὸ γὰρ μέρος τοῦ ὅλου ὁμογενές ἐστὶ πάντως τῷ ὅλῳ. ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ψήγματι βραχείας ὑάλου κατὰ τὸ στίλβον μέρος ὅλον ἔστιν ἰδεῖν ὡς ἐν κατόπτρῳ τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου δεικνύμενον, καθὼς χωρεῖ ἢ βραχύτης τοῦ στίλβοντος, οὕτω καὶ ἐν τῷ μικρῷ κόσμῳ, τῇ ἀνθρωπίνῃ λέγω φύσει, πᾶσα ἢ ἐν τῷ παντὶ θεωρουμένη μουσικῆ καθορᾶται ἀναλογοῦσα τῷ ὅλῳ διὰ 5.33 τοῦ μέρους, ὡς χωρεῖται τὸ ὅλον ὑπὸ τοῦ μέρους. δείκνυσι δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὀργανικῆ τοῦ σώματος ἡμῶν διασκευὴ πρὸς ἐργασίαν μουσικῆς φιλοτεχνηθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως. ὄρας τὸν τῆς ἀρτηρίας αὐλόν, τὴν τῆς ὑπερώας μαγάδα, τὴν διὰ γλώττης καὶ παρειῶν καὶ στόματος, ὡς διὰ χορδῶν καὶ πλήκτρον, κιθαρῶδιαν; Ἐπεὶ οὖν πᾶν τὸ κατὰ φύσιν φίλον τῇ φύσει, ἀπεδείχθη δὲ κατὰ φύσιν ἡμῖν οὕσα ἢ μουσικῆ, τούτου χάριν ὁ μέγας Δαβίδ τῇ περὶ τῶν ἀρετῶν φιλοσοφίᾳ τὴν μελωδίαν κατέμιξεν, οἷόν τινα μέλιτος ἠδονὴν τῶν ὑψηλῶν καταχέας δογμάτων, δι' ἧς ἑαυτὴν ἀναθεωρεῖ τρόπον τινὰ καὶ θεραπεύει ἢ φύσις. θεραπεία γὰρ φύσεώς ἐστὶν ἢ τῆς ζωῆς εὐρυθμία, ἦν μοι δοκεῖ συμβουλευεῖν δι' αἰνιγμάτων ἢ μελωδία. τάχα γὰρ αὐτὸ τοῦτο πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν τοῦ βίου κατάστασιν παραίνεσις γίνεται τὸ μὴ δεῖν ἄμουσόν τε καὶ ἔκτροπον καὶ παρηχημένον τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων εἶναι τὸ ἦθος, μήτε πέρα τοῦ μέτρου τῆς χορδῆς ὀξυτονούσης· ῥήγνυται γὰρ πάντως ὑπερτείνον μενον τῆς χορδῆς τὸ εὐάρμοστον·

μήτ' αὖ πρὸς τὸ ἐναντίον ἐν ἀμετρίᾳ δι' ἡδονῆς ὑποχαλᾶν τὸν τόνον· κωφὴ γὰρ καὶ ἄναυδος γίνεται ἡ ψυχὴ τοῖς τοιοῦτοις πάθεσιν ἐγχαυνωθεῖσα· καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως ἐπιτείνειν τε κατὰ καιρὸν καὶ ὑφιέναι τοῦ τόνου· πρὸς τοῦτο βλέποντας, ὅπως ἂν ἡμῖν διὰ παντὸς εὐμελὴς τε καὶ εὐρυθμὸς ὁ ἐν τοῖς ἤθεσι διαμένοι τρόπος μήτε ἀμέτρως λυόμενος μήτε πέρα τοῦ μέτρου ὑπερτείνόμενος. ὅθεν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς θείας ταύτης μουσικῆς προσμαρτυρεῖ τῷ Δαβίδ ἡ ἱστορία· ὅτι παράφορον ποτε καταλαβὼν τὸν Σαοὺλ καὶ ἐξεστηκότα τῆς διανοίας οὕτως ἐξιάσατο κατεπάδων τοῦ πάθους, ὥστε αὐτῷ πάλιν πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν τὴν διάνοιαν. δῆλον οὖν ἐκ τούτων ἐστὶ πρὸς ὃ τι βλέπει τῆς μελωδίας τὸ αἰνίγμα, ὅτι τὴν τῶν παθημάτων καταστολὴν συμβουλεύει 5.34 ποιεῖσθαι τῶν διαφόρων ἡμῖν ἐγγινομένων ἐκ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων. ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσήκει μὴ παραδραμεῖν ἀθεώρητον, ὅτι οὐ κατὰ τοὺς ἔξω τῆς ἡμετέρας σοφίας μελοποιούς καὶ ταῦτα τὰ μέλη πεποίηται· οὐ γὰρ ἐν τῷ τῶν λέξεων τόνῳ κεῖται τὸ μέλος, ὡσπερ ἐν ἐκείνοις ἔστιν ἰδεῖν, παρ' οἷς ἐν τῇ ποιᾷ τῶν προσωδιῶν συνθήκη, τοῦ ἐν τοῖς φθόγγοις τόνου βαρυνομένου τε καὶ ὀξυτονοῦντος καὶ βραχυνομένου τε καὶ παρατείνοντος, ὁ ῥυθμὸς ἀποτίκτε, ἀλλὰ ἀκατάσκευόν τε καὶ ἀνεπιτήδευτον τοῖς θείοις λόγοις ἐνεῖρας τὸ μέλος, ἐρμηνεύειν τῇ μελωδίᾳ τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν βούλεται, τῇ ποιᾷ συνδιαθέσει τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν τόνου τὸν ἐγκείμενον τοῖς ῥήμασι νοῦν ὡς δυνατὸν ἐκκαλύπτων. τὸ μὲν οὖν προσόψημα τῆς ἐδωδῆς τοιοῦτον, ὧ καταγλυκαίνεται καθάπερ τισὶν ἡδύσμασιν ἢ τῶν διδαγμάτων τροφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Καιρὸς δ' ἂν εἴη καὶ αὐτὴν ἤδη τὴν τῶν ἀρετῶν πανδαισίαν κατανοῆσαι τῷ λόγῳ κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν ἡμῖν τεχνικὴν θεωρίαν. πρῶτον μὲν γὰρ φανεροῖς σημείοις διακεκριμένην ἔστιν εὐρεῖν τὴν ἀρετὴν ἐκ τῆς κακίας, ὡς ἀσύγχυτον εἶναι τὴν ἐκατέρου τούτων πρὸς τὸ ἐναντίον διαφοράν. ἐκ γὰρ τῆς ἐγγινομένης ἡμῖν ἀπ' αὐτῶν εὐφροσύνης τὸ ἐξαίρετον τῆς τῶν ἐπιτηδευμάτων ιδιότητος δείκνυται, τῆς μὲν κακίας τὰς περὶ τὸ σῶμα αἰσθήσεις, τῆς δὲ ἀρετῆς τὴν ψυχὴν εὐφραινούσης· ὡς ἀπλανῆ τε καὶ ἀναμφίβολον εἶναι τὴν ἐκ τῶν σημείων τούτων εὐρισκομένην τοῦ ὑποκειμένου φύσιν. καὶ τοῦτο ἐξ ἄλλων τέ τινων κατὰ τε τὸ πρόχειρον καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ βάθει κειμένην θεωρίαν τῶν νοημάτων 5.35 ἐν πολλοῖς τῆς ψαλμωδίας ἔστιν εὐρεῖν, καὶ μάλιστα γὰρ κατὰ τὸν τέταρτον ψαλμόν, ἐν ᾧ φησι βαρυκαρδίους εἶναι τοὺς τὸ ψεῦδος καὶ τὸ μάταιον τῆς ἀληθείας μὴ διακρίνοντας, ἀλλ' ἀγαπῶντας μὲν τὸ ἀνύπαρκτον, περιορῶντας δὲ τὸ μένον καὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι ἄξιον. μόνην γὰρ εἶπε θαυμαστὴν ἀληθῶς εἶναι τὴν ὀσιότητα, τὰ δὲ ἄλλα πάντα τὰ ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν σπουδαζόμενα τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπολήψει κεῖσθαι, ἐφ' ἑαυτῶν οὐκ ὄντα, ἀλλ' ἐν τῇ ματαίᾳ τῶν ἀνθρώπων οἴησει τὸ εἶναι ἔχειν δοκοῦντα. καὶ ὡς ἂν φανερώτερον ἐκκαλύψει τὸ περὶ τούτων δόγμα, προῖόν φησιν, ὅτι οἱ πολλοὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τοῖς φαινομένοις ὀρίζονται, λέγοντες ἐκεῖνο μόνον εἶναι ἀγαθόν, ὅπερ ἂν τις τῇ αἰσθήσει προδείξη. Πολλοὶ γὰρ, φησί, λέγουσι τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ; ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν βλέπων τὴν μὲν ἀνδραποδώδη ταύτην τοῦ καλοῦ κρίσιν περιορᾷ. ἐν δὲ τῷ φωτὶ τὸ καλὸν βλέπει. καὶ οὕτως ἐπισημειοῦται τὴν θεοειδῆ τε καὶ ὑψηλὴν εὐφροσύνην· φῶς δὲ ἐκεῖνο λέγει τὸ ἐκ τοῦ θείου προσώπου ἀπαυγαζόμενον, οὗ καθικέσθαι ἢ αἰσθησὶς φύσιν οὐκ ἔχει. Ἐσημειώθη γὰρ, φησίν, ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε. θεοῦ γὰρ πρόσωπον ἐν χαρακτῆρσί τισι θεωρούμενον οὗ μοι δοκεῖ ἕτερον παρὰ τὰς ἀρετὰς νοεῖν ὁ προφήτης· ταύταις γὰρ τὸ θεῖον εἶδος χαρακτηρίζεται. καὶ τοῦτο εἰπὼν τὸ τέλειον γνῶρισμα λέγει τῆς ἀρετῆς· Ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου, ἀντὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ τὴν καρδίαν λέγων. οὐ γὰρ ἔστι τοῖς ἐκ

κακίας δελεάσασσι τὸν νοῦν ἠσθῆναι. ἀντιδιαστέλλει δὲ τῇ τῆς καρδίας εὐφροσύνη τὴν ὑλώδη ταύτην καὶ βιωτικὴν εὐθηνίαν, λέγων τοῖς τὸ παρὸν ὄρωσι τὴν γαστέρα τοῦ καλοῦ κριτήριον γίνεσθαι. σῖτον γὰρ 5.36 καὶ οἶνον εἰπὼν τοῖς τοιούτοις πληθύνεσθαι, ἀπὸ μέρους πάσας τὰς περὶ γαστέρα καὶ θοίνην ἡδονὰς τῷ λόγῳ συμπεριέ λαβεν· αἱ πάσης ἄρχουσιν ὑλικῆς ἀσχολίας, περὶ ἧ ἡ σπουδὴ εἰς οὐδὲν εὐοδοῦται πέρασ, οὐ γὰρ ἔστι τῆς ἐν ἀκαρεῖ γινομένης τοῖς ἀνθρώποις ἀπολαύσεως ἐν τῇ φύσει ταμιεῖον οὐδέν, ὥστε ἀπόθετον ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡδονήν, ἣν κατὰ πᾶσαν κτῶνται σπουδῆν, ἀλλ' ὡσπερ τι τῶν ἀπατηλῶν φαντασμάτων κεκρατῆσθαι παρὰ τῶν φιληδόνων δόξαν εὐθύς ἠφανίσθη καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν μετεχώρησε. τοῦ δὲ τοιούτου φάσματος ἐν ἴχνος καταλείπεται μετὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἢ αἰσχύνῃ, βαθύν τε καὶ δυσεξάλειπτον ἐνσημηναμένη τούτοις τὸν τύπον τούτων, δι' ὧν ἂν παρέλθῃ, ὡς δυνατὸν εἶναι, κατὰ τὴν τέχνην τῶν θηρευόντων τοῖς ἴχνεσι διαγιγνώσκειν τοῦ θηρίου τὴν φύσιν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅταν ἀφανὲς ᾖ τὸ θήραμα, διὰ τοῦ ἴχνους τὸ ζῶον γνωρίζουσιν. εἰ οὖν ὁ σῦς ἢ ὁ λέων τοῖς ἴχνεσι τοῖς ἰδίῳις καταμηνύονται, ἀκόλουθον πάντως καὶ τῆς ἡδονῆς τὴν φύσιν ἐν τῷ ὑπολειφθέντι αὐτῆς ἴχνει γνωρίζεσθαι. ἀλλὰ μὴν τὸ ἴχνος αὐτῆς αἰσχύνῃ ἔστιν. ἄρα καὶ ἡ ἐνσημηναμένη τῇ ψυχῇ τὸν τοιοῦτον τύπον ἢ αὐτὸ πάντως αἰσχύνῃ ἔστιν ἢ ποιητικῇ τῆς αἰσχύνης. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡμῖν ἐν παρεξοδίῳ προεθεωρήθη τῷ τόπῳ· δεῖξαι γὰρ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔδει διὰ τῆς ψαλμωδίας, οἷον ἐκατέρου τῶν κατ' ἀρετὴν τε καὶ κακίαν ἐπιτηδευμάτων ἔστι τὸ πέρασ. ἐν τοίνυν τῷ προειρημένῳ ψαλμῷ τὸ τῆς ἀρετῆς εἰπὼν τέλος εἰρήνην εἶναι καὶ ἄνεσιν καὶ τὴν μονοειδῆ τε καὶ ἀνεπίμικτον πρὸς τὰ πάθη κατοίκησιν τὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς τοῦ θεοῦ μετουσίας κατορθουμένην τὸ ἀντικείμενον 5.37 τούτῳ ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς σιωπῆς ἐνεδειξάτο, πολλαχῇ δὲ διὰ τῆς ψαλμωδίας βοᾷ λέγων Οἱ δὲ παράνομοι ἐξολοθρευθήσονται, καὶ Σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσεται, καὶ Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· καὶ ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, καὶ ἄλλα μυρία τούτοις ὁμοιότροπα. γέμει δὲ πᾶσα τῆς ψαλμωδίας ἢ βίβλος τῶν τε τῆς ἀρετῆς ἐπαίνων καὶ τῆς κατηγορίας τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων. ἢ τε τῶν ἱστοριῶν μνήμη πρὸς τοὺς δύο σκοποὺς μεριζομένη, ζηλωτὴν μὲν ποιεῖ τὴν ἀρετὴν τῶν εὐδοκίμων προσώπων, φευκτὴν δὲ διὰ τῶν κατεγνωσμένων τὴν πονηρίαν. ὅταν μὲν γὰρ σε πρὸς ἀρετὴν ἐπεγείρῃ τῷ ὑποδείγματι, λέγει· Μωυσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν. ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς. ὅταν δὲ τὸ πονηρὸν τῆς κακίας ὑποδεικνύει πέρασ, τὰ πάθη τῶν ἐν πονηρίᾳ κατεγνωσμένων διεξείσιν. Ἦνοιχθη ἡ γῆ καὶ κατέπιεν Δαθάν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρών. φλόξ κατέφλεξεν ἁμαρτωλοὺς· καὶ Ποίησον αὐτούς ὡς τὴν Μαδιάμ καὶ τὸν Σισάρα· καὶ Θεοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήβ καὶ Ζῆβ καὶ Ζεβεὲ καὶ Σαλμανά, πάντας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα· τὰς τε μερικὰς συμβουλάς πάσας σοι βοᾷ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἢ ψαλμωδία, ἐν οὐδενὶ μέρει τὴν πρὸς τὸ καλὸν προτροπὴν παραλείπουσα, καὶ δι' ὧν ἂν τις φύγοι τὴν κακίαν· πάντα ταῖς πρὸς τὸ καλὸν ὀδηγούσαις συμπαρέζευκται γνώμαις. 5.38 ἢ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις φυγὴ τοῦ ἐναντίου καὶ ἀναίρεσις γίνεται. παρέλκον δ' ἂν εἴη πάντα ταῦτα δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι, φανερᾶς οὔσης τοῖς ἐντυχάνουσι τῇ γραφῇ ταύτῃ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδῆς τοῦ λόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Τέτμηται δὲ πενταχῇ πᾶσα ἡ τῶν ψαλμῶν πραγματεία, καὶ τίς ἔστιν ἐν τοῖς τμήμασι τούτοις τεχνικὴ διασκευὴ καὶ διαίρεσις. ἢ δὲ περιγραφὴ τῶν τμημάτων φανερὰ γίνεται θεαίαις τισὶ δοξολογίαις ὁμοιοτρόπως ἐναπολήγουσα, ἃς ἕξεστιν

ἐπιγνῶναι κατὰ τὴν παρ' ἡμῶν ὑποδεικνυμένην ἐν ταῖς ψαλμωδίαις διαίρεσιν. ἔστι δὲ ἐκάστου τμήματος ἀριθμὸς τῶν ψαλμωδιῶν οὗτος· τοῦ πρώτου τεσσαράκοντα· τοῦ δευτέρου εἷς καὶ τριάκοντα· ἑπτὰ καὶ δέκα δὲ τοῦ τρίτου, καὶ τοῦ τετάρτου τοσοῦτοι· τοῦ δὲ πέμπτου πέντε καὶ τεσσαράκοντα. ἴσταται οὖν τὸ πρῶτον μέρος ἐπὶ τὸν τεσσαρακοστὸν ἐκ τοῦ πρώτου, οὗ πέρας ἐστὶν Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο. τὸ δεύτερον ἐπὶ τὸν ἑβδομηκοστὸν τε καὶ πρῶτον, οὗ τὸ τέλος οὕτως ἔχει· Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος, καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ, γένοιτο, γένοιτο. τὸ τρίτον ἐπὶ τὸν ὀγδοηκοστὸν τε καὶ ὄγδοον, καταλήγει δὲ καὶ τοῦτο εἰς ὅμοιον πέρας. ἔχει γὰρ οὕτως· Εὐλογητὸς κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο. τοῦ δὲ τετάρτου τμήματος πέρας ὁ ἑκατοστός τε καὶ πέμπτος, οὗ τὸ τέλος τοῖς λοιποῖς παραπλήσιον· Εὐλογητὸς κύριος ὁ 5.39 θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, καὶ ἔρει πᾶς ὁ λαὸς Γένοιτο, γένοιτο. πέμπτου δὲ μέρος ἐστὶν ἀπὸ τούτου εἰς τὸν ἔσχατον, οὗ πέρας Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον. Τίνα τοίνυν τὴν ἐν τούτοις τεχνικὴν τάξιν κατενοήσαμεν, καιρὸς ἂν εἴη δι' ὀλίγων εἰπεῖν. ἐν τῷ πρώτῳ τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας ἴσθησι μὲν τῆς ἀτόπου πλάνης, ἐφέλκεται δὲ πρὸς τὴν τοῦ κρεῖττονος αἴρεσιν, ὡς μηκέτι ταῖς τῶν ἀσεβῶν ἀπάταις ἐπιπορεύεσθαι, μηδὲ τῆς πονηρᾶ τρίβου τῆς ἀμαρτίας διὰ βάθους ἐνίστασθαι, μηδὲ ἀκίνητόν τε καὶ καθιδρυμένην ἑαυτοῖς τὴν κακίαν ἐπιτηδεύειν, ἀλλὰ τῷ θείῳ συνάπτεσθαι νόμῳ διὰ μελέτης τὴν ἀπλανῆ πορείαν ἑαυτοῖς κατορθώσαντας, ὡς ἂν ἐνριζωθεῖν φυτοῦ δίκην αὐτοῖς ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἕξιν ταῖς θείαις διδασκαλίαις ἐπαρδομένη. ἢ οὖν πρώτη πρὸς τὸ ἀγαθὸν εἴσοδος ἢ τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἀπόστασις, δι' ἧς γίνεται ἢ μετοχὴ τοῦ βελτίονος. Ὁ δὲ γευσάμενος ἤδη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆ καθ' ἑαυτὸν πείρα τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν κατανοήσας, οὐκέτι τοιοῦτός ἐστιν, ὡς ἀνάγκη τινὶ καὶ νουθεσίᾳ τῆς πρὸς τὴν κακίαν προσπαθείας ἀφέλκεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν βλέπειν, ἀλλ' ὑπερδιψῆ τοῦ βελτίονος. τὸ γὰρ ἄσχετόν τε καὶ σφοδρὸν τῆς ἐπιθυμίας τῆ δίψῃ προσεικάζει ὁ λόγος, ἐπιζητήσας τὴν διψωδεστάτην ἐν τοῖς ζώοις φύσιν, ὡς ἂν μάλιστα τὸ ἐπιτεταμένον τῆς ἐπιθυμίας διὰ τοῦ ὑπερβαλλόντως ἐν δίψῃ γινομένου ζώου ἐπιδειχθεῖν. τοῦτο δὲ τὸ ζῶον ἔλαφον λέγει, ᾧ φύσις ἐστὶ τῆ ἐδωδῆ τῶν ἰοβόλων θηρίων πιαίνεσθαι. θερμοὶ δὲ καὶ 5.40 διακαεῖς οἱ χυμοὶ τῶν θηρίων, ὧν ἐμφαγοῦσα ἢ ἔλαφος, ξηροτέρα γίνεται κατ' ἀνάγκην φαρμακευθεῖσα τῷ τῶν θηρίων χυμῷ. καὶ διὰ τοῦτο σφοδρότερον ἐπιθυμεῖ τοῦ ὕδατος, ἵνα θεραπεύσῃ τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης βρώσεως αὐτῆ ἐγγινομένην ξηρότητα. ὁ τοίνυν προτελεσθεὶς τὴν ἐν ἀρετῇ ζωὴν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς ψαλμωδίας καὶ τὸ γλυκὺ τοῦ ποθομένου τῆ γεύσει γνωρίσας, δαπανήσας δὲ πᾶν ἐρπυστικὸν ἐπιθυμίας εἶδος ἐν ἑαυτῷ καὶ τοῖς τῆς σωφροσύνης ὁδοῦσι διαφαγὼν ἀντὶ θηρίων τὰ πάθη, διψῆ τῆς τοῦ θεοῦ μετουσίας πλέον ἢ καθ' ὅσον ποθεῖ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων ἢ ἔλαφος. ἔπεται δὲ τῷ τῆς πηγῆς ἐπιτυχόντι μετὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν δίψαν τοσοῦτον σπᾶσαι τοῦ ὕδατος, ὅσον ἢ ἐπιθυμία κατ' ἐξουσίαν ἐφέλκεται. ὁ δὲ λαβὼν ἐν ἑαυτῷ τὸ ποθούμενον πλήρης ἐστὶν οὗ ἐπόθησεν. οὐ γὰρ καθ' ὁμοιότητα τῆς ἐν σώματι πλησμονῆς κενοῦται πάλιν τὸ πλήρες γενόμενον οὐδὲ ἀργὸν ἐν ἑαυτῷ τὸ ποτὸν διαμένει, ἀλλ' ἢ θεία πηγὴ, ἐν ᾧ περ ἂν γένηται, πρὸς ἑαυτὴν μεταποιεῖ τὸν ἀψάμενον καὶ συµμεταδίδωσι τῆς ἰδίας δυνάμεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'

Ἄλλὰ μὴν ἰδίον ἐστὶ τῆς θεότητος ἢ ἐποπτικῆ τῶν ὄντων δύναμις τε καὶ ἐνέργεια. οὐκοῦν ὁ ἐν ἑαυτῷ ἔχων ὅπερ ἐπόθησε, καὶ αὐτὸς ἐποπτικὸς γίνεται καὶ

τὴν τῶν ὄντων διασκοπεῖται φύσιν. διὰ τοῦτο τοῦ τρίτου τμήματος τῆς ψαλμωδίας ταύτην πεποιήται τὴν ἀρχὴν, ἐν ᾧ τοῦτο μάλιστα διεξετάζει ὁ λόγος, πῶς τὸ δίκαιον τῆς θείας κρίσεως ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ βίου διασωθήσεται, οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν προαιρέσεων τῆς κατὰ τὸν βίον τοῦτον εὐκληρίας ὡς τὰ πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐγγινομένης. πολλάκις γὰρ περὶ 5.41 τὸν αὐτὸν τὰς δύο κατιδεῖν ἔστιν ἀκρότητας, τὸ ἔσχατον ἐν κα κία καὶ τὸ κατὰ τὴν εὐημερίαν ἀκρότατον. πρὸς ὃν τις βλέπων ὀκλάζει πῶς τὴν διάνοιαν, μὴ ποτε κρεῖττον ἢ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ χεῖρον λεγόμενον, καὶ τὸ ἔμπαλιν κακὸν ἐκεῖνο, ὃ ἐν τῇ τοῦ κρεῖττονος ἀριθμεῖται μοίρᾳ. εἰ γὰρ ἐπαινεῖται μὲν ἡ δικαιοσύνη, πράττει δὲ κακῶς ὁ περὶ ταύτην ἔσπου δακῶς, διαβάλλεται δὲ ἡ κακία καὶ πάντων τῶν σπουδαζομένων διαρκεῖς τὰς ἀπολαύσεις τοῖς περὶ αὐτὴν ἔσπουδακόσι χαρίζεται, πῶς ἔστι μὴ προτιμότεραν πρὸς βίου αἴρεσιν οἴεσθαι τὴν κακίαν τῆς ἀρετῆς, τὴν κατεγνωσμένην τῆς ἐγκωμιαζομένης; ὁ τοίνυν ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν καὶ οἷον ἀπὸ τινος σκοπιᾶς ἐξεχούσης τοῖς ἀφροσύνοσι τὸν ὀφθαλμὸν ἐπεκτείνων εἶδεν ἐν ᾧ ἔστι τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν τὸ διάφορον, ὅτι ἐκ τῶν ἐσχάτων, οὐκ ἐκ τῶν παρόντων ἢ τούτων γίνεται κρίσις. τῷ γὰρ ἐποπτικῷ τε καὶ διορατικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ ὡς παρὸν κατανοήσας τὸ δι' ἐλπίδος τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκείμενον, καὶ παρελθὼν τῇ ψυχῇ πᾶν τι φαινόμενον, ἐντός τε τῶν οὐρανίων ἀδύτων παραδύς καθάπτεται τῆς ἀκρισίας τῶν μικροπρεπῶς τὴν τοῦ καλοῦ κρίσιν τοῖς αἰσθητικοῖς μορίοις ἐπιτρεπόντων. δι' ὧν φησιν Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς; τῷ αὐτῷ μορίῳ τοῦ λόγου τὸ μὲν οὐράνιον θαυμαστικῶς μεγαλύνων τε καὶ ἐξαίρων τῷ λόγῳ, τὸ δὲ ἐπὶ γῆς τοῖς τῶν ἀνοήτων ὀφθαλμοῖς σπουδαζόμενον καταφρονητικῶς τε καὶ σκωπτικῶς ἐξευτελίζων τε καὶ μυσαιτόμενος. ὡς εἴ τις τῶν ἐν φυλακῇ τεχθέντων μέγα τι κρίνων ἀγαθὸν εἶναι τὸν ζόφον, ᾧ ἐνετράφη τε καὶ συνηύξησεν, εἶτα τῆς ὑπαίθρου 5.42 χάριτος μετασχὼν καταγινώσκει τῆς προτέρας αὐτοῦ κρίσεως, λέγων οἷων θεαμάτων ἡλίου τε καὶ ἀστέρων καὶ παντὸς τοῦ περὶ τὸν οὐρανὸν κάλλους προετίθη τὸν συνηθὴ ζόφον δι' ἀπειρίαν τοῦ κρεῖττονος. οὗ χάριν προκαταγινώσκει τῷ λόγῳ τῆς περὶ τὸ καλὸν ἀκρισίας, κτηνώδη λέγων ἑαυτὸν εἶναι, ἕως ἐν ἐκείνοις τὸ ἀγαθὸν ἔώρα. ἐπεὶ δὲ ἐγένετο μετὰ τοῦ θεοῦ, θεὸς δὲ ὁ λόγος, καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν ὠδηγήθη, ὀδηγὸς δὲ γίνεται αὐτῷ δεξιὸς διὰ τῆς βουλῆς ὁ λόγος καὶ εἶδε τὴν ἐν ἀρετῇ δόξαν, δι' ἧς γίνεται τοῖς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπουσιν ἡ ἀνάληψις, τότε χρῆται ταῖς φωναῖς ἐκείναις, ὧν ἡ μὲν ἐν θαύματι ποιεῖται τὸ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθόν, ἡ δὲ τὸ οὐτιδανόν τε καὶ μάταιον τῆς ἠπατημένης περὶ τὸν βίον σπουδῆς διαπτύει. ἔχει δὲ πᾶσα ἡ λέξις οὕτως· Κτηνώδης, φησίν, ἐγενόμην παρὰ σοί, τὴν ἄλογον ἐν τοῖς τοιοῦτοις διασημαίνων προσπάθειαν, εἶτα ἐπάγει Ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ. τοῦτο δὲ εἰπὼν καὶ τὸν τρόπον τῆς πρὸς τὸν θεὸν συναφείας προστίθησιν, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς μάθοιμεν, πῶς ὁ πρότερον κτηνώδης μετὰ ταῦτα τῷ θεῷ συνάπτεται· Ἐκράτησας γάρ, φησί, τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου. θεοῦ ἀντίληψιν λέγει, τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς διανοίας ὀρμὴν· Καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με· οὐ γὰρ ἄνευ θείας βουλῆς γίνεται ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὀδηγία. Καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με. καλῶς ἀντιδιαστέλλει τῇ αἰσχύνη τὴν δόξαν, ἥτις καθάπερ ὄχημά τι καὶ πτερὸν γίνεται τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προσλαμβανομένου χειρός, ὅταν τις ἑαυτὸν τῶν κατ' αἰσχύνην ἔργων ἀλλοτριώσῃ. καὶ οὕτω τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπήγαγε· Τί γάρ 5.43 μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς; ὃ δὴ ποιοῦσι μέχρι τοῦ νῦν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων· τοιοῦτων αὐτοῖς κατ' ἐξουσίαν ὑπαρχόντων ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅμως ἐν εὐχῆς μέρει ποιοῦνται τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ γενέσθαι τὰς φαντασιώδεις ἀπάτας, δυναστείαν τινὰ ἢ τιμὴν ἢ πλοῦτον ἢ τὸ δύστηνον τοῦτο δοξάριον, περὶ ὃ μέμνηεν ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσιν. ὁ δὲ ἐν τούτοις γενόμενος δι' ἀκολούθου ἐπάγει τὸ Ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ θεῷ ἀγαθόν ἔστι, τίθεσθαι ἐν τῷ

κυρίῳ τὴν ἐλπίδα μου. τοῦτο δεικνύς, ὅτι συμφύεται τρόπον τινὰ τῷ θεῷ ὁ πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν ἐλπίδων κολλώμενος καὶ ἐν πρὸς ἐκεῖνον γενόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Τοιαύτης τοίνυν γενομένης ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι τῆς ἐπὶ τὸ ὕψος ἀνόδου ὁ ἐπὶ τοσοῦτον ἀναληφθεὶς τὴν διάνοιαν πάλιν τοῦ ὑπερκειμένου βαθμοῦ λαβόμενος γίνεται αὐτὸς ἑαυτοῦ μείζων καὶ ὑψηλότερος, ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει οἰονεὶ τρίτον τινὰ κατὰ τὸν Παῦλον διαβάς οὐρανὸν καὶ τῶν προδιηνυσμένων ὑψωμάτων γεγωνὼς ὑψηλότερος. διαδέχεται γὰρ ταῦτα οὐκέτι ὁ κοινὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ προσκολληθεὶς ἤδη καὶ συνημμένος θεῷ. φησὶ δὲ οὕτως ὁ λόγος τοῦ ἐφεξῆς μέρους ἀρχόμενος· Προσευχὴ τῷ Μωυσῆ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ· τοιοῦτος γὰρ ἤδη οὗτος, ὡς μηκέτι παιδαγωγεῖσθαι νόμῳ, ἀλλ' εἰσηγητῆς ἑτέροις γίνεσθαι νόμου· οἷος ἦν Μωυσῆς ἐκεῖνος ὁ ὑψηλός, ὃν ἀκούομεν, ὁ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν καθάπερ τινὰ κόνιν περισπασθεῖσαν τῇ βάσει τῶν ποδῶν ἐκουσίως ἐκτιναζάμενος· ὁ τεσσαράκοντα ἔτεσι τῆς μετὰ 5.44 τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίας ἑαυτὸν ἀποικίσας καὶ μόνος μόνῳ συζῶν ἑαυτῷ καὶ διὰ ἡσυχίας ἀμετεωρίστως τῇ θεωρίᾳ τῶν ἀοράτων ἐνατενίζων· ὁ τῷ φωτὶ μετὰ ταῦτα τῷ ἀρρήτῳ καταυγασθεὶς καὶ τῆς δερματίνης τε καὶ νεκρᾶς περιβολῆς ἐκλύσας τῆς ψυχῆς τὴν βάσιν· ὁ τὸν Αἰγύπτιον στρατόν τε καὶ τύραννον ταῖς ἐπαλλήλοις ἐκτρίψας πληγαῖς, τὸν δὲ Ἰσραὴλ ἐλευθερώσας τῆς τυραννίδος διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ὕδατος· ᾧ μετὰ τὴν Αἴγυπτον ὁ χρόνος ἅπας μία κατὰ τὸ συνεχές ἡμέρα ἦν, οὐδέποτε τῆς νυκτὸς μελαιομένης τῷ ζόφῳ· διεδέχετο γὰρ μετὰ τὸν ἡμερήσιον δρόμον τὰς τῶν ἀκτίνων αὐγὰς ἕτερον φῶς ἐκ νεφέλης καινοτομούμενον, ὥστε τὸν μὲν ἥλιον κατὰ τὴν ἀναγκαίαν περίοδον αὐτοῖς ἐπιδύεσθαι, τὸ δὲ φῶς συνεχές τε μένειν καὶ ἀδιάδοχον τῆς ἐκ τοῦ στύλου λαμπηδόνος ἀδιαστάτως τὰς αὐγὰς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐκδεχομένης· ὁ τὸ πικρὸν τε καὶ ἄποτον ὕδωρ ἠδύνας τῷ ξύλῳ καὶ τὴν πέτραν εἰς πηγὴν τοῖς διψῶσι μεταποιήσας· ὁ τῆς γηΐνης τροφῆς τὴν οὐράνιον διαμειψάμενος· ὁ ἐν τῷ θείῳ γνόφῳ ὄξυωπῶν καὶ βλέπων ἐν αὐτῷ τὸν ἀόρατον· ὁ τὴν σκηνὴν τὴν ἀχειροποίητον ἱστορήσας καὶ τὸν ἱερωσύνης κόσμον ἀξίως κατανοήσας· ὁ τὰς θεοτεύκτους πλάκας δεξάμενος καὶ συντριβείσας πάλιν ἀναχαράξας· ὁ τῆς ἐμφανισθείσης αὐτῷ θείας δυνάμεως ἐπὶ τοῦ προσώπου φέρων τὰ σύμβολα, καὶ τῇ ἐξ αὐτοῦ λαμπηδόνι οἷόν τισιν ἀκτίνων αὐγαῖς τῶν ἀναξίως ἐντυγχανόντων ἀποστρέφων τὰς ὄψεις· ὁ πυρὶ καὶ χάσματι τοὺς ἐπαναστάντας τῇ ἱερωσύνῃ καταδικάσας καὶ τοὺς εἰς τὴν θείαν χάριν ὑβρίσαντας ἐξαφανίσας· ὁ τὴν γοητείαν τοῦ Βαλαάμ μεταβαλὼν εἰς εὐσέβειαν· οὗ ἡ τελευτὴ τῆς ζωῆς ἱστόρηται ὑψηλοτέρα· ὁ ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τοῦ ὄρους 5.45 γενόμενος, καὶ μηδὲν ἴχνος, μηδὲ μνημόσυνον τῆς γηΐνης ἀχθηδόνος τῷ βίῳ ὑπολειπόμενος· ὁ μὴ παραλλάξας τὸν χαρακτήρα τοῦ κάλλους ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἀλλὰ διασώσας ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἐν καλῷ ἀναλλοίωτον. οὗτός ἐστιν ὁ τῆς τετάρτης κατάρχων ἡμῖν ἀναβάσεως καὶ συνεπαίρων ἑαυτῷ τὸν διὰ τῶν τριῶν ἤδη τῶν προδιηνυσμένων ἀνόδων μέγαν γενόμενον. ὁ γὰρ ἐν τούτῳ τῷ ὕψει γενόμενος μεθόριος τρόπον τινὰ τῆς τρεπτῆς τε καὶ ἀτρέπτου φύσεως ἴσταται, καὶ μεσιτεύει καταλλήλως τοῖς ἄκροις, τῷ μὲν θεῷ ἰκετηρίας ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθέντων ἐξ ἁμαρτίας προσάγων, τῆς δὲ ὑπερκειμένης ἐξουσίας τὸν ἔλεον ἐπὶ τοὺς δεομένους τοῦ ἔλεου διαπορθμεύων, ὡς ἂν καὶ διὰ τούτου μάθοιμεν, ὅτι ὅσω τις πλέον τῶν χθαμαλῶν τε καὶ γηϊνῶν ἀφίσταται, τοσοῦτῳ μᾶλλον προσοικειοῦται τῇ πάντα νοῦν ὑπερεχούσῃ φύσει· καὶ μιμεῖται δι' εὐποιΐας τὸ θεῖον, ἐκεῖνο ποιῶν ὃ τῆς θείας ἐστὶ φύσεως ἴδιον· λέγω δὲ τὸ εὐεργετεῖν πᾶν τὸ εὐεργεσίας δεόμενον, ὅσον ἐπιδεὲς τῆς εὐποιΐας ἐστί. Τοιαύτην δὲ κατελάβομεν τῆς ψαλμωδίας ταύτης τὴν ἔννοιαν, ἧς ἡ

ἐπιγραφὴ ἐστὶν Προσευχὴ τῷ Μωυσῇ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ. ἐπειδὴ γὰρ κεκράτητο τῷ τῆς ἀμαρτίας κακῷ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνώσεως ἀποραγὲν τοῖς ἐναντίοις συνεφύρετο πάθει καὶ τινος ἐδεῖτο πρεσβείας πρὸς τὸν ἀνακαλέσασθαι τῆς ἀπωλείας δυνάμενον, ἀντὶ πρέσβευς ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος γίνεται, ὑπεραπολογούμενος μὲν τοῦ τῶν ὁμοφύλων πτώματος, εἰς δὲ τὸν τῶν ἀπολωλότων οἶκτον δυσωπῶν τὸ θεῖον. εὐθὺς γὰρ οἶον δικαιολογεῖται πρὸς τὸν ἀκούοντα καὶ φησι μόνῳ προσεῖναι τῷ θεῷ τὸ ἐν 5.46 παντὶ ἀγαθῷ πάγιόν τε καὶ ἀκίνητον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον· ἐν τροπῇ δὲ καὶ ἀλλοιώσει τὸ ἀνθρώπινον κείμενον μηδέποτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν, μήτε εἰ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀνίοι, μήτε εἰ ἐκπίπτει τῆς μετουσίας τοῦ κρεῖττονος. οὗ χάριν καταφυγὴν εἰς σωτηρίαν ἀξιοῖ κατὰ πᾶσαν γενεὰν γίνεσθαι τοῦ πλανωμένου τὸν ἀμετάθετον. Ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. διὰ τί τοῦτο λέγων; ὅτι σύ, φησὶν, πρὸ τῆς κτίσεως εἶ, πᾶν τὸ αἰώνιον ἐμπεριέχων διάστημα, ἀφ' οὗ τε ἀρχὴν ἔσχεν ἡ τοῦ αἰῶνος φύσις καὶ εἰς ὃ τι προελεύσεται πέρας· πέρας δὲ τοῦ ἀτελευτήτου ἡ ἀπειρία. Πρὸ τοῦ ὄρου γὰρ, φησί, γενηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ. τὸ δὲ ἀνθρώπινον τῷ τρεπτῷ τῆς φύσεως ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸ ταπεινόν τε καὶ ὀλισθηρὸν τῆς ἀμαρτίας κατενεχθὲν κατεσύρη· οὐκοῦν ὄρεξον, φησί, χεῖρα ὁ ἄπτωτος τῷ ὀλισθήσαντι, ὅπερ εἶ τῇ φύσει, καὶ ἡμῖν τοῦτο γινόμενος, καὶ Μὴ ἀποστρέψῃς αὐτὸν ἐκ τοῦ παρὰ σοὶ ὕψους εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας ταπεινώσειν. εἶτα τῆς δεσποτικῆς φωνῆς διάκονος γίνεται καὶ προφέρει τὴν φιλόανθρωπον ῥῆσιν λέγων· ὅτι Καὶ εἶπας· Ἐπιστρέψατε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. ἡ δὲ τοιαύτη φωνὴ δόγμα ἐστὶ· βλέπει γὰρ πρὸς τὴν φύσιν ὁ λόγος καὶ τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν ὑποτίθεται. ἐπειδὴ γὰρ, φησί, τρεπτοὶ ὄντες τοῦ ἀγαθοῦ ἀπερρῦητε, χρήσασθε πάλιν πρὸς τὸ καλὸν τῇ τροπῇ· καὶ ὅθεν ἐκπεπτώκατε, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἐπαναστρέψατε· ὡς ἐν τῇ προαιρέσει τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἑαυτοῖς νέμειν 5.47 κατ' ἐξουσίαν ἃ βούλονται, εἴτε τὸ ἀγαθὸν εἴτε τὸ φαῦλον· τὸ δὲ ἐφεξῆς ἕτερον δόγμα ἐστὶ· φησὶ γὰρ Ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, κύριε, ὡς ἡ ἡμέρα ἡ ἐχθές, ἣτις διήλθε, τὰ δὲ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσσονται. τί οὖν ἐν τούτοις δογματικῶς παιδευόμεθα; ὅτι τῷ ἐξ ἐπιστροφῆς πάλιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀναλύσαντι, κἂν μυρίοις ὁ βίος καταστιχθῇ πλημμελήμασιν, ὡς χιλίων ἐτῶν δοκεῖν εἶναι τῶν κακῶν τὸ ἄθροισμα, ἀντ' οὐδενός ἐστι τῷ θεῷ ἐπὶ τοῦ ἐπιστραφέντος· ὁ γὰρ θεῖος ὀφθαλμὸς τὸ ἐνεστὸς ἀεὶ βλέπει, τὸ δὲ παρωχηκὸς οὐ λογιζέται, ἀλλ' ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας ἢ μέρους νυκτὸς παρὰ τῷ θεῷ κρίνεται, ἣτις παρήλθε τε καὶ παρέδραμε. τὸ δὲ ἐνεστὸς ἐν κακίᾳ, κἂν ὡς μηδὲν παρὰ τῶν ἀμαρτανόντων ἐξευτελίζεται, ὡς ἐτῶν πλήθος τῷ θεῷ καθορᾶται. φησὶ γὰρ Τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσσονται. καλῶς δὲ καὶ προσφυῶς ἐξουδενώματα ὀνομάζει τὰ πλημμελήματα· ὅτι πέφυκε πῶς ὁ τὸ κακὸν ἐνεργῶν ἀντ' οὐδενός ἠγεῖσθαι τὸ πλημμελούμενον καὶ τινὰς ἐκάστου τῶν κατὰ κακίαν γινομένων παρευρίσκειν ἀπολογίας, ὥστε πρόχειρον εἶναι τὸ ἐφ' ἐκάστῳ λέγειν Οὐδὲν ἢ ἐπιθυμία καὶ οὐδὲν ἢ ὀργὴ καὶ οὐδὲν ἕκαστον τῶν τοιούτων ἐστὶ· φύσεως γὰρ ταῦτα κινήματα· ἡ δὲ φύσις ἔργον θεοῦ. οὐκ ἂν τι τούτων ἐν τινὶ νομισθῆι κακῷ τῷ ἐφορῶντι τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν· διὰ τοῦτο φησιν, ὅτι τὰ ἐξουδενώματα ταῦτα, ὅταν παρῇ τῇ προαιρέσει τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ μὴ παρέλθῃ, ὡς πλάτος ἐτῶν παρὰ τῷ θεῷ ὀφθαλμῷ τὰ καθ' ἕκαστον κρίνεται. Πάλιν τὸ παροδικὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ὑπογράφει τῷ λόγῳ, ὡς ἂν μᾶλλον εἰς ἔλεον τὸν θεὸν δυσωπήσειε. λέγει γὰρ, ἐναργῶς ὑπ' ὄψιν ἄγων τῷ ὑποδείγματι, τί χρὴ νομίζειν 5.48 εἶναι τὴν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀθλιότητα, πρωίαν καὶ ἐσπέραν, τουτέστι νεότητα καὶ γῆρας· χλόην ἐν τῷ ὄρθρω καὶ ἄνθος καὶ ἀρόδον. καὶ μετὰ τοῦτο τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν νοτίδος ἀναλωθείσης καὶ τοῦ φυτοῦ ἀπανθήσαντος τῆς τε συμφυοῦς ὥρας διαπνευσθείσης, ξηρότης καὶ μαρασμὸς τὸ λειπόμενον. οὕτω γὰρ φησιν ὁ λόγος ὅτι

Τὸ πρῶτὸ ὡσεὶ χλόη παρέλθοι, τὸ πρῶτὸ ἀνθήσαι καὶ παρέλθοι, τὸ ἐσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεῖη, καὶ ξηρανθεῖη. τοῦτο ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς πλέον κατοικτίζεται τὸ ἀνθρώπινον, λέγων δεδαπανῆσθαι τῇ ὀργῇ τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν οἷόν τι ἀνέμῳ τῇ τοῦ θυμοῦ προσβολῇ χειμαζομένην. δῆλον δὲ ὅτι διὰ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ τὴν ἀποστατικὴν διασημαίνει ἐνέργειαν, δι' ἧς ἔκλειψις μὲν γίνεται τῆς ζωῆς τοῖς ἀνθρώποις, ταραχὴ δὲ τοῦ ἡσυχάζοντος. οὕτω δὲ ἡ λέξις ἔχει, ὅτι Ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου καὶ ἐν τῷ θυμῷ σου ἐταράχθημεν. καὶ τούτοις ἐπάγει δι' ἀκολούθου τὸ μὴ πρέπειν θεῷ θέαμα ποιεῖσθαι τὴν ἀνθρωπίνην κακίαν, μηδὲ δεῖν φαίνεσθαι τῷ ἀκηράτῳ προσώπῳ τὸν ἐμμολυνθέντα ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν αἰῶνα· λέγει δὲ οὕτως τῇ φωνῇ τὴν τοιαύτην ἐρμηνεύων διάνοιαν· Ἔθου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου. ὡς ἂν εἴ τις τὸ ἴνα τί προσθεῖς ἐπὶ τὸ σαφέστερον προάγοι τὸν λόγον, ὡς εἶναι τοιαύτην τοῦ ῥήματος τὴν διάνοιαν, ὅτι Σοὶ πρέπει τὰ καλὰ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχειν, τὸ δὲ ἄνομον τοῦ παρὰ σοῦ ὄρασθαι ἀνάξιον. τοιοῦτον οὖν ποιήσον τὸ ἀνθρώπινον, ὡς τῆς σῆς ἐπισκοπῆς μὴ ἀνάξιον εἶναι, ἀλλὰ γενέσθαι τὸν αἰῶνα ἡμῶν τοῦ σοὶ φαίνεσθαι ἄξιον· ὡς τό γε νῦν ἔχον πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον· τὸ γὰρ ἐν σοὶ μὴ εἶναι, οὐδέ ἐστιν ὅλως εἶναι· ὧν γὰρ ἐπικρατήσει ἡ τῆς ὀργῆς 5.49 δυναστεία, ἀνυπόστατός τε καὶ σκιοειδῆς ἐστὶν ἡ ζωὴ καθ' ὁμοίότητα τοῦ ἀραχνίου νήματος· ὡς γὰρ ἐκεῖνο φαίνεται μὲν, ἕως ἂν συνεστὸς τύχη, εἰ δὲ τις ἐπαγάγοι τὴν χεῖρα, παραχρῆμα πρὸς τὴν ἐπαφὴν τῶν δακτύλων διαρρυσθὲν ἀφανίζεται· οὕτως καὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος ταῖς ἀνυποστάτοις σπουδαῖς οἷόν τισιν ἐναερίοις νήμασιν ἀεὶ συμπλεκόμενος μάτην ἐξυφαίνει ἑαυτῷ τὴν ἀνύπαρκτον ἰστοουργίαν. οὐπερ εἴ τις καθάψαιτο στερρῷ λογισμῷ, διαδιδράσκει τὴν λαβὴν ἢ ματαία σπουδὴ καὶ εἰς οὐδὲν ἀφανίζεται· πάντα γὰρ τὰ κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην σπουδαζόμενα οἷσις ἐστὶ καὶ οὐχ ὑπόστασις· οἷσις ἢ τιμὴ, τὸ ἀξίωμα, τὸ γένος, ὁ τύφος, ὁ ὄγκος, ὁ πλοῦτος, πάντα τὰ οἷς ἐμμελετώσιν αἱ τοῦ βίου ἀράχνη, οὐ χάριν τὰ τοιαῦτα τοῦ θεοῦ δεῖται θεραπεύοντος· ταύτην γὰρ ἡγοῦμαι τοῦ ῥητοῦ τὴν διάνοιαν τοῦ λέγοντος ὅτι Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστεαῖς ὀγδοὴ κοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. οὐχ ὅτι τῷ ὑπὲρ τὸ μέτρον τοῦτο ζῶντι ὁ βίος ἐπίπνονος, ἀλλ' ὅτι τῆς οὕτω βραχείας ζωῆς ἐν κόπῳ τὸ πλεόν ἐστὶ καὶ πόνῳ. πόνος, ἢ νηπιότης· κόπος, ἢ νεότης· ὁ ἐν τῷ μέσῳ βίος πλέον τοῖς πόνοις ἐνδαψιλεύεται. τὸ δὲ γῆρας διαφερόντως αὐτῇ τῇ πολιᾷ καὶ ταῖς ῥυτίσι τὸν πλεονασμὸν τοῦ κόπου μαρτύρεται. πάλιν ἕτερον ἐπινοεῖ τρόπον, ὅπως ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἰλεωθεῖη τὸ θεῖον. τοιαύτη δὲ τῶν λεγομένων ἐστὶν ἡ διάνοια· ὁ μὲν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ὄγκος μεγάλην ἐφέλκε τὴν τιμωρίαν· οὐτιδανὴ δὲ τῆς φύσεως ἢ ὑπόστασις, ὡς μὴ χωρῆσαι τὴν κατ' ἀξίαν ἐπὶ τοῖς πλημμεληθεῖσιν ὀργὴν. ἀλλὰ κἂν πρᾶον ἢ τὸ ἐπαγόμενον εἰς τιμωρίαν ἡμῖν, ἰκανὸν ἔσται πρὸς παιδείαν τοῖς ὑπομένουσιν· εἰ οὖν τὸ 5.50 πρᾶον τῆς ἀντιδόσεως πρὸς παιδευσίν τε καὶ τιμωρίαν ἐξήρκεσεν, τίς τὸ κράτος τῆς ὀργῆς ὑποστήσεται; ἢ τίς ἀριθμὸς τοῦ θυμοῦ τὸν φόβον ἐκμετρήσαι δυνήσεται; Εἰ οὖν ἀνυπόστατος μὲν ἡ ὀργή, χωρητὴ δὲ ἢ κατὰ φιλανθρωπίαν ἐνέργεια, οὕτως γνώρισον ἡμῖν τὴν δεξιάν σου, ὡς χωρῆσαι δυνάμεθα ἐν σοφίᾳ, οὐκ ἐν τιμωρίᾳ, παρὰ σοῦ τῆς παιδεύσεως ἡμῖν ἐνεργουμένης, προεκτεθείσης τοίνυν ἡμῖν τῆς διανοίας, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ αὐτὰ ἐπαγαγεῖν τὰ θεόπνευστα ῥήματα τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον· Ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς καὶ παιδευθησόμεθα. τίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ὀργῆς σου, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου τὸν θυμὸν σου ἐξαριθμήσασθαι; τὴν δεξιάν σου οὕτως γνώρισόν μοι καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τὴν καρδίαν ἐν σοφίᾳ ἐπίστρεψον· καλὴ δὲ ἡ λέξις ἢ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπαχθεῖσα τοῖς εἰρη μένοις. λέγει γὰρ ὅτι οὐ χωροῦμεν δι' ἀσθένειαν φύσεως τὸ τῆς ὀργῆς μέγεθος, ὃ κινεῖ καθ' ἡμῶν ἢ ἀμαρτία, χρῆζομεν δὲ τοῦ παιδευθῆναι. Παιδευσάτω ἡμᾶς ἢ δι' ἐπιστροφῆς σωτηρία μᾶλλον ἢ περ ἢ ἐπὶ τοῖς

ἀμαρτήμασιν ἡμῶν τιμωρία. οὐκοῦν ἐπίστρεψον ἡμᾶς, κύριε, μηδὲν πρὸς τὴν χάριν ἀναβαλλόμενος. τὸ γὰρ Ἔως πότε σημαίνει τὸ ἐπισπεῦσαι τὴν χάριν, Καὶ παρακλήθητι, φησὶν, ἐπὶ τοῖς δούλοις σου. οὐ γὰρ ἄλλοτρίοις, φησὶν, ἀλλ' ἰδίους καταλλαγῆση δούλοις. εἶτα ὡς τυχῶν ἤδη τῆς χάριτος καὶ ἰδῶν ἐκεῖνο τὸ φῶς, δι' οὗ τὸ σκότος τῶν ἐν τῷ βίῳ πλανωμένων καταφωτίζεται, καὶ ὅθεν τε ἡ κατ' ἀρετὴν ἡμέρα ἄρχεται, Ἐνεπλήσθημεν, φησὶν, τὸ πρῶτ' τοῦ ἐλέους σου, καὶ ἡγαλλιασάμεθα καὶ εὐφράνθημεν, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν εὐφράνθημεν. διεδέξατο γὰρ ἡ ἐν σοὶ χαρὰ τὸν ἐν τῇ ταπεινώσει τῆς 5.51 ἀμαρτίας χρόνον, καὶ παρῆλθε τὰ τῆς κακίας ἔτη. οὕτω γὰρ νοοῦμεν τὸ Ἄνθ' ὧν ἡμερῶν ἐταπείνωσας ἡμᾶς, ἐτῶν ὧν εἶδομεν κακά. καὶ οὕτω θαρσεῖ, τέκνα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ τοὺς δι' ἐπιστροφῆς πεφωτισμένους κατονομάζων. Ἴδε γάρ, φησὶν, ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου· τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ πατριάρχας ἐνδείκνυται. οὗτοι γὰρ ὡς ἀληθῶς θεοῦ ἔργα εἰσὶ. Καὶ ὁδήγησον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. οἱ γὰρ τὰ ἔργα ποιοῦντες τοῦ Ἀβραάμ τέκνα γίνονται τῶν πατριαρχῶν, δι' ἀρετῆς πρὸς τὴν συγγένειαν αὐτῶν εἰσποιούμενοι. εἶτα ἐν τοῖς τελευταίοις συνάπτει διὰ καθαρότητος τῷ θεῷ τὸ ἀνθρώπινον, ἐπευχόμενος τοῦ θεοῦ τὴν λαμπρότητα καὶ τῷ ἡμετέρῳ βίῳ διὰ καθαρᾶς ζωῆς ἐπαστράπτειν· Ἔστω γάρ, φησὶν, ἡ λαμπρότης κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς, ὡς πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς ζωῆς ἡμῶν καρπὸν φέρειν σωτήριον καὶ πάντα ἃ πράττομεν πρὸς ἓνα σκοπὸν βλέπειν. διὰ τοῦτο πληθυντικῶς εἰπὼν ὅτι Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον ἐφ' ἡμᾶς, εἰς ἓν ἔργον τὰ πολλὰ συστειλάς ἐπάγει, ὅτι Καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον. ἡ γὰρ ποικίλη τε καὶ πολυειδῆς τῶν ἀρετῶν ἐπιμέλεια ἐν ἔργον γίνεται. τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ κατορθοῦντος σωτηρία. Οὕτω δὲ τετάρτῳ βαθμῷ τῆς ψαλμικῆς ἀναβάσεως ἐπάρας ὁ προφήτης τῶν συνανιόντων αὐτῷ τὴν διάνοιαν, καὶ ὑπερθεῖς πάσης τῆς κατὰ τὸν βίον τοῦτον σπουδαζομένης τοῖς πολλοῖς ματαιότητος, ἐν τῷ δεῖξαι τὴν ἀραχνῶδη τε καὶ ἀνυπόστατον τοῦ ὑλικοῦ βίου ἀπάτην εἰς οὐδὲν πέρασ ἀγαθὸν προϊοῦσαν τοῖς ματαιάζουσι. 5.52

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Δι' ἀκολούθου καθάπερ τινὶ κορυφῇ τῷ ὑψηλοτάτῳ τῆς θεωρίας βαθμῷ διὰ τοῦ πέμπτου μέρους προσάγει τὸν ἀκολουθῆσαι πρὸς τὸ ὕψος δυνάμενον, διαπτάντα τὰς τῶν βιωτικῶν ἀραχνῶν διαπλοκάς στερρῷ τῷ πτερῷ. οἱ γὰρ χνοῶδεις τε καὶ ἐξίτηλοι ἐν ἀσθενεῖ καὶ ἀτόνῳ τῇ πτήσει μυῶν δίκην τὰ γλίσχροα τοῦ βίου περιλιχνεύοντες ἐμπλέκονται καὶ ἐνδεσμοῦνται καθάπερ τισὶ δικτύοις τῇ τῶν τοιούτων νημάτων περιβολῇ· λέγω δὴ τρυφαῖς καὶ τιμαῖς καὶ δόξαις καὶ ταῖς ποικίλαις ἐπιθυμίαις οἷόν τισιν ἀραχνίοις ὑφάσμασιν ἐνειλούμενοι, θήραμα καὶ βρῶμα γινόμενοι τοῦ θηρίου ἐκείνου τοῦ διὰ τῶν τοιούτων θηρεύοντος. εἰ δέ τις ἀετώδης τὴν φύσιν ὧν ὀξυτέρως πρὸς τὴν ἀκτίνα τοῦ φωτὸς βλέπων ἀτρέπτῳ τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἑαυτὸν συντείνων τοῖς τοιούτοις ἐμπελάσειεν ἀραχνίοις, μόνῃ τῇ αὔρᾳ τῶν ὠκυπτέρων ἐν τῷ ροίζῳ τῆς πτήσεως ἐξαφανίζει πᾶν τὸ τοιοῦτον, ὅτι περ ἂν πλησιάσῃ, τῇ τῶν πτερύγων ὀρμῇ. τὸν οὖν τοιοῦτον ἑαυτῷ συνεπάρας ὁ ὑψηλὸς προφήτης ἐπὶ τὴν ἀκρώρειαν τῆς πέμπτης ἀναβάσεως ἄγει, ἐν ἧ ἅσα οἷόν τις συμπλήρωσὶς τε καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστίν, ἐν γὰρ τῷ πρὸ τούτων διὰ τῆς τοῦ Μωυσέως φωνῆς πολλὰ περὶ τοῦ τρεπτοῦ τε καὶ ἀτρέπτου φιλοσοφῆσας, ὡς τοῦ μὲν αἰεὶ ὄντος ὅπερ ἐστίν, τοῦ δὲ πάντοτε γινομένου ὅπερ οὐκ ἔστιν (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ τροπή, ἡ ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν εἰς τὸ ἐν ᾧ οὐκ ἔστι μετάβασις) καὶ δείξας ὅτι τῇ αὐτῇ δυνάμει 5.53 κατ' ἐξουσίαν ἡ φύσις πρὸς τὸ κακὸν ἀπορρέει, καὶ πάλιν δι' ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπανάγεται, ὡς

δυνατὸν εἶναι τὴν τοῦ θεοῦ λαμπρότητα τῇ ἀνθρωπίνῃ πάλιν ἐπιλάμψαι ζωῆ, νῦν παῖσαν τὴν ἐκ θεοῦ γινομένην χάριν ἡμῖν ἀνακαλύπτει τῷ λόγῳ πολυτρόπως αὐτὴν ὑπ' ὄψιν ἄγων τοῖς ἀπὸ τοῦ ὕψους καθορῶσι τὰ θεῖα θαύματα. οὐ γὰρ ἠρκέσθη δι' ἐνὸς τρόπου παραδηλῶσαι τὴν χάριν, ἀλλὰ ποικίλως μὲν δια σκευάζει τὰς συμφοράς, αἷς διὰ τῆς πρὸς τὸ κακὸν ῥοπῆς συνεπέσομεν. πολυτρόπως δὲ τὴν γενομένην ἡμῖν ἐκ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ ἀγαθὸν συμμαχίαν ἐκδιηγεῖται, ὡς ἂν τὰς εἰς τὸ εὐχαριστεῖν ἀφορμὰς πλεονάσειε, πρὸς λόγον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν θεὸν πλεοναζούσης. Εὐθύς γὰρ φησι τοῦ λόγου ἀρχόμενος Ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τῆς γὰρ ἐξομολογήσεως ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας νῦν, οὐκ ἐπὶ τῆς ἐξαγορεύσεως νοουμένης, ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τὸν θεὸν δοξάζειν διακελεύεται μόνῃ, τοῦτο σημαίνων, ὅτι ὅσα γέγονεν ἐκ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀγαθὰ καὶ σωτήρια, χάριτι πάντα καὶ ἀγαθότητι γέγονεν. οὐδεμίαν ἡμῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν αἰτίαν παρασχομένων, τούναντίον μὲν οὖν ἐν πάσῃ κακία γεγονότων ἡμῶν ἐκεῖνος τῆς ἰδίας οὐκ ἐξίσταται φύσεως, ἀλλ' ὅπερ ἐστί, τοῦτο ποιεῖ. οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἦν τὸν ἀγαθὸν τῇ φύσει ἄλλο τι παρ' ὃ πέφυκεν ἐνεργῆσαι. Εἰπάτωσαν, φησὶν, οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ κυρίου, οὓς ἐλυτρώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ, καὶ ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγεν αὐτούς, ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης. τὴν παντελῆ τοῦ 5.54 γένους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον ὁ λόγος εὐαγγελίζεται. ἡ γὰρ λύτρωσις τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνάκλησιν ἐρμηνεύει τῷ ῥήματι. ὁ δὲ θεὸς λύτρον δέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν κεκρατημένων ὑπὸ τοῦ θανάτου τῷ κράτος ἔχοντι τοῦ θανάτου· καὶ ἐπειδὴ πάντες ἦσαν ἐν τῇ τοῦ θανάτου φρουρᾷ, πάντας δηλονότι ἐξωνεῖται τῷ λύτρῳ, ὡς μηδένα καταλειφθῆναι τῇ δυναστείᾳ τοῦ θανάτου μετὰ τὴν γινομένην τοῦ παντὸς ἀπολύτρωσιν. οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν ἐν θανάτῳ τινὰ εἶναι, τοῦ θανάτου μὴ ὄντος. Διὸ τετραχῆ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης κατὰ τὴν θέσιν διηρημένης, οὐδὲν ὁ λόγος ὑπελείπετο μέρος τῆς θείας λυτρώσεως ἄμοιρον. φησὶ γὰρ Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, θαλάσση διασημαίνων τὸ νότιον. ἐν κεφαλαίῳ τοίνυν τὴν τοῦ θεοῦ προεκθέμενος εὐποιίαν, ἦν ἐπὶ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης ἐνήργησε φύσεως, μετὰ τοῦτο διασκευαῖς τισὶ τὴν τε πρὸς τὸ κακὸν ἀπορροὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκδιηγεῖται καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστῳ γεγεννημένην παρὰ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ κρεῖττον χειραγωγίαν· λέγει δὲ οὕτως· Ἐπλανήθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν ἀνύδρῳ ὁδόν· ἀφέντες γὰρ, φησὶ, τὴν ὁδὸν (ὁδὸς δὲ ἐστὶν ὁ κύριος) ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔξω τῆς τοῦ θεοῦ ἐπισκοπῆς ἐπλανῶντο, ἡ ξηρὰ ἦν πᾶσα καὶ ἄνικμος τῆς πνευματικῆς δρόσου κεχωρισμένη. διὰ τοῦτο τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, ἐν ἣ τὸ κατοικητήριον τῶν ἀξίων ἐστίν, ἐν τῇ ἀνοδίᾳ πλανώμενοι εὐρεῖν οὐκ ἠδύναντο. φησὶ γὰρ ὅτι 5.55 Πόλιν κατοικητηρίου οὐχ εὔρον πεινῶντες καὶ διψῶντες· τῇ γὰρ ἀτροφία τῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐκλείπουσης, ἐν ἐπιτάσει τὸ κακὸν αὐτοῖς ἦν. πῶς γὰρ ἦν τροφή ἐν ἀύχμῳσι τε καὶ ἀγόνῳ τῇ γῆ; πόθεν δὲ θεραπεῦσαι τὸ δίψος ἐν τῇ ἀνύδρῳ; δῆλον δὲ ὅτι οὔτε τροφήν τὸν ἄρτον οὔτε πόσιν τὸ ὕδωρ ἢ προφητεία λέγει, ἀλλὰ τροφήν μὲν τὴν ἀληθῆ βρῶσιν, πόσιν δὲ τὸ πνευματικὸν ἐκεῖνο πόμα· τὰ δὲ δύο ταῦτα ὁ κύριος γίνεται, καταλλήλως τοῖς δεομένοις ἑαυτὸν ἐμπαρέχων, τροφή μὲν τοῖς πεινῶσι, πηγὴ δὲ τοῖς διψῶσι γινόμενος. τίς οὖν εὐρέθη τῆς τοιαύτης ἀμηχανίας ἢ λύσις, τῆς πλάνης, τῆς ἐρημίας, τῆς ἐν ἀνύδρῳ ταλαιπωρίας, τῆς ἐκ τοῦ λιμοῦ γινομένης λειποθυμίας; ὦ τοῦ θαύματος! μία φωνὴ πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστρεπτικῶς γινομένη πάντα πρὸς τὸ καλὸν μετεποίησεν. Ἐκέκραξαν γὰρ, φησὶ, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς καὶ ὠδήγησεν αὐτούς εἰς ὁδὸν εὐθεΐαν τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου. ὁδὸν λέγει αὐτὸν τὸν κύριον, ἧς ἀπεσφάλησαν. λέγει δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ μου βούληται ἐλκύσαι αὐτόν. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς τοὺς

πεπλανη μένους ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἄγει. ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος καὶ πόλις γίνεται κατοικητηρίου, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος ὅτι Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. καλῶς ἐπάγει τὴν προτρεπτικὴν τῆς εὐχαριστίας φωνήν, ὅτι οἱ τούτων τετυχηκότες Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμά 5.56 σια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι μὴ σιωπῇ τὴν εὐεργεσίαν ἐν ἀγνωμοσύνη κρυπτέτωσαν, ἀλλὰ διαβοάτωσαν ἐν εὐχαριστίᾳ τὴν χάριν, ὅτι κενὴν οὖσαν τῶν ἀγαθῶν τὴν ψυχὴν πλήρη ἐποίησεν. Ἐχόρτασε γάρ, φησίν, ψυχὴν κενὴν καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν. πάλιν ἐτέρω τρόπῳ τὴν συμφορὰν τῆς φύσεως ὑπ' ὄψιν ἄγει, καὶ τὴν θείαν ἐκδιηγεῖται φιλανθρωπίαν, δι' ἧς πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ φύσις μετασκευάζεται. ἃ δὲ λέγει τοιαῦτά ἐστίν· ὅτι ἀπέστη τοῦ φωτὸς τὸ ἀνθρώπινον καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν συνώκλασε καὶ οὐκέτι ἦν ἐν τῷ ὀρθίῳ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὄντως ἀπεξενώθη ζωῆς. Καθημένους γάρ, φησίν, ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ. ἀκίνητον γάρ ἦν ἀπὸ τοῦ κακοῦ τῇ βαρείᾳ κατεχόμενον πέδη. πέδη δὲ ἡ τοῦ καλοῦ πτωχεία ἐστίν, οἷόν τις σίδηρος περιτυπωθεὶς ταῖς καρδίαις, πάντων δὲ τούτων ὑπόθεσις ἦν ἡ τοῦ θεοῦ νόμου παρακοὴ καὶ ἡ τῆς βουλής τοῦ ὑψίστου ἀθέτησις. ταῦτα γὰρ σημαίνει λέγων, Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ καὶ τὴν βουλήν τοῦ ὑψίστου παρῶξυναν. ἐπὶ τούτοις κατὰ τὸ εἰκὸς κόπος καὶ ταπείνωσις τὴν ζωὴν τῶν τοιούτων ἐκδέχεται, κόπος μὲν ὅτι τῆς τροφῆς ἐχωρίσθησαν, ταπείνωσις δὲ ὅτι ἐν τῷ ὑψίστῳ διαμεῖναι οὐκ ἠβουλήθησαν. Ἐταπεινώθη γάρ, φησί, ἐν κόποις ἡ καρδία αὐτῶν. ὁ δὲ χωρισμὸς τῆς δυνάμεως οὐδὲν ἄλλο ἐστίν ἢ ἀσθένεια· τίς γὰρ ἂν χωρὶς δυνάμεως εὐρεθείη βοήθεια; διὸ φησιν Ἡσθένησαν καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν. ἀλλὰ πάλιν μία φωνὴ πρὸς εὐφροσύνην τὰς συμφορὰς μετεσκεύασεν. Ἐκέκραξαν γάρ, φησί, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλί 5.57 βεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. ἀφανίζει τὸ σκότος, διαλύει τὸν θάνατον, τὰ δεσμὰ διαρρήγνυσιν. Ἐξήγαγεν γάρ, φησίν, αὐτοὺς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξεν. οὐκοῦν ἀνακηρυτέσθω, φησί, δι' εὐφημίας ἢ χάρις, ὅτι ἡ ἄφυκτος τοῦ θανάτου φρουρὰ διελύθη, ἡ ταῖς χαλκαῖς πύλαις καὶ τοῖς σιδηροῖς ἠσφαλισμένη μοχλοῖς, καθὼς φησιν ὁ προφήτης. τοιαύτη γάρ τις ἢ περὶ τὸν θάνατον ἰσχὺς ἐνομίζετο, ἕως οὕτω τῇ παρουσίᾳ τῆς ὄντως ζωῆς ἐξηφανίσθη τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ὅτι πᾶν τὸ ἐντὸς ἐκείνου γενόμενον ὡσπερ τισὶ μοχλοῖς σιδηροῖς καὶ πύλαις ἀτίρπτοις κρατούμενον ἀναπόδραστον ἔμενεν, ἀλλὰ συνέτριψε, φησί, πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασε, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ τὴν ὁδὸν τῆς ἀνομίας αὐτῶν ἀφανίσαι καὶ μετασκευασθῆναι τὴν ζωὴν πρὸς εὐσέβειαν. οὗτος ὁ ἀφανισμὸς τῶν πυλῶν ἐκείνων ἐστὶ τὸ εἰς δικαιοσύνην μεταρρυθμισθῆναι τὸν βίον. Ἀντελάβετο γάρ, φησίν, αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν. Πάλιν ἐτέρως τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα τῷ λόγῳ παρίστησι. λέγει δὲ τὴν διάνοιαν ταύτην, ὅτι ταπείνωσις ἐστὶν ἡ ἀνομία καὶ καλῶς τὸ τοιοῦτόν φησιν· συμφέρεται γάρ τις καὶ ἄλλου προφήτου λόγος τῷ τοιούτῳ νοήματι, ὅς φησιν Ἐπὶ τάλαντον μολίβδου καθῆσθαι τὴν ἀνομίαν, ἐνδεικνύμενος ὅτι βαρεῖά τις ἐστὶ καὶ κατωφερὴς ἢ κακία, τὸν ἐν ὑψηλοῖς διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν ὄντα εἰς τὸν βόθυνον ἑαυτῆς 5.58 συγκαθέλκουσα· φησὶ γάρ, ὅτι Διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἔταπει νώθησαν. καὶ διὰ τοῦτο τὴν παντοδύναμον ἐκείνην τροφήν ἀπεστράφησαν, περὶ ἧς λέγει πρὸς τοὺς πρώτους <ἀνθρώπους> ὁ λόγος, ὅτι Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ. ὡς γὰρ ἐκεῖ πᾶν ξύλον ὀνομάζει τὸ πλήρωμα παντὸς ἀγαθοῦ, οὕτως ἐνταῦθα τὴν ἀληθῆ καὶ παντοδύναμον βρώσιν πᾶν βρώμα ὀνομάζει ὁ λόγος, οὗ ἢ ἀποστροφή ποιεῖ τὴν ἀσθένειαν τὴν εἰς θάνατον λήγουσαν. λέγει δὲ οὕτως, ὅτι Πᾶν βρώμα ἐβδελύξατο ἢ ψυχὴ αὐτῶν καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. καὶ πάλιν ἢ πρὸς τὸν θεὸν φωνὴ εἰς πανήγυριν τὴν συμφορὰν ἀναστρέφει. Ἐκέκραξαν γάρ, φησί, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν

αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς, καὶ διηγεῖται τῆς σωτηρίας τὸν τρόπον· εὐαγγέλιον δὲ ἄντικρύς ἐστιν ἡ διήγησις· Ἀπέστειλε γάρ, φησί, τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς καὶ ἔρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· ὁρᾷς ζῶντα καὶ ἔμψυχον λόγον ἐπὶ σωτηρία τῶν ἀπολλυμένων ἀποστελλόμενον καὶ τῆς φθορᾶς τὸν ἐν αὐτῇ γεγονότα ῥυόμενον. ποῖος εὐαγγελιστῆς οὕτω γυμνῶς ἐκβοᾷ τὸ μυστήριον; οὐκοῦν ἀνευφημείσθω, φησί, παρὰ τῶν εὖ πεπονθότων ἢ χάρις, καὶ ὕμνος ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις ἢ εὐφημία γινέσθω. Θυσάτω σαν γὰρ αὐτῶ, φησί, θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξαγγελιάτωσαν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει. μετὰ ταῦτα πάλιν διασκευάζει τὰ πάθη καὶ πάλιν ἐπάγει τοῦ θεοῦ μετὰ τὰ πάθη τὴν χάριν. λέγει δὲ τὴν ἀβουλίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καταλιπόντες τὴν σταθερὰν καὶ ἀκλυδώνιστον ζωὴν πελάγιοι τῇ προαιρέσει ἐγένοντο· οἱ καταβαίνοντες γάρ, φησὶν, εἰς τὴν θάλασσαν ἐν πλοίοις, καὶ ἀντὶ τοῦ ἐργάζεσθαι τὸν παράδεισον, ἐν ᾧ 5.59 πρότερον ἐτάχθησαν, ὑποβρύχιον ποιούμενοι τὴν ἐργασίαν. θάλασσαν δὲ λέγει τὴν ὑλώδη ταύτην ζωὴν τὴν πᾶσι τοῖς τῶν πειρασμῶν ἀνέμοις ταρασσομένην καὶ τοῖς ἐπαλλήλοις πάθεισι κυμαινομένην. Ποιοῦντες γάρ, φησὶν, ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς. καὶ αὐτοὶ εἶδον τὰ ἔργα κυρίου καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ. βύθιοι γὰρ ἐν τῇ κακίᾳ τοῦ βίου γενόμενοι καὶ πολλάκις τὰ πονηρὰ τῆς ψυχῆς παθόντες ναύγια, εἶδον ἐφ' ἑαυτῶν τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἔργα τοῦ ἐκ τῶν βυθῶν ἡμᾶς ἀνασώσαντος. Εἶπεν γάρ, φησὶν, καὶ ἔστι πνεῦμα καταιγίδος. τοῦτο δὲ οὐκ εἰς τὸν θεὸν ἀλλ' εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀνακτέον τὸ νόημα. ἢ γὰρ τοῦ ἀντικειμένου φωνῇ τὸ τῆς καταιγίδος πνεῦμα ἐργάζεται. καταιγὶς δὲ λέγεται βίαιος ἄνεμος οὐκ ἐπ' εὐθείας προσπίπτων, ἀλλὰ περὶ ἑαυτὸν ἀνειλούμενος δι' ὀξείας στροφάλιγγος, ὃς ἐπειδὴν ἐμπέση ποτὲ βιαίως τῷ ὕδατι, καθάπερ τινὸς πέτρας ἐγκαταβληθείσης μεγάλης, ὑποκλυσθεῖσα τῷ βάρει ἢ θάλαττα σχίζεται κατ' ἀνάγκην τῇ βίᾳ τοῦ πνεύματος, ὅπουπερ ἂν ἐνσκήψῃ βρίσας ὁ ἄνεμος, τῆς τοῦ βάρους ἐμπτώσεως ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τὸ ἄνω τὸ ὕδωρ ἀναπτουούσης. διὰ τοῦτο προστίθουσιν ἐναργῶς ὑπογράφων τὰ φοβερά, ὅτι ὁμοῦ τῷ ἐνσκήψαι τὸ πνεῦμα τῆς καταιγίδος ὕψωθη τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἀναβαίνοντα ἕως τῶν οὐρανῶν καὶ καταβαίνοντα ἕως τῶν ἀβύσσων. τῷ ὄντι γὰρ ἢ εἰς τὸ ὕψος τῶν τοιούτων κυμάτων ἔπαρσις, λέγω δὴ τὰ τῶν παθῶν κύματα, τῆς εἰς τὴν ἄβυσσον καταβάσεως αἴτια γίνεται. ἄβυσσον δὲ πολλαχῇ τῆς γραφῆς τὸ τῶν δαιμόνων ἐνδιαίτημα μεμαθήκαμεν. οἱ δὲ τῇ ταραχῇ ταύτῃ καὶ τῷ σάλῳ τῶν κυμάτων ἐγκυματισθέντες ἔκφρονες ὑπὸ σκοτώσεως γίνονται, 5.60 καθάπερ ὑπὸ μέθης τῆς κατὰ τὸν πλοῦν τὸν τοιοῦτον ἀηδίας κερηβαρήσαντες· Ἐταράχθησαν γάρ, φησὶν, καὶ ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων. οἱ δὲ ἅπαξ τοῦ φρονεῖν ἔξω γενόμενοι οὐδεμιᾶς εὐποροῦσι πρὸς σωτηρίαν βουλῆς, ἀλλὰ προναυαγεῖ αὐτῶν ἡ σοφία καὶ προαπόλλυται. διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι καὶ Πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. καὶ πάλιν καὶ τούτων ἐν τοσοῦτοις γεγονότων κακοῖς λύσις γίνεται τῆς ἀμηχάνου ταύτης τάλαιπωρίας ἢ πρὸς τὸ θεῖον φωνῇ. Ἐκέκραξαν γάρ, φησί, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς. καὶ παραχρῆμα ἢ καταιγὶς εἰς πνεῦμα μετεβλήθη φορόν τε καὶ πλοῖμον, καὶ γαληνιάζει ἐκ τῶν κυμάτων καταστορεσθεῖσα δι' ἡσυχίας ἢ θάλασσα. Ἔστησε γάρ, φησί, τὴν καταιγίδα εἰς αὔραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς. τάχα τῷ τῆς σιγῆς ὀνόματι προαιρετικᾶς τινος εἶναι δυνάμεις σημαίνει τὰ κύματα· δι' ὧν τὴν ἀποστατικὴν φύσιν ἐνδείκνυται, πρὸς ἣν εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ κύριος Σιώπα, πεφίμωσο. αὔραν δὲ λέγει τὴν τοῦ πνεύματος χάριν, ἢ διὰ τῶν νοητῶν ἰστίων τῷ θείῳ λιμένι τὴν ψυχὴν ἐνορμίζει, κυβερνῶντος τοῦ λόγου καὶ πρὸς τὸν πλοῦν κατευθύνοντος. Ὡδήγησε γάρ, φησὶν, αὐτούς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ. ἐπὶ τούτοις πάλιν ἀνυμνεῖν τὴν χάριν διακελεύεται λαόν τε καὶ ἐκκλησίαν, μόνον οὐχὶ τὴν παροῦσαν τῶν ἐκκλησιῶν ὑπογράφων τῷ λόγῳ κατάστασιν, ὅτι ἐν τῇ καθέδρᾳ τῶν προηγουμένων

τοῦ λόγου ταῦτα κηρύσσεται τοῦ θεοῦ τὰ θαυμάσια, δι' ὧν ἡ πίστις βεβαία γίνεται τοῖς ἀκούουσιν. Ὑψωσάτωσαν γάρ, φησίν, αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνεσάτωσαν αὐτόν. καὶ προστίθησι τῶν εὐχαριστιῶν 5.61 τὰς αἰτίας, ὅτι παρὰ τοῦ θεοῦ ποταμοὶ οἱ μὲν γίνονται, οἱ δὲ ἀπόλλυνται. τὰ μὲν γὰρ ρεύματα τῆς κακίας ἐξαφανίζεται· αἱ δὲ τῶν ἀρετῶν διεξοδοὶ τοὺς τέως ἀνυψώσαντας ἐπικλύζουσι τόπους. Ἔθετο γάρ, φησί, ποταμοὺς εἰς ἔρημον καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψαν. ποταμοὺς δὲ λέγει τὰς τῶν παθημάτων ἐπιρροὰς καὶ διεξόδους ὑδάτων τὰς τῶν κακῶν ἀκολουθίας. ὅταν αἰεὶ πονηρὰ πονηροῖς ἐπισυνάπτοντες οἱ ἄνθρωποι, καθάπερ τι ρεῦμα τὸν ὄγκον τῆς κακίας ἀπομηκύνωσιν. ἀλλὰ καὶ τὴν Γῆν, φησίν, καρποφόρον εἰς ἄλμην ἐποίησεν· ἡ γὰρ τῶν κακῶν εὐφορος ψυχὴ μεταποιηθεῖσα διψώδης ἐγένετο τῷ θεῷ ἅλατι τῆς διδασκαλίας ἐπαρτυθεῖσα, ὡς μηκέτι τὴν κακίαν τῶν κατοικούντων αὐξέσθαι ταῖς πονηραῖς τῶν ὑδάτων ἐπιρροαῖς τρεφομένην, ἀλμῶσαν δὲ καὶ διψάδα ψυχὴν τὴν τὸ μακαριστὸν δίψος ἀναλαβοῦσαν λίμνην γενέσθαι τῇ συστροφῇ τῶν ἀρετῶν πελαγίζουσαν. Ἔθετο γάρ, φησί, ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. τοῦτο δὲ πόλις γίνεται, ἢ οἱ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην οἰκοῦσιν. οὐδεὶς γὰρ ναυτιώδης τε καὶ ἀνόρεκτος τῆς τοιαύτης λίμνης καὶ τῶν τοιούτων ὑδάτων πρόσοικος γίνεται πλήσιμιον ἐν κακίᾳ τὴν ψυχὴν ἐπαγόμενος, σπεύρουσι δὲ τοὺς ἀγρούς καὶ φυτεύουσι τοὺς ἀμπελῶνας· τὰς θείας ἐντολὰς καὶ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν τοῖς τοιούτοις διασημαίνων αἰνίγμασι. σπέρμα γὰρ τῆς μελλούσης ἐπικαρπίας ἐστὶν ἡ ἐντολή, ἀρετὴ δὲ ἡ ἄμπελος ἢ διὰ τῶν λογικῶν βοτρῶν τῷ τῆς σοφίας κρατῆρι τὸν οἶνον ἐγγέουσα. ταῦτα δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ εὐλογίας πληθὸς ἐστίν. Εὐλόγησε γάρ, φησίν, αὐτοὺς καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν. κτήνη λέγει τὴν ὑποχείριον τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων ὑπηρεσίαν, ὅταν πρὸς ἀρετὴν 5.62 ἕκαστον τῶν ἐν ἡμῖν χρησιμεύῃ· ἀγαθὸν κτήνός ἐστὶν ὁ θυμὸς, ὅταν τοῦ λογισμοῦ ὑποζύγιον γένηται· ἕτερον τοιοῦτον κτήνος ἡ ἐπιθυμία νωτοφοροῦσα τρόπον τινὰ καὶ βαστάζουσα τὴν ψυχὴν καὶ ἐπὶ τὸ ὕψος ἀνάγουσα, ὅταν ἐπὶ τὰ ἄνω τῇ ἡνία τῆς διανοίας εὐθύνηται. καὶ τὰ ἄλλα πάντα κτήνη ἐστὶν ἀυξόμενα τῇ εὐλογίᾳ, ὅταν πρὸς τὰ μεγάλα γένηται ἡμῖν ἢ παρὰ τούτων ὑπηρεσία. εἶτα πάντων τῶν εἰρημένων ἀνακεφαλαίωσιν ἐν τῷ ἐφεξῆς ποιεῖται λόγῳ. πολυτρόπως γὰρ τὰ τε πάθη διελθῶν καὶ τὰς θείας εὐεργεσίας ὑπ' ὄψιν ποιήσας νυνὶ δι' ὀλίγου πάλιν ἐκπεριλαβῶν ἀνακεφαλαιοῦται τῷ λόγῳ, ἐν οἷς φησιν ὅτι Ὀλιγώθησαν καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης, διὰ μὲν τοῦ ὀλίγου σημαίνων τὴν βραχύτητα καὶ τὴν γενομένην ἀπὸ τοῦ ὕψους τε καὶ μεγέθους εἰς τὸ ταπεινὸν συστολήν· τὸ γὰρ ὀλίγον τὸ βραχύτατον σημαίνει κατὰ τὴν ἔννοιαν· τῇ δὲ κακώσει τὴν πρὸς τὸ κακὸν οἰκειότητα, θλίψιν δὲ καὶ ὀδύνην πανταχοῦ τὸ πέρασ λέγει τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀποπτώσεως, ὡς ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ τὸ τοιοῦτον διεξείσι λέγων· Περιέσχον με ὠδίνες θανάτου. κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με. θλίψιν καὶ ὀδύνην εὐρον. ὠδίνες θανάτου καὶ κινδύνους ἄδου τὰς ἀμαρτίας εἰπὼν ἐπάγει τὸ πέρασ εἰς ὃ τελευτᾷ τῆς ἀμαρτίας ἡ φύσις· ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἢ θλίψις τε καὶ ὀδύνη ἐστίν, οὕτω τοῦ εὐαγγελίου διὰ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων τὸ αὐτὸ τοῦτο διασημαίνοντος. εἶτα προστίθησι δι' ἀκολούθου τὸ Καὶ ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν. Διδάσκει δὲ διὰ τούτων ὅτι τὸ μὲν ἐν τῷ ὄντι εἶναι ἀληθῶς 5.63 ἐστὶν εἶναι. εἰ δὲ τι τοῦ ὄντος ἐκπέπτωκεν, οὐδὲ ἐν τῷ εἶναι ἐστί. τὸ γὰρ ἐν κακίᾳ εἶναι οὐκ ἔστι κυρίως εἶναι, διότι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ κακία οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἡ τοῦ καλοῦ ἀνυπαρξία κακία γίνεται. ὡς περ οὖν ὁ ἐν τῷ ὄντι ὢν ἐν τῷ εἶναι ἐστίν, οὕτως ὁ ἐν τῷ οὐδενὶ γενόμενος (τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ κακία) ἐξουδένωται, καθὼς ὀνομάζει ὁ λόγος. ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ λόγου χρῆσις τέτριπταί πως ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν κεκρημένων. ὡς τὴν τροφήν ἐν σαρκὶ γενομένην ἀποσαρκοῦσθαι λέγομεν καὶ τὸν οἶνον ἐκχεθέντα τῷ ὕδατι

ἐξυδαροῦσθαι, καὶ ἐν τῷ πυρὶ τὸν σίδηρον ἐκπυροῦσθαί φαμεν, οὕτω καὶ τὸν τοῦ ὄντος ἐκπεσόντα ἐν τῷ οὐδενὶ γενόμενον ἐξουδενοῦσθαι· οὐκοῦν ἡ ἐξουδένωσις ἡ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀνυπαρξία ἐστίν. αὕτη δὲ ἐπὶ τοὺς ἄρξαντας τῆς κακίας, τουτέστιν ἐπὶ τοὺς πρώτους ἀνθρώπους ἐλθοῦσα καθάπερ τι ρεῦμα πονηρὸν καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ἐπιγινομένων διαδοχὴν ἐξεχέθη. ἐπεὶ οὖν ἐπτώχευσεν ἡ φύσις τοῦ τοιοῦτου κτήματος, τῆς ζωῆς λέγω, καὶ πένης ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ κλέπτου ἐγένετο, τὴν θείαν συληθεὶς εὐλογίαν, διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι Ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας. τῇ γὰρ ἐκείνου πτωχεία ἡμεῖς ἐπλουτήσαμεν. καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ἀντὶ θηρίων πρόβατα πατριᾶς· πατριὰν δὲ ὀνομάζει τὸ σύστημα τῶν εἰς τὸν θεῖον κατάλογον συντελούντων. ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. εἶτα ἐπάγει· ὅτι Ὅψονται εὐθεῖς καὶ φοβηθήσονται., διδάσκων διὰ τῶν εἰρημένων ὅτι πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην βλέπων ὁ εὐθὴς φοβείσθω. οὐ γὰρ μικρὸν τῶν ἀγαθῶν φυλακτήριον ὁ φόβος γίνεται, τῇ μνήμῃ τῶν προγεγονότων πρὸς τὸ ἐφεξῆς σωφρονίζων τὸν ἐν πάθει γενόμενον. οὗ κατακρατοῦντος καὶ πᾶσαν τὴν διὰ χαυνότητος πρὸς τὸ 5.64 κακὸν γινομένην εὐκολίαν ἡμῶν ἐξορίζοντος Πᾶσα, φησὶν, ἀνομία ἐμφράζει τὸ στόμα αὐτῆς. ὡς μακάριος ὁ βίος ἐκεῖνος, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἀνομίας στόμα καθάπερ τις βορβόρου πηγὴ εἰς τὸ διηνεκὲς ἐμφραγίησεται οὐκέτι τῇ δυσωδίᾳ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον καταμολύνων. αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν κορυφή, τὸ τῶν ἐλπίδων κεφάλαιον, τὸ πέρασ πάσης μακαριότητος, τὸ μηκέτι διοχλεῖσθαι ὑπὸ κακίας τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν ἀνομίαν <ἐξαιρεῖσθαι>· αὕτη δ' ἂν εἴη ὁ εὐρετῆς τῆς ἀνομίας. τοῦτο γὰρ ἡ περιληπτικὴ διασημαίνει φωνή, ἐμφράζει τὸ στόμα ἐκεῖνο, οὗ ἡ φωνὴ τὸ κατ' ἀρχὰς θανάτου ὕλη τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο. ὅταν οὖν ἐξαιρεθεῖ πᾶν τὸ τῷ καλῷ ἀντικείμενον, ἐκείνη ἐκδέξεται ἡμᾶς ἢ κατὰ στασις, ἣς οὐδεὶς λόγος μηνυτῆς εὐρεθήσεται, ἥτις ὑπὲρ αἴσθησίν τε καὶ γνῶσιν εἶναι παρὰ τῆς θείας φωνῆς μεμαρτύρηται. τούτοις ἐπάγει καθάπερ τινὰ σφραγίδα τὰς ἐπὶ τέλει φωνὰς λέγων Τίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα· καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ κυρίου; ἐπειδὴ γὰρ διπλῆ ἡ τῆς σοφίας ἐνέργεια, καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἐρευνητικὴ τε καὶ ζητητικὴ τῶν συμφερόντων, ἡ δὲ φυλακτικὴ τῶν εὐρεθέντων, τὸ ἐν τῆς σοφίας ἔργον, τὸ ζητητικὸν λέγω, πεπαῦσθαι τηνικαῦτα βούλεται. εἰς τί γὰρ τῇ ζητήσῃ χρησόμεθα τοῦ ζητουμένου παρόντος; ἐν ἔργον δὲ μόνον κελεύει τὸ λειπόμενον γίνεσθαι, ὅπως ἂν φυλαχθεῖ τὸ πορισθὲν ἀγαθόν, πρὸς τοῦτο τῆς σοφίας ἡμῖν συνεργούσης. τίς δὲ ἡ σοφία καὶ τίς ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν φυλακὴ; τὸ μὴ ἀσυνέτως τῆς θείας φιλανθρωπίας ἔχειν. ὁ γὰρ συνεὶς ὢν τετύχηκεν οὐκ ἂν πρόοιτο τὸ ἀγαθὸν οὗ ἠξίωται. ὁ δὲ ἀσυνέτως ἔχων τῆς χάριτος ταῦτον πείσεται τοῖς τυφλοῖς, οἱ μαργαρίτην ἢ σμάραγδον ἢ τινα τῶν τιμίων 5.65 λίθων ἐν χερσὶ λαβόντες, ὡς ψηφιδὰ τινα τῶν εἰκαίων ἀπορρίπτουσιν ἀγνοίᾳ τοῦ κάλλους ἀκουσίως ζημιωθέντες τοῦ κτήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ταῦτας δὲ τὰς πέντε τῶν ψαλμῶν διαιρέσεις, δι' ὧν καθάπερ τινὰς βαθμοὺς ἀλλήλων ὑπερανεστῶτας κατὰ τινα τάξεως ἀκολουθίαν κατανοήσαντες ἐκ τῶν εἰρημένων διεκρίναμεν σημείων, ὅτι ἐκάστου τμήματος ἡ τελευταία φωνὴ στάσιν τινὰ τοῦ λόγου καὶ βάσιν τῆς διανοίας ἔχει περιγράφουσαν ἐν ἑαυτῇ τῶν προηγουμένων τὸ πέρασ διὰ τῆς δοξολογικῆς τε καὶ εὐχαρίστου φωνῆς τῆς λεγούσης Εὐλογητὸς κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο. τὸ γὰρ νόημα τούτων εὐχαριστία τίς ἐστὶν εἰς τὸ διηνεκὲς παραμέ νουσα· ἐπειδὴ οὐκ εἰσάπαξ εἰπὼν ὁ λόγος Γένοιτο ἔστησε τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ τῇ δισση ἀναλήψει τῆς φωνῆς ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ νομοθετεῖ τὸ αἴδιον. ἐν ἐκάστῳ δὲ μέρει τῶν κατὰ τὰ τμήματα ταῦτα διαιρεθέντων,

ἴδιόν τι ἀγαθὸν ὁ λόγος ἐνεθεώρησε, δι' οὗ γίνεται ἡμῖν ἐκ θεοῦ ἡ μακαριότης, κατὰ τινὰ τάξιν ἀκόλουθον τῶν ἐν ἐκάστῳ θεωρουμένων ἀγαθῶν, ἀεὶ πρὸς τὸ ὑψηλότερον τὴν ψυχὴν ὑπερτιθεῖς, ἕως ἂν ἐπὶ τὸ ἀκρότατον ἀφίκηται τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ αἶνος τοῦ θεοῦ ἐν πᾶσιν ἀγίοις ἀποπληρούμενος, καθὼς περιέχει ὁ τελευταῖος ψαλμὸς λέγων Αἰνεῖτε τὸν θεὸν ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, ὅπου τὸ στερέωμα τῆς δυνάμεως τὸ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἀμετάπτωτον διασημαίνει, καὶ αἱ δυναστεῖαι τοῦ θεοῦ τὸ μηκέτι ὑπὸ κακίας δυναστεύεσθαι τὴν φύσιν παραδηλοῦσιν, ὅτε χωρεῖ λοιπὸν ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ ποιεῖσθαι 5.66 τὸν αἶνον, οὐκέτι μικρὰ φθεγγομένη, ἀλλ' ἤδη παριοῦσα τῇ μεγαλοφωνίᾳ τὰς σάλπιγγας. φησὶ γὰρ Αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐν ἤχῳ σάλπιγγος, ὅτε καὶ μιμεῖται τὴν τοῦ παντὸς ἀρμονίαν τῷ ποικίλῳ τε καὶ πολυειδεῖ τῶν ἀρετῶν, ὄργανον ἐν ῥυθμῷ μελωδίας τῷ θεῷ γενομένη. ὀνομάζει δὲ τοῦτο διὰ τινος τροπικῆς σημασίας ψαλτήριον τε καὶ κιθάραν ὁ λόγος· μεθ' ὃ πᾶν τὸ γεῶδές τε καὶ κωφὸν καὶ ἄναυδον ἀποθεμένη ἐν τῇ τῶν τυμπάνων μεγαλοφωνίᾳ ταῖς οὐρανίαις χορείαις συνάπτει τῶν ἰδίων χορδῶν τὸν ἦχον. χορδαὶ δ' ἂν εἴεν τῷ ὀργάνῳ ἐντεταμέναι τὸ ἐν ἐκάστη ἀρετῇ πρὸς κακίαν ἀνένδοτον τε καὶ ἀχάλαστον. δι' ὧν γίνεται ἡ καλὴ συνῶδια τοῦ κυμβάλου ταῖς χορδαῖς μιγνυμένου, ὅταν ὁ τῶν κυμβάλων ἦχος εἰς τὴν θείαν χοροστασίαν ἐπεγείρη τὴν προθυμίαν. ὅπερ μοι δοκεῖ τὴν πρὸς τοὺς ἀγγέλους τῆς φύσεως ἡμῶν διερμηνεύειν συνάφειαν, ἐν ᾗ φησιν Αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐν κυμβάλοις εὐήχοις. ἡ γὰρ τοιαύτη σύνοδος, τοῦ ἀγγελικοῦ λέγω πρὸς τὸ ἀνθρώπινον, ὅταν ἐπαναχθῆ πρὸς τὴν ἀρχαίαν λῆξιν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τὸν γλυκὺν ἐκείνον διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους συμπτώσεως ἦχον τῆς εὐχαριστίας ἀποτελέσει· καὶ δι' ἀλλήλων καὶ μετ' ἀλλήλων τὴν ἐπὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ εὐχαριστίαν τῷ θεῷ γινομένην διὰ παντὸς ἀνυμνήσει. τοῦτο γὰρ ἡ τοῦ κυμβάλου πρὸς τὸ κύμβαλον ἐνδείκνυται σύνοδος· ἐν κύμβαλον ἡ ὑπερκόσμιος τῶν ἀγγέλων φύσις· ἕτερον κύμβαλον ἡ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων κτίσις. ἀλλὰ διέστησεν ἡ ἀμαρτία τοῦτο ἐκείνου· ὅταν οὖν πάλιν ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία συνάψῃ ἀλλήλοις ἀμφοτέρα, τότε ἠχήσει τὸν αἶνον ἐκείνον τὰ δύο μετ' ἀλλήλων γενόμενα, ὡς φησὶ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος, ὅτι Πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς 5.67 εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς. οὗ γενομένου ἐπινίκιον ἀλαλάξει ὁ τῶν κυμβάλων τούτων ἦχος διὰ τῆς κοινῆς συνῶdias ἐπὶ τῷ ἀφανισμῷ τοῦ πολεμίου γενόμενος. τούτου δὲ παντελῶς ἀφανισθέντος καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι περιελθόντος ἀδιαλείπτως ἐν πάσῃ πνοῇ ὁμοτίμως πρὸς τὸν θεὸν ὁ αἶνος εἰς ἀεὶ πληρωθήσεται. ἐπειδὴ γὰρ Οὐχ ὠραῖος αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ, ἀμαρτωλὸς δὲ τότε οὐκ ἔσται, τῆς ἀμαρτίας οὐκ οὔσης, πᾶσα πνοὴ διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος αἰνέσει τὸν κύριον. Ἡ μὲν οὖν ὁδὸς πρὸς τὸ μακάριον τοιαύτη παρὰ τῆς μεγάλης ταύτης τῆς ἐν τοῖς ψαλμοῖς φιλοσοφίας ἡμῖν ὑπεδείχθη, ἀεὶ πρὸς τὸ μεῖζόν τε καὶ ὑψηλότερον τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν πορείας ἐπέιγουσα τοὺς διὰ τούτων πρὸς τὸ ὕψος ὀδηγουμένους, ἕως ἂν τις ἐπ' ἐκεῖνο φθάσῃ τὸ μέτρον τῆς μακαριότητος, οὗ τὸ ἐπέκεινα οὔτε ἡ διάνοια χωρεῖ στοχασμοῖς τισὶ καὶ ὑπονοίαις ἀναλογίσασθαι, οὔτε λόγος δι' ἀκολουθου τὸ ἐφεξῆς ἐξευρίσκει. ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' ἐλπίδα κίνησις ἡ πανταχοῦ τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν προεξαλλομένη τε καὶ προτρέχουσα, ἐπειδὴν ἐμπελάσῃ τοῖς ἀνεικάστοις, ἀργὴ μένει, τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦτο κρεῖττον ἢ κατ' ἐλπίδα ἐστίν, ὡς καὶ αὐτὴ διὰ τῆς θεωρηθείσης τάξεως ἢ κατὰ τὴν ψαλμωδίαν φιλοσοφία μαρτύρεται, οἷόν τινα θύραν καὶ εἴσοδον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν λόγων ἐπὶ τὸν μακάριον βίον τὴν τοῦ κακοῦ ἀναχώρησιν ἡμῖν ὑπανοίξασα. τοῦτο γὰρ αἱ πρῶται φωναὶ τῆς ψαλμωδίας διδάσκουσιν ἀρχὴν μακα 5.68 ριότητος λέγουσαι τὴν τοῦ κακοῦ ἀλλοτρίωσιν. εἶτα τὴν ἐκ τοῦ νόμου χειραγωγίαν τοῖς πλανωμένοις προτείνασα τὴν τε πρὸς τὸ ἀειθαλὲς ξύλον ὁμοίωσιν διὰ τοῦ τοιούτου βίου ὑποσχομένη καὶ τὰ σκυθρωπὰ τῶν τὴν ἐναντίαν τρεπομένων

ὁδὸν ὑποδείξασα διὰ τῶν ἐφεξῆς ἀναβάσεων πρὸς τὸ ἀκρότατον ἄγει τοῦ μακαρισμοῦ τὸν τῆ χειραγωγία ταύτη ἐπόμενον. τοῦτο γάρ σοι ἐνδείκνυται ἢ τοῦ τελευταίου ψαλμοῦ διάνοια, ἐν ᾧ μετὰ τὸν τῆς κακίας παντελῆ ἀφανισμόν πάντα ἐν τοῖς οὔσιν ἄγια ἔσται καὶ πάντα πρὸς τὸν αἶνον τοῦ θεοῦ συμφωνήσει, ἐπ' ἴσης ἐν τῷ στερεῶ τῆς δυνάμεως τὸ πρὸς τὴν κακίαν ἄτρεπτον προσλαβόντα καὶ τῆ μεγαλωσύνη αὐτοῦ τὸν εὐφημον ἦχον οἷόν τινα μεγαλοφώνῳ σάλπιγγι συνεπαίροντα. ὅταν εἰς μίαν χοροστασίαν συναρμοσθῇ πᾶσα ἢ κτίσις, τῶν τε ὑπερκειμένων τῶν τε ὑποβεβηκότων ἀπάντων, καὶ κυμβάλου δίκην ἢ νοητὴ κτίσις καὶ ἢ νῦν δι' ἁμαρτίας μεμερισμένη καὶ διεστῶσα τὸν ἀγαθὸν ἦχον ἐκ τῆς ἡμετέρας συμφωνίας ἀποτελέσει. ὅταν συνδράμη τῷ ἀγγελικῷ τὸ ἡμέτερον, καὶ ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τῆς συγχύσεως ἢ θεία παράταξις ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν πολεμίων ἀλαλάξῃ τῷ τροπαιοῦχῳ τὸ ἐπινίκιον, τότε γίνεται πάσης πνοῆς ὁ αἶνος εἰς αἰὲ παρατείνων τὴν χάριν καὶ δι' αὐξήσεως πλεονάζων εἰς τὸ διηνεκὲς τὸ μακάριον, ἐκεῖνο λέγω τὸ ὄντως μακάριον· ἐφ' οὗ ἀργεῖ μὲν ἢ στοχαστικὴ περὶ τὴν γνῶσιν διάνοια, ἀργεῖ δὲ καὶ ἢ ἐλπιστικὴ ἡμῶν ἐνέργεια, διαδέχεται δὲ ἢ 5.69 ἄρρητός τε καὶ ἀκατανόητος καὶ πάσης κρείττων διανοίας κατάστασις, "Ἦν οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἀνθρωπίνη καρδιά ἐχώρησεν. οὕτω γὰρ ὠρίσατο τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐν τῷ ἁγιασμῷ ἀποκείμενα ὁ θεὸς ἀπόστολος.

11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Τούτων οὖν οὕτως ἡμῖν διευκρινηθέντων καιρὸς ἂν εἴη καὶ τὸν περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐξετασθῆναι λόγον. οὐ μικρὰ γὰρ ἡμῖν πρὸς τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδὸν καὶ αὗται συμβάλλονται, ὡς ἔξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς διανοίας τῶν ἐπιγεγραμμένων μαθεῖν. ἀναγκαῖον δ' ἂν εἴη πρῶτον τεχνικὴν τινα τῶν ἐπιγραφῶν ἔφοδον δι' ὀλίγων πρὸ τῆς τῶν ψαλμῶν θεωρίας ποιήσασθαι, ὡς ἂν μάλιστα γένοιτο δηλὸν καὶ διὰ τούτων ἡμῖν, ὅτι πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς θεοπνεύστου ταύτης διδασκαλίας ἐστὶν ἐπὶ τὸ ὄντως μακάριον ἀναγαγεῖν τὴν διάνοιαν. τῶν τοίνυν ψαλμῶν οἱ μὲν εἰσιν ἀνεπίγραφοι καθόλου· οἱ δὲ παρ' ἡμῖν ἔχοντες τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ προφήτου, παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οὐκ ἔχουσι. τοῖς δὲ ἐπιγραφὴ ἐστὶ ψιλὸν τοῦ Δαβὶδ τὸ ὄνομα, ἄλλοις μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ ἄλλο τι συμπαραγράφεται, ἢ αἶνος ἢ ὠδὴ ἢ αἴνεσις ἢ ψαλμὸς ἢ συνέσεως ἢ προσευχῆ ἢ ἐξοδίου σκηνῆς ἢ ἐγκαινισμοῦ ἢ ἐκστάσεως ἢ εἰς ἀνάμνησιν ἢ εἰς ἐξομολογίαν 5.70 σεως ἢ τῷ δούλῳ κυρίου ἢ τῷ Ἰδιθούμῃ ἢ τῷ Αἰμᾶν τῷ Ἰσραηλίτῃ. ἑτέροις δὲ μετὰ συζυγίας τινὸς τῶν ὀνομάτων τούτων ἢ τῶν ῥημάτων ἀλλήλοις συγγραφομένων ἢ ἐπιγραφὴ γίνεται· ἢ γὰρ ὠδὴ ψαλμοῦ ἢ ψαλμὸς ὠδῆς ἢ ὠδὴ ἢ ψαλμὸς ἢ ἐν ὕμνοις ψαλμὸς ἢ ἐν ὕμνοις συνέσεως ἢ προσευχῆς τῷ Δαβὶδ ἢ προσευχῆς τῷ πτωχῷ ἢ αἶνος ὠδῆς ἢ τι τῶν τοιούτων διὰ συζυγίας συντεταγμένον τῷ ὀνόματι τοῦ Δαβὶδ ἐπιγραφὴ γίνεται. πάλιν ἐφ' ἑτέρων καὶ ἄλλα τινὰ τούτοις συνεπιγράφεται προτεταγμένου μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῦ εἰς τὸ τέλος, συγγραφομένων δὲ τῆ φωνῆ ταύτη ποικίλων τε καὶ διαφόρων· ἢ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων προσγράφει ἢ ὑπὲρ τῶν κρυφίων ἢ ὑπὲρ τῆς κληρονομουμένης ἢ ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ἢ ὑπὲρ τῶν ληνῶν ἢ ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς ἢ ὑπὲρ Μαελέθ ἢ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυσμένου ἢ μὴ διαφθείρης ἢ εἰς στηλογραφίαν ἢ καὶ ἀμφοτέρωθεν ταῦτα ἢ εἰς Σολομῶντα ἢ ὠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ ἢ ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ ἢ εἰς ἐξομολόγησιν ἢ τις ἐξ ἱστορίας περιστάσις· οἷον ὅτε ἦν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἢ ὅτε ἐν τῇ ἐρήμῳ ἢ ὅτε ἀπέστειλε Σαοὺλ τοῦ θανατωῦσαι αὐτὸν ἢ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί ἢ ὅτε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ

έναντίον Ἀβιμέλεχ ἢ ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους ἢ ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἴδουμαῖον καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ ἢ ἐν ἡμέραις, ὅτε ἐρρύσατο αὐτὸν κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ ἢ ὅτε ἐπέστρεψεν Ἰωάβ καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἀλῶν 5.71 δώδεκα χιλιάδας ἢ ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν 5.71 προφήτην, ἠνίκα εἰσῆλθεν πρὸς Βηρσαβεέ. τισὶ δὲ τῶν ψαλμῶν ἐστὶν ἐπιγραφή τὸ ἐβραϊκὸν ἀλληλουῖα ἢ δις τὸ αὐτὸ ἢ ἅπαξ ἐπιγραφόμενον, ἐφ' ἐτέρων δὲ καὶ ὀνόμασί τινων προφητῶν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ κατὰ συζυγίαν συγγράφε, οἷον ἀλληλουῖα Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου, καὶ ἀλληλουῖα Ἰερεμίου, καὶ Ἰεζεκιήλ. καὶ πάλιν ἕτερον ἐπιγραφῆς εἶδος ἐστὶν· ἢ τοῖς υἱοῖς Κορὲ ἢ τῷ Ἰδιθοῦμ ἢ τῷ Ἀσάφ· ἐνὶ δὲ κατ' ἐξαίρετον ἐπιγέγραπται, προσευχὴ τῷ Μωυσεὶ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ. τῶν δὲ κατὰ μὲν τὴν ἐκκλησιαστικὴν γραφὴν ἐχόντων ἐπιγραφὰς ἅς περιέχουσι, παρ' Ἑβραίοις δὲ ἀνεπιγράφων ὄντων ταύτην εὕρομεν τὴν διαφορὰν· τοῖς μὲν γὰρ τις ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὴν ἑβδομάδα ἡμερῶν συσση μαίνεται, ἢ μία σαββάτων ἢ τετράδος σαββάτων ἢ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου ἢ πρὸ τοῦ σαββάτου· ἄλλοι δὲ ἕτεραν τινὰ τῶν ἐπιγραφῶν διάνοιαν ἔχουσιν ἢ καθόλου παρὰ τοῖς Ἑβραίοις σεσίγηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ταύτης δὲ τῆς διαιρέσεως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἡμῖν τρανωθείσης, χρήσιμον ἂν εἴη πρῶτον μὲν γενικωτέραν τινὰ τῶν ὁμοίως ἐχόντων τὴν ἐρμηνείαν ποιήσασθαι· εἶθ' οὕτως δι' ἀκολουθου πρὸς τὰς φαινομένης διαφορὰς προαγαγεῖν τὴν ἐξέτασιν. καθόλου μὲν οὖν τῆς ἐπιγραφῆς ὁ λόγος διπλοῦν τὸν σκοπὸν ἔχει. ἢ γὰρ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ὑποκει μένου προγέγραπται, ὥστε τὸν σκοπὸν τῆς ψαλμωδίας προδιδαχθέντας ἡμᾶς εὐμαθεστέρους γενέσθαι τῆς ἐν τοῖς ῥητοῖς διανοίας· ἢ πολλάκις καὶ δι' ἑαυτῆς τι παιδεύει τὴν 5.72 ἀκοὴν ἢ ἐπιγραφή τῇ ἐγκειμένη τοῖς ῥητοῖς διανοία τῶν κατ' ἀρετὴν τι κατορθουμένων ὑποδεικνύουσα· μᾶλλον δὲ καθ' ἑκάτερον εἶδος τῆς τῶν ἐπιγραφῶν θεωρίας εἷς ἐστὶν ὁ σκοπὸς τὸ πρὸς τι τῶν ἀγαθῶν καθηγήσασθαι, κἂν ἱστορικὸν τι δηλοῦσθαι διὰ τῶν εἰρημένων δοκῆ, κἂν ψιλόν τι ὄνομα προσγεγραμμένον τύχη. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ μόνῳ ἢ θεία γραφή ταῖς ἱστορίαις συγκέχρηται, ὥστε ἡμῖν πραγμάτων ἐγγενέσθαι γνῶσιν, δι' ὧν ἔργα τινὰ καὶ πάθη τῶν ἀρχαίῳ τέρων μανθάνομεν, ἀλλ' ὅπως ἂν διδασκαλίαν τινὰ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν ἡμῖν ὑποδείξειε βίον, τῆς ἱστορικῆς θεωρίας μεταλαμβανομένης πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν. τούτου τοίνυν ἡμῖν διωμολογημένου, τοῦ δεῖν τοιαύτην περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἔχειν τὴν ἔννοιαν, ἀκόλουθον ἂν εἴη, καθὼς φθάσαντες εἵπομεν, τῶν μὲν ὁμοίως ἐνότων γενικωτέραν τινὰ προεκθέσθαι διάνοιαν, τῶν δὲ κατὰ τινὰ διαφορὰν ἐκτιθεμένων, ἰδικωτέραν ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν. Ἐπειδὴ τοίνυν ἢ εἰς τὸ τέλος φωνῆ τοῖς πλείστοις τῶν ψαλμῶν ἐπιγέγραπται, τοῦτο οἶμαι δεῖν περὶ τούτου γινώσκειν, ὅπερ ἢ τῶν λοιπῶν σαφηνίζει διάνοια τῶν τὴν αὐτὴν μεθερμηνευσάντων γραφῆν. ὁ μὲν γὰρ τις ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ τέλος, τῷ νικοποιῶ φησιν, ὁ δὲ ἐπινίκιον, ὁ δὲ εἰς τὸ νίκος. ἐπεὶ οὖν τέλος παντὸς ἀγῶνος ἢ νίκη γίνεται, πρὸς ἣν βλέποντες οἱ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδιδόμενοι τῆς ἀθλήσεως ἄπτονται, δοκεῖ μοι διὰ τοῦ τέλους ὁ λόγος ἐκ βραχείας φωνῆς ἐπεγείρειν εἰς προθυμίαν τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀθλοῦντας ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου, ὡς ἂν εἰς τὸ τέλος βλέποντες, ὅπερ ἐστὶν ἢ νίκη, τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι τὸν ἐν τοῖς 5.73 ἄθλοις πόνον ἐπικουφίζοιεν. ὅπερ δὴ καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὀρῶμεν γινόμενον. προδεικνύμενος γὰρ τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς σταδίοις συμπλεκομένοις στέφανος ἐπιρρώννυσι μᾶλλον αὐτῶν τὴν ὑπὲρ τῆς νίκης σπουδὴν, τῶν γινομένων αὐτοῖς διὰ τῆς συμπλοκῆς πόνων ὑπὸ τῆς ἐλπιζομένης εὐδοξίας ἐκκλεπτομένων. πᾶσι τοίνυν ἠνεωγμένου τοῦ σταδίου πρὸς ἄθλησιν (στάδιον δὲ ὁ κοινὸς τῶν ἀνθρώπων βίος ἐστίν), ἐν ᾧ εἷς ἀντίπαλός

ἔστιν ἡ κακία πολυτρόπως τοῖς δολεροῖς παλαίσμασι καταγωνιζομένη τοὺς προσπαλαίοντας, διὰ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς τῶν ψυχῶν παιδοτρίβης προδείκνυσί σοι τῶν ἰδρώτων τὸ τέλος καὶ τὸν ἐκ τῶν στεφάνων κόσμον καὶ τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀνάρρησιν· ἵνα πρὸς ἐκεῖνο βλέπων τὸ τέλος τῷ νικοποιῶ σεαυτὸν ἐπερείδῃς καὶ τὸ ἐπινίκιον κήρυγμα σεαυτῷ παρασκευάζῃς. ὅσα δὲ τούτοις κατὰ τὸ ἀκόλουθον ὑπεστὶν τῆς εἰς ἀρετὴν διδασκαλίας νοήματα, φανερὰ πάντως ἂν εἴῃ τοῖς διὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέπουσι. δῆλον γὰρ ὅτι ὅσα τῆς ψυχῆς πάθη ἐστὶν, τσαῦτα κρατήματα τῶν ἐχθρῶν γίνεται καθ' ἡμῶν καὶ παλαίσματα, δι' ὧν καθάπερ τι μέλος τῆς ψυχῆς ὁ λογισμὸς ἐξαρthroῦται πολλάκις καὶ ἐξαρμοῖζεται, εἰ μὴ τις παρεσκευασμένος διὰ μελέτης τὸ ἀσφαλές τε καὶ ἀκατάπτωτον ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσιν ἑαυτῷ κατορθώσῃ διὰ τῆς νομίμου ἀθλήσεως, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὴν νίκην ἑαυτῷ κατακτώμενος, ἥτις ἐστὶν τῶν ἀγῶνων τὸ τέλος· τὰ δὲ συμπαραγραφόμενα τῇ Εἰς τέλος φωνῇ ὑποθήκαί τινές εἰσι καὶ συμβουλαὶ πρὸς τὴν νίκην, δι' ὧν ἂν κατορθωθεῖ τὸ σπουδαζόμενον. ἢ τε γὰρ τῶν ἀλλοιωθησομένων λέξις 5.74 τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον μεταποίησιν τῆς ψυχῆς ὑποτίθεται. καὶ ἡ τοῦ Μαελέθ ἐρμηνεῖα πρὸς μεῖζονα προθυμίαν ἐπεγείρει τὸν ἀθλητὴν, τὴν μετὰ τὸ πέρας τῶν πόνων ἐκδεχομένην ἡμᾶς χοροστασίαν σημαίνουσα· οὕτω γὰρ ἡ λέξις αὕτη παρὰ τῶν λοιπῶν σεσαφήνισται διὰ χορείας τὸ Μαελέθ ἐρμη νεύουσα. τό τε πρὸς τὰ κρύφια βλέπειν καὶ Ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ τὴν ᾠδὴν ποιεῖσθαι καὶ Ὑπὲρ τῆς ἐωθινῆς ἀντιλήψεως ἄδειν καὶ τὴν ὀγδόην πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν καὶ πρὸς τὴν κληρονομοῦσαν ὄραν καὶ ὅπως ἂν ἔξω τῆς πρὸς τὸν Κορὲ συγγενείας γενοίμεθα, τὴν τε μεγάλην ἐκείνην τοῦ Δαβὶδ φωνὴν τὴν Μὴ διαφθείρης, ἣν πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν ἐποίησατο πρὸς τὸν τοῦ Σαοῦλ φόνον ὀρμήσαντα ἐνστηλογραφηθῆναι ἐν τῇ ἐκάστου ψυχῇ πρὸς ὑπόδειγμα μακροθυμίας συμβάλλει ὁ λόγος. καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα εὖροι τις ἂν δι' ἀκριβείας σκοπούμενος, ὅτι ἀθλητικαὶ τινές εἰσιν ὑποφωνήσεις παρὰ τοῦ παιδοτρίβου πρὸς τοὺς ἀθλητὰς γινόμεναι, ὅπως ἂν τις πρὸς τὸ τῆς νίκης φθάσειε τέλος. ὡσαύτως δὲ καὶ εἴ τι τῆς ἱστορίας συμπαραγέγραπται τῇ Εἰς τέλος φωνῇ, πρὸς αὐτὸ τοῦτο βλέπει, ὡς ἂν διὰ τῶν ἱστορικῶν ὑποδειγμάτων μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐπιρρωσθούμεν. αὕτη μὲν ἡ Εἰς τὸ τέλος διάνοια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ψαλμὸς δὲ καὶ ᾠδὴ καὶ αἴνεσις καὶ ὕμνος καὶ προσευχὴ τοιαύτην πρὸς ἄλληλα τὴν διαφορὰν ἔχει· ψαλμὸς μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ διὰ τοῦ ὄργανου τοῦ μουσικοῦ μελωδία, ᾠδὴ δὲ ἡ διὰ στόματος γινομένη τοῦ μέλους μετὰ τῶν 5.75 ῥημάτων ἐκφωνήσις, ἡ δὲ προσευχὴ ἰκετηρία ἐστὶ περὶ τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη τῷ θεῷ, ὕμνος δὲ ἡ ἐπὶ τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς ἀνατιθεμένη τῷ θεῷ εὐφημία αἶνος δὲ ἦτοι αἴνεσις (ταῦτὸν γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ σημαίνόμενον) τῶν θείων θαυμάτων περιέχει τὸν ἔπαινον. οὐδὲ γὰρ ἄλλο τί ἐστὶν ἔπαινος, εἰ μὴ τοῦ αἴνου ἐπίτασις. πολλάκις δὲ ταῦτα ἀλλήλοις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς διὰ τινος συζυγίας συμπλέκεται, ὥστε ἐν τὰ δύο διὰ τῆς συμπλοκῆς γενέσθαι. ἢ γὰρ ψαλμὸς ᾠδῆς ἢ ᾠδὴ ψαλμοῦ ἢ ἐν ὕμνοις ψαλμὸς ἢ καθὼς ἐν τῷ Ἀμβρακίου μεμαθήκαμεν, καὶ προσευχὴ μετ' ᾠδῆς. ἡ δὲ διάνοια, καθ' ἣν πρὸς ἀρετὴν ὀδηγούμεθα ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ἐστὶ τοιαύτη· τὸ ψαλτήριον ὄργανόν ἐστὶ μουσικὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον, ἡ δὲ τοῦ τοιούτου ὄργανου μουσουργία ψαλμὸς λέγεται. οὐκοῦν ἐκ τοῦ σχήματος τῆς κατασκευῆς ὁ προτρεπτικὸς εἰς ἀρετὴν λόγος ἔμφασιν ἔχει. τὸν γὰρ σὸν βίον ψαλμὸν εἶναι διακελεύεται μὴ τοῖς γηϊνοῖς φθόγγοις περιηχούμενον· φθόγγους δὲ φημι τὰ νοήματα· ἀλλὰ καθαρὸν τε καὶ ἐξάκουστον ἐκ τῶν ἄνωθέν τε καὶ οὐρανίων τὸν ἦχον ἀπεργαζόμενον. ᾠδὴν δὲ

ἀκούσαντες τὴν περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνην τοῦ βίου μανθάνομεν δι' αἰνίγματος. ὡσπερ γὰρ ἐκ τῶν μουσικῶν ὀργάνων μόνος ὁ ἦχος τῆς μελωδίας προσπίπτει ταῖς ἀκοαῖς, αὐτὰ δὲ τὰ μελωδούμενα ῥήματα οὐ διαρθροῦται τοῖς φθόγγοις· ἐν δὲ τῇ ᾠδῇ τὸ συναμφοτέρον γίνεται, καὶ ὁ τοῦ μέλους ῥυθμὸς καὶ τῶν ῥημάτων ἢ δύναμις ἢ συνδιεξαγομένη μετὰ τοῦ μέλους, ἦν ἀγνοεῖσθαι πᾶσα ἀνάγκη, ὅταν διὰ μόνων τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἢ μελωδία γένηται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων συμβαίνει. οἱ μὲν γὰρ τῇ θεωρητικῇ 5.76 τε καὶ ἐποπτικῇ τῶν ὄντων φιλοσοφία τὸν νοῦν προσανέχοντες ἄδηλον τοῖς πολλοῖς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν ἐν τῷ ἰδίῳ συνειδότι τὸ ἀγαθὸν κατακλείοντες· οἷς δὲ καὶ τὸ ἦθος τοῦ βίου κατὰ σπουδὴν συγκατορθοῦται, οὗτοι τῇ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνη καθάπερ τινὶ λόγῳ τὴν τῆς ζωῆς ἑαυτῶν εὐρυθμίαν δημοσιεύουσιν. ὅταν τοίνυν δι' ἀμφοτέρων ἢ τὸ ἀγαθὸν κατορθούμενον, τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδραμούσης, ᾠδὴ ψαλμοῦ γίνεται ἢ ψαλμὸς ᾠδῆς· ὅταν δὲ τὸ ἕτερον ἢ τούτων ἕφ' ἑαυτοῦ τοῖς ἐπαίνοις προκείμενον, ἢ τὸ κατὰ διάνοιαν ἀγαθὸν διὰ τοῦ ψαλμοῦ μόνον σημαίνεται ἢ τὸ ἦθος καὶ ἡ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνη διὰ τῆς ᾠδῆς ἐρμηνεύεται. Ὑμνος δὲ ἢ αἶνος τῇ ᾠδῇ συμμιγνύμενος παράγγελμα γίνεται μὴ πρότερον ἡμᾶς κατατολμᾶν τῶν περὶ θεοῦ νοημάτων, πρὶν ἂν τὸν βίον ἡμῶν τῆς τοιαύτης παρρησίας ποιήσωμεν ἄξιον. Οὐ γὰρ ὠραῖος, φησὶν, αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ. καὶ τῷ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεὸς, Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μετ' ᾠδῆς προσευχὴ τὸ ἴσον ἡμῖν ὑποτίθεται πρότερον περὶ τὸν βίον σπουδάζειν, ὡς ἂν μὴ τις ἄρρυθμὸς τε καὶ παρηχημένος τοῖς ἐπιτηδεύμασι τύχοι, καὶ τότε προσιέναι διὰ προσευχῆς τῷ θεῷ. καὶ μοι δοκεῖ τὴν τοιαύτην ὁ κύριος ἔννοιαν παραδιδόναι τοῖς εἰποῦσι πρὸς αὐτὸν ὅτι Δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι· ὡς οὐκ ἐν ῥήμασι τῆς προσευχῆς, ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ κατορθοῦ μένης, ἐν οἷς φησὶν ὅτι Ἐὰν ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν. Ὅταν δὲ καθ' ἑαυτὴν ἢ αἴνεσις γράφηται, μαρτυρίαν 5.77 τινὰ τοῦ ἀνατιθέντος τῷ θεῷ τοὺς ἐπαίνους περιέχει τὸ νόημα. οὐ γὰρ ἄλλου τινός ἐστιν τὸ ἐπαινεῖν τὸν θεόν, ἀλλ' αἴνεσις, φησὶ, τοῦ Δαβίδ, ὡς ἂν διὰ τούτου μάθοιμεν, ὅτι εἰ κατ' ἐκεῖνον γενοίμεθα, τότε καὶ ἡμεῖς τὴν τοῦ αἰνεῖν τὸν θεὸν παρρησίαν ληψόμεθα. Ὁ δὲ ἐν ὕμνοις ψαλμὸς εἰς ὑψηλοτέραν ἡμᾶς ἀνάγει κατάστασιν, ἦν ἦδει καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος, καθὼς πρὸς Κορινθίους φησὶν ἑαυτὸν νῦν μὲν τῷ πνεύματι ψάλλειν, νῦν δὲ τῷ νοῖ. οὐκοῦν ἢ μὲν τῷ νῷ συμμιγνυμένη ψαλμῶδία τὸν προαποδοθέντα λόγον διερμηνεύει, τὸ δεῖν τὸ φαινόμενον ἄξιον εἶναι τοῦ κεκρυμμένου, ἵνα ἡ ᾠδὴ συμβαίη τῷ τοιοῦτῳ νοήματι. ἢ δὲ πνεύματι μόνῳ κατορθουμένη ψαλμῶδία τὴν ὑπερέχουσαν κατάστασιν τῶν ἀγίων ἐνδείκνυται, ὅταν κρεῖττον ἢ τῆς διὰ τῶν φαινομένων ἐνδείξεως τὸ τῷ θεῷ προσαγόμενον. οὐ γὰρ ἐν ᾠδαῖς τισιν ὁ ψαλμὸς ταῖς διὰ ῥημάτων διαρθρούσαις τῶν νοουμένων τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐν ὕμνοις, φησὶν, ὁ ψαλμὸς. τοῦτο δὲ ἐστὶ κατὰ γε τὴν ἐμὴν κρίσιν, διδασκαλία, τί χρὴ ὑπὸ τοῦ ὕμνου γινώσκειν. μανθάνομεν γὰρ ὅτι ὁ ὑψηλὸς βίος καὶ τὸ τὰ ἄνω φρονεῖν καὶ ἐκ τῶν οὐρανίων τε καὶ ὑπερκειμένων νοημάτων ἔχειν τὸ ἡμέτερον ὄργανον τοῦτο ὕμνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐν δυνάμει ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερέχοντι κατορθούμενος βίῳ· ὅταν δὲ τὴν τῆς συνέσεως φωνὴν συγγράφῃ τοῖς ὕμνοις, συμβουλίαν τινὰ δοκεῖ μοι ποιεῖσθαι ὁ λόγος μὴ ἀσυνέτως ἔχειν τῶν εἰς δοξολογίαν τῷ θεῷ ἀνατιθεμένων ῥημάτων, μὴ ποτε λάθοιμεν ἀνεξετάστῳ καὶ ἀσυνέτῳ τινὶ ὄρμῃ τὰ μὴ πρέποντα τῇ θεῖα μεγαλειότητι ἀνατιθέντες νοήματα· 5.78 οἷόν ἐστι τὸ οἶεσθαι τοῖς κατὰ θεὸν ζῶσιν ἐν τῇ τοῦ βίου τούτου εὐκληρίᾳ προκειῖσθαι τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὸ νομίζειν ἐκεῖνο καὶ παρὰ τῷ θεῷ καλὸν κρίνεσθαι, ὅπερ ἂν τῇ αἰσθήσει τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτον δόξη· καὶ πολλὰ τοιαῦτα δυνατὸν ἐστὶν εὐρεθῆναι νοήματα ταῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεσι παρὰ τῶν ἀσυνέτων

ἀνατιθέμενα. σοὶ δὲ χρεια συνέσεως τοῦ ἐκεῖνα περὶ αὐτοῦ γινώσκειν, ὅσα μὴ μῶμον φέρει προσ φερόμενα. τὸ μὲν γὰρ ὄντως αὐτῷ πρέπον εἰς ἔπαινον κρεῖττον ἔστιν ἢ ὥστε ὑπὸ ἀνθρωπίνης φύσεως εὐρεθῆναι· ἡμῖν δὲ τοσοῦτον ἀγαπητὸν οὐδὲ τὸ δέον περὶ αὐτοῦ γινώσκειν εὐρεῖν, ἀλλὰ τὸ μηδενὶ τῶν ἀπεμφαινόντων συνενεχθῆναι· ὅπερ δὴ ἐπὶ τῆς αἰνέσεως τοῦ Δαβὶδ ἐνοήσαμεν, ὡς τῷ τοιούτῳ μόνῳ πρεπούσης τῆς θείας αἰνέσεως. ταῦτόν μοι δοκεῖ καὶ περὶ τῆς προσευχῆς γινώσκειν, ὅταν ἀκούσωμεν, προσευχὴ τοῦ Δαβὶδ, ὡς δέον καὶ τὸν ἡμέτερον βίον κατὰ τὸν ἐκεῖνου σπουδάζειν εἶναι, ἵνα τοῦ προσεύχεσθαι τὴν παρρησίαν κτησώμεθα. οὕτω καὶ τὸ προσευχῆ τῷ πτωχῷ ὅταν ἀκηδιάσῃ καὶ ἐναντίον κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ. πολλὴ γὰρ ἡμῖν χρεια τῆς κατὰ θεὸν ἀναβάσεως, ἵνα νοήσωμεν τίνων πτωχεύομεν· οὐ γὰρ ἂν εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοιμεν τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν, εἰ μὴ τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ἑαυτῶν πτωχείαν κατανοήσαιμεν. ἀλλ' ἔμψυχός τις γίνε καὶ ἐνδιάθετος τῆς προσευχῆς ὁ τόνος, ὅταν γνῶμεν τίνων πτωχεύομεν καὶ πρὸς τὴν ἀναβολὴν τῶν ποθουμένων ἀκηδιάσωμεν· καὶ οὕτως ἐκχεῖται ἡ δέησις ἡμῶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀντὶ ῥημάτων χρωμένη τοῖς δάκρυσιν. οὕτω 5.79 νοήσεις καὶ τὸ Προσευχῆ τῷ Μωυσεῖ ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄλλως προσελθεῖν διὰ προσευχῆς τῷ θεῷ, εἰ μὴ τις τοῦ κόσμου τούτου ἀποστάς θεοῦ μόνου γένοιτο ἄνθρωπος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἡ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων ἐπιγραφὴ τοῦτόν μοι δοκεῖ τὸν νοῦν ἔχειν, ὅτι μόνη κρεῖττων ἔστι τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως ἡ θεία φύσις· οὐ γὰρ ἔχει πρὸς ὃ τι χρήσεται τῇ τροπῇ, τοῦ μὲν κακοῦ ἀνεπίδεκτος οὕσα καθόλου, πρὸς δὲ τὸ κρεῖττον τραπῆναι μὴ δυναμένη· οὐκ ἔστι γὰρ πρὸς ὃ τι δέξεται τὴν ἀλλοίωσιν· οὐ γὰρ ἔχει τὸ ἑαυτῆς κρεῖττον, πρὸς ὃ μεταβήσεται. ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐν τροπῇ τε καὶ ἀλλοιώσει κείμενοι κατ' ἀμφοτέρα διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς ἐνεργείας ἢ χείρους ἢ βελτίους γινόμεθα· χείρους μὲν, ὅταν τῆς μετουσίας τῶν ἀγαθῶν ἀπορρέωμεν, ἀμείνους δὲ πάλιν, ὅταν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιούμενοι τύχωμεν. ἐπεὶ οὖν τῷ κακῷ διὰ τῆς τροπῆς συνηνέχθημεν, χρεια τῆς ἀγαθῆς ἡμῖν ἀλλοιώσεως, ὡς ἂν διὰ ταύτης γένοιτο ἡμῖν ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολή· καὶ τοῦτο δῆλόν ἔστιν ἐκ τῆς συμφράσεως τῶν τοῖς ἀλλοιωθησομένοις συγγεγραμμένων· οὐ γὰρ μόνον τὸ δεῖν ἀλλοιωθῆναι συμβουλεύει ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ τρόπον τινὰ ὑποτίθεται, ὅπως ἂν τὸ τοιοῦτον κατορθωθῆι, δι' ὑποδειγμάτων τινῶν τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολὴν προδεικνύων. Ἔχει δὲ ἡ λέξις τῆς ἐπιγραφῆς οὕτως· Εἰς τὸ τέλος 5.80 ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαβὶδ εἰς διδαχὴν, ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σωβὰ καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἀλῶν δώδεκα χιλιάδας. δῆλον γὰρ ἂν εἴη διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι διδασκαλίαν τινὰ καὶ συμβουλήν περιέχει ὁ λόγος εἰπὼν ὅτι Εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαβὶδ εἰς διδαχὴν. οὐ γὰρ ἂν ἡ διδαχὴ προσέκειτο, μὴ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ λόγου βλέποντος· ἡ δὲ Εἰς στηλογραφίαν τὸ δεῖν ἀνεξάλειπτόν τε καὶ ἐντετυπωμένον ἔχειν τῇ μνήμῃ τὸν λόγον ἐνδείκνυται, ὡς εἶναι στήλην μὲν τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς στήλης χαραγμάτα τὰ τῶν ἀγαθῶν ὑποδείγματα. ταῦτα δὲ ἦν ἢ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως τοῦ Δαβὶδ ἀριστεία, δι' ὧν διπλοῦν γίνεται κατὰ τῶν πολεμίων τὸ πάθος, τῶν μὲν πυρὶ δαπανηθέντων, τῶν δὲ διὰ πληγῆς ἐν ἀφανισμῷ γενομένων. ἡ μὲν γὰρ μέση τῶν ποταμῶν Συρία διὰ τοῦ πυρὸς ἀναλίσκεται καὶ τὸ πρόσχωρον αὐτοῖς μέρος τῶν Σύρων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ φάραγξ τῶν ἀλῶν ἐν πολλαῖς χιλιάσι καταφονεύεται· ἀλλὰ τὸ μὲν δι' ἀκριβείας τὴν ἱστορικὴν ἀκολουθίαν ἐκθέσθαι μακρὸν ἂν εἴη καὶ περιττὸν ἅμα. τί γὰρ ἂν γένοιτο πλέον ἡμῖν δι' ἀκολούθου τὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων μαθοῦσιν; ἀλλὰ πρὸς τί φέρει τῆς

ιστορικῆς μνήμης τὸ αἶνιγμα κρεῖττον οἶμαι δι' ὀλίγων προθεῖναι τῷ λόγῳ, ὡς ἂν γένοιτο ἡμῖν ἢ τοιαύτη στηλογραφία εἰς διδαχὴν τοῦ ἡμετέρου βίου. τί οὖν ἔστιν ὁ φημι; ὅλον τὸ ἔθνος Συρίαν ὠνόμασε, μερίζει δὲ τοῦτο εἰς δύο τμήματα ἕκαστον αὐτῶν ἰδίῳις γνωρίσμασι σημειούμενος· ἢ μὲν γὰρ αὐτῶν Μεσοποταμία Συρίας λέγεται· ἢ δὲ ἕτερα τοῦ 5.81 Σωβὰ Συρία κατονομάζεται· καταπίμπραται δὲ καὶ αὕτη καὶ αὕτη. καὶ μετὰ τοῦτο ἐξ ἐπιστροφῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου ἢ φάραγξ τῶν ἀλῶν ἐν δυοκαίδεκα χιλιάσι τῷ θανάτῳ καταδικάζεται· οὐκοῦν νοήσωμεν ὅτι διπλοῦν ἔστι τῆς Συρίας τὸ εἶδος. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσι τοῖς ποταμίῳις ρεύμασιν ἐν κύκλῳ διειλημμένοι· αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν οἱ τοῖς παθήμασι πανταχόθεν περιρρέομενοι. οἱ δὲ ἀντίκεινται τῷ Σωβὰ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τὴν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τυραννίδα τοῦ λόγου σημαίνοντος· οὐκοῦν αὕτη γένοιτο ἂν ἡμῖν τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἢ ὁδός, εἰ τῷ καθαρσίῳ πυρὶ τὸ διπλοῦν τοῦτο τῆς κακίας ἔθνος ἀφανισθεῖ· ὡς γὰρ ἡ ἀρετὴ βίῳ καὶ διανοίᾳ χαρακτηρίζεται, οὕτω καὶ ἡ κακία τοῖς δύο τούτοις ἐνθωρεῖται· καὶ ἢ μὲν κατὰ τὸν βίον ἀταξία, ἢ τὰ τῶν παθῶν ρεύματα κύκλῳ τὴν ψυχὴν διαλαμβάνει, ἢ τῶν ποταμῶν λέγεται μέση, ἢ δὲ διὰ τῶν πονηρῶν δογμάτων ἀνακειμένη τῷ ἄρχοντι τοῦ κόσμου Σωβὰ Συρίας κατονομάζεται· ὦν τῷ καυστικῷ τε καὶ καθαρσίῳ λόγῳ δαπανηθέντων ἔπεται τὸ τὴν ἄγονόν τε καὶ ἀλμῶσαν γῆν, ἣτις στρατόπεδόν ἔστι τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, τῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου πληγῇ παταχθῆναι· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο ἡμῖν ἢ κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκη, μὴ τοῦ ἄρχοντος τῶν στρατιῶν ὑπερσχόντος τῇ χειρὶ. τῇ δὲ τῶν πολεμίων ἀπωλείᾳ εἰρήνη κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔπεται· καὶ τοῦτό ἔστι τὸ ἀκόλουθον τῆς νίκης, πρὸς ὃ βλέπουσα ἢ ἐπιγραφὴ ἐνστηλιτεύει ταῖς μνήμαις ἡμῶν τὴν πρὸς τὸ ἀλλοιωθῆναι ὑφήγησιν διὰ τῶν ἱστορικῶν ὑποδειγμάτων 5.82 τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν παθημάτων ὑποδεικνύουσα. μᾶλλον δ' ἂν ἡμῖν φανερόν γένοιτο τὸ κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν μάθημα, εἰ τοῖς λοιποῖς τῶν ἐρμηνέων ἀκολουθήσασιν, ὦν ὁ μὲν τὸ Ὑπὲρ τῶν ἀνθῶν, ὁ δὲ Ὑπὲρ τῶν κρίνων, ἀντὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῷ λόγῳ προσέγραψεν. τό τε γὰρ ἄνθος ἐνδείκνυται τοῦ χειμῶνος τὴν εἰς ἔαρ μεταβολήν, ὅπερ σημαίνει τὴν ἀπὸ κακίας εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον μετάστασιν. ἢ τε τοῦ κρίνου ὄψις πρὸς ὃ τι χρὴ γενέσθαι τὴν ἀλλοίωσιν διερμηνεύει· ὁ γὰρ δι' ἀλλοιώσεως λαμπρὸς γινόμενος δηλονότι ἐκ μέλανός τε καὶ ἐσκοτισμένου λαμπρόν τε καὶ χιονῶδες εἶδος μεταλαμβάνει. κατὰ πᾶσαν τοίνυν ἐπιγραφὴν, ἢ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων προσέγραπται, ταύτην οἶμαι δεῖν δέχεσθαι τὴν συμβουλήν παρὰ τοῦ λόγου, τὸ δεῖν αἰεὶ διὰ προσευχῆς τε καὶ ἐπιμελείας τοῦ βίου κτήσασθαι τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἡ δὲ ὑπὲρ τῶν κρυφίων ἐπιγραφὴ τὸ περὶ τὴν θεογνωσίαν ἀκριβῆς κατορθοῦν ὑποτίθεται. ἐπειδὴ γὰρ τὸ ἔσχατον πτώμα ἔστι ψυχῆς ἢ διημαρτημένη περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις (τί γὰρ ἂν τις ἀπόναιτο τῶν ἀγαθῶν αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἔχων;), τούτου ἕνεκεν οἷόν τινα λύχνον σοι προτείνει ἢ ἐπιγραφὴ τὸν ἐρευνητικὸν τῶν κρυφίων τῆς θεογνωσίας λόγον, ἧς κεφάλαιόν ἔστιν ἢ εἰς τὸν υἱὸν πίστις. οὕτω γὰρ φησιν καὶ ἢ ἐπιγραφὴ, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ. κρύφιον γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνό ἔστιν τὸ ἀκατανόητόν τε καὶ ἀόρατον 5.83 καὶ πάσης ὑπερκείμενον καταληπτικῆς ἐπινοίας, ὥπερ ὁ προσεγγίσας διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ τῆς νίκης ἔφθασε τέλος. ὁ δὲ Ὑπὲρ τῆς κληρονομουμένης λόγος δηλός ἔστιν. ὑπὲρ γὰρ τῆς ψυχῆς τῆς τοῦ ἰδίου κλήρου ἀποπεσοῦσης, ὅτε ἐπέδου τῷ τὴν ἐντολήν παραβεβηκότι ὁ ἥλιος, τὴν ἔντευξιν ταύτην προσάγει τῷ θεῷ ὁ προφήτης, ἵνα ἐν πρώτῃα γένηται πάλιν ἀποθεμένη τὸ σκότος καὶ τῆς γλυκείας ἐκείνης φωνῆς ἀξία γένηται, ἢ φησι πρὸς

τοὺς ἐκ δεξιῶν Δεῦτε, οἱ εὐλογία μένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὑπὲρ τῆς ἔωθινης ἀντιλήψεώς τις νοήσας οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ δέοντος. ὄρθρον γὰρ τὴν ἔωθινην ἢ τῆς γραφῆς ὀνομάζει συνήθεια. ὁ δὲ ὄρθρος χρόνος ἐστὶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας μεθόριος, καθ' ὃν ἢ μὲν ἀφανίζεται, ἢ δὲ ἄρχεται. τῆς δὲ κακίας πολλαχοῦ τῆς γραφῆς διὰ τοῦ σκότους ἐν αἰνίγματι νοουμένης, ὅταν γένηται ἡμῖν ἐκ θείας ἀντιλήψεως ἢ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου ἀνατολή, τότε πρὸς τὴν νίκην φθάσομεν ἀποθέμενοι τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντες, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος. Ἐγγὺς τῶν ἐξητασμένων καὶ ὁ τῆς ὀγδόης λόγος ἐστὶ. πᾶσα γὰρ ἐπιμέλεια τῆς ἐναρέτου ζωῆς πρὸς τὸν ἐφεξῆς αἰῶνα βλέπει, οὗ ἢ ἀρχὴ ὀγδοῆ λέγεται τὸν αἰσθητὸν διαδεξαμένη χρόνον τὸν ἐν ἑβδομάσιν ἀνακυκλούμενον. συμβουλεύει τοίνυν ἢ ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ἐπιγραφή μὴ πρὸς τὸν παρόντα βλέπειν χρόνον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὀγδοὴν ὄρᾶν. ὅταν γὰρ ὁ ῥοώδης οὔτος καὶ παροδικὸς παύσηται χρόνος, ἐν ᾧ τὸ μὲν γίνεται, τὸ δὲ λύεται, καὶ παρέλθῃ μὲν ἢ τοῦ 5.84 γενέσθαι χρεια, μηκέτι δὲ τὸ λυόμενον ἦ, τῆς ἐλπιζομένης ἀναστάσεως εἰς ἄλλην τινὰ ζωῆς κατάστασιν μεταστοιχείου σης τὴν φύσιν, καὶ ἢ παροδικὴ τοῦ χρόνου παύσηται φύσις, τῆς κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν ἐνεργείας μηκέτι οὔσης, στή σεται πάντως καὶ ἢ ἑβδομάς ἢ ἐκμετροῦσα τὸν χρόνον, καὶ διαδέξεται ἢ Ὀγδοῆ ἐκείνη, ἣτις ἐστὶν ὁ ἐφεξῆς αἰὼν ὅλος μία ἡμέρα γενόμενος, καθὼς φησὶ τις τῶν προφητῶν μεγάλην ἡμέραν τὴν ἐλπιζομένην ὀνομάσας ζωὴν. ἐπειδὴ οὐχ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος φωτίζει τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὃς ἀνατολὴ ὑπὸ τῆς προφητείας κατονομάζεται διὰ τὸ μηδέποτε δυσμαῖς συγκαλύπτεσθαι. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς Ὑπὲρ τῶν ληνῶν ἐπιγραφαῖς ἐνοήσαμεν. ἢ γὰρ ληνὸς οἴνου ἐστὶν ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τῶν βοτρύων συνθλιβομένων ὁ οἶνος γίνεται. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκ σεσηπότην ἢ ὀμφακίζόντων τῶν βοτρύων ἀπορρυῆ ὁ οἶνος, τροπίας εὐθὺς καὶ ἄποτος γίνεται, εἰς δυσωδίαν τινὰ ἢ καὶ εἰς ὀξώδη μεταβαλὼν ποιότητα διὰ τινος ἐτέρας διαφθορᾶς εἰς σκωλήκων γένεσιν ἀλλοιούμενος. εἰ δὲ εὐγενῆς τε καὶ ὠραῖος ταῖς ληνοῖς ἐντεθείῃ ὁ βότρυς, ἡδύς τε καὶ ἀνθοσμίας ὁ οἶνος τῶν βοτρύων ἀπορρυήσεται τῷ μακρῷ χρόνῳ συνεπιδιδούς εἰς κάλλος καὶ εὐπνοίαν. τί οὖν τὸ αἰνίγμα βούλεται φροντίζειν τοῦ βότρυος ὡς ἐνὶ μάλιστα; ὅπως ἂν ἡμῖν πλουτοίῃ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ἢ ἀποθήκη· ἐλπίς δὲ ἐστὶν ἢ ἀποθήκη ἐν ᾗ πᾶσα ἡμῖν ἢ τοῦ βίου παρασκευὴ περιέχεται. οὕτω δ' ἂν γένοιτο ἡμῖν πρόδηλος τῶν βοτρύων ἢ φύσις, εἰ φανεῖται πρῶτον τὰ κλήματα καὶ ἢ περιεκτικὴ 5.85 τῶν τε βοτρύων καὶ κλημάτων ἄμπελος. ἀλλὰ τοῦτο φανερόν ἐκ τῶν τοῦ κυρίου λόγων γενήσεται τοῦ εἰπόντος Ἐγὼ ἢ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· εἰ γὰρ ἀληθῶς ἐν αὐτῷ ἔσμεν, ἐρριζωμένοι, καρποφοροῦντές τε καὶ αὐξανόμενοι, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, νοήσομεν διὰ τῶν εἰρημένων ὅτι ἐν αὐτῷ κτισθέντες καὶ ἄνευ αὐτοῦ μὴ ὄντες ἄξιον τῆς ὑποτροφῆς ἡμᾶς ἰκμάδος τὸν ἐκ τῶν ἔργων βότρυον παρ' αὐτοῦ ἀπαιτούμεθα μήτε δι' ὀργῆς ὀμφακίζοντά τε καὶ καταστύφοντα μήτε δι' ἡδονῆς τινος ἐν σηπεδόνι φθειρόμενόν τε καὶ λυόμενον. ἐν γὰρ τῇ ληνῷ τῆς ἐκάστου ψυχῆς (ληνὸς δὲ ἐστὶν ἢ συνειδήσις) ὁ ἐκ τῶν ἔργων βότρυς τὸν οἶνον ἡμῖν εἰς τὸν ἐφεξῆς ἀποθήσεται βίον. καὶ πᾶσα ἀνάγκη τῶν ἰδίων ἕκαστον ἐμφορεῖσθαι πόνων, οἳοί περ ἂν τύχωσιν ὄντες, ὡς μακάριοί γε τῶν γεωργῶν ἐκεῖνοι, ὧν ὁ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἐν ἀπολαύσει γινόμενος. ἔλεεινοὶ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ θρήνων ἄξιοι, ὧν θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος γίνεται κατὰ τὴν Μωυσέως φωνὴν εἰς δηλητηριώδη μεταβαλὼν ποιότητα, ἐκ τῆς Σοδομιτικῆς κληματίδος καρπογονῶν τὴν ἀπώλειαν. εἰ τοίνυν περὶ τὴν ὀγδοὴν βλέπεις, μέμνησο, φησὶν, τῶν ληνῶν, ὡς ἂν σοι διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοῦ ἀνθοσμίου οἴνου κατὰ τὸν παροιμιώδη λόγον αἰ ληνοὶ ὑπερβλύζωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς΄.

Ἡ δὲ Ὑπὲρ Μαελῆθ ἐπιγραφὴ σαφέστερον ἐκδοθεῖσα 5.86 παρὰ τῶν μεταβαλόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ταύτην τὴν λέξιν, προθυμίαν τινὰ τοῖς δι' ἀρετῆς ἀγωνιζομένοις ἐντίθησι, τὸ πέρασ τῶν ἄθλων οἷόν ἐστιν ὑποδεικνύουσα. χορείας καὶ εὐφροσύνας τοῖς κεκρατηκόσι τῶν ἀγώνων προκεῖσθαι λέγουσα πρὸς ταύτην τὴν ἔμφασιν ἐρμηνευθείσης τῆς λέξεως. τὸ γὰρ Μαελῆθ ὄνομα διὰ χορείας τὴν ἐρμηνείαν ἔχει, οἷον δὴ καὶ ἐπὶ τῆς νίκης τοῦ Δαβίδ διὰ τῆς ἱστορίας ἔγνωμεν ὅτι πεσόντος τοῦ Γολιάθ ἐν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ νέου θεραπεύουσι τὸν ἐναγώνιον αὐτοῦ πόνον ὑπαπαντῶσαι διὰ χορείας αἱ νεάνιδες· οὕτως πᾶσαν νίκην ἰδρῶτί τε καὶ πόνῳ κατὰ τῶν ἀντιπάλων κατορθουμένην ἢ περὶ τοῦ Μαελῆθ ἐπιγραφὴ εὐφροσύνην λέγει καὶ χοροστασίαν ἐκδέχεσθαι, πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως ἑαυτὴν καθάπερ ἐν χοροῦ συμφωνίᾳ τοῖς νικηταῖς συναρμοζούσης. ἦν γὰρ ὅτε μία τῆς λογικῆς φύσεως ἦν ἢ χοροστασία πρὸς ἓνα βλέπουσα τὸν τοῦ χοροῦ κορυφαῖον, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἐνδιδομένην αὐτοῦ τῇ κινήσει διὰ τῆς ἐντολῆς ἀρμονίαν τὸν χορὸν ἀνελίσσουσα. ἐπειδὴ δὲ τὴν ἔνθεον ἐκείνην διέλυσε τοῦ χοροῦ συνωδίαν παρεμπεσοῦσα ἢ ἀμαρτία καὶ τοῖς ποσὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων τῶν ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμει συγχορευόντων τὸν τῆς ἀπάτης ὄλισθον ὑποχέασα πτώμα ἐποίησεν, ὅθεν διεσπάσθη τῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους συναφείας ὁ ἄνθρωπος, τοῦ πτώματος τὴν συμβολὴν διαλύσαντος τούτου χάριν πολλῶν ἰδρῶτων χρεια τῷ πεπτωκότι καὶ πόνων, ἵνα τὸν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ πτώματι καταγωνισάμενός τε καὶ ἀνατρέψας πάλιν ἀνορθωθῆ, γέρας τῆς κατὰ τοῦ παλαίοντος νίκης τὴν θεῖαν χοροστασίαν δεξάμενος. ὅταν οὖν ἀκούσης 5.87 τῆς ἐπιγραφῆς συναπτούσης τὸ Ὑπὲρ Μαελῆθ τῇ Εἰς τέλος φωνῇ, τότε γίνωσκε διὰ τοῦ αἰνίγματος συμβουλήν σοι προσάγεσθαι, μὴ ἐγχαυνοῦσθαι τοῖς τῶν πειρασμῶν ἀγωνίσμασιν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς νίκης βλέπειν. τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ καταταχθῆναι τῇ ἀγγελικῇ χορείᾳ καὶ τὴν σὴν ψυχὴν τῇ προσβολῇ τῶν πειρασμῶν ἐκκαθαρθεῖσθαι. οἷον δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου γενέσθαι παρὰ τῆς φωνῆς τοῦ κυρίου ἠκούσαμεν. ὅς ἐπειδὴ διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν παθημάτων παρ' ὅλον τοῦ βίου τὸ στάδιον ἐφύλαξεν ἑαυτὸν ἀκατάπτωτον, διαλυθείσης αὐτῷ τῆς σκηνῆς καὶ ἡττηθέντος ἐν τῷ τῆς ζωῆς σταδίῳ τοῦ προσπαλαίοντος εὐθὺς ἐν ἀγγέλοις ἦν. Ἐγένετο γάρ, φησὶν, ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. αὕτη ἐστὶν ἢ χορεία, ἢ μετὰ τῶν ἀγγέλων ὁδοιπορία, καὶ ὁ κόλπος τοῦ πατριάρχου ὁ ἐν ἑαυτῷ συμπερι λαμβάνων τὸν Λάζαρον· οὐδὲ αὐτὸς τῆς φαιδρᾶς τοῦ χοροῦ συμφωνίας ἔξω νοεῖται. κόλπον γὰρ ἀκούσας οἷόν τινα εὐρύχωρον πελάγους περιοχὴν τὸ τῶν ἀγαθῶν πλήρωμα, ᾧ ἐπωνομάσθη ὁ πατριάρχης, νοήσας τις οὐκ ἂν ἀμάρτοι, ἐν ᾧ καὶ ὁ Λάζαρος γίνεται. τῶν γὰρ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἀγῶσι διαφανέντων οὐδὲν ἐστὶν ἴδιον οὐδενός, ἀλλὰ κοινὸν πάντων τὸ ἀγαθὸν γίνεται τῶν διὰ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς ἐπὶ τὸ ἴσον ἀγαθὸν συνδραμόντων. Ἡ δὲ Τὸ ἐξόδιον ἔχουσα τῆς σκηνῆς ἐπιγραφὴ καὶ πάλιν Ὑπὲρ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ γεινιῶσιν ἀλλήλαις κατὰ τὴν θέσιν τε καὶ τὴν ἔννοιαν. ἔστι γὰρ ἢ μὲν ἐν τῷ εἰκοστῷ καὶ ὀγδόῳ, ἢ δὲ ἐν τῷ μετὰ τοῦτον. ἢ δὲ λέξις ἐφ' ἑκατέρου τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· ἐπὶ μὲν τῆς 5.88 προτέρας ἐπιγραφῆς, Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ ἐξοδίου σκηνῆς· ἐν δὲ τῷ ἐφεξῆς, Ψαλμὸς ὠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ. ἐὰν γὰρ μὴ τῆς αἰσθητῆς σκηνῆς ἐξέλθωμεν, ὁ ἀληθινὸς ἡμῶν οἶκος οὐκ ἐγκαινίζεται. τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν· δύο περὶ τὴν ἀνθρωπίνην νοεῖται φύσιν· ἢ τε σαρκώδης ζωὴ, ἢ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργουμένη, καὶ ἢ πνευματικὴ τε καὶ ἄυλος, ἢ τῷ νοερῷ τε καὶ ἀσωμάτῳ τῆς ψυχῆς βίῳ κατορθουμένη. ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν δύο κατὰ ταῦτόν ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι. ἢ γὰρ περὶ τὸ ἕτερον τούτων σπουδῆ τὴν τοῦ ἑτέρου στέρησιν ἀπεργάζεται. οὐκοῦν εἰ μέλλοιμεν οἰκητήριον θεοῦ ποιεῖν τὴν

ψυχὴν, ἐξελθεῖν προσήκει τῆς σαρκώδους σκηνῆς. οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως ἐγκαινισθῆναι τὸν οἶκον ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἀνακαινίζοντος ἡμᾶς διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐνοικήσεως, εἰ μὴ τὸ ἐξόδιον τῆς σκηνῆς διὰ τῆς τοῦ σωματικοῦ βίου ἀλλοτριώσεως κατορθωθείη. Ὁ δὲ τῆς ἐκστάσεως ψαλμὸς ὁ μετὰ τὸν ἐγκαινισμὸν τεταγμένος, οὗ πρόκειται ἡ ἐπιγραφή αὕτη Εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐκστάσεως, σύμφωνός ἐστι τοῖς προτεθεωρημένοις, ἐκστῆναι συμβουλευῶν ἐκείνων, ὧν ἐπιβλαβής ἐστίν ἡ συνάφεια. Οἷς δὲ παράκειται τὸ Εἰς ἀνάμνησιν, σύντομόν τινα διδασκαλίαν ὁ λόγος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῖν ὑποτίθεται. ἐπειδὴ γὰρ ἡ παρακοὴ τῆς θείας ἐντολῆς ὁδὸς εἰς ἀπώλειαν τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο (οὐ γὰρ ἂν ἀπολώλαμεν, εἰ τῇ μνήμῃ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν), διὰ τοῦτο ὡς ἀντιφάρμακον τοῦ κατὰ τὴν λήθην πάθους τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐντολῆς ὁ λόγος ἡμῖν ὑποτίθεται, ἐν δύο ψαλμωδίασιν τοῦτο ποιῶν. Ἐν οἷς δὲ ἡ ἐξομολόγησις πρόσκειται, ταῦτα παρὰ τῆς 5.89 φωνῆς διδασκόμεθα διπλῆς οὔσης ἐν τῇ γραφικῇ συνηθείᾳ τῆς κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν σημασίας, καὶ νῦν μὲν τὴν ἐξαγόρευσιν, αὐθις δὲ τὴν εὐχαριστίαν ἐνδεικνυμένης, ἐνταῦθα κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον χειραγωγούμεθα. ἢ τε γὰρ ἐξαγόρευσις χωρισμὸν τε καὶ ἀλλοτριώσιν τῶν κακῶν ἀπεργάζεται, τό τε πρὸς τὴν εὐχαριστίαν πρόθυμον πλεονάζει τὴν παρὰ τοῦ εὐεργέτου χάριν ἐπὶ τῶν εὐαισθητῶς δεχομένων τὰς εὐποιίας. πρόκειται οὖν ὁ ψαλμὸς Εἰς ἐξομολόγησιν οὕτως, εἰ μὲν τις ἀμαρτίας ὑποσπύσει σε μνήμη συμβουλευῶν τὸ διὰ τῆς μετανοίας καθάρσιον. εἰ δέ σοι πρὸς τὸ κρεῖττον εὐοδοῦται ὁ βίος, βεβαίαν σοι ποιεῖ διὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον εὐχαριστίας τὴν ἀμείνω προαίρεσιν. Ἡ δὲ Στηλογραφία καὶ τὸ Μὴ διαφθείρης εἴτε μετ' ἀλλήλων εἴτε κεχωρισμένως τισὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐφευρίσκειτο, συμβουλήν περὶ τῆς κατὰ τὴν μακροθυμίαν ἀρετῆς περιέχουσι. τὸ γὰρ Μὴ διαφθείρης τοῦ Δαβὶδ ἐστίν ἡ φωνὴ κωλύοντος τὸν ὑπασπιστὴν χρῆσασθαι κατὰ τοῦ Σαοὺλ τῇ πληγῇ, ἡ δὲ τῆς Στηλογραφίας διάνοια τὸ δεῖν οἷόν τι στήλη τῷ μνημονικῶς τῆς ψυχῆς ἐγκεχαραγμένην ἔχειν τὴν τοιαύτην φωνὴν ὡς ἂν ἐπὶ τῶν ὁμοίων πραγμάτων, εἴ τις περίστασις πρὸς τὴν τοῦ λελυπηκότος ἄμυναν τὸν θυμὸν ἡμῶν διαναστήσειεν, ἀναγινώσκοντες τῇ διανοίᾳ τὸ κωλυτικὸν τοῦ φόνου πρόσταγμα καὶ αὐτοὶ πρὸς μακροθυμίαν τὸν θυμὸν κατευνάσωμεν. ἀκριβέστερον δὲ τὸν περὶ τούτων λόγον εἰς αὐθις διαληψόμεθα πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ἐπιγραφῶν θεωρίαν ἐπαναδραμόντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Χρὴ γὰρ καὶ τὸ Ἀλληλούϊα, ὃ τίποτε σημαίνει, κατανοῆσαι 5.90 ὅπερ πολλοῖς τῶν ψαλμῶν ἐπιγραφή γίνεται. ἔστι τοίνυν τὸ Ἀλληλούϊα παρακέλευσις μυστικὴ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ὑμνωδίαν τὴν ἀκοὴν ἐπεγεύρουσα, ἵνα τοιοῦτον ἢ τούτου τὸ σημαίνον ἐνταῦθα εἴη ὅτι Αἰνεῖτε τὸν κύριον· ἐν οἷς γὰρ μέρεσι τῆς ἀγίας γραφῆς αὕτη πρόσκειται ἡ φωνὴ λέγουσα Αἰνεῖτε τὸν κύριον, διὰ τοῦ Ἀλληλούϊα ἐν ταῖς Ἑβραϊκαῖς γραφαῖς τὸ τοιοῦτον σημαίνεται. ἢ τάχα μᾶλλον γνωρίζει ὁ λόγος οὗτος τῆς ὑποκειμένης ψαλμωδίας τὴν δύναμιν λέγων αὐτὴν αἶνον εἶναι θεοῦ. ποικίλως γὰρ ἐκ διαφόρων ὀνομάτων κατὰ τινα συμβολικὴν σημασίαν τῆς θείας φύσεως δηλουμένης ἐν ταῖς Ἑβραίων φωναῖς· ἐν τῶν σημαντικῶν περὶ θεοῦ ὀνομάτων παρ' Ἑβραίοις ἐστὶ καὶ τὸ ἴα, τὸ δὲ ἀλληλοῦ αἶνος νοεῖται. καὶ μὴ θαυμάσης εἰ τὴν λεγομένην εὐθειαν ἐν τῇ πτώσει τοῦ ὀνόματος τὸ τοιοῦτον σχῆμα τῆς φωνῆς ταύτης ἐνδείκνυται. οὐ γὰρ πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν συνήθειαν τυποῦται καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὰ ῥήματα, ἀλλ' ἕτερος τύπος τῆς παρ' αὐτοῖς ἐκφωνήσεως τῶν ὀνομάτων παρὰ τὸν ἡμέτερον. οὕτω γοῦν τὸ τοῦ προφήτου ὄνομα ἡμεῖς μὲν κατὰ τὸν παρ' ἡμῖν τύπον ἐξελληνίζοντες Ἥλιον φαμέν, ἡ δὲ παρ' Ἑβραίοις εὐγλωττία τὴν εὐθειαν τοῦ ὀνόματος Ἥλιου λέγει. οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα, ὅταν τὸν αἶνον ἐπ' εὐθείας πτώσεως

σημαίνει βούληται, τῶν Ἑβραίων ἢ γλῶττα Ἀλληλοῦ κατονομάζει. ἐπειδὴ δὲ ὁ αἶνος εἰς θεὸν πάντως τὴν ἀναφορὰν ἔχει, τὸ δὲ ἴα ἐν τῶν ἐρμηνευτικῶν τῆς θείας φύσεως ἐστὶν ὄνομα, ὅλον κοινῇ τὸ Ἀλληλοῦ αἶνος θεοῦ ἐρμηνεύεται. ὅταν τοίνυν τοῦτο τὸ ῥῆμα προγεγραμμένον ἢ τῆς ψαλμωδίας, νοητέον ἂν εἴη τὸ δεῖν πάντως τὸ ὑποκείμενον εἰς δοξολογίαν ἀναγαγεῖν θεοῦ. οὕτω τοι καὶ τοῖς 5.91 τελευταίοις μάλιστα τῆς βίβλου τῶν ψαλμῶν αἱ πολλὰ τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν ἐφευρίσκονται, δι' ὧν ἔστιν ἐννοεῖν ὅτι τοῖς ἤδη πρὸς τὸ τέλειον φθάσασι τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας καὶ διὰ τῶν προλαβόντων τῆς ψαλμωδίας τμημάτων τῶν κατὰ τὴν νοηθεῖσαν ἐπ' αὐτῶν θεωρίαν ἐκκαθαρθεῖσιν ἀρμόζει τὸ αἰνεῖν τὸν θεόν· καὶ ἐν τούτοις εἶναι, ἐν οἷς καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων φύσις εἶναι πεπίστευται. οὔτε γὰρ ἐκείνων μεμαθήκαμεν ἀσχολίαν ἄλλην τινὰ πλὴν τοῦ αἰνεῖν τὸν θεὸν οὔτε τοῖς κατ' ἀρετὴν τελείοις ἕτερόν τι σπουδάζεται ἢ τὸ τὴν ζωὴν ἑαυτῶν αἶνον εἶναι θεοῦ παρασκευάσαι· ἐπεὶ τοίνυν οἱ τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντες τοῦ Ἀλληλοῦ πάντες σχεδὸν τῷ τελευταίῳ τμήματι τῆς ψαλμωδίας ἐνευρίσκονται, σαφῶς ἔστι κατανοῆσαι ὅτι πάσης ὑπέγκειται τῆς ὑψηλῆς διὰ τῶν ψαλμῶν ἀναβάσεως τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς ψαλμωδίας, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστον θεοῦ αἶνός ἐστιν, ἥτοι εἰς τὸ αἰνεῖν τὸν θεὸν παρακέλευσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Λείπεται δὲ τῶν ἀνεπιγράφων τὴν αἰτίαν ὡς ἐστὶ δυνατόν κατανοῆσαι. τὰ δὲ ἐν τῷ μέρει τούτῳ παρ' ἡμῶν εὐρισκόμενα ἐν τῇ δοκιμασίᾳ τῶν ἐντυγχανόντων προκεισθῶ ἢ δέξασθαι τὰ ἡμέτερα ἢ πρὸς μείζονα θεωρίαν προσάγειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ταύτην τοίνυν τὴν διαφορὰν ἐν τοῖς ἀνεπιγράφοις κατενόησαμεν. τοῖς μὲν γὰρ αὐτῶν ἀντὶ ἐπιγραφῆς ἢ <τῆς> ψαλμωδίας γίνεται ἐπίνοια, ἐφ' ᾧ κοινὸν καὶ παρ' Ἑβραίοις καὶ παρ' ἡμῖν τὸ μὴ εἶναι ἄλλην ἐπιγραφὴν τῶν ὑποκειμένων εἰ μὴ ταύτην μόνην τὴν τοῖς ῥητοῖς ἐμφαινομένην διάνοιαν. τοῖς δὲ λοιποῖς ἐπιγραφαὶ μὲν εἰσὶν ἐκκλησιαστικά τε καὶ μυστικά καὶ τῆς κατὰ τὸ μυστήριον ἡμῶν εὐσεβείας σημαντικά, ἀλλὰ τοῖς Ἑβραίοις οὐκ εἰσὶ κατὰ τὴν γεγεννημένην 5.92 ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κατ' αὐτῶν κατηγορίαν, Ὅτι δόγμα ἔθεντο, εἴ τις ὁμολογήσειε τὸν Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. ὅσας τοίνυν ἐκεῖνοι τῶν ἐπιγραφῶν κατενόησαν ἔνδειξιν τινὰ περιέχειν τοῦ μυστηρίου, ταύτας οὐ παρεδέξαντο. διὸ καὶ παρεσημνήματο δι' ἀκριβείας ἐπ' αὐτῶν τὸ τοιοῦτον ὁ λόγος τῇ ἀναγνώσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιγραφῆς προστιθεὶς ὅτι παρ' Ἑβραίοις ἐστὶν ἀνεπίγραφος. τῆς τοίνυν διαιρέσεως ταύτης ἐν τοῖς ἀνεπιγράφοις προεκτεθείσης, καιρὸς ἂν εἴη δι' αὐτῶν τῶν ῥητῶν δοῦναι τῷ λόγῳ τὴν μαρτυρίαν. Ὁ προτεταγμένος τῶν ὄλων ψαλμὸς ἐπιγραφῆς οὐκ ἐδέηθη. φανερὸς γὰρ ἐστὶ τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὁ τῶν λεγομένων σκοπός, ὅτι εἰσαγωγικὸς πρὸς φιλοσοφίαν ἐστὶν ἀποστήναι τοῦ κακοῦ συμβουλεύων καὶ ἐν τῷ ἀγαθῷ γενέσθαι καὶ ὁμοιοῦσθαι τῷ θεῷ κατὰ δύναμιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μὴ δεῖν ἀσεβεῖν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μακαρισμοῦ προετάχθη, ὁ δεύτερος, ὅπως ἂν ἔξω τῆς ἀσεβείας γενώμεθα, ὑποτίθεται τὸ εὐαγγελικὸν προαναφωνήσας μυστήριον· ὥστε τρόπον τινὰ ἐπιγραφὴν τοῦ δευτέρου ψαλμοῦ τὸν πρῶτον εἶναι· λέγει γὰρ τὴν διὰ σαρκὸς ἐκεῖ γένεσιν τοῦ σήμερον μὲν γεννηθέντος δι' ἡμᾶς (χρόνου δὲ μέρος ἐστὶ τὸ σήμερον), αἰεὶ δὲ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐν τῷ πατρὶ ὄντος υἱοῦ καὶ θεοῦ, τὴν τε βασιλείαν ἐπὶ τῶν ἀβασιλεύων, οἱ δὲ διὰ τὸ μὴ δουλεύειν θεῷ ἐν ἔθνεσιν ἦσαν κατειλεγμένοι αὐτόνομοί τινες ὄντες, μᾶλλον δὲ ἄνομοι, τῷ τὸν θεῖον μὴ παραδέξασθαι νόμον, ἀλλ' ἀπορρίψαι ἀφ' ἑαυτῶν τὸν ζυγόν· ζυγὸν δὲ λέγει τὴν ἐντολήν. τῆς δὲ τοῦ παντὸς ὑπερκειμένης βασιλείας καὶ ἐπὶ τούτοις ἐλθούσης, οἱ ποτὲ ἀδέσποτοι θεοῦ κληρονομία γίνονται διὰ τῆς εἰς τὸν σήμερον 5.93 γεννηθέντα

πίστεως· τοῦτον λέγω τὸν καταστάντα βασιλέα ἐπ' αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ γεννηθέντες καὶ βασιλεῖς γενόμενοι. ἐφ' ὧν ἡ σιδηρᾶ ῥάβδος, τουτέστιν ἡ ἄτρεπτος δύναμις περιθρύψασα τὸ γήϊνόν τε καὶ ὀστράκινον εἰς τὴν ἀκήρατον φύσιν μετεστοιχείωσε, διδάξας ὅτι μόνον ἐστὶ μακάριον τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι. ταύτης δὲ οὔσης τοῦ ψαλμοῦ τῆς διανοίας ἦν ἐξεθέμην, ἕξεται τῷ βουλομένῳ δι' αὐτῶν τῶν θείων ῥημάτων δοκιμάσαι τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν, εἴπερ ἐφαρμόζει τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἀνεπιγράφων κατὰ τὸν προαποδοθέντα λόγον ἡμῖν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἑβραίων, οὐ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, τοιοῦτοί εἰσιν. ἐπὶ πάντων γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τινα πάντως ἐπιγραφὴν, ἣν ὁ Ἑβραῖος οὐ δέχεται διὰ τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, καὶ ἦν ὑπὸ ἀπιστίας οὐ παρεδέξαντο. εἰσὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι ψαλμοί, ὡς ἐν κεφαλαίῳ μὲν εἶπειν, τὸν ἀριθμὸν δύο καὶ δέκα, ὡς δ' ἂν καὶ ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτῶν ἐκτεθείη καὶ τὴν τάξιν τῆς ἀκολουθίας ἐφ' ἐκάστῳ γνωρίσωμεν· ὁ δεῦτερος καὶ τριακοστός, καὶ τεσσαρακοστός καὶ δεῦτερος καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ ἑβδομηκοστός, εἶτα ὁ τρίτος μετ' αὐτόν, καὶ μετὰ τούτους ὁ ἐνενηκοστός, εἶτα ὁ δεῦτερος, καὶ καθεξῆς ἕως τοῦ ἕκτου, καὶ πάλιν ὁ ὄγδοος, καὶ τελευταῖος ἐν τοῖς ἀνεπιγράφοις ὁ ἑκατοστός τε καὶ τρίτος. ἡ μὲν οὖν τάξις τῶν παρ' Ἑβραίοις ἀνεπιγράφων ψαλμῶν αὕτη. τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ μὴ παραδεχθῆναι παρ' αὐτῶν τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας οὐκ ἄλλην οἶμαι τινα παρὰ τὴν εἰρημένην εἶναι· μᾶλλον δ' ἂν ἡμῖν ὁ περὶ τούτων λόγος εἰς ἀπόδειξιν ἔλθοι, εἰ δι' ὀλίγων τινὰς τῶν ἀνεπιγράφων ψαλμῶν ἐξ ἐπιδρομῆς θεωρήσωμεν, ὡς ἂν ἡ κατηγορία τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης δι' αὐτῆς τῆς τῶν ῥητῶν θεωρίας τὸ πιστὸν ἔχοι. Ἐπειδὴ τῷ ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν ἐλθόντι κελεύει ὁ ψαλμὸς ἐπαγάλλεσθαι, λέγων Ἄγαλλιᾶσθε, δίκαιοι ἐν κυρίῳ, ὡς τοῦ παντὸς ἐπιστατοῦντι καὶ ἐξ οὐκ ὄντος τὸ πᾶν εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι καὶ συντηροῦντι ἐν τῷ εἶναι τὰ πάντα, οὗ τὸ πρόσταγμα οὐσία γίνεται. αὕτη γὰρ τῶν θείων ῥημάτων ἡ ἔννοια, ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν. οὗτος μακάριον ποιεῖ τὸ ἔθνος τὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ στηριζόμενον, ἡμᾶς λέγων τὸ ἔθνος, οἷς ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐστίν, ὃ συνονομαζόμεθα οἱ πεπιστευκότες, ὅτι Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ κύριος, τοῦ ἰδεῖν πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ. κατοικητήριον δὲ αὐτοῦ ἔτοιμον τὸ αἰεὶ ὄν τὸν πατέρα ὀνόμασεν, οὗ τὸ εἶναι αἰεὶ ἐστίν, οὐκ ἔκ τινος γενόμενον, ἀλλὰ πάντοτε ἔτοιμον· καὶ οὐ ξενιζόμεθα ὅτι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἐτοίμου κατοικητηρίου τοῖς τῶν ἀνθρώπων υἱοῖς καταμίννυται υἱὸς ἀνθρώπου γενόμενος, διὰ τὸ πεπεισθαι, ὅτι αὐτός ἐστιν Ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν. εἰ γὰρ ἐκείνου πλάσμα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τί καινὸν ἐκ τοῦ μυστηρίου μανθάνομεν; ὅτι ὁ δεσπότης τῆς φύσεως εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν· ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο. διὸ τούτοις ἡ ἐπιγραφὴ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ ἥλιος τῷ μὴ βλέποντι. ὅθεν τὸν κατὰ σάρκα τοῦ νόμου δρόμον, ὃν ψευδῆ ἵππον λέγει, καὶ πᾶσαν τὴν σωματώδη τῶν ἐντολῶν κατα νόησιν (τοῦτο δ' ἂν εἴη ὁ γίγας) ἄχρηστον εἰς σωτηρίαν 5.95 κρίνομεν· καθὼς διαβάλλει τὰ τοιαῦτα ὁ ψαλμωδὸς δι' αἰνίγματος λέγων· Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. βλέποντες δὲ ἐπὶ τὸν ῥυόμενον ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ τῆς οὐρανιας τροφῆς (καθὼς φησὶν ὁ προφήτης ὅτι Ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ), φαμέν ἐκεῖνο, ὅτι Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ κυρίῳ τῷ ἐξ οὐρανῶν ἡμᾶς ἐπιβλέψαντι καὶ ὅτι Γένοιτο, κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ. διὰ ταῦτα τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ τούτου ὁ Ἑβραῖος οὐ δέχεται. πάλιν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ τεσσαρακοστός τε καὶ δεῦτερος τοῖς Ἑβραίοις ἐπιγραφὴν οὐκ ἔχει, δεικνύντος, οἶμαι, τοῦ λόγου, ὅτι τὸ ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ μυστήριον τοῖς Ἑβραῖοῖς κατὰ τὴν αἴρεσιν ἀπαράδεκτον ἦν. εἰσελεύσεσθαι

γὰρ εἰς τὸ θυσιαστήριον ἐπαγγέλλεται νέος γενόμενος, ἀλλὰ τῷ Ἑβραίῳ τοῦτο οὐκ ἔστιν. οὐ γὰρ δέχεται τῷ μυστηρίῳ τῆς σωτηρίας διὰ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως ἀνανεάσαι. Ἐν δὲ τῷ ἑβδομηκοστῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκδόσεως ἐπιγραφὴν ἔχουσης, Ὑπὲρ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων, παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τοῦτο σεσίγηται. ἡ δὲ αἰτία σαφῆς ὅτι φανερωτέρας τῆς εἰς τὸν κύριον προφητείας ἐν τούτοις οὔσης ἢ ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων κατηγορεῖται, ὡς δεξασθαι τὴν φανεράν τοῦ μυστηρίου διδασκαλίαν μὴ δυνηθέντων. ὡσπερ γὰρ οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς νοσοῦντες ἢ οἱ τῷ πάθει τῆς ὑδροφόβης περιπεσόντες, οὔτε τῆς ἀκτίνος οὔτοι τὴν προσβολὴν οὔτε τοῦ ὕδατος ἐκεῖνοι τὴν ὄψιν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑποφέρουσιν, ἀλλὰ μεμυκῶσι τοῖς βλεφάροις οἱ μὲν ἐμπαθεῖς τὰ ὄμματα τῆς ἀκτίνος 5.96 χωρίζονται, οἱ δὲ ὑδροφοβοῦντες τῆς τοῦ ὕδατος ὄψεως. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων κακία διὰ τὸ μὴ θέλειν ὁμολογεῖν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ κηρύγματος ἀπαράδεκτον ποιεῖ διὰ τῆς σιωπῆς τὴν ἀλήθειαν. ἔξεστι δὲ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ψαλμωδίας ἐπιγνῶναι τὰ τῆς προφητείας αἰνίγματα. λέγει γὰρ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ, ἐν ᾧ Περὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων ἐστὶν ἡ ἐπιγραφή, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ αἰχμαλώτου ὁ λόγος, ἄλλα τέ τινα πρέποντα τῇ τοῦ ἱκέτου φωνῇ καὶ ὅτι Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ, ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος, τούτοις τοῖς ὀνόμασι τὸν αἰχμαλωτίσαντα ἡμῶν τὴν ζωὴν ἐνδεικνύμενος, καὶ ἐν τοῖς ὑπολοίποις μετὰ πολλὰς τὰς παρακλητικὰς ἐκεῖνας φωνὰς τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας γενομένην ἐπάνοδον διασημαίνει τῷ λόγῳ· ἐν οἷς φησιν, ὅτι Ὅσας ἔδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς καὶ κακὰς καὶ ἐπιστρέψας ἐξωποιοήσας με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με, ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλωσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με. τοῦτο δὲ σαφέστερον ἐκ τῆς τοῦ μεγάλου Παύλου διδασκαλίας νοήσωμεν, πῶς ἐκ τῶν ἀβύσσων ἀνάγεται ὁ τῷ βάρει τῆς ἀμαρτίας κατελκυσθεὶς εἰς τὴν ἄβυσσον διὰ τοῦ κατελθόντος δι' ἡμᾶς εἰς τὴν ἄβυσσον. περὶ οὗ φησιν· Μὴ εἵπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν. ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ὅθεν γὰρ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ θάνατος, ἐκεῖθεν πάλιν καὶ ἐξωκίσθη δι' ἀνθρώπου εἰσῆλθε, δι' ἀνθρώπου καὶ ἐξοικίζεται. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἤνοιξε τῷ θανάτῳ τὴν εἴσοδον· διὰ τοῦ δευτέρου ἡ ζωὴ ἀντείσάγεται, ἥς ἡ εἴσοδος ἀφανισμὸν τοῦ θανάτου ἐργάζεται. διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἀβύσσῳ τοῦ θανάτου 5.97 κατεχομένου τοῦ αἰχμαλώτου ὑπὸ τοῦ θανάτου, κατέβη διὰ τοῦ πάθους εἰς τὴν ἄβυσσον ταύτην, ἐφ' ᾧ τε συναγαγεῖν ἑαυτῷ πάλιν ἐπὶ τὰ ἄνω τὸν βύθιον. ταῦτα γὰρ δι' ἀκριβείας ἢ μεγάλη τοῦ ἀποστόλου φωνὴ διεσάφησεν, ἄλλα τε πολλὰ περὶ τούτων εἰπὼν φησι καὶ τοῦτο· Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσομεθα. διὰ τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς Ὑπὲρ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων γίνεσθαι τὴν διὰ σαρκὸς οἰκονομίαν τοῦ κυρίου βοώσης, βύουσι τὴν ἀκοὴν Ἑβραῖοι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν οὐ προσίενται. Οὕτως ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ τὴν αὐτὴν εὐρήσεις αἰτίαν τοῦ μὴ παραδέχεσθαι τοὺς Ἑβραίους τὴν δηλωτικὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ θεοφανείας ἐπιγραφὴν. ἡμῖν μὲν γὰρ ὁ μνημονευθεὶς ψαλμὸς Αἴνός ἐστιν ὠδῆς. πᾶς γὰρ αἴνος εἰς θεὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχει. οἱ δὲ Ἑβραῖοι σιγῶσι τὸν αἴνον καὶ τοῖς αἰνοῦσι τὸν κύριον σιγᾶν ἐγκελεύονται. κωλύειν γοῦν ἐπιχειροῦσιν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς παῖδας αἰνεῖν ἐπὶ ταῖς εὐποιΐαις τὸν κύριον, καθὼς στηλιτεύει αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην τὸ εὐαγγέλιον. αὐτὰ δὲ τοῦ αἴνου τῆς ὠδῆς ταύτης τὰ ῥήματα περιττὸν ἂν εἶη διὰ τῆς θεωρίας ἀποδεικνύειν πρὸς τὸν κύριον βλέποντα, γυμνότερον αὐτῆς τῆς λέξεως τῶν γεγραμμένων τὴν τοιαύτην ἐμφανούσης διάνοιαν. Ὁ δὲ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ ἐνενηκοστὸν ἔχει τι πάλιν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ φανερώτερον, οὗ χάριν φεύγει ὁ Ἰουδαίζων τὴν τῆς ἐπιγραφῆς συγκατάθεσιν. φησὶν γὰρ ἡ λέξις οὕτως· Αἴνος ὠδῆς τῷ Δαβὶδ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ὅτε 5.98

κατώκισται ἡ γῆ. τίς γάρ οὐκ οἶδε τῶν παραδεδεγμένων τὸν περὶ τῆς εὐσεβείας λόγον, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου τὸ κατὰ τὸν θάνατον ἐνηργήθη μυστήριον, ἀκριβῶς κατὰ τὸν νόμον ἀκινήτου μείναντος ἐπὶ τῆς ἐν τῷ μνήματι κοίτης ἐκείνου τοῦ σώματος; καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτε κατώκισθη ἡ γῆ ὑπὸ τοῦ οἰκιστοῦ ἡμῶν, ὅς διὰ τοῦ καταλῦσαι τὸν καθαιρέτην τῆς ἡμετέρας οἰκήσεως πάλιν τὸ ἐρειπωθὲν ἐξ ὑπαρχῆς ὠκοδόμησεν; ὁ δὲ καθαιρέτης ἡμῶν ὁ θάνατος ἦν, ὃν τότε κατήργησεν, ὅτε ἡμῖν μὲν σαββατίζειν ἐδόκει μένων ἐν ᾧ ἦν τόπῳ ἀκίνητος, τὴν δὲ τοῦ θανάτου κατηγωνίζετο δύναμιν ὁδοποιῶν δι' ἑαυτοῦ τοῖς τεθνεῶσι πᾶσι τὴν ἐκ τοῦ θανάτου ἀνάστασιν. ἀλλ' οὐ δέχεται τὸ τοῦ Σαββάτου μυστήριον ὁ ἐχθρὸς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ οὗτός ἐστιν ὁ αἶνος παρ' αὐτοῖς ἀνεπίγραφος. οὐ γὰρ συντίθενται, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κύριος ὃς καθ' ἡμᾶς ἑαυτὸν σχηματίσας καὶ τὴν ἡμετέραν αἰσχύνην περιβαλλόμενος ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ πάλιν ἐβασίλευσε καὶ τὴν ἰδίαν εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο καὶ τὴν ἑαυτοῦ περιεβάλετο δύναμιν. δύναμις δὲ καὶ εὐπρέπεια τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ. οὗτος λυθεῖσαν δι' ἁμαρτίας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πάλιν στερρὰν ἀπειργάσατο· ὡς μηκέτι αὐτὴν πρὸς κακίαν ἀποσεισθῆναι μηδὲ τὸν ἐν ἁμαρτίᾳ δέξασθαι σάλον. καὶ πολλὰ καὶ ἄλλα δι' αἰνιγμάτων ἀνευφημήσας τὴν χάριν, ποταμούς τινες μεγάλα ἠχοῦντας τῷ λόγῳ προστίθησι, τὰς τῶν εὐαγγελίων, ὡς οἶμαι, λέγων φωνάς. καὶ τί χρὴ τὰ καθ' ἕκαστον διεξιέναι τῶν ἐν τῇ ψαλμωδία γεγραμμένων, οὐδεμιᾶς οὔσης ἐν τοῖς θείοις ῥητοῖς ἀμφιβολίας τοῦ εἰς ἐκείνον βλέπειν τὴν ὑμνωδίαν τὸν ἀναβάντα θεὸν ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ τὰ μαρτύρια 5.99 αὐτοῦ διὰ τῆς ἀγαθῆς ὁμολογίας πιστώσαντα καὶ τὸ ἀγίασμα τοῦ πνεύματος τῷ ἰδίῳ οἴκῳ τῆς ἐκκλησίας ἐμπρέψαι παρασκευάσαντα; Ὡσαύτως καὶ τοῦ τρίτου μετὰ τὸν ἐνενηκοστὸν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ὁ Ἑβραῖος τὴν ἐπιγραφὴν οὐ παραδέχεται· ἔχει δὲ ἡ λέξις τῆς ἐπιγραφῆς οὕτως· Τῷ Δαβὶδ τετράδι Σαββάτων, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. τὸ δὲ ἐν τούτῳ μυστήριον τὴν περὶ τὸ πάθος οἰκονομίαν προαγορεύει. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου τῆς προδοσίας παρὰ τοῦ Ἰούδα γεγεννημένης ἐν τῇ πρὸ ταύτης ἡμέρᾳ ὁ πάντα τὸν κόσμον δι' ἑαυτοῦ λυτρούμενος ὑπὸ τοῦ προδότου τρόπον τινὰ πωλεῖται· οὕτω γὰρ καὶ παρὰ τῆς προφητείας Ἱερεμίου τὸ γεγονός ὀνομάζεται· Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου. διὰ τοῦτο δέ, οἶμαι, πωλεῖται, ἵνα τῇ ἑαυτοῦ πράσει τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πεπραμένους ἐξαγοράσῃ· ὅθεν προῖδων ὁ προφήτης τὸ ἐσόμενον θυμῷ τινι πρὸς τὸ γενόμενον διεγείρεται, θεὸν ἐκδικήσεων αὐτὸν ὀνομάζων καὶ ὑψωθῆναι τὸν δι' ἡμᾶς ταπεινωθέντα παρακαλῶν <καὶ> ἀποδοῦναι τοῖς ὑπερηφάνοις τὴν κατ' ἀξίαν ἀντίδοσιν, ὡς ἂν μὴ ἐπικαυχοῖντο οἱ ἁμαρτωλοὶ τῇ κακίᾳ. πρὸς οὓς βοᾷ ἄφρονες αὐτοὺς καὶ μωροὺς ὀνομάζων τοὺς μὴ παραδεξαμένους τὴν τοῦ ὀφθέντος θεότητα. ἴδιον γάρ ἐστι τοῦ ἄφρονος, ὡς ἐτέρωθί φησι, τὸ τὸν ὄντα θεὸν μὴ εἶναι λέγειν. βοᾷ δὲ πρὸς τοὺς τοιοῦτους ὅτι Σύνετε ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε. τίς ὁ φυτεύσας τὸ οὖς; τίς ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμόν; τίς ὁ παιδεύων τὰ ἔθνη; τίς ὁ γινώσκων τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων; διὰ τούτων γὰρ οἶμαι πάντων τὸν προφήτην τὰ κατὰ τὰς ἰάσεις 5.100 μηνύειν θαύματα, δι' ὧν ὀφθαλμοὶ τε ἐπλάσσοντο διὰ τοῦ πτύσματος καὶ τῆς γῆς πηλουργούμενοι, καὶ ἀκοαὶ τρόπον τινὰ τοῖς ἐστερημένοις τῆς αἰσθήσεως ταύτης διὰ τῶν δακτύλων ἐνεφυτεύοντο. καὶ ὅσα ἐν τῷ κρυπτῷ τῶν νοημάτων ἐλάνθανεν, παρὰ τοῦ βλέποντος τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν διελέγετο. ἐπειδὴ τούτοις ἐμβοῶν οὐκ ἠκούσθη, πρὸς τὸν κύριον ἐπιστρέφει τὸν λόγον καὶ φησιν· Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃς, κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξῃς αὐτόν· ὡς τοῦ νόμου καθ' ἑαυτὸν ὠφελοῦντος οὐδέν, εἰ μὴ τις θεία διδαχὴ τὸ ἐγκείμενον αὐτῷ μυστήριον σαφηνίσῃ· καθὼς εἶπεν ὁ αὐτὸς οὗτος προφήτης, ὅτι Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. ἢ τάχα μακαρίζει τὸν ἐξ ἔθνων τῷ πνευματικῷ νόμῳ πιστεύοντα, ὃς ἄνθρωπος ὢν τὸν πρὸ

τούτου χρόνον σαρκώδης τε καὶ συμπαραβεβλημένος τοῖς κτήνεσιν ἐν τῇ παιδεύσει τοῦ θεοῦ νόμου, τῆς κατάρτας εἰς εὐλογίαν ἀναλυθείσης, μακάριος γίνεται. ὅτι αὐτῷ μὲν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν πονηρῶν ἡ ὀργὴ πραῦνεται, ἐκείνῳ δὲ βόθρος ὀρύσσεται· εἶτα μικρὸν ὑποβάς τὸν σκοπὸν λέγει τῆς κατὰ ἄνθρωπον τοῦ κυρίου οἰκονομίας· Εἰ μὴ ὅτι κύριος ἐβοήθησέ μοι, παρὰ βραχὺ παρώκησε τῷ ἄδῃ ἢ ψυχῇ μου. ἡ γὰρ βοήθεια τοῦ κυρίου οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς τοῦ ἄδου παροίκους εἶναι. καὶ ὅτι κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ὀδυνῶν ἀντίρροπος ἐγένετο ἡμῖν ἡ ἰατρία παρὰ τοῦ ἰατρεύοντος· ἐν ᾧ τι καὶ μεῖζον φιλοσοφεῖ, τὸ μὴ ἐξ αἰδίου εἶναι τὸ κακὸν δογματίζων. φησὶ γὰρ ὅτι Οὐ συμπροσέσται σοι θρόνος ἀνομίας, ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ πρόσταγμα. τοῦτο δὲ ἐστὶν 5.101 ὅτι οὐ συνθεωρεῖται σοι ἡ τῆς κακίας ἀρχή. ἀρχὴ γὰρ ὁ θρόνος, ὁ τὴν ἀμαρτίαν κτίζων διὰ προστάγματος. δι' ὧν τὸ μὴ ἐξ αἰδίου τὴν κακίαν εἶναι μηδὲ εἰς αἰὲν παραμένειν αὐτὴν ἐνεδείξατο. ὁ γὰρ μὴ αἰὲν ἦν, οὐδὲ εἰς αἰὲν ἔσται. καὶ τὸν τρόπον τῆς τοῦ κακοῦ ἀναιρέσεως διηγεῖται ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ κυρίου μισσησίᾳ τὸν ἀφανισμὸν τῆς κακίας προαγορεύων. λέγει γὰρ ὅτι Οὗτοι μὲν θηρεύουσιν ἐπὶ ψυχὴν δικαίου, καὶ αἵμα ἀθῶνον καταδικάζονται. τοῦτο δὲ ἐμοὶ σωτήριον γίνεται. ὁ γὰρ καταδικασθεὶς τῷ θανάτῳ κύριος διὰ τούτου γίνεται μοι καταφυγή, καὶ οὗτος ὁ θεὸς εἰς βοήθην ἐλπίδος τοῖς πεπιστευκόσι καθίσταται, ὃς ἀποδιδοὺς ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ ἀφανιεῖ τὴν πονηρίαν τῶν ἡμαρτηκότων, οὐχὶ τὴν φύσιν. οὕτως εἰπὼν τῇ λέξει Ὅτι καὶ ἀποδώσει αὐτοῖς κύριος τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ κατὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν ἀφανιεῖ αὐτοὺς κύριος ὁ θεός· σημαίνων διὰ τῶν εἰρημένων ὅτι οἱ νῦν τῇ ἀμαρτίᾳ μεμορφωμένοι ἀφανισθήσονται. τῆς γὰρ κακίας οὐκ οὔσης, οὐδὲ ὁ κατ' αὐτὴν μεμορφωμένος ἔσται· ἀπολομένης οὖν τῆς κακίας καὶ ἐν μηδενὶ τοῦ τοιοῦτου χαρακτῆρος ὑπολειφθέντος, πάντες κατὰ Χριστὸν μορφωθήσονται καὶ μία πᾶσιν ἐξαστράψει μορφὴ ἢ ἐξ ἀρχῆς ἐπιβληθεῖσα τῇ φύσει. 5.102

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Μετὰ ταῦτα πρόεισι κατὰ τὸ ἀκόλουθον μηδενὶ τῶν μουσικῶν συγκεκρημένος ὀργάνων. ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς τὸν εὐφημον αἶνον διὰ τῆς ὥδης ἀνατιθεὶς τῷ θεῷ. φησὶ γὰρ Αἶνος ὥδης τῷ Δαβίδ. καὶ αὕτη δὲ τοῖς Ἑβραίοις ἢ ἐπιγραφὴ οὐκ ἔστι. προκαλεῖται γὰρ τοὺς ἀκούοντας εἰς κοινωνίαν ἀγαλλιάματος καὶ εἰς ἀλαλαγμὸν ἐπινίκιον, Δεῦτε, λέγων, ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ· ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ τῷ σωτήρι ἡμῶν. καὶ τινα πρὸς τῷ τέλει καταφορικωτέραν ἀπειλήν κατὰ τῶν ἀπιστούντων ἔχει τῶν τὴν αὐτὴν ἐπιδειξαμένων κακόνοιαν ἐν τε τοῖς τεσσαράκοντα ἔτεσι τῆς ἐν ἐρήμῳ διαγωγῆς, ἐν οἷς τὸν εὐεργέτην παρώξυναν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ εὐαγγελίου κατάπαυσιν τῆς ἀμαρτίας μὴ προσδεχόμενοι, οἷς ἐξῆν σήμερον ἀκούσασιν τῆς φωνῆς τοῦ δι' ἡμᾶς εἰς τὸ σήμερον εἰσελθόντος καὶ ἐκ τῆς προαιωνίου τε καὶ αἰδίου μεγαλειότητος εἰς χρονικὴν γένεσιν καταβάντος ἀνοιξάει ἑαυτοῖς τὴν εἴσοδον τῆς ἀναπαύσεως, ἀλλ' αἰὲν τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀπιστίαν ὀδηγὸν ἑαυτῶν προβαλλόμενοι ἐν τε τοῖς πρώτοις καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ὄρκῳ τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ θεοῦ ἀπεκλείσθησαν. πῶς γὰρ ἂν εἰσέλθοιεν εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ ἐκουσίως ἑαυτοὺς τῆς εὐλογίας ἀλλοτριώσαντες; Οὕτω καὶ ὁ μετὰ τούτους ὁ πέμπτος τε καὶ ἐνενηκοστὸς τοῖς μὲν ἑβραΐζουσιν ἀνεπίγραφος λέγεται· ἡμῖν δὲ ἐστὶν ὥδη μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῷ θεῷ ἀσθεῖσα, ὅτε ἀνωκοδομήθη διαλυθεῖσα ἢ τῆς φύσεως 5.103 ἡμῶν κατασκευή· οὕτω γὰρ ἢ τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει λέξεις· Αἶνος ὥδης, ὅτε ὁ οἶκος ὠκοδομήθη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. εὐθὺς δὲ τὸ τῆς καινῆς διαθήκης μυστήριον ἐν προοιμίῳ ἢ ψαλμῶδία εὐαγγελίζεται

λέγουσα· Ἄισατε τῷ κυρίῳ ἄσμα καινόν. εἰκότως δὲ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ψαλμοῦ τούτου παρὰ τοῖς Ἑβραίοις σεσίγηται, ὅτι μετὰ τὰς εὐαγγελικὰς φωνάς, ἃς ἐν προοιμίῳ τῆς ψαλμωδίας πεποιήται, πρὸς τοὺς ἕξ ἔθνῶν ἐπιγράφει τὸν λόγον ἢ προφητεία λέγουσα Ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ, αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνῶν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ προσκυνήσατε τῷ κυρίῳ ἐν αὐτῇ ἀγία αὐτοῦ, καὶ ἄρατε θυσίας καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ. καὶ πᾶς ὁ ἐφεξῆς λόγος τοιοῦτός ἐστι τὴν ἐπὶ τὰ ἔθνη τῆς εὐλογίας μετάστασιν προαγορεύων. Εἶπατε γάρ, φησὶν, ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὅτι κύριος ἐβασίλευσε· καὶ λυθεῖσαν ὑπὸ κακίας τὴν οἰκουμένην κατώρθωσεν, ὥστε ἀσάλευτον εἰς τὸ διηνεκὲς μένειν· ἐφ' οἷς Εὐφραίνονται οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγάλλεται πᾶσα ἡ γῆ, σαλενο μένων τῶν θαλασσίων ὑδάτων σὺν τῷ ἰδίῳ πληρώματι. δι' ὧν τροπικῶς τὴν ἐναντίαν ἐνδείκνυται δύναμιν ταρασσο μένην τε καὶ ἀστατοῦσαν ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ, ὅταν οὐρανοὶ γενόμεθα τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ διηγοῦμενοι ἢ γῆ διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν καρποφορίας εὐλογουμένη. Σαλευθήτω γάρ, φησὶν, ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. χαρήσεσθαι δὲ τὰ πεδία λέγει, τὸν ὀμαλὸν ἐν ἀρετῇ βίον πεδία λέγων, οὗ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἐν τοῖς ἰδίῳις λόγοις ἄλλω μέμνηται τρόπῳ, ἀναπληροῦσθαι μὲν κελεύων τὰς φάραγγας, καταστέλλειν δὲ τοὺς βουνούς καὶ τὰ ὄρη. ὅπερ οὐδὲν ἕτερόν μοι δοκεῖ ἢ τὰς 5.104 ἑλλείψεις τε καὶ ὑπερπτώσεις τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδεύματων θεραπεύειν βουλόμενος ταῦτα λέγειν, ὥστε μήτε δι' ἑλλείψεως τοῦ ἀγαθοῦ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον κοιλαίνεσθαι μήτε ἀνωμαλεῖν διὰ τῆς ὑπερπτώσεως. Χαρήσεται γάρ, φησὶν, τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Παραπλησίως δὲ καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ψαλμὸς οὐ παρεδέχθη τῇ τῶν Ἑβραίων ἐπιγραφῇ, διότι τὰ ἡμέτερα λέγει καὶ τῆς ἡμετέρας γῆς τὴν κατάστασιν τῷ λόγῳ εὐαγγελίζεται. ἀνατίθησι γάρ τῷ Δαβὶδ τὴν ψαλμωδίαν ἢ ἐπιγραφή οὕτως ἔχουσα· Τῷ Δαβίδ, ὅποτε ἡ γῆ αὐτοῦ κατεστάθη. τὸ δὲ αὐτοῦ δηλονότι οὐ πρὸς τὸν Δαβίδ, ἀλλὰ πρὸς τὸν θεὸν τὴν σημασίαν ἔχει. ἢ γὰρ πρότερον διὰ κακίας ἀποστάσα γῆ νῦν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θεοῦ ἔσχε τὸ στάσιμον. ἡμεῖς δὲ πάντες ἐσμέν ἢ γῆ τοῦ θεοῦ, οἱ πρότερον ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀστατήσαντες καὶ διὰ τοῦτο ἐν κατάρα γενόμενοι, μετὰ τοῦτο δὲ τῆς κατάρας ἐξαιρεθέντες καὶ τῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ πάλιν ἐπιτυχόντες στάσεως. καὶ τοῦτο εὐθὺς ἢ ἀρχὴ τῆς ψαλμωδίας εὐαγγελίζεται, ὅτι τοῦ κυρίου βασιλεύσαντος ἢ γῆ εὐφραίνεται. ὡς ἂν εἴ τις λέγοι, ὅτι τοῦ ἡλίου λάμπαντος ἢ γῆ φωτίζεται· οὕτως ἐπικρατοῦσης τοῦ κυρίου τῆς βασιλείας ἐν ἡμῖν ἐστὶν ἢ εὐφροσύνη τῆς βασιλείας. ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἢ γῆ· εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί. καλῶς τὰς ψυχὰς τῶν ἐν τοῖς πειρασμοῖς τὸ ἐδραῖόν τε καὶ ἀμετάθετον ἐπιδεικνυμένων νήσους ὠνόμασεν, ἃς πάντοθεν μὲν διαλαμβάνει ἢ τῆς κακίας ἄλμη, οὐ μὴν τοσοῦτον ἰσχύει προσπίπτουσα, ὡς καὶ σάλον τινὰ τῷ παγίῳ τῆς ἀρετῆς ἐμποιῆσαι· εἶτα διὰ μέσου τούτων τὸ ἀθεώρητον τῆς θείας φύσεως ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ τῷ γνόφῳ δι' αἰνίγματος ἀποσημαίνει ὁ λόγος. 5.105 Νεφέλη γάρ, φησὶ, καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ, καὶ τὰ φοβερὰ τῆς ἀνταποδοτικῆς δυνάμεως ὑποδείξας, δι' ὧν φησὶν ὅτι Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται καὶ φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ἐκκαλύπτει τὴν εὐαγγελικὴν φωταγωγίαν, ἀστραπὰς λέγων τοὺς τοῦ θείου κηρύγματος λόγους, οἱ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκλάμπουσιν· Ἐφανα γάρ, φησὶν, αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ· καὶ τὸ ὕψος τῶν εὐαγγελικῶν μυστηρίων τῷ ἐφεξῆς ὑποδείξας ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι Ἀνήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· καὶ εἶδον πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. τὴν τε τῶν εἰδώλων καθαίρεισιν καὶ τὸν ἀφανισμόν τῆς τοιαύτης πλάνης προαγορεύσας, ἐν οἷς λέγει Αἰσχυνήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, ἐπάγει τῶν ἀγαθῶν τὴν σφραγίδα, τὴν διὰ σαρκὸς γενομένην τοῦ κυρίου τοῖς ἀνθρώποις ἐμφάνειαν, λέγων· Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη. Καλῶς δὲ καὶ προσφυῶς ἢ τοῦ ἐφεξῆς ἀνεπιγράφου ἀρχὴ πρὸς τὸ πέρασ

ταύτης τῆς ψαλμωδίας συνάπτεται. ἡ γὰρ αὐτὴ δύναμις τῷ μὲν δικαίῳ φῶς τε καὶ εὐφροσύνη γίνεται, ὀργὴ δὲ τῷ ἀπιστοῦντι λαῷ. Ὁ κύριος γάρ, φησὶν, ἔβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί. τίς οὗτος ὁ βασιλεύσας κύριος ὁ τῆς ἀγγελικῆς τε καὶ οὐρανίας ὑπερκαθήμενος φύσεως; διὰ γὰρ τῶν Χερουβὶμ τὸ ἐξέχον τῆς ὑπερκοσμίου δυνάμεως ὁ λόγος ἐνδείκνυται (οὐ ἡ βασιλεία διάλυσιν τοῦ κακῶς συνεστῶτος ποιεῖ· οὐ γὰρ τὸ οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ γῆϊνον εἰς σάλον ἄγει) οὕτωςι λέγων τῷ ῥήματι Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ· σαλευθήτω ἡ γῆ. καὶ τὰ 5.106 ἐφεξῆς παρήμι, ὡς ἂν μὴ πολὺν ὄχλον ἐπάγοιμι τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἐξηγήσεως τοσοῦτον εἰπὼν, ὅτι πάντα πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν βλέπει μέχρι τοῦ τέλους τῆς ψαλμωδίας. διαμαρτύρεται γὰρ ὅτι οὗτος ὁ βασιλεύσας θεὸς οὐ νῦν ἡμῖν πέφηνε πρῶτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὀνομαστοῖς τῶν προφητῶν ἐμφανῆς ὁ αὐτὸς ἐστὶ. διὸ Μωυσέως μέμνηται καὶ Ἀαρῶν καὶ τοῦ Σαμουήλ, ὧν ἕκαστος ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θεὸν εὐσεβείας περιβλεπτός ἐστὶ καὶ ἀοίδιμος. προστίθησι δὲ τῷ λόγῳ καὶ τῆς νεφέλης τὸν στύλον, ἐν ᾧ πρὸς αὐτοὺς ὁ θεὸς διελέγετο, διδάσκων, οἶμαι, τοὺς ἀπίστους διὰ τούτου μὴ ξενίζεσθαι πρὸς τὴν δι' ἀνθρώπου γενομένην ἡμῖν τοῦ θεοῦ ὁμιλίαν. ὁ γὰρ τότε ἐν τῷ στύλῳ τῆς νεφέλης λαλήσας θεὸς μετὰ ταῦτα ἐφανερῶθη ἐν σαρκί. ὥστε εἴ τις ἀναξίαν λέγοι τὴν σάρκα τοῦ δι' αὐτῆς ἡμῖν τὸν θεὸν λαλήσαι, οὐδ' ἂν τῷ στύλῳ τῆς νεφέλης τὴν ἀξίαν προσμαρτυρήσειεν. τί γὰρ ἐν αὐτῇ τοιοῦτον, ὡς τῆς θείας μεγαλειότητος ἄξιον κρίνεσθαι; εἰ δὲ πιστὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἐστὶ τὸ ἐν στύλῳ νεφέλης τὸν θεὸν λαλήσαι, μὴδὲ τὸ ἐν σαρκὶ αὐτὸν λελαληκέναι ἄπιστον ἔστω, ἄλλως τε καὶ τοῦ Ἡσαΐου τὴν σάρκα διὰ τῆς νεφέλης νοήσαντος· Ἴδου γάρ, φησὶ, κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης. καὶ τοὺς ἐπομένους αὐτῷ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης ὀνομάζει νεφέλας, ἐν οἷς φησὶν· Τίνες οἶδε ὡς νεφέλαι πέτανται; ὡς διὰ τῆς τῶν νεφελῶν ὁμωνυμίας τὸ συγγενὲς τῆς τοῦ κυρίου σαρκὸς πρὸς τὴν λοιπὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐνδείξασθαι. πρὸς τοῦτον οὖν τὸν θεὸν τὸν ποτε μὲν διὰ νεφέλης, μετὰ ταῦτα δὲ διὰ σαρκὸς τοῖς ἀνθρώποις λαλήσαντα, φησὶ προϊὼν ὁ Δαβίδ· Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουες αὐτῶν. ὁ θεός, σὺ εὐίλατος ἐγίνου αὐτοῖς καὶ ἐκδικῶν ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν. 5.107 Ὡς δ' ἂν μὴ τις πρὸς τὴν οἰκονομίαν βλέπων εἰς ταπεινάς 5.107 τινὰς καὶ ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις περὶ τὸ θεῖον κατολισθῆσειεν, ταύτην ἐπὶ τέλει τῆς ψαλμωδίας ἐπάγει τὴν φωνὴν πρὸς ἡμᾶς τρέψας τὸν λόγον· Ὑψοῦτε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν. τὴν δὲ διάνοιαν τῶν εἰρημένων ταύτην εἶναι ὑπονοοῦμεν, ὅτι ὧ ἀνθρωποι, μεμῆνυται μὲν ὑμῖν, ὡς δυνατὸν δέξασθαι τὴν ἀνθρωπίνην ἀκοήν, τὰ θεῖα μυστήρια. ὑμεῖς δὲ διὰ τούτων ὀδηγηθέντες πρὸς τὴν εὐσεβῆ θεογνωσίαν, ὅσον χωρεῖ ὑμῶν ὁ λογισμὸς, τοσοῦτον τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν ὑψώσατε, εἰδότες ὅτι ὅταν ὑπερταθῆ ὑμῶν ἡ διάνοια καὶ πᾶσαν παρέλθῃ ὑψηλὴν φαντασίαν ἐν ταῖς περὶ θεοῦ ὑπολήψεσι, τότε τὸ παρ' ὑμῶν εὐρισκόμενον καὶ προσκυνούμενον οὐκ αὐτὴ ἡ μεγαλειότης τοῦ ζητουμένου ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, τὸ ὑποβεβηκὸς διὰ τούτου καὶ κάτω κείμενον τῆς διανοίας ἡμῶν συγκρίσει τῆς ἀνεφίκτου καταλήψεως διερμηνεύον. Εἶτα μετὰ τοῦτο οὐκ ὀλίγων ἐν τῷ μέσῳ παρεθέντων ψαλμῶν, ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ, ὃν πολλοστὸν ἐν τοῖς καθ' Ἑβραίους ἀνεπιγράφοις ἔταξεν, διαρρήδην θεολογεῖ τὸν μονογενῆ θεόν, ἐκείνῳ τῆς τοῦ παντὸς συστάσεως ἀνατιθεὶς τὴν αἰτίαν. λέγει γὰρ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως τοῦ Δαβὶδ ὄντα τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἀνεπίγραφον εἶναι παρ' Ἑβραίοις. σημαίνει δὲ τὸ ἐκείνους τὸν σκοπὸν τῆς προφητείας ταύτης μὴ παραδέχεσθαι. ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφή οὕτως· Τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις. τοῦ δὲ ψαλμοῦ τούτου τὴν διάνοιαν ἐπὶ καιροῦ ἐκθησόμεθα, νῦν δὲ ἡμῖν ἐξαρκέσει τοσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι 5.108 ἡ αὐτὴ αἰτία, ἡ κατὰ τὴν ἀπιστίαν λέγω τῶν Ἰουδαίων, καὶ τούτου τὴν ἐπιγραφὴν ἀπαράδεκτον τοῖς Ἑβραίοις ἐποίησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Χρῆ δὲ μὴδὲ τὸ διάψαλμα παραδραμεῖν ἀθεώρητον. τοῖς μὲν οὖν πρὸ ἡμῶν μεταβολὴν τοῦ νοήματος ἢ προσώπου ἢ πράγματος σημαίνειν ἐνομίσθη τὸ διάψαλμα· ἡμεῖς δὲ τὰς τε τῶν πατέρων ὑπολήψεις οὐκ ἀποβάλλομεν καὶ τι καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐννοῆσαι πρὸς τὴν τοῦ ῥητοῦ τούτου σημασίαν οὐ κατοκνήσομεν. τοιαύτην οὖν τινα τοῦ διαψάλματος κατελάβομεν τὴν διάνοιαν, ὅτι προοιούσης κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ψαλμωδίας, εἴ τις ἐγένετο μεταξὺ προφητεύοντος τοῦ Δαβὶδ ἑτέρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔλλαμψις καὶ προσθήκη τις τοῦ κατὰ τὴν γνώσιν χαρίσματος ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δεχομένων τὴν προφητείαν, ἐπέχων ἑαυτοῦ τὴν φωνὴν καιρὸν ἐδίδου τῇ διανοίᾳ δέξασθαι τῶν νοημάτων τὴν γνώσιν τῶν γινομένων ἐν αὐτῷ παρὰ τῆς θείας ἐλλάμψεως. καὶ ὡσπερ πολλάκις τινὲς ἢ ἐν ὁδῷ συμβαδίζοντες ἢ ἐν συμποσίοις τισὶν ἢ ἐν συλλόγοις μετ' ἀλλήλων διαλεγόμενοι, εἴ ποθεν ἀθρόως ἤχησις ταῖς ἀκοαῖς προσβάλοι, παυσάμενοι τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἦχον τῇ διανοίᾳ συντείνονται, σχολὴν παρέχοντες δι' ἡσυχίας τῇ ἀκοῇ τοῦ γνῶναι τοῦ ἤχου τὴν δύναμιν, εἴτα παυσαμένης τῆς προσηκούσης φωνῆς πάλιν τῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχονται λόγων· οὕτως ὁ μέγας Δαβὶδ ὑποφητεύων τῷ πνεύματι, ἃ τε φθάσας μεμαθήκει, 5.109 διεξήκει τῇ μελωδίᾳ· καὶ εἴ τι μεταξὺ λέγων ἐπεδιδάσκετο, ὑπέχων τῷ πνεύματι τῷ ἐνηχοῦντι τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν καὶ κατασιγάζων τὸ μέλος, ὧν ἂν πλήρης ἐγένετο νοημάτων, ταῦτα διεξήκει πάλιν ἐνεύρων τῇ μελωδίᾳ τοὺς λόγους. ἔστιν οὖν τὸ διάψαλμα, ὡς ἂν τις ὄρω περιλαβὼν εἴποι, μεταξὺ τῆς ψαλμωδίας γενομένη κατὰ τὸ ἀθρόον ἐπηρέμησις πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεόθεν ἐπεισκρινόμενου νοήματος. ἢ οὕτω μᾶλλον ἂν τις ὀρίσαιο τὸ διάψαλμα εἶναι διδασκαλίαν παρὰ τοῦ πνεύματος τῇ ψυχῇ κατὰ τὸ ἀπόρητον ἐγγίνομένην, τῆς περὶ τὸ νόημα τοῦτο προσοχῆς τὸ συνεχὲς τῆς μελωδίας ἐπικοπούσης. ὡς δ' ἂν μὴ νομισθεῖται τοῖς πολλοῖς σημεῖον γίνεσθαι τὴν σιωπὴν τοῦ ἐπιλελοιπέναι τὸν προφητεύοντα τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν, τούτου χάριν τινὲς τῶν ἐρμηνέων ἀντὶ τοῦ διαψάλματος τὸ Ἄει τοῖς διαλείμμασι τούτοις ἐγγράφουσιν, ὡς ἂν διὰ τούτου μάθοιμεν ὅτι ἢ μὲν παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν τῇ ψυχῇ διδασκαλία πάντοτε ἦν, ὁ δὲ ἐρμηνεύων τὰ ἐγγινόμενα θεόθεν τῇ ψυχῇ νοήματα λόγος οὐ πάντοτε ἦν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξεφώνει τῆς διανοίας, τὸ δὲ ὑπέδεχετο. ἐν ᾧ μὲν οὖν ἐξηγόρευε τὰ ἐντυπωθέντα τῇ διανοίᾳ νοήματα, προῆει δι' ἀκολουθίου ἢ ψαλμωδία· εἰ δέ τι τῶν θειοτέρων αὐτοῦ τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν περιήχησεν, ὅλος τῆς ἀκροάσεως ἦν κατασιγάζων τὸ μέλος. Ἄει τοίνυν τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ παρὰ τὸν τῆς σιωπῆς καιρὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντος, ὁ λόγος ἐν διαλείμμασιν ἦν (τὸ δὲ διάλειμμα παρὰ τῶν ἐρμηνευσάντων ὠνομάσθη διάψαλμα)· τῆς δὲ θεωρηθείσης ἡμῖν διαιρέσεως ἐν πάσῃ τῇ βίβλῳ τῆς 5.110 ψαλμωδίας πενταχῆ διηρημένης δυνατὸν ἐστὶ καὶ ἐκ τούτων ἀληθῆ τὴν αἰτίαν ἀποδειχθῆναι, ἣν ἐνοήσαμεν, ὅτι διὰ τινος προσαγωγῆς ἀεὶ πρὸς τὸ ὑψηλότερον δι' ἐκάστου τῶν τμημάτων χειραγωγεῖται ὁ δι' αὐτῶν ὀδηγούμενος· μόνον γὰρ τὸ τελευταῖον τῶν τμημάτων ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἐφ' ἐκάστου ψαλμοῦ συνεχῆ τε καὶ ἀδιάσπαστον τὴν ὑμνωδίαν ἔχει, οὐδαμοῦ διαιρουμένην τῷ διαψάλματι. ἢ τε γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀναβαθμῶν ὠδὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον καὶ ὧν ἐπιγραφὴ ἐστὶ τὸ Ἄλληλούϊα. δείκνυται γάρ, ὡς οἴμαι, διὰ τῆς τοιαύτης παρατηρήσεως, ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις, ἅτε δὴ κατωτέρους οὔσι, χώραν ἔχει ὁ τὰ ὑψηλότερα ἐπεκδιδάσκων νοήματα, καὶ μεταξὺ παρενεύρων <τι> τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ λόγου τῶν πρὸς τὸ κρεῖττον δυναμένων ἀναγαγεῖν τὴν διάνοιαν. ἢ δὲ διὰ τῶν ἀναβαθμῶν τελειώσις καὶ οἷς προγραφὴ ἐστὶ τὸ Ἄλληλούϊα, ἅτε δὴ τοῦ ἀκροτάτου τῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν νοουμένων ἐπιλημμένη, οὐδεμιᾶς προσθήκης ἐστὶν ἐπιδείξ, αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ διὰ

πάσης κατηρτισμένη τῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ τελειώσεως· ὅπερ καὶ ἡ διάνοια τῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τούτων μαρτύρεται, αἶνον θεοῦ τὸ ὑπερκείμενον ἅπαν κατονομάζουσα. ὥσπερ γὰρ ἡ κατὰ τὰς ἡλικίας τῶν σωμάτων ἀναδρομὴ ὅρον ἔχει τὸ τῆς φύσεως στάσιμον, μεθ' ὃ τὴν ἐπὶ τὸ μείζον προσθήκην οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ διαμένει πρὸς πάντα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον, οὕτως ἐστὶ καὶ τῶν θείων διδαγμάτων αὔξησις τε καὶ στάσις, δι' ὧν τοὺς τε νηπιώδεις καὶ ἀτελεῖς τὴν διάνοιαν ταῖς καταλλήλοις τροφαῖς τιθηνουμένη διὰ γάλακτός τε καὶ τῶν τοιούτων εἰς αὔξησιν ἄγει, καὶ τοῖς ἤδη τελείοις τὴν στερεὰν προτίθησι 5.111 τράπεζαν τοῖς διὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων προγυμνασθεῖσι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια. Οὐκοῦν τὸ μηδαμοῦ χρεῖαν γενέσθαι κατὰ τὸ ἔσχατον τμήμα τοῦ ἐν διαψάλματι τῶν ὑψηλοτέρων τι νοημάτων ἐκδιδαχθῆναι τὸν ὑποφήτην τοῦ πνεύματος σαφές ἂν εἴη τεκμήριον τὸν περὶ τούτου λόγον κατανοῆσαι, προθέντα ἐκεῖνα τῆς ψαλμωδίας τὰ μέρη τὰ διεσταλμένα τῷ διαψάλματι· ἐν τῷ τρίτῳ τὴν γενομένην ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπαναστάσεως αὐτῷ συνοχήν τε καὶ ἀμηχανίαν προειπών, εἶτα διαστείλας τὸ μέρος τῷ διαψάλματι, τὴν σωτήριον ἐκείνην φωνὴν ἐπιθαρσῆσας τῷ κατὰ τὸ ἀπόρρητον αὐτῷ ἐνηχήσαντι, ὅτι Σὺ δέ, κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλὴν μου· πάλιν ἐν διαλείμματι τὴν μελωδίαν ποιήσας, μετὰ τὴν εὐχάριστον ἐκείνην φωνὴν ἦν πεποίηται λέγων Φωνῆ μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ, διδάσκεται τίς ἐστὶ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ἀμηχανίας ἡ λύσις. καὶ τὸ κατὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου μυστήριον διδαχθεὶς ἐν τῇ γενομένη κατὰ τὸ ἄθροον ἐλλάμψει τοῦ πνεύματος αὐτὸ τὸ πρόσωπον τὸ δεσποτικὸν ὑποδύεται καὶ φησιν Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα· ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταιί μου. τὸ δὲ δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι τὴν ἐκάστῳ τῶν ῥημάτων ἐγκειμένην διάνοιαν παρέλκον ἂν εἴη, τοῦ λόγου πρὸς ἕτερα σπεύδοντος. χρὴ γὰρ πιστώσασθαι τὴν ἀποδοθεῖσαν περὶ τοῦ διαψάλματος ἔννοιαν ἐξ αὐτῶν τῶν γεγραμμένων συνιστώντας τὸν λόγον καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ διαψάλματι, δι' οὗ τὸ ἴσον μαθάνομεν. 5.112 πάση γὰρ τρόπον τινὰ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει περὶ τῆς τῶν σπουδαζομένων ματαιότητος ἐμβοᾶ βαρυκαρδίους ὀνομά ζων τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οἷς τὸ μάταιόν τε καὶ ἀνυπό στατον ψεῦδος ἐν ἀγάπῃ ἐστί. πάλιν ἐπηρεμήσας ὑποδείκνυσιν ἐν τίνι ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Γνωτε γάρ, φησίν, ὅτι ἔθαυμάστωσε κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ· δεικνύς, οἶμαι, διὰ τοῦ ὀσίου τὸν κύριον, καθὼς φησιν Μωυσῆς· Ὅτι δίκαιος καὶ ὄσιος ὁ κύριος. εἶτα συμβουλήν καταθέμενος, δι' ὧν ἂν τις ἐν καθαρότητι παρέλθοι τὸν βίον κριτῆς τε καὶ ἐπιγνώμων τῶν τῆς ψυχῆς διανοημάτων γενόμενος, ἐν οἷς φησιν ὅτι Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε· πάλιν πρὸς ἑαυτὸν ἀναχωρήσας τὴν ἀναίρεσιν τῆς νομικῆς ζωοθυσίας αὐτός τε ἤκουσε καὶ ἐμβοᾶ τοῖς ἀκούουσι· λέγει γὰρ μηδὲ ἐν ταῖς τῶν ἀλόγων ζώων ἐπελπίζειν σφαγαῖς τὸν τοῦ ψυχικοῦ καθαρσίου δεόμενον, ἀλλ' ἐπιγνώνας ποίαις ὁ θεὸς εὐαρεστεῖται θυσίαις. διὸ φησιν· θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ ἐλπύσατε ἐπὶ κύριον. οὕτως καὶ κατὰ τὸν ἔβδομον τῶν ψαλμῶν προηγεῖται μὲν ὁ τῆς ἐντεῦξεως λόγος, ἐν ᾧ δικαιολογεῖται πρὸς τὸν δίκαιον κριτὴν ὅτι οὐκ ἐξ ἀνταποδόσεως γίνεται παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ κακία, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀρχηγοὶ τῆς πονηρίας γίνονται· καὶ ὅτι ἴσον εἰς ἀμαρτίαν οἶεται, καὶ προκατάρξαι κακίας καὶ τοῖς ἴσοις ἀμύνασθαι τὸν ἀπάρχοντα. καὶ ταῦτα εἰπὼν πάλιν ὑπέχει τὴν ἀκοὴν τῷ τὸ μέγα φανεροῦντι τῆς εὐσεβείας μυστήριον, δι' οὗ γίνεται ἡ κατὰ τῶν ἀληθινῶν ἐχθρῶν παρὰ τοῦ κυρίου 5.113 ἐκδίκησις. οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως καθαιρεθῆναι τῶν ἀντικει μένων τὸ στίφος, μὴ τοῦ κυρίου ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστάντος· τῆς δὲ ἀναστάσεως θάνατον δεῖ πάντως προηγήσασθαι. ὁ τοίνυν τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου μηνύσας τὸ συνημμένον τῇ ἀναστάσει συμπαραδῆλωσεν, λέγων δὴ τὸ κατὰ τὸ πάθος μυστήριον. οὗ χάριν θεοφορηθεὶς ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐπισκηνώσεως, Ἀνάστηθι, φησί, κύριε, ἐν ὀργῇ σου, ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν

ἐχθρῶν μου, σημαίνων διὰ μὲν τῆς ὀργῆς τὴν ἀνταποδοτικὴν δύναμιν τοῦ δικαίου κριτοῦ διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς τὸν ἀφανισμόν τῆς κακίας. ἐχθρὸν γὰρ τῇ φύσει μόνον τὸ ἐξ ἑναντίου τῷ ἀγαθῷ θεωρούμενον, ὅπερ ἐστὶν ἡ κακία, ἥς τὸ πέρασ ἀφανισμὸς ἐστὶ καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν μεταχώρησις. ὁ τοίνυν εἰπὼν ὅτι Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου προμηνύει διὰ τοῦ περατωθῆναι τῶν ἐχθρῶν τὴν κακίαν τὸ μηκέτι τὸν εἰς κακίαν δρόμον τῇ ζωῇ ὑπολείπεσθαι. ὡς γὰρ πέρασ νόσου ἢ ὑγεία καὶ πέρασ ὕπνου ἢ ἐγρήγορις γίνεται (οὔτε δὲ ὁ καθεύδων, ἕως ἐν τῷ ὕπνῳ ἐστί, πέρασ τοῦ ὕπνου ἔχει οὔτε ὁ νοσῶν [τῆς ὑγείας] ἐν πέρατι τοῦ ἀρρωστήματος γίνεται· ἀλλὰ διαδεξαμένης τὸν μὲν ἄρρωστον τῆς ὑγείας, τὸν δὲ καθεύδοντα τῆς ἐγρηγόρ 5.114 σεως, λέγομεν αὐτοὺς ἐν πέρατι γεγενῆσθαι τοῦ ἐν ᾧ ἐκάτερος ἦν, τὸν μὲν τοῦ ὕπνου, τὸν δὲ τῆς νόσου)· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν εἰς τὸ μακάριον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μεταβολὴν πέρασ τῶν ἐχθρῶν κατωνόμασεν. ἓνα δὲ μόνον ἐξηλλαγμένον τρόπον διαψάλματος ἐν πάσῃ τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν κατὰ τὸν ἕνατον ψαλμὸν παρετηρήσαμεν. οὐ γὰρ ἀπλῶς Διάψαλμά φησιν, ἀλλ' Ὀιδὴ διαψάλματος. τάχα μὲν οὖν ἀνέστραπται κατὰ τι σφάλμα γραφικὸν ὁ λόγος, ὥστε δεῖν λέγεσθαι μᾶλλον, Ὀιδῆς διάψαλμα, καὶ οὐκ Ὀιδῆν διαψάλματος. Πλὴν ἐπειδὴ προσήκει πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν τὸ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου κείμενον κρῖμα κατὰ τῶν μεταποιούντων τὰ θεῖα ἐκ προσθήκης ἢ ὑφαιρέσεως, φυλάσσοντες τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς γραφῆς ἀκολουθίαν ἀναζητῆσαι πειρασόμεθα τὴν αἰτίαν τοῦ τῆς ὠδῆς διαψάλματος, ἣτις ἐστίν. λογιζόμεθα τοίνυν ὅτι ἀπὸ τούτου καὶ μέχρις τοῦ ἐφεξῆς διαψάλματος ἐν διάψαλμα ἦν, τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐντιθέντος τῷ Δαβὶδ τὰ τῆς προφητείας νοήματα. ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐγένετο. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις οὐ κατὰ ταύτῳ ἐνηργεῖτο ἢ τε κατήχησις ἢ κατὰ τὸ ἀπόρητον τῇ ψυχῇ παρὰ τοῦ πνεύματος ἐγγινομένη, καὶ ἡ τῆς ἐντεθείσης αὐτῷ γνώσεως ἐξαγόρευσις· ἀλλὰ τῆς καρδίας ἔνδοθεν διδασκομένης ὁ λόγος ἡσύχαζεν. ἐνταῦθα δὲ ὁμοῦ τὰ δύο καὶ κατὰ ταύτῳ ἐνεργεῖται, καὶ παραγίνεται αὐτῷ μεταξὺ προφητεύοντι ἢ τῶν ὑψηλοτέρων νοημάτων διδασκαλία παρὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ συνεχὲς τῆς μελωδίας οὐ διακόπτεται· ἀλλ' ἐμφυρὲν τῷ ὀργάνῳ τοῦ προφήτου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, αὐτὸ κατὰ τὴν ἰδίαν γνώμην κινεῖ τὰ φωνητικὰ αἰσθητήρια, ὡς μήτε τὴν ὠδὴν διαλιπεῖν μήτε ἐμποδισθῆναι 5.115 τὴν διδασκαλίαν τῷ φθόγγῳ· αὕτη γὰρ ἡ διδασκαλία τοῦ πνεύματος τὸ μέλος ἦν, καθὼς ὀνομάζει ὁ Σύμμαχος. ἐν πολλοῖς δὲ μέρεσιν τῆς ψαλμωδίας εὕρισκομένης τῆς τοιαύτης διαστολῆς, ἀρκοῦν ἂν εἶη διὰ τῶν εἰρημένων ἔφοδον κοινὴν τῆς τοῦ διαψάλματος κατανοήσεως παρασχομένους μηκέτι πᾶσιν δι' ἀκριβείας ἐπεξιέναι τοῖς διαψάλμασι. παρέλκον γὰρ ἅμα καὶ περιττὸν ἐμφιλοχωροῦντα τοῖς ἐγνωσμένοις διὰ τῶν ὁμολογουμένων μηκύνειν τὸν λόγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Ἄλλα καὶ τοῦτο ἂν τις εἰκότως ἐπιζητήσῃ, τί δήποτε τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἱστορίας ἀσύμφωνός ἐστιν ἡ τάξις τῆς ψαλμωδίας. εἰ γὰρ τις προσέχοι τῷ τε χρονικῷ διαστήματι, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωὴ τοῦ Δαβὶδ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθίᾳ, οὐκ ἂν εὔροι τὴν τῶν ψαλμῶν θέσιν τῇ τάξει τῆς ἱστορίας συμβαίνουσαν. φαιρὸν τοίνυν ἐπὶ τὸν πρῶτον ἡμῶν τοῦ λόγου σκοπὸν ἀνατρέχοντες, ὅτι οὐδενὸς τούτων μέλει τῷ διδασκάλῳ ἡμῶν. διδάσκαλον γὰρ, οἶμαι, ὀνομάζειν δεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς φησιν ὁ κύριος· ὅτι Ἐκεῖνος διδάξει ὑμᾶς πάντα. τούτῳ τοίνυν τῷ καθηγητῇ τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ διδασκάλῳ πάρεργα τὰ ἄλλα πάντα δοκεῖ, σπουδὴ δὲ τὸ περισώσασθαι τοὺς ἐν τῇ ματαιότητι τῆς ζωῆς πλανωμένους καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν ἐφελκύσασθαι. παντὶ γὰρ τῷ κατὰ τινα σκοπὸν κατορθουμένῳ τάξις τις ἔπεστι

φυσική τε καὶ ἀναγκαία ἢ δι' ἀκολουθου κατορθοῦσα τὸ σπουδαζόμενον. ὥσπερ τοίνυν ἐπὶ τῶν λιθογλύφων, σκοπὸς μὲν αὐτοῖς τῆς ἐργασίας ἐστὶ τὸ πρὸς τι τῶν ὄντων ὁμοιωσαὶ τὸν λίθον, οὐκ εὐθὺς δὲ τὸ ἔργον ἀπὸ τοῦ πέρατος ἄρχεται, ἀλλ' 5.116 ἐπιτίθησιν ἀναγκαίαν τινὰ τῇ σπουδῇ τάξιν ἢ τέχνην, ἥς ἄνευ οὐκ ἂν τὸ σπουδαζόμενον γένοιτο. χρῆ γὰρ πρῶτον μὲν ἀπορρηξαι τῆς συμφυοῦς πέτρας τὸν λίθον. εἶτα περι κόψαι τὰς προβολὰς τῶν ἀχρήστων πρὸς τὴν τοῦ προ κειμένου μίμησιν ἐξεχόντων καὶ οὕτως κοιλᾶναι διὰ τῆς ἐργασίας ἐκεῖνα τοῦ λίθου τὰ μέρη. ὧν ἐξαιρεθέντων, ἄρχεται περὶ τὸ λειπόμενον ἐνοραῖσθαι τὸ σχῆμα τοῦ ζώου, περὶ ὃ τὴν σπουδὴν ὁ τεχνίτης ἔχει· καὶ μετὰ τοῦτο λεπτοτέροις τισὶ καὶ ὀμαλωτέροις ὀργάνοις περιξέειν τε καὶ ἀπο λεαίνειν τὴν τοῦ λίθου τραχύτητα, καὶ τότε τῆς ἀρχετύπου μορφῆς ἐπιβάλλειν τῷ ὑπολελειμμένῳ τὴν ὁμοιότητα, λαμπρῶν τε μετὰ ταῦτα καὶ λειοτέραν ποιεῖν τοῦ λίθου τὴν ἐπιφάνειαν, δι' ὧν οἶδεν ἢ τέχνη τὸν τοιοῦτον ἐπιβάλλειν κόσμον τῷ ἔργῳ· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάσης ἡμῶν διὰ τῆς ὑλικῆς προσπαθείας ὥσπερ ἀπολιθωθείσης τῆς φύσεως, ὁ πρὸς τὴν θεῖαν ὁμοίωσιν λατομῶν ἡμᾶς λόγος ὀδῶ τινι καὶ ἀκολουθία πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ πέρας προέρχεται, πρῶτον χωρίζων ἡμᾶς οἷον τινος συμφυοῦς πέτρας, τῆς κακίας λέγω, ἢ διὰ τινος σχέσεως ἡμεν προσπεφυκότες· εἶτα περικόπτει τῆς ὕλης τὰ περιττά· μετὰ τοῦτο τυποῦν ἄρχεται πρὸς τὴν ὁμοίωσιν τοῦ σκοποῦ τὸ ἐγκείμενον τῇ περιαιρέσει τῶν κωλύοντων τὴν μίμησιν· καὶ οὕτως διὰ τῆς λεπτοτέρας τῶν νοημάτων διδασκαλίας ἐπιξύνων τε καὶ κατα λεαίνων ἡμῶν τὴν διάνοιαν, τότε διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς τύπων ἐμμορφοῖ ἡμῖν τὸν Χριστόν· οὐ κατ' εἰκόνα ἐξ ἀρχῆς τε ἡμεν καὶ πάλιν γινόμεθα. τίς οὖν ἐστὶν ἢ τῆς γλυφῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν τάξις; ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τῆς ψαλμωδίας τῆς ἐν κακίᾳ ζωῆς ἀπεσχίσθημεν· ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς διὰ τῆς 5.117 προσεχοῦς ἀκολουθίας ἐπὶ τὸ τέλειον προήχθη ἢ μίμησις. σύγ κείται τοίνυν τῶν ψαλμῶν ἢ τάξις, ἐπειδὴ τὸ σπουδαζόμενον ἐστὶ τῷ πνεύματι, καθὼς εἴρηται, οὐχ ἱστορίαν ἡμᾶς διδάξαι ψιλὴν, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς ἡμῶν δι' ἀρετῆς κατὰ θεὸν μορφῶσαι. ὡς ἐπιζητεῖ τὸ τῆς διανοίας τῶν ἐν τοῖς ψαλμοῖς γεγραμμένων ἀκόλουθον, οὐχ ὡς ἢ ἱστορικὴ βούλεται ἀκολουθία. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἐκτεθέντος ἡμῖν τοῦ κατὰ τὴν γλυφὴν ὑποδείγματος πολλῶν ἐστὶν ὀργάνων πρὸς τὴν τοῦ ἀγάλματος ἀπεργασίαν χρεια τῇ τέχνῃ (τὰ δὲ ὄργανα ταῦτα οὐχ ὁμοίως ἔχει πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸν τύπον τοῦ σχήματος, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλικοειδῶς κατὰ τὸ ἄκρον τετύπεται, τὰ δὲ πριονώδη τὴν ἀκμὴν ἔχει· ἄλλα σμιλοειδῶς κατεσκευάσται ἐτέροις περιῆκται τὸ εἶδος εἰς ἡμικύκλιον. πάντα δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸν ἴδιον ἕκαστον καιρὸν ὑπουργεῖ τῷ τεχνίτῃ)· οὕτως τῷ ἀληθινῷ ἐπιστάτῃ τῷ τεχνικῶς διαγλύφοντι ἡμῶν τὰς ψυχὰς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ὁμοίωσιν οἷον ὄργανά τινα λιθογλυφικὰ αἱ ψαλμωδίαὶ παρεσκευάσθησαν, τὴν δὲ τῶν ὀργάνων τούτων χρῆσιν ἢ χρεια τῆς ἐργασίας εἰς τάξιν ἄγει. καὶ οὐ μέλει τῷ τεχνίτῃ πολυπραγμονεῖν, ποῖον ἐν τοῖς ὀργάνοις πρὸ τοῦ ἐτέρου κεχάλκευται, ἵνα τὸ ἐν τῇ κατασκευῇ πρῶτον καὶ ἐν τῇ συνεργίᾳ τῆς γλυφῆς γένηται πρῶτον. ὁ γὰρ τῇ χρεια προσέχων πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ πολλοστὸν ἐκεῖνο ποιεῖ, ὃ συμβουλεύει ἢ χρεια. εἴτε οὖν ἐν πρώτοις τὰ κατὰ τὸν Γολιάθ καὶ τὸν Σαούλ ἐστὶ πράγματα, εἴτε ἐν ἐσχάτοις τὰ κατὰ τὸν Ἀβεσσαλὼμ καὶ τὸν Οὐρίαν καὶ οἱ τοῦ Χουσί λόγοι καὶ ἢ κατὰ τὴν Βηρσαβεὲ συντυχία, μέλει τούτων οὐδὲν τῷ μορφοῦντι διὰ τούτων τὰς καρδίας ἡμῶν, ἀλλ' ὅπως ἂν δι' ἑκάστου τούτων γένοιτό τις πρὸς τὸ 5.118 ἀγαθὸν ἡμῖν συνεργία. πρὸς τοῦτο βλέπει καὶ ἢ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀκολουθία, καὶ τάξις ἀρίστη γίνεται τῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο συνεργούντων ἡμῖν. οἷον ὁ πρῶτος ἀπέστησεν τῆς πρὸς τὸ κακὸν συμφυΐας τὸν ἄνθρωπον· ὁ δεύτερος τίνι προσκολληθῶμεν ὑπέδειξεν τὴν διὰ σαρκὸς τοῦ κυρίου προμηνύσας ἐμφάνειαν, καὶ δείξας ὅτι τοῦτό ἐστὶ μακάριον τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι· ὁ τρίτος τὸν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ σοὶ ἐπανιστάμενον πειρασμὸν προμηνύει, ὡς ἤδη σε χρισθέντα εἰς βασιλείαν

διὰ τῆς πίστεως καὶ τῷ ἀληθινῷ Χριστῷ συμβασιλεύοντα οὐκ ἔξωθεν ἐπιχειρεῖ τοῦ ἀξιωματός σε ἐκβάλλειν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ σοῦ γενόμενος. οὐ γὰρ ἐτέρωθεν τὴν ἰσχὺν ἔχει καθ' ἡμῶν ὁ πολέμιος οὐδὲ παρ' ἄλλου τινὸς ἀπὸ τοῦ ἀξιωματος ἐκβαλλόμεθα, εἰ μὴ αὐτοὶ πατέρες τοῦ κακοῦ γεννήματος διὰ τῆς πονηρᾶς ὠδίνος γενοίμεθα. ὃς ἀνταίρει τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν καὶ ἐπανίσταται τότε καθ' ἡμῶν τὸ κράτος λαμβάνων, ὅταν μολύνη τὰς συνοικούσας ἡμῖν ἐν ὑπαίθρῳ τὸ ἄγος κατεργασάμενος· τοῦτ' ἔστιν, ὅταν δημοσιεύσῃ τὴν τῶν ἀρετῶν ἡμῶν διαφθοράν, αἷς ποτε συνῶ κήσαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς πρώτοις οὕτω τετόνῳται πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἡμῖν ἡ δύναμις, ὡς κατὰ στόμα ταῖς προσβολαῖς τοῦ ἐναντίου συμπλέκεσθαι, καὶ τὸ φυγεῖν τοῦ τοιοῦτου τὴν ἔφοδον οὐ μικρὸν εἰς ἀσφάλειαν τοῖς πολεμουμένοις ὁ λόγος ὑπέδειξεν διὰ τοῦ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ὑποδείγματος, 5.119 τοῦτό σε διδάσκων, ὅτι ὅταν σοι γένηται Ἀβεσσαλώμ ὁ τῆ κακίᾳ κομῶν, ὁ ἀδελφοκτόνος, τοῖς τε τιμίσις σου γάμοις καὶ τῇ ἀμιάντῳ κοίτῃ ἐπιλυσήσας, φεῦγε, καθὼς φησὶν ὁ κύριος, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἔνι γὰρ τῷ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλώμ, τοῦ τοιοῦτου υἱοῦ, τὸν συλλεξάμενον ἑαυτοῦ τὰς δυνάμεις τῇ συνεργίᾳ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν αὐτῷ τὴν πονηρὰν αὐτοῦ κόμην ἐκδήσαντος διὰ τῶν τριῶν βελῶν ἀνελεῖν τὸν πολέμιον. δῆλον δέ σοι πάντως ἔστι τὸ διὰ τῆς ἱστορίας ὑποδεικνύμενον αἴνιγμα, ποῖον ἐκεῖνο τὸ ξύλον, ᾧ προσηλώθη τῆς κακίᾳς ἢ κόμης, ὅπερ ὁ ἀπόστολος χειρόγρα φον ἀμαρτιῶν ὀνομάζει, καθὼς φησὶν, ὅτι καὶ Αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας τῷ σταυρῷ, τοῦτ' ἔστιν τῷ ξύλῳ. καὶ τίς ἢ τῶν βελῶν τριάς ἢ μέσην βάλλουσα τοῦ ἐχθροῦ τὴν καρδίαν, δι' ἧς γίνεται τοῦ ἐσχάτου ἐχθροῦ ὁ θάνατος; ὡς δ' ἂν καίριον γένηται ἡμῖν τὸ περὶ τοῦ βέλους νόημα, τῇ προφητείᾳ τοῦ Ἡσαΐου προσέξομεν, ὃς φησὶν ἐκ προσώπου κυρίου ὅτι Ἔθηκέν με ὡς βέλος ἐκλεκτὸν καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ὑψώσέν με. τοῦτο τοίνυν τὸ βέλος ὁ ζῶν τοῦ θεοῦ λόγος ἔστι καὶ Τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον· ὁ δὲ λόγος ἔστιν ὁ Χριστός· τῷ δὲ ὀνόματι τούτῳ τὸ τῆς τριάδος ὁμολογεῖται μυστήριον. ἐν ᾧ καὶ τὸν χρίσαντα καὶ τὸν χρισθέντα καὶ τὸ ᾧ ἐχρίσθη διδασκόμεθα. εἰ γὰρ ἔν τι τούτων λείποι, τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα οὐχ ὑφίσταται. τοῦτο τοίνυν τὸ ὄνομα ὅταν ἐν τῇ ἡμετέρα ὑψωθῇ φαρέτρᾳ, 5.120 τοῦτ' ἔστιν, ὅταν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν διὰ πίστεως γένηται (φαρέτρα γὰρ τοῦ λόγου ἔστιν ἡ ψυχὴ), τότε ἀναιρετικὸν γίνεται τοῦ ἐπανισταμένου ἡμῖν καὶ διώκοντος, οὗ ὁ ἀφανισμὸς ἐν τῷ ξύλῳ. διὰ τοῦτο μετὰ τὸ φυγεῖν ἐν τῷ καιρῷ τὸν ἐπανιστάμενον (ὃς εἷς μὲν ἔστι τῇ φύσει, πλῆθος δὲ γίνεται τῇ κακῇ συμμαχίᾳ), καὶ εἰπεῖν ὅτι Ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με καὶ πολλοὶ ἐπανίστανται ἐπ' ἐμὲ καὶ ὅσα ἐκ τοῦ ἀκολουθούτου ἢ ψαλμῳδία περιέχει, τότε γίνεται ἡ τοῦ νικᾶν ἀρχή. ἢ γὰρ εὐκαιρος ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων φυγὴ τῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκης αἰτία γίνεται. διὰ τοῦτο ἡ ἐφεξῆς ψαλμῳδία εἰς τὸ τέλος, τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει. τέλος δὲ παντὸς ἀγῶνος ἢ νίκης ἔστιν, καθὼς φθάσας ἡμῖν ὁ λόγος περὶ τούτων ἔτεχνο λόγησεν, καὶ ἐπειδὴν ἅπαξ τοῦ νικᾶν γεύση, ἐπάλληλοι νίκαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν κατορθοῦνται. ἐν γὰρ τῇ πρώτῃ νίκῃ, τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδέων πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ διαμιλλωμένων, ἐν σοὶ ἐκράτησεν τῆς ὑλικῆς ἀπάτης ἢ πρὸς τὰ κρείττω ῥοπή. καταγνοῦς γὰρ τῶν τὸ μάταιον ζητούντων καὶ ἀγαπώντων τὸ ψεῦδος ἡλλάξω τῆς περὶ τὰ φαινόμενα προσπαθείας τὴν τῶν ἀοράτων ἐπιθυμίαν. Ἐν τῷ ἐφεξῆς ἄλλον τρόπον νικᾶς. δύο γὰρ ὄντων τῶν ὑπὲρ τῆς θείας κληρονομίας διαμαχομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ τοῦ μὲν προβαλλομένου τὸν νόμον, σοῦ δὲ τὴν πίστιν, ὁ δίκαιος ἀγωνοθέτης σοὶ δίδωσιν κατ' ἐκείνου τὰ νικητήρια, ὥστε σοὶ τὴν καθαρὰν τῆς ψυχῆς κατάστασιν ἀνατολὴν ἡλίου γενέσθαι, ἀφεστηκότος τοῦ σκότους <τοῦ> τὸν ὄρθρον ἐπάγοντος, ὃν πρῶϊαν ὀνομάζει ἢ ψαλμῳδία. καὶ οὕτως ἔστιν εὐρεῖν ἀεὶ νίκην ἐκ νίκης τῷ ἀθλητῇ προσγινομένην, πρὸς τὸ μείζον 5.121 πάντοτε καὶ περιφανέστερον προϊόντων τῶν ἐκ τῆς νίκης 5.121 κατορθωμάτων. πάλιν ἑτέρα διαδέχεται νίκη κατὰ τὸ ἀκόλουθον

διὰ τῶν προδιηνησμένων κατορθουμένη. ὁ γὰρ τὴν κληρονομίαν γνωρίσας αὐτὸς καὶ τῆς Ὀγδόης μέμνηται· ἥτις πέρας τε τοῦ ἐνεστώτος χρόνου γίνεται καὶ ἀρχὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἴδιον δὲ τῆς Ὀγδόης τὸ μηκέτι καιρὸν εἰς παρασκευὴν ἀγαθῶν ἢ κακῶν ἐνδιδόναι τοῖς ἐν αὐτῇ γινομένοις, ἀλλ' ὧν ἂν τις ἑαυτῷ καταβάλῃται διὰ τῶν ἔργων τὰ σπέρματα, τούτων ἀντιπαρέχειν τὰ δράγματα. οὐ χάριν ἐνταῦθα ἐνεργεῖν νομοθετεῖ τὴν μετάνοιαν (ὡς ἐν τῷ ἄδῃ τῆς τοιαύτης σπουδῆς ἀπρακτούσης) ταῖς αὐταῖς νίκαις ἐγγυμασθέντα. πάλιν ἀπολύει πρὸς ἑτέρους ἀγῶνας ὁ λόγος· πάλιν ἀλείφει τῇ τῶν πειρασμῶν προσβολῇ. ὁ αὐτὸς γὰρ πολέμιος ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐκεῖνος ὡσπερ ἀναγεννηθεὶς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν τὸν πόλεμον τὸν καθ' ἡμῶν ἐξαρτύεται, ὃν ἀποτρέπει φονῶντα καθ' ἡμῶν ἢ ἡμετέρα περὶ τοῦ πράγματος εὐβουλία, μᾶλλον δὲ ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ συμμαχία. τῶν γὰρ κατορθωθέντων αὐτῷ χρηστῶν διὰ τῶν λόγων Χουσί τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀνατιθεὶς ταύτην τὴν εὐχαριστίαν πεποιήται. περιττὸν δ' ἂν εἴη τὰ τῆς ἱστορίας σοι δι' ἀκριβείας ἐκτίθεσθαι· πῶς πιστὸς τοῦ Δαβίδ ὧν ἐν τοῖς ὑπασπισταῖς, οὗτος ὁ Χουσί ἐν τοῖς φίλοις τοῦ Ἀβεσσαλὼμ καταμίγνυται καὶ πιθανώτερος γίνεται τῷ τυράννῳ τῆς τοῦ Ἀχιτόφελ συμβουλῆς. ὅθεν συνέβη τούτου κατὰ τὴν εἰσῆγησιν τῆς γνώμης κατακρατήσαντος, αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ καταπνιγῆναι τὸν κατὰ τοῦ Δαβίδ τῷ Ἀβεσσαλὼμ συμβουλεύσαντα. ἄξιον δ' ἂν 5.122 εἴη προσαγαγεῖν τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ καὶ τὰ τῆς ἱστορίας αἰνίγματα. πῶς ἡ σὺζουσα ἡμᾶς γνώμη ἀγχόνη γίνεται τοῦ ἀντικειμένου· ἢ δὲ σωτήριος αὕτη γνώμη ἢ μὲν τῇ ἱστορίᾳ, ἢ δὲ τῇ ψαλμῳδίᾳ ἐγγέγραπται. ἡμῖν δὲ σκοπὸς ἐστὶ τὸν ἐν τάξει τῶν ψαλμῶν εἰρμὸν κατανοῆσαι, δι' οὗ τῷ ἀγαθῷ προσαγόμεθα. οὐκοῦν τὴν ἐνταῦθα γνώμην τὴν ἀναιρετικὴν τοῦ ἐπιβουλεύοντος ἡμῖν κατανοήσωμεν. τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; τὸ ἴσον εἰς κακίαν ἠγεῖσθαι ἄρχειν τε ἀδικίας καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀπάρξαντα. τιμᾶται γὰρ ἑαυτῷ τῶν ἐσχάτων καὶ τῆς καθ' ἑαυτοῦ τιμωρίας ὀριστῆς γίνεται, εἰ εὐρεθείη κακοῦ τὸ κακὸν ὡσπερ ἐν συναλλάγματι δια μείψας καὶ ἀντιδούς τοῖς προπαρασχομένοις ὃ ἔλαβεν· καὶ οὕτως μετὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους πάλιν νικητὴς ἀναδείκνυται. διαδέχεται γὰρ ἐπιγραφὴ τὸ Ὑπὲρ τῶν ληνῶν προδεικνύουσα τέλος, τὸ δὲ τῶν ἀγῶνων τέλος νίκη ἐστίν. πάλιν δὲ τὴν Ὑπὲρ τῶν ληνῶν ἔννοιαν ἐξαπλοῦσθαι τῷ λόγῳ περιττὸν ἂν εἴη, ἰκανῶς ἐν τοῖς κατὰ τὸν ἴδιον τόπον ἐξητασμένοις προδηλωθεῖσαν. ὡσπερ δὲ μετὰ τὴν πρώτην ἐκ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ φυγὴν ἐν τῷ διακρίναι τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων τὴν ματαίαν σπουδὴν ἀξιοῦται τῆς νίκης, οὕτως καὶ νῦν μετὰ τοὺς ὁμοίους ἀγῶνας, τῷ Ὑπὲρ τῶν ληνῶν λόγῳ συμάχῳ πρὸς τὸν ἀντίπαλον χρώμενος, νικητὴς γίνεται διὰ τοῦ καταλύσαι τὸν ἐχθρὸν ἅμα καὶ ἐκδικητὴν. ὅς διὰ τοῦτο καὶ ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητὴς ὀνομάζεται, ὅτι αὐτὰ τὰ πρὸς ἀμαρτίαν αὐτοῦ δελεάσματα τιμωρία τοῖς αἰσθανομένοις ἢ πικροτάτη ἐστὶ· καὶ δι' ὧν ἐφέλκεται πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ κοινωνίαν ἐν ἀπάτῃ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ χαλεπώτατον τῆς τιμωρίας εἶδος ἐστίν. οὕτως ἐρμηνεύει τὴν διάνοιαν ταύτην ὁ θεῖος ἀπόστολος εἰπὼν 5.123 ὅτι τὴν ἀντιμισθίαν ἦν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. τίς γὰρ ἂν γένοιτο πρὸς τιμωρίαν ἄλλη χαλεπωτέρα ἐπίνοια τῆς κατὰ τὴν ἀσχημοσύνην ἀκαθαρσίας, ἢ ἐν ἑαυτοῖς κατεργάζονται οἱ τῆς ἀσχημοσύνης ἐργάται; ὁ οὖν καταλύσας ἐν τῷ ἰδίῳ βίῳ τοῦ τοιοῦτου τὴν δύναμιν, ὃς τιμωρεῖται τὸν ἐν κακίᾳ γενόμενον δι' αὐτοῦ τοῦ μετασχεῖν τῆς κακίας, ὁρᾷ τοὺς οὐρανούς καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ὑπερκαθημένην μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀξίωμα, τίνων τε ἄρχει καὶ τίσι συντεταγμένη ἐστίν. τῷ γὰρ αὐτῷ καὶ τῶν ἀλόγων ἠγεμονεύει καὶ τοῖς ἀγγέλοις διὰ συγκρίσεως παρισουμένη μικρὸν ἐλαττοῦται. λόγος τοίνυν ἐστὶν δι' οὗ γίνεται καὶ ἡ κατὰ τούτων ἀρχὴ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀγγέλους οἰκείωσις. πάλιν ἑτέρας ἐκδέχεται νίκης τρόπος, ὅταν ὑπερβᾷ τὰ φαινόμενα τοῖς ἀπορρήτοις ἐμβατεύσης τῷ λόγῳ (υἱὸς δὲ ὁ λόγος) καὶ ἰκανὸς ἤδη γένηται προλαβούσας

νίκαις ἐγγυμνασθεῖς Ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ ψάλλειν διὰ τῆς εὐαρμόστου τε καὶ ἐμμελοῦς θεωρίας, καὶ πάλιν νικήσας τὸν ἐν κρυφίοις ἐνεδρεύοντα καθ' ἡμῶν θῆρα, ὥστε μηκέτι τοῦ ἐχθροῦ τὸ καθ' ἡμῶν καύχημα περιλειφθῆναι (Ἴνα γὰρ μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς) τότε διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀκολουθού σου προσγινομένης νίκης τελειοτέραν τὴν εἰς τὸν θεὸν πεποίθησιν ἔχων λέγεις Ἐπὶ τῷ κυρίῳ πέποιθα. ἐν τῇ ἐφεξῆς νίκη, πάλιν τῆς Ὀγδόης μεμνήσῃ, ἐν ἣ ἔξολοθρεύεται μὲν ἡ μεγαλορρήμων γλῶσσα καὶ τὰ δόλια χεῖλη καὶ ἡ κατὰ τοῦ θεοῦ μανία· 5.124 φυλαχθήσονται δὲ ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οἱ μὴ ἐν κύκλῳ τῇ ἀσεβείᾳ συμπεριπατοῦντες, ἀλλὰ τῆς εὐθείας ἐχόμενοι, ἦν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁ θεὸς ὁδὸν πρόσφατόν τε καὶ ζῶσαν. καὶ τί χρὴ τὰ καθ' ἕκαστον διεξιέναι, ἱκανῶς σοι τῆς ἐφόδου ταύτης τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδον διὰ τῆς τῶν ψαλμῶν τάξεώς τε καὶ ἐπιγραφῆς προδεικνυούσης; οὐ μικρῶς ἡμῖν πρὸς τὴν τοιαύτην συμβαλλομένης διάνοιαν τῆς προβληθείσης τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις τῶν ἐπιγραφῶν ἐρμηνείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Ἄλλ' ὅτι συνεπεράνθη τὸ πρῶτον τμήμα τῆς διὰ τῶν ψαλμῶν ἀναβάσεως, ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πάλιν ἡ τοῦ μακαρισμοῦ ἐπανάληψις γίνεται, ἄλλως τοῦ λόγου παρὰ τὴν ἀρχὴν ὀριζομένου ἡμῖν τὸ μακάριον. ἐν γὰρ τοῖς πρώτοις τὸ ἀποστῆναι τοῦ κακοῦ μακάριον ἦν· ἐνταῦθα δὲ τὸ ἐπιγῶναι τὸ ἀγαθὸν μακαρίζεται. ἡ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ φύσις, ἡ εἶ τι καὶ ὑπὲρ τοῦτο δυνατὸν ἐστὶν ἐξευρεῖν ῥῆμα ἢ νόημα, οὗτος ὁ μονογενὴς ἐστὶ θεός, ὃς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν πλούσιος ὢν. οὗ τὴν ἐν σαρκὶ πτωχείαν τὴν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας ἡμῖν ἐπιδειχθεῖσαν ἐνταῦθα προμηνύει ὁ λόγος, μακαρίζων τὸν μετὰ συνέσεως τὴν πτωχείαν ἐκείνην γνωρίσαντα· ὃς πτωχὸς μὲν κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφήν, εὐλογητὸς δὲ κατὰ τὴν τῆς θεότητος φύσιν. πένητα γὰρ αὐτὸν καὶ πτωχὸν ἐν προοιμίῳ τῆς ψαλμωδίας ὀνομάσας ὁ λόγος, ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ τμήματός φησιν· Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς 5.125 τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, γένοιτο, γένοιτο. ὁ τοίνυν ἐπὶ τοῦτο φθάσας τὸ ὕψος ἐτέρας ἀναβάσεως ἄρχεται. καταλιπὼν γὰρ τὸν πατέρα τὸν Κορὲ τὸν δι' ὑπερηφανίας ἐπαναστάντα τῇ ἱερωσύνῃ καὶ διὰ τοῦτο καταπρησθέντα τῷ πυρὶ καὶ καταχωσθέντα τῷ χάσματι καὶ ὑπόγειον ἐξ ἁμαρτίας γενόμενον, τῷ ἀληθινῷ πατρὶ ἑαυτὸν εἰσποιεῖ διὰ τῆς πίστεως, συνεὶς ὅσον ἐστὶ τὸ διάφορον θεοῦ τέκνον γενέσθαι ἢ τοῦ ἀποστάτου Κορὲ υἱὸν χρηματίζειν. τυχὼν τοίνυν τοῦ τέλους τῆς νίκης καὶ γνοὺς ὅσον ἐστὶ μετὰ τούτου καὶ τοῦ πονηροῦ πατρὸς τὸ διάφορον, διαφαγὼν τε καὶ ἐξαναλώσας ἐν ἑαυτῷ πᾶν θηριῶδες καὶ ἰοβόλον νόημα κατὰ τὴν τῶν ἐλάφων φύσιν, αἷς ἀφανιστικῆς τῶν ἐρπετῶν συνουσίᾳ δύναιμις, μιμεῖται καὶ τῇ δίψῃ τὴν ἔλαφον καὶ πρὸς τὰς θείας πηγὰς, αὕτη δ' ἂν εἴη ἡ θεία φύσις, διψητικῶς ἔχει, ἡ μία τε οὕσα καὶ ἐν τριάδι θεωρουμένη. Ὅν τρόπον γάρ, φησὶν, ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός. εἶτα παραμυθεῖται 5.125 τὴν δίψαν συνεχομένην τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ σπεύδουσα τοῦ ποθουμένου τυχεῖν καὶ τὴν ἐν ὀλίγῳ τῆς τῶν ἀγαθῶν μετουσίᾳ ἀναβολὴν ἐν συμφορᾷ ποιουμένη λέγει κατὰ τε τὸ μέσον καὶ ἐπὶ τέλει τῆς ψαλμωδίας Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου; καὶ Ἐλπισον ἐπὶ τὸν θεόν· ὡς ἀληθῶς ἡμῖν τὴν ἀγαθὴν ἀπόλαυσιν τῆς θείας ἐλπίδος ἐγγυωμένης. καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ ἐξῆς πρόεισιν, ἐν ᾧ διὰ τοῦ θείου θυσιαστηρίου γίνεται νέος· καὶ κατὰ τὸν ἐξῆς πάλιν τοὺς ἐκ τοῦ Κορὲ τὸ γένος κατάγοντας νικητὰς ἀπεργάζεται· δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀμβλύνεται τῇ δυσγενείᾳ τῶν πατέρων ἢ παρὰ τῷ θεῷ εὐδοκίμησις. καὶ ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ δὲ ταύτῃ τῷ θεῷ τῆς τῶν 5.126 ἐχθρῶν καθαιρέσεως ἀναθεῖς τὴν αἰτίαν, ἐν οἷς φησιν Ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων

ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦν τὰς ἡμᾶς κατήσχυνας, μετέρχεται εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ ὠδὴν, ἵν' οἱ πρότερον ἐκ τοῦ ἀποστάτου γενόμενοι, εἶτα νικηταὶ τοῦ πονηροῦ καταστάντες, διὰ συνέσεως εἰς τὸ τῆς νίκης φθάσωσι τέλος· εἰς τὸ τέλος γὰρ εἰς σύνεσιν ὠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. ἐν ἧ καὶ διδασκόμεθα τίς μὲν ἐστὶν οὗ ὁ θρόνος ἐξ αἰδίου ἐπιστατεῖ τῶν ὄντων, τίς δὲ παρθένος νυμφοστολεῖται αὐτῷ πρὸς συμβίωσιν, οὐκ ἄλλως ἀξιουμένη τῆς τιμῆς ταύτης, εἰ μὴ τοῦ πατρὸς αὐτῆς λήθην λάβοι. καὶ ταύτην ἀναθεὶς τῷ ἀγαπητῷ τὴν ὠδὴν πάλιν ἐπινίκιον ὑπὲρ τῶν υἰῶν Κορὲ διέξεισιν διὰ τῶν ἀπορρητοτέρων προάγων τὸν λόγον. Ὑπὲρ γὰρ τῶν κρυφίων ἐστὶν ἡ τῆς ψαλμωδίας ἐπαγγελία. ἐν οἷς ἦχον ὑδάτων καὶ κίνησιν ἐθνῶν καὶ βασιλέων κλῆσιν καὶ σάλον γῆς διελθῶν τῷ λόγῳ καὶ τὸν κύριον πάσης δυνάμεως μεθ' ἡμῶν εἶναι εἰπῶν· δι' ὧν ἀπάντων τὴν διὰ σαρκὸς προαγορεύει τοῦ κυρίου ἐμφάνειαν, ὅτε ἡχεῖ μὲν καὶ ταρασσεται τῶν δαιμόνων ἢ φύσις, μεταβαίνει δὲ καὶ ὄρη, τὰ γεώδη τῆς κακίας φρονήματα, ἀκίνητα εἶναι δοκοῦντα τοῖς πάλαι καὶ ἀμετάθετα. ὁ δὲ τῆς εὐφροσύνης ποταμὸς εὐφραίνει τοῦ θεοῦ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἑαυτοῦ σκῆνωμα ἀγιάζει ὁ ὕψιστος καὶ ὅσα τῆς ἀκολουθίας ἔχεται ταύτης, δι' ὧν τοῖς αἰνίγμασι τούτοις ὁ λόγος προαγορεύει τὰ κρύφια. πάλιν ἐφ' ἑτέραν μεταβαίνει νίκην ὁ λόγος, ἧ πάντα ἐπικροτεῖ τὰ ἔθνη καὶ ἐπαγάλλεται, διότι Ἄνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ. σαφῆς δέ σοι πάντως ἐστὶν ὁ τῆς ἀναβάσεως λόγος διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Παύλου, ὅς φησιν μὴ εἶναι δυνατὸν ἀναβῆναι, εἰ μὴ τὸ καταβῆναι προκαθηγήσαιο. ὃς ψάλλειν 5.127 μετὰ συνέσεως πάντας ἐγκελεύσας μεταβαίνει τῷ λόγῳ πρὸς ὑψηλοτέραν κατάστασιν τὴν δευτέραν τοῦ σαββάτου ὑπόθεσιν τῆς ὠδῆς ποιησάμενος. αὕτη δὲ εἰ μὲν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ κόσμου σύστασιν θεωροῖτο, οὐρανοῦ τε καὶ στερεώματός ἐστι κατασκευὴ καὶ τῶν ἐπουρανίων ὑδάτων ἀπὸ τῶν ἐγγείων διάκρισις. εἰ δὲ πρὸς τὸ εὐαγγέλιον βλέποις, ἀληθῶς αὕτη ἐστὶν ἡ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν κατασκευάσασα. εἰ γὰρ οὐρανὸς τὸ στερέωμα παρὰ τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται, ὁ δὲ Παῦλος νοεῖ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν τὸ στερέωμα, τότε ἡμῖν ὄντως κατὰ τὴν πίστιν οὐρανὸς δημιουργεῖται, ὅτε παρῆλθεν ἡ τοῦ σαββάτου κατήφεια· καὶ ἐγένετο ἡμῖν πιστὸν τὸ μυστήριον τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὅς ἐστι τῷ ὄντι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα. καὶ ὅσα κατὰ τὸ ἀκόλουθον ὁ ψαλμὸς περιέχει, τὴν θείαν πόλιν ἐκείνην, ἣν καὶ ὄρος εὗριζον ὄνο μάζει καὶ πάσης γῆς ἀγαλλίαμα καὶ Σιών ὄρη. ἐφ' ἧς μάλιστα τὸ πάντων παραδοξότατον ἐκδιηγεῖται, ὅτι ἡ ποτὲ οὐσα πλευρὰ τοῦ βορρᾶ νῦν γέγονε πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. καὶ ὁ θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκειται, σαφῶς διὰ τούτων τὸ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν θαῦμα μηνύων τῷ λόγῳ. τὸ γὰρ βόρειον κλίμα τῆς γῆς τῶν κατεσκιασμένων τε καὶ κατεψυγμένων ἐστίν, ἀλαμπὲς αἰεὶ μένον καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀμέτοχον. οὗ χάριν ἡ ἀντικειμένη δύναμις ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ βορείου διασημαίνεται. ἡ τοίνυν ἐνοικοῦσά ποτε τῷ βορρᾶ καὶ οὐσα αὐτοῦ πλευρὰ αὕτη μεταταξαμένη 5.128 ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ τε καὶ κατεψυγμένου βίου θεοῦ πόλις γίνεται καὶ βασιλείας ἐνδιαίτημα, ἧς ἐν ταῖς βάρεσιν ὁ θεὸς γινώσκειται. βάρεις δὲ λέγει τὰς τῶν οἰκοδομημάτων περιγραφὰς ἐν τετραγώνῳ τῷ σχήματι, δι' ὧν τὰς ἐδραίας καὶ ὑψηλὰς τῶν ἀρετῶν πυργοποιίας τὰς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀγίων θεωρουμένας παραδηλοῖ δι' αἰνίγματος, ὡς ἐν μόνοις τοῖς τοιούτοις βίοις τοῦ θεοῦ γινωσκομένου καὶ τὰ ἐφεξῆς συνωδὰ τοῖς προαποδοδομένοις ἐστίν. συνήχθησαν γὰρ ἐν ταύτῃ οἱ βασιλεῖς· οὐ γὰρ δουλεύοντων, ἀλλὰ βασιλευόντων συνδρομὴ τὴν θείαν ἐκείνην συνοικίζει πόλιν. Οἵτινες, φησίν, ἰδόντες, οὕτως ἐθαύμασαν· καὶ τὴν αἰτίαν διηγεῖται τοῦ θαύματος, ἐπειδὴ οἱ πρότερον κατοικοῦντες ἀναξίως τὴν πόλιν ταύτην, ὅτε ἦν πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἐταράχθησαν καὶ ἐσαλεύθησαν καὶ τρόμος ἐπελάβετο αὐτῶν καὶ οὐ μόνον τρόμος, ἀλλὰ καὶ πόνοι μιμούμενοι ὠδῖνας τικτούσης. ἅπερ πάντα φησὶ κατ' αὐτῶν

γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ βιαίου πνεύματος τοῦ τὰ πλοῖα τῆς ἀποστασίας συντρίβοντος τὰ κακῶς τῇ θαλάσῃ τοῦ βίου ἐπιπολάζοντα· Ἐν πνεύματι γὰρ βιαίῳ, φησίν, συντρίψεις πλοῖα θαρσεῖς. ὁ δὲ τῆς τῶν Πράξεων ἱστορίας τὴν μνήμην ἔχων οὐκ ἀγνοεῖ τὴν βιαίαν πνοὴν τὴν ἐν τῷ ὑπερώῳ τοῖς μαθηταῖς γνωρισθεῖσαν. καὶ ὁ τῇ προφητεῖα τοῦ Ἰωνᾶ προσεσηκῶς γινώσκει πάντως ὅτι τοῦ θεοῦ ἀποστάς ζητεῖ πλοῖον τὸ ἐπὶ θαρσεῖς ναυτιλλόμενον. εἶτα ὡσπερ δύο προσώποις ἐπιμερισθεῖς ὁ λόγος, ἐν μὲν τοῖς προλαβοῦσιν τὸ τοῦ προαγορευόντος ὑποδύεται πρόσωπον, ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς τὰς τῶν ὑποδεξαμένων τὸν λόγον φωνὰς ὑποκρίνεται. λέγει γὰρ συντιθέμενος τῇ ἀληθείᾳ τῶν 5.129 προηγουμένων ὡσανεὶ παρ' ἄλλου τινὸς τὰ εἰρημένα μαθῶν, ὅτι Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως καὶ εἶδομεν. ἐν πόλει κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν. διὸ καὶ παρακελευομέ νους ἀλλήλοις ἐποίησεν τοὺς ἐν ἡδονῇ θεασαμένους ἃ ἤκουσαν. ἡ δὲ παρακέλευσις ἦν τὸ Κυκλώσατε Σιών καὶ περιλάβετε αὐτήν. διηγῆσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς. θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς· καὶ ὅσα κατὰ τὸ ἀκόλουθον περιέχει ὁ λόγος. Μετὰ τοῦτο δὲ δι' ἀκολουθοῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν διαφοιτᾶ τοῦ λόγου τὸ κήρυγμα, καὶ ὡσπερ ἦν πρὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν χεῖλος ἓν πᾶσιν καὶ μία φωνή, οὕτω καὶ νῦν πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα καὶ πάντες ἄνθρωποι μία γίνονται ἀκοή καὶ καρδία μία ἐνὸς τοῖς πᾶσιν ἐνηχοῦντος τοῦ λόγου. πᾶσαν γὰρ κατὰ ταύτῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐκκλησιάσας καὶ θέατρον ἓν τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτῷ περιστή σας κοινῇ τοῖς πᾶσιν ἐμβοᾶ τὸν λόγον Ἀκούσατε, λέγων, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, οἳ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, κἂν πλουτῶν τις ἐν ὑμῖν κἂν πενόμενος τύχη. ταύταις γὰρ ταῖς τρισὶ συζυγίαις πᾶσαν γενικῶς διαλαμβάνει τὴν κατὰ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων διαφοράν. ἐν τῇ πρώτῃ συζυγίᾳ ἔθνη λέγει πάντα καὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην· ὡς τῷ μὲν ὀνόματι τῶν ἐθνῶν τὰς περιγραφὰς τῶν τόπων σημαίνεσθαι, τῷ δὲ ἐφεξῆς λόγῳ τοὺς τῶν τόπων οἰκήτορας. 5.130 γηγενεῖς δὲ εἰπῶν καὶ ἀνθρώπων υἱοὺς τοὺς σαρκῶδεις τε καὶ χοϊκοὺς καὶ ἀλογωτέρους διακρίνει ἀπὸ τῶν σωζομένων καὶ τινὰ ἐν αὐτοῖς χαρακτηῖρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐχόντων· ἴδιος δὲ χαρακτηρ ἀνθρώπου ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις. ἡ δὲ κατὰ πενίαν τε καὶ πλοῦτον ἀνισότης τοῦ βίου τὸ γενικώτατον ἐστὶν αἴτιον τῆς ποικίλης τε καὶ πολυειδοῦς τῶν ἐν ἀνθρώποις πραγμάτων ἀνωμαλίας. τίς οὗτος ὁ ἐν τοσοῦτῳ καὶ τηλικούτῳ ἀκροατηρίῳ δημηγορῶν; τίς ἄλλος ἢ ὁ μαρτυρῶν ἑαυτῷ ὅτι σοφίαν λαλήσει καὶ σύνεσιν; λαλεῖ δὲ ταῦτα πάντως ὁ ἔχων Πνεῦμα σοφίας τε καὶ συνέσεως, τὴν μεγάλην ταύτην χάριν, τὴν ἐκ προσοχῆς καὶ μελέτης κατορθουμένην. οὐ γὰρ πρότερον εἶπεν ἀνοίγειν τὸ στόμα πρὶν ὑποκλίνειν τὴν ἀκοὴν τῷ παραβάλλοντι λόγῳ· Τὸ στόμα μου, φησίν, λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν. καὶ πρῶτον Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, καὶ τότε ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου. τίς οὖν ἡ σύνεσις καὶ τί τὸ πρόβλημα; οὐκ οἶδεν, φησίν, ἡ τοῦ θεοῦ κτίσις πονηρᾶς τινος ἡμέρας κατασκευὴν, ὡς μαρτυρεῖ τῆς κοσμογενείας ὁ λόγος, ἀλλ' ἡ ἀμαρτία τὴν ἀγαλλιάσι μὴν ἡμέραν φόβου καὶ τιμωρίας ἡμέραν ἐποίησεν, ἦν ἐξῆν μὴ φοβεῖσθαι, εἰ μὴ ὁ τὴν πτέρναν ἡμῶν ἐπιτηρῶν ὄφεις, ᾧ ὄνομά ἐστιν ἡ ἀνομία, κύκλω τὴν πορείαν τοῦ βίου διέλαβεν, τῷ ἰδίῳ ὀλκῷ ταῖς ποικίλαις τῶν παθημάτων φολίσιν φοβερῶς ἐπιφρίσσω πανταχόθεν καὶ τραχυνόμενος. εἶτα διχῇ διελὼν πᾶσαν τὴν ψαλμωδίαν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει συμβουλήν κατατίθεται τοῦ μὴ πρὸς ἄλλον βλέπειν τινὰ λυτρωτὴν· οὔτε γὰρ ἀδελφὸς λυτροῦται, φησίν, οὔτε ἄλλος τις ἄνθρωπος 5.131 ἀλλ' ἡ αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτὸν ἐξαιτήσεται, ἐὰν Δῶ τῷ θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὃ βούλεται συμβουλήν πρὸς ὑπεροψίαν τῶν μάτην σπουδαζομένων γενέσθαι τὴν ἑσπουδαζομένην ἐν τῷ βίῳ τούτῳ κατὰ τὸ μάταιον ἀκολουθίαν. πῶς ἐν ἀνονήτοις

διάγουσι κόποις οἱ ἄνθρωποι, ὡς αἰεὶ ζήσεσθαι προσδοκῶντες; πῶς τὴν διὰ τοῦ θανάτου καταφθορὰν οὐκ ἐλπίζουσιν οἱ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀποθνήσκοντας βλέποντες; καὶ ὅτι ἄφρονες ὡς ἀληθῶς εἰσιν καὶ ἀνόητοι οἱ οὐκ εἰδότες, ὅτι μετὰ τὸν τῆδε βίον ἄλλοις καταλείψουσιν τὸν πλοῦτον αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ τάφοις εἰς τὸ διηνεκὲς παροικήσουσιν οἱ τὰ ὀνόματα αὐτῶν οὐκ ἐν οὐρανοῖς διὰ τῆς ὑψηλοτέρας ζωῆς ἀπογράψαντες, ἀλλ' ἐν τῇ γῆ ὀνομαστοὶ γενέσθαι ποθήσαντες ἀνωνύμους ἑαυτοὺς ἐν τῇ ἄνω πόλει ἐποίησαν. τούτων δὲ πάντων αἴτιον τὸ μὴ συνιέναι τὸν ἄνθρωπον τῆς ἰδίας τιμῆς, ἀλλὰ πρὸς τὰς κτηνώδεις ἡδονὰς ἐκουσίως κατασυρῆναι, λαίμῳ καὶ γαστρὶ καὶ τῷ μετὰ γαστέρα ρύπῳ γενόμενον ἔκδοτον. τοῦτο τῆς πρώτης διαιρέσεως τοῦ ψαλμοῦ τὸ μέρος. τὸ δὲ λειπόμενον ἐν ἄλλοις ἔχει τὴν κατηγορίαν. πάλιν δὲ εἰς τὸ αὐτὸ ῥῆμα περαιουῖται ὁ λόγος, τοῦτο, οἶμαι, φιλοσοφούσης ἡμῖν τῆς προφητείας, ὅτι τὸ πρῶτον αἴτιον τῆς τῶν κακῶν εἰσόδου τὸ ἀποκτηνωθῆναι τὸν ἄνθρωπον τοῖς ζωωδεστέροις παθήμασιν. γενομένης δὲ ἡμῖν ἐκ χάριτος τῆς θεραπείας τοῦ τοιοῦτου κακοῦ διὰ τοῦ ἐπισκεψαμένου ἐν οἰκτιρμῷ τὸ ἀνθρώπινον, πάλιν ἀφέντες τὸν ἀγαθὸν ποιμένα ὑπὸ τοῦ θανάτου ποιμαίνονται οὐ πρὸς τὴν 5.132 οὐρανίαν ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν ἄδου νομὴν ἑαυτοὺς ἐπικλίναντες πρόβατα τοῦ ἄδου γινόμενοι. φησὶ γὰρ ὅτι Ὡς πρόβατα ἐν ἄδη ἔθεντο, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. καὶ οὕτως ἐκ δευτέρου γίνεται πάλιν διὰ τῆς ἀμαρτίας ἢ τῆς τιμῆς τῆς κατὰ χάριν γενομένης ἡμῖν ἀναισθησία καὶ πρὸς τὸν ἄλογον βίον καταφορά. πᾶν γὰρ τὸ ἔξω τοῦ ἀληθινοῦ λόγου γινόμενον ἀλογία ἐστίν. ἴδιον δὲ τοῦ κτήνους τὸ ἄλογόν τε καὶ ἀνόητον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Τὰ δὲ καθ' ἕκαστον τῶν ἐν τῇ ψαλμῳδία δι' ἀκριβείας ἐπὶ λέξεως ἀναγράφειν περιττὸν ἂν εἴη, πολλῆς εὐκολίας οὔσης τῷ βουλομένῳ διὰ τῶν εἰρημένων καὶ τὰ παρεθέντα κατανοῆσαι. ὥστε οὐδὲν οἶμαι δεῖν μηκύνειν διὰ πολυλογίας τὸν λόγον· ἢ τοῦτο μόνον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπαναλαβεῖν ἐκ τῶν προεξητασμένων, ὅτι δι' ἀμφοτέρων εὐεργετῆ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ μέγας Δαβίδ, δι' ὧν τε προτυποῖ συμβολικῶς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καὶ δι' ὧν ὑποδείκνυσι τοῖς ἀνθρώποις τῆς μετανοίας τὸν τρόπον, οἷόν τινα τέχνην ἐπιβάλλων τούτῳ τῷ κατορθώματι διὰ τῆς πεντηκοστῆς ψαλμῳδίας, δι' ἧς ἄλλη νίκη κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἡμῖν ἐτοιμάζεται. τὸ γὰρ εἰδέναι τῶν κακῶν ἑαυτοὺς ἐκκαθαίρειν τῆς διηνεκοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης παρασκευὴ γίνεται καὶ ὑπόθεσις. ἀδιαλείπτου γὰρ ἡμῖν οὔσης ἐν τῷ βίῳ τῆς πάλης τῆς γενομένης πρὸς τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους τούτου καὶ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς· 5.133 ἐπειδὴ ἐν μόνον ἀντιπάλαισμα καὶ πρὸς πᾶσαν πειρατηρίου προσβολὴν ἔχομεν τὴν μετάνοιαν, ὁ τοῦτο ἐν ἑαυτῷ κατορθώσας διὰ παντὸς νικητὴς γίνεται τοῦ αἰεὶ προσπαλαίοντος. μετὰ τοῦτο δὲ κἂν ἡ ἱστορία ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὸ ἀνακόλουθον ἔχη, ἀλλ' ὁ νοῦς πρὸς τὴν ἀκολουθίαν συνήρτηται. πολὺ γὰρ μεταγενέστερον τὸ κατὰ τὴν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐρίαν ἔργον τοῦ κατὰ τὸν Ἰδουμαῖον τὸν Δωὴκ ἐστὶν διηγήματος. τοῦτο μὲν γὰρ ἐν ἀρχαῖς τῆς τοῦ Σαουλ τυραννίδος ἐγένετο, ἐκεῖνο δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους τῆς τοῦ Δαβίδ βασιλείας συνέβη. ἀλλ' οὐ μέλει τῷ πνευματικῷ λόγῳ τῆς χρονικῆς τε καὶ σαρκίνης τῶν πραγμάτων τάξεως. τί γὰρ με τοσοῦτον ὀνίνησιν ἐν πρώτοις τὸ κατὰ τὸν Ἰδουμαῖον μαθεῖν καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κατὰ τὴν Βηρσαβεὲ διδαχθῆναι; τίς ἀρετὴ διὰ τούτου; ποία πρὸς τὸ κρεῖττον ἀνάβασις; τίς πρὸς τὴν τῶν ὑψηλῶν ἐπιθυμίαν διδασκαλία; εἰ δὲ μαθὼν τὰ ἐν τῷ πεντηκοστῷ μυστήρια, ὅσα κατὰ τὸ βαθύτερον περιέχει ὁ λόγος, καὶ μετ' ἐκείνου τὸ πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀντιπάλου δοθὲν ἡμῖν φάρμακον διδαχθῆναι, τὸ τῆς μετανοίας λέγω, ὥστε διὰ τούτου με πάντοτε νίκη τῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ συνεθίζεσθαι τε καὶ ἐγγυμνάζεσθαι, σκόπησον ὅπως προσβαίνω

κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῇ ἐφεξῆς ἀνόδῳ, νίκην ἐκ νίκης μεταλαμβάνων. ἀναγνώσομαι δέ σοι τῆς ἱστορικῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀκολουθίαν ἔχουσαν οὕτως· Εἰς τὸ τέλος συνέσεως τῷ Δαβίδ ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον καὶ 5.134 ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ καὶ εἰπεῖν αὐτῷ Ἦλθεν Δαβίδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ. δι' ὧν διδάσκομαι ὅτι τοῦτο μὲν εἰς τὸ τέλος τῆς νίκης ἄγει, ὅταν σύνεσις καθηγῆται τοῦ βίου καθ' ὁμοιότητα τοῦ μεγάλου Δαβίδ. καὶ τότε μάλιστα λυπῶ τὸν Δωὴκ τὸν τῆς ἐμῆς σωτηρίας τύραννον, ὅταν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἱερέως γένωμαι καὶ ὅταν ἡμιόνων ὑπηρέτης, μηκέτι μοι κατὰ πρόσωπον συμπλέκεσθαι δύναμιν ἔχων, λάθρα κατ' ἐμοῦ τὴν ἐπιβουλήν ἐξαρτύηται τῷ κατ' ἐμοῦ φονῶντι τὴν παρὰ τῷ ἱερεῖ διαγωγὴν μου καταμηνύων. δῆλον δ' ἂν εἴη τίνες εἰσὶν αἱ ἡμίονοι, ὧν ἐπιστατεῖ οὗτος ὁ Ἰδουμαῖος ὁ τὴν ἄγονον βουκολῶν φύσιν, ἐν ἧ τῷ θεοῦ ἡ εὐλογία τόπον οὐχ εὔρεν, ἢ φησὶν ἐξ ἀρχῆς τὸν πληθυσμὸν ἐντιθεῖσα τῇ κτίσει, ὅτι Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. οὐ γὰρ ἐκ θεοῦ ὁ πληθυσμὸς τῇ κακίᾳ· ὡς οὐδὲ ἐξ ἀλλήλων ἐστὶν ἡ τοῦ γένους τῶν ἡμιόνων διαδοχή, ἀλλ' αἰεὶ καινοτομεῖ τὸ ζῶον ἢ φύσις τὸ μὴ ὂν ἐν τῇ κτίσει δι' ἑαυτῆς παρασοφισομένη καὶ παρεισάγουσα. δῆλον δὲ πάντως διὰ τῶν εἰρημένων ἐστὶ πρὸς τίνα σκοπὸν βλέπει ὁ λόγος. εἰ γὰρ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ κύριος καλὰ λίαν, ἢ δὲ ἡμίονος ἕξω τοῦ καταλόγου τῶν ἐν τῇ κτίσει γεγονότων ἐστίν, δῆλον ἂν εἴη ὅτι πρὸς κακίας ἔνδειξιν τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπὸ τῆς ἱστορίας παρείληπται. οὔτε ἐκ θεοῦ οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν ἔχει οὔτε γενομένη ὡς γίνεται διαρκεῖ τῇ ὑποστάσει πρὸς τὸ ἴδιον. ὡς γὰρ οὐ συντηρεῖ δι' ἑαυτῆς ἑαυτὴν ἢ τῶν ἡμιόνων φύσις, οὕτως οὐδὲ ἡ κακία μένει κατὰ τὸ διηνεκὲς ἢ αὐτὴ φυλασσομένη, ἀλλὰ πάντοτε γίνεται ἄλλη ὑπ' ἄλλου ζωογονουμένη, ὅταν τὸ εὐγενὲς καὶ γαῦρον τῆς ἐν ἡμῖν φύσεως καὶ ταχὺ καὶ ὑψαύχενον πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς ὀνώδους τε καὶ ἀλόγου συζυγίας κατολισθήσῃ. ὁ τοίνυν 5.135 ἀλλόφυλος ἐκεῖνος Δωὴκ ὁ τῷ Σαοὺλ κατὰ τοῦ Δαβίδ γενόμενος ἄγγελος, ὁ τῆς ἀγόνου ἀγέλης τῶν ἡμιόνων νομεύς, οὐκ ἂν τις ἕτερος εἴη παρὰ τὸν πονηρὸν ἄγγελον τὸν διὰ τῶν ποικίλων τῆς ἀμαρτίας παθημάτων τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν πρὸς τὸ κακὸν ἐφελκόμενον· ἦν ὅταν ἴδῃ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀληθινοῦ ἱερέως ἐστίν, ἀδυνατῶν πληξῆσαι αὐτὴν τοῖς τῶν ἡμιόνων λακτίσμασιν, τότε καταμηνύει πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς πονηρίας τοῦ πνεύματος τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. ὁ δὲ ἐρριζωμένος ὡς ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐκείνους ποιεῖται κατὰ τοῦ τυράννου τοὺς λόγους, οὓς ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ ἠκούσαμεν, λέγων Τί ἐγκαυχᾶ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατὸς ἀνομίαν, οὗ ἢ γλῶσσα ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, οἷς ἂν ἐπαχθῆ ἀποσυλῶσα τῶν τριχῶν τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὰς ἐπτὰ τῶν βοστρύχων σειρὰς ἐν αἷς ἐστὶν ἡ δύναμις ἡμῶν ἀποτέμνουσα. νοεῖς δὲ πάντως ἐκ τῆς ἐβδομάδος τῶν πνευματικῶν βοστρύχων τὴν ἔννοιαν, καθὼς ὁ Ἡσαίας τὴν ἐπταχῆ γινομένην τοῦ πνεύματος χάριν ἀπηριθμήσατο· ὧν ἀποτμηθέντων, καθὼς ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν συνέβη, ἔπεται τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ἀπώλεια καὶ τὸ ἐπιγέλαστον εἶναι τοῖς ἀλλοφύλοις, ὅταν μεθύωσιν. Ἐπάγει δὲ μετὰ τὸ εἰπεῖν, δι' ὧν ὑπογράφεται τὰ τοῦ ἐν κακίᾳ δυνατοῦ ἰδιώματα, ὅτι ὁ θεὸς τοῦτον μὲν καθαιρήσει εἰς τέλος· τέως δὲ νῦν ἐκτιλεῖ καὶ μεταναστεύσει ἀπὸ τοῦ θείου σκηνώματος, καὶ ἐκ τῆς τῶν ζώντων γῆς ἀνορύξει τὰ τῆς πονηρίας αὐτοῦ καὶ πικρίας ριζώματα καὶ ὅσα τούτοις κατὰ τὸ ἀκόλουθον περιέχει ἡ ψαλμῳδία πρὸς τὴν αὐτὴν διάνοιαν βλέποντα· δι' ὧν κατορθοῦται τὸ βέβαιον 5.136 τῶν καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς ἀπόστολος ἐρριζωμένων ἐν τῇ πίστει. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦτο διάστημα, οὗ μέτρον ἐστὶν ἡ ἀπειρία, ὅπερ αἰώνων ὀνομάζει αἰῶνα. ἐν τούτῳ καὶ τὴν εὐχαριστίαν κατὰ τὸ αἴδιον τῷ θεῷ προσοίσειν κατεπαγγέλλε λέγων· Ἐξομολογήσομαί σοι εἰς τὸν αἰῶνα. σὺ γάρ μοι τὰ ἄξια τῆς εὐχαριστίας ἐποίησας. Καὶ ὑπομενῶ, φησί, τὸ ὄνομά σου. ἀγαθὸν γάρ ἐστὶν ἡ ὑπομονὴ τοῖς ὁσίοις σου. ὥσπερ δὲ ἡ πολύχρωμος αἴγλη ἐν διαφόρῳ τῷ τῆς βαφῆς

ἄνθει λεληθότως πρὸς τὸ ἑτερόχρουν μεταβαίνει, προσφυῶς τὰς ἄκρας τῶν χρωμάτων ἀγὰς ἀλλήλαις καταμιγνύουσα, οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ τῆς ψαλμωδίας ταύτης κατὰ τὸ ἄκρον τὴν τοῦ νοήματος ἀκτῖνα τῷ προοιμίῳ τῆς τοῦ παρακειμένου ψαλμοῦ λαμπηδόνης δι' ἀκολούθου προσμιγνυμένην· ὥστε λανθάνειν τὸ μέσον τούτων, αὐτομάτως τῆς διανοίας ἀπὸ τούτου πρὸς τὴν ὑπερκειμένην ψαλμωδίαν κατενεχθείσης. ὁ γὰρ ὡς ἔλαια κατάκαρπος ρίζωθεις ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἐδραῖόν τε καὶ ἀμετακίνητον τοῦ κατὰ τὴν πίστιν στερεώματος ἐν ἑαυτῷ βεβαιώσας καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ θείου ἔλαιου δι' εὐχαριστίας τῇ ἀπειρία τῶν αἰώνων συμπαρατείνας θυμῷ χρῆται κατὰ τῶν ἀφραινόντων, ὧν κεφάλαιον τῆς ἀφροσύνης τὸ τὸν ἀληθῶς ὄντα, τὸν ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν, τοῦτον μὴ εἶναι λέγειν. τοιούτων γάρ, φησίν, καὶ τοσοῦτων ὄντων (πρῶτον τοῦ θεοῦ δείκνυσι τὴν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων προμήθειαν· ἐφ' οὗ τὸ τῶν ἐλπίδων βέβαιον οὕτως ἀμετάθετόν ἐστιν, ὡς μὴ κάμνειν τῇ αἰδιότητι τῶν 5.137 αἰώνων τὸν πόθον συνεκτεινόμενον), πῶς λέγει ὁ ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι θεός; διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν τοῖς τοιούτοις τῆς διανοίας ἐπιτηδεύμασιν. Φθορὰ γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς καὶ διάλυσις τοῦ συνεστῶτος ἢ τοῦ ὄντως ὄντος ἀπόπτωσις. πῶς γὰρ ἂν τις ἐν τῷ εἶναι εἴη, μὴ ἐν τῷ ὄντι ὦν; πῶς δ' ἂν τις μένοι ἐν τῷ ὄντι, μὴ πιστεύων τῷ ὄντι ὅτι ἔστιν; ὁ δὲ ἀληθῶς ὦν θεός ἐστι πάντως, καθὼς τῷ μεγάλῳ Μωυσεῖ ἢ ὄπτασία τῆς θεοφανείας μαρτύρεται. ὁ οὖν ἐκβάλλων τῆς ἑαυτοῦ διανοίας τοῦ θεοῦ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ ἐκεῖνον μὴ εἶναι λέγειν ἑαυτοῦ τὸ εἶναι διέφθει ρεν ἕξω τοῦ ὄντος γενόμενος. διὰ τοῦτο φησιν, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐξέκλιναν, εὐθὺς ἠχρειώθησαν οἱ πάντες, οἷόν τι σκεῦος ἀπόβλητον καταγνωσθὲν ἀχρηστίαν. τὸ δὲ τῷ καλῷ ἄχρηστον τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἐπιτηδειότητα διὰ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναρμοστίας σαφῶς ἐπιδείκνυσι. ἐπεὶ οὖν διὰ ταῦτα ὁ κύριος Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων διέκυψεν· ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος τὴν ἐν ἀνθρώποις τοῦ κυρίου συναναστροφὴν προμηνύει, ὅτε τοῖς προκαθηγουμένοις πρὸς τὴν ἀπιστίαν τοῖς ἱερεῦσίν τε καὶ Φαρισαίοις καὶ γραμματεῦσιν ἅπαν ἐπηκολούθησε τὸ ὑπήκοον· ἐκεῖνοι γὰρ ἦσαν οἱ τοῖς βλασφήμοις ἑαυτῶν ὁδοῦσι τὸν λαὸν σπαράσσοντες τε καὶ διεσθίοντες· διὰ τοῦτο φησιν ὅτι Ἐκεῖ φοβηθήσονται φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος, οἱ ἐσθίοντες τὸν λαὸν μὴ βρώσει ἄρτου, ὅμοιον πάσχοντες τῷ πάθει τῶν ὑδροφοβούντων. οἷς εἴ πως δυνηθεῖ παραδεχθῆναι τὸ ὕδωρ, ἰαματικὸν ἔσται τοῦ πάθους τῷ κάμνοντι· ἀλλὰ φοβοῦνται πως τὸ ἐπὶ σωτηρίᾳ προκείμενον καὶ ἀλλοτριῶνται τοῦ σώζοντος, φόβῳ τοῦ μὴ ἀπολέσθαι κατασκευάζοντες ἑαυτοῖς τὴν ἀπώλειαν. οὕτως 5.138 ἀκεῖνοι, τῆς πηγῆς αὐτοῖς ἐμβώσης· Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω, τῇ λύσει τῆς ἀπιστίας προκατειλημμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, ἐφοβοῦντο φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος, τὸ ποτὸν τῆς σωτηρίας ἀποστρεφόμενοι, οὐκ εἰδότες ὅτι ἐν γενεᾷ δικαίων ὁ θεὸς γίνεται, ὁ διδοὺς ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τῷ Ἰσραὴλ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πονηρῶς διὰ τῆς ἀμαρτίας ἡμᾶς αἰχμαλωτίσαντος πάλιν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, ὅτε γίνεται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάματι ὁ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης καὶ ὁ πνευματικὸς Ἰακώβ. ἢ μὲν οὖν διάνοια τῆς ψαλμωδίας, καθὼς ἕξεστιν εὐρεῖν δι' αὐτῶν προϊόντα τῶν λέξεων τῆς ψαλμωδίας, τοιαύτη. ἢ δὲ ἐπιγραφή τοῦ ψαλμοῦ συμβαίνει πρὸς τὴν διάνοιαν. ἐπινίκιον γὰρ εἶναι τὸν λόγον τῆς ψαλμωδίας ἢ ἐπιγραφή σημαίνει διὰ χορείας ἐν συνέσει γινόμενον· Εἰς τὸ τέλος γάρ, φησίν, ὑπὲρ Μαελέθ, συνέσεως τῷ Δαβίδ· χορεία δὲ τῷ Μαελέθ ἐρμηνεύεται. καὶ ἀντὶ τοῦ Εἰς τὸ τέλος ἕτεροι τῶν ἐρμηνέων ἐπινίκιον ἐκδεδώκασιν. Πάλιν διὰ τῶν ἀκολούθων προῶν ὁ δρόμος, καταλλήλως τοῖς διὰ τῆς προκοπῆς εὐρισκομένοις νοήμασιν ἐφαρμόζει τὰ τῆς ἱστορίας αἰνίγματα, ὅταν ἄπρακτος γένηται καθ' ἡμῶν ὁ Δωὴκ ἐκεῖνος ὁ Ἰδουμαῖος τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν τῶν ἡμιόνων φύσιν ἐν ἑαυτῷ νομεύων. εἴρηται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς φθάσασιν, ὅτι ἡ ἀμαρτία διὰ τοῦ ζῶου τούτου

σημαίνεται. ὡς γὰρ αὕτη ἐπαμφοτερίζοντος ἐκείνου τοῦ 5.139 ξύλου ἐστὶ καρπός, ὃν καλὸν καὶ πονηρὸν ὀνομάζει ὁ λόγος, καλὸν μὲν διὰ τὸ κεκαλύφθαι τὴν ἀμαρτίαν τῷ τῆς ἡδονῆς δελεάσματι, ἦν ἀντὶ καλοῦ μετέρχονται οἱ τοῦ σώματος φίλοι· πονηρὸν δὲ πάλιν, ὅτι εἰς πικρὸν καταλήγει πέρας τὸ νῦν ὡς καλὸν σπουδαζόμενον· οὕτως ἔστιν ἐκατέρας φύσεως, ἵππου τε καὶ ὄνου, τὰ σύμβολα περὶ τὸ ὑποκείμενον ζῶον ἰδεῖν· ὡς εἶναι τὴν ἡμίονον τὸ αὐτὸ καὶ ἵππον καὶ ὄνον οὐ διηρημένως ἐκάτερον, ἀλλ' ἐν ἐνὶ τὰ δύο, τῆς διπλῆς τῶν ζώων φύσεως πρὸς τὴν τοῦ καινοῦ τούτου ζώου ἀπεργασίαν κατακραθείσης. ὅταν τοίνυν μηνυτῆς γένηται τῷ τυράννῳ τῆς παρὰ τῷ ἱερεῖ διαγωγῆς ἡμῶν ὁ ἀλλόφυλος ἐκεῖνος, ὃν ἐνοήσαμεν, εἶτα ἡμεῖς τὸν ἐν κακίᾳ καυχώμενον καὶ ἐν ἀνομίᾳ κεκτημένον τὴν δύναμιν, διὰ τῆς θείας συμμαχίας καθέλωμέν τε τῆς δυναστείας καὶ προθέλυμνον αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς τῶν ζώντων ἀναρριζώσωμεν, ἐλαία γενόμενοι τῷ πλήθει τῶν καρπῶν ἀγαλλομένη καὶ βρίθουσα, καὶ διὰ τῆς εἰς θεὸν ἐλπίδος δυναμωθέντες χορεύσωμεν κατὰ τοῦ ἠττηθέντος τὰ ἐπινίκια· τότε κατὰ λόγον τοῖς ὑψηλοτέροις προσβαίνομεν, ὄντως κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἄϊσματι φωνήν, ὄρη διαπηδῶντες καὶ βουνοῖς ἐφαλλόμενοι. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ ὄρος, ἐφ' ὃ νῦν ὁ λόγος ἐκ τοῦ προτέρου ὄρους τῶν νοημάτων μεθάλλεται; ἄλλη νίκη πάλιν καὶ ἄλλοι ἐπὶ τῇ νίκῃ ὕμνοι οἱ διὰ συνέσεως τῷ Δαβίδ κατορθούμενοι οἱ δὲ κινουῦντες τοὺς ἀγῶνάς εἰσιν οὐκέτι ἡμιόνων ἀγέλη, ἀλλὰ Ζιφαίων ἔθνος. οἱ τοῖς στενοῖς τῆς ἀυχμῶδους διαβάσεως προσκαθήμενοι, ὅταν κωλύσαι τὴν διὰ τοῦ στενοῦ πορείαν ἡμῶν ἀδυνατήσωσιν, τότε πάλιν πρὸς τὸν Σαοὺλ ἀνατρέχουσιν 5.140 τὸν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν λυπούμενον· Εἰς τὸ τέλος γάρ, φησὶν, συνέσεως ἐν ὕμνοις τῷ Δαβίδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ Ἴδου Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν. πάντως δὲ ὁ τὴν ἱστορίαν οὐκ ἀγνοῶν οἶδεν στενὸν τινα καὶ ἀυχμῶδη τόπον ἐν τῷ μέρει τούτῳ μνημονευόμενον. διὰ δὲ τῆς ἀπεστενωμένης διόδου τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην τῆς βασιλείας ὁδὸν ἐνοήσαμεν, ἦν κωλύουσι μὲν οἱ Ζιφαῖοι, τοῦτ' ἔστιν τὸ ἀλλόφυλον τῶν δαιμόνων ἔθνος, οἱ ὑπηρετοῦντες τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως· εὐρίσκουσιν δὲ οἱ ὀλίγοι οἱ τὴν πλατεῖαν ἀποστρεφόμενοι. ἔχει δὲ ἡ λέξις τῆς ἱστορίας οὕτως· Οὐκ ἴδου Δαβὶδ κέκρυπται ἐν Μασερᾷ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς στενοῖς ἐν τῷ βουνῷ; ἀληθῶς γὰρ τῇ στενῇ ταύτῃ οἱ κατὰ θεὸν ζῶντες ἐναποκρύπτονται. δείκνυσι δὲ ταύτην ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἡ καινὴ διαθήκη, δι' ἧς ἔστι πρὸς τὴν ἀκροτάτην τοῦ ὄρους κορυφὴν ἀνελθεῖν, ἦν βουνὸν ὀνομάζει ὁ λόγος τῆς ἱστορίας. ὅταν οὖν τὴν στενὴν ἐκείνην ὁδὸν ἀνεμποδίστως παρέλθωμεν, Ζιφαῖοι τῷ τυράννῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καταμηνύουσιν. ἡμεῖς δὲ τῷ ὀνόματι τοῦ σεσωκότος τὴν δυναστείαν τῆς εἰς τὸ καλὸν κρίσεως ἡμῶν ἀνατίθεμεν λέγοντες· Ὁ θεὸς, ἐν τῷ ὀνόματί σου σώσόν με, καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με. τὸ γὰρ γενόμενον ὡς προσδοκώμενον ὑπὸ τοῦ λόγου διεσχημάτισται, οὕτω τῆς γραφῆς τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβείας ὑπερορώσης. καὶ γὰρ τὸ ἐσόμενον ἢ προφητεία πολλάκις ὡς παρωχηκὸς διηγήσατο καὶ τὸ γεγονός ὡς προσδοκώμενον, ὡς καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ψαλμῳδίᾳ κατὰ τὸ πέρας ἔστιν ἰδεῖν. οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπόψεται ἀλλ' Ἐπεὶδεν ὁ ὀφθαλμὸς μου· δι' ὧν ταῦτα μανθάνομεν ὅτι τῷ θεῷ οὔτε τι μέλλει οὔτε τι παρῶχηκεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνεστῶτι τὰ πάντα ἐστίν. ὥστε κἂν τοῦ παρωχηκότος 5.141 κἂν τοῦ μέλλοντος περὶ τῆς θείας δυνάμεως ἔμφασίν τινα περιέχη τὰ ῥήματα, τοῦ ἐνεστῶτος οὐκ ἐξήλθεν ἡ ἔννοια. λέγει τοίνυν πρὸς τὸν θεὸν ὁ τῆς ἀυχμῶδους τε καὶ στενῆς ἐπιβάς καὶ φυγαδεύσας τὸ τῶν Ζιφαίων συγκρότημα, ὅτι ἐν τῷ σῶ ὀνόματι γέγονεν ἡμῖν ἡ σωτηρία καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἢ ἐν τῷ καλῷ κρίσις τὴν ἰσχὺν ἔχει καὶ εἰς αἰεὶ ταῦτα γενήσεται. καὶ προσκαλεῖται ὑπὲρ τούτων τὴν θείαν ἀκοὴν πρὸς τὴν τῆς εὐχαριστίας ἀκρόασιν, λέγων τῶν ἀλλοτρίων τὴν ἐπανάστασιν καὶ τῶν ἐν κακίᾳ κραταιῶν τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ζήτησιν, ὧν οὐ προηγείται ὁ θεός, ἀλλ' ὁ ἐκ τοῦ ἐναντίου νοούμενος. διὰ τοῦτο γὰρ φησιν· ἐκεῖνοι μὲν οὐ προέθεντο

τὸν θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν, ἐμοὶ δὲ ὁ θεὸς βοηθεῖ, ὁ ἐπαναστρέφων τὰ κακὰ τοῖς τῆς κακίας εὐρεταῖς, καὶ διὰ τῆς ἀληθείας ἐξαφανίζων ἅπαν ὅσον ἐστὶν τῆς ἀληθείας ἐχθρὸν καὶ ἀλλόφυλον. Ἐγὼ δέ, φησὶν, ἐν ᾧ ἐσώθην ὀνόματι, τούτῳ εὐχαριστήσω, ὅτι ἀγαθὸν ἢ εὐχαρι στία ἐφ' οἷς ἔξω τε τῶν θλίψεων ἐγενόμην καὶ τὸν ἀφανισμόν τῶν ἐχθρῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς κατενόησα. ἐπὶ τούτῳ γὰρ ὁ προφητικὸς ὀφθαλμὸς εὐφραίνεται, ὅταν μηκέτι μηδὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆ ἀρετῆ θεωρῆται· τῆς γὰρ κακίας ἐξαιρεθεί σης, ἣτις πρὸς τὴν ἀρετὴν εἰς ἐχθροῦ τάξιν ἀντικαθίσταται, οὐκέτι τὸ τῶν ἐχθρῶν ὑπολειφθήσεται ὄνομα· πῶς γὰρ τις ἐχθρὸς ἔτι κληθήσεται, μηκέτι τῆς ἔχθρας ζώσης, ἣν ἀπέκτεινεν ἢ εἰρήνην, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος; Ὡς δ' ἂν ἀκολούθως ἐφαρμοσθεῖ τὰ ῥηθέντα νοήματα τοῖς ῥήμασι τῆς ψαλμωδίας, αὐτὴν ἐπὶ λέξεως ἀνάγνωθι 5.142 τὴν ψαλμωδίαν, τὴν ἐν τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ κατὰ τὸ ἀκόλουθον τεταγμένην, ὅτε τῶν Ζιφαίων ἤδη κρείττων γενόμενος καὶ ἐπιδὼν τὴν τῆς κακίας πανωλεθρίαν, πάλιν ἐν συνέσει τῆς ἄνωθεν καταστάς συμμαχίας ὕμνον προσάγει τῷ θεῷ ἐπινίκιον. οὕτω γὰρ ὁ τῆς ἐπιγραφῆς περιέχει λόγος· Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαβίδ. ὡσπερ δὲ κατὰ τοὺς σωματικὸς ἀγῶνας, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀντιπάλοις οἱ ἀθληταὶ παραμένουσιν, ὧν ἂν ἐν νεότητι κατὰ τὴν παλαιστραν κρατῆ σωσιν, ἀλλ' αὐξηθείσης αὐτοῖς τῆς δυνάμεως πρὸς μείζονας τε καὶ ἰσχυροτέρους ἀνταγωνιστὰς ἀποδύονται, κἂν ἐκείνων κρατήσωσιν, κατὰ τῶν ὑπερεχόντων κονίζονται, πάντοτε τῆ προσθήκη τῆς δυνάμεως καταλλήλως πρὸς τοὺς δυνατωτέ ρους τῶν ἀντιπάλων ἀγωνιζόμενοι· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ διὰ τοσοῦτων <ἀγῶνων> ταῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκαις ἐγγυμ νασθεῖς ἐπισημοτέρας τὰς νίκαις ἑαυτῷ ποιεῖ, πρὸς τοὺς ἐπιση μοτέρους τε καὶ μείζονας τῶν ἀνταγωνιστῶν συμπλεκόμενος. καὶ διὰ τοῦτο προκαλεῖται τὴν ἀκοὴν τοῦ ἀγωνοθέτου λέγων Ἐνώτισαι, ὁ θεός, τὴν προσευχήν μου, καὶ προσέχειν αὐτοῦ τῆ ἀθλήσει παρακαλεῖ, Πρόσχεες μοι λέγων, καὶ εἰσάκουσόν μου. καὶ ὑποδείκνυσι διὰ τοῦ λόγου τῶν ἀγῶνων τοὺς πόνους, λύπην καὶ ἀδολεσχίαν καὶ ταραχὴν καρδίας καὶ φωνὴν ἐχθροῦ καὶ θλίψιν ἀμαρτωλοῦ διηγούμενος, οἷόν τινα κρατήματα παλαιστρικὰ γινόμενα παρὰ τῶν ἀνταγωνι ζομένων αὐτῷ τῷ ἀγωνοθέτῃ ἐπιδεικνύμενος. καὶ ἔτι πρὸς τούτοις καρδίας ταραχὴν καὶ δειλίαν θανάτου καὶ φόβον καὶ τρόμον καὶ ζόφον τὴν ζωὴν αὐτοῦ πᾶσαν διαλαβόντα, ὧν πάντων μίαν ἐπίνοιαν εὖρατο πρὸς τὸ κρείττον τε καὶ 5.143 ἀνώτερον τῆς τοσαύτης συνοχῆς γενέσθαι, τὸ πτερωθῆναι αὐτὸν τοῖς τῆς περιστερᾶς ὠκυπτέροις καὶ μετάρσιον γενόμενον ἐκεῖ παῦσαι τὴν πτῆσιν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ὃς τῶν κακῶν πάντων ἔρημος ὧν εὐθαλής ἐστὶν τοῖς θειοτέροις. Αὐλισθεῖς γὰρ, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀπὸ τῆς κάτω ὀλιγοψυ χίας καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πειρασμῶν καταιγίδος ἐκεῖ προσδέξα σθαι τοῦ θεοῦ τὴν σωτηρίαν, ὅπου ἀφανίζεται ἢ κακία. ὁ γὰρ καταποντισμὸς τὸν ἀφανισμόν ἐρμηνεύει· διότι πᾶν τὸ ἐν βυθῷ γεγονός ἀφανίζεται. βυθισμὸς οὖν ἀμαρτίας ἐστὶ καὶ ἀπώλεια ἢ τοῦ συνεστῶτος τῆς κακίας διάλυσις. διὰ τοῦτο φησι καταποντίζεσθαι παρὰ τοῦ θεοῦ τὸ κακὸν ἐν τῷ καταδικαιεῖσθαι τὰς γλώσσας τῶν ἐπὶ κακῷ συμφρονούντων. καὶ ὅσα ἐφεξῆς περιέχει ἢ τῆς ψαλμωδίας ταύτης διάνοια, τὴν τῆς πόλεως ὑπογραφὴν τὴν ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευ μάτων συνωκισμένην, πάντα πρὸς τὸ αὐτὸ βλέπει. λέγει γὰρ καὶ ἀπαριθμεῖται τοὺς κακοὺς τῆς πόλεως ταύτης οἰκὴ τορας, ἀνομίαν λέγων καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει διὰ νυκτὸς περιπολούσας τὸ τεῖχος, καὶ πάλιν ἀνομίαν καὶ κόπον καὶ ἀδικίαν ἀναστρεφομένας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄστεως. δείκνυσι δὲ καὶ τὸν κακὸν δῆμον τὸν τὰς πλατείας αὐτῆς πληροῦντα, ὀνομάζων τόκον καὶ δόλον· καὶ τούτων τῶν εἰρημένων πάντων τὸ βαρύτερον τὴν ὑπόκρισιν εἶναι λέγει, ἢ τὸ ἰσόψυχόν τε καὶ ἀγαπητικὸν ὑποδυομένη σχῆμα κρύπτει τὸν δόλον τῷ χρηστῷ προκαλύμματι. διὰ τοῦτο ἀξίους τῶν τοιούτων ἐνοίκων ὁ δίκαιος κριτὴς τοὺς ἐποίκους ἐκπέμπει. βούλει μαθεῖν τὰ τῶν ἐποίκων ὀνόματα; Ἐλθέτω, φησὶν,

θάνατος ἐπ' αὐτοὺς καὶ καταβήτωσαν εἰς ἄδου ζῶντες. καὶ πάντα περὶ αὐτῶν τὰ σκυθρωπά διὰ τοῦ λόγου παραδείξας ἐπάγει τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην φωνήν, ἐν ἣ καὶ νενίκηκε τὴν πόλιν 5.144 αὐτῷ πληρώματι, λέγων Ἐγὼ δὲ ἐλπῶ ἐπὶ σέ. πλήρωμα δὲ λέγει τῆς πόλεως ταύτης ἄνδρας αἱμάτων καὶ δολιότητος τοὺς οὐδὲν εἶδος πονηρᾶς ἡμέρας ἡμισεύοντας οὐδὲ ἀτελῆ τὴν πονηρίαν ἐπιδεικνυμένους, ἀλλ' ἐν τῷ κακῷ τὸ τέλειον ἔχοντας, ὧν πάντων νικητὴς γίνεται τῇ μιᾷ ταύτῃ φωνῇ, ἣ τὴν πρὸς τὸν θεὸν καταμηνύει διάθεσιν λέγων Ἐγὼ ἐλπῶ ἐπὶ σέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Τούτοις ἐπελθὼν τοῖς νοήμασιν ὁ φιλόπονος αὐτὸς ἀναγνώτω τὰ θεόπνευστα τῆς ψαλμωδίας ῥήματα, ὡς ἂν μὴ δι' ἡμῶν ὄχλος ἐπεισαχθεῖ τῷ γράμματι πάντα κατὰ λέξιν ἐκτιθεμένων καὶ μηκυνόντων τὴν ἐφ' ἐκάστῳ νοήματι θεωρίαν. ὡσπερ δὲ οἱ τὴν ἀνωφερῆ καὶ δυσπόρευτον ὁδὸν ἀνιόντες, ὅταν μεταξὺ καθέδρας τινὸς ἐπιτυχόντες τὸ πολὺ τε καὶ σύντονον τοῦ κόπου διαναπαύσωσι, πάλιν τῆς δυνάμεως αὐτοῖς ἀναρρωσθείσης πρὸς τὴν ἄνοδον τῶν ὑπερκειμένων ἑαυτοὺς ἐπεγείρουσιν· οὕτως καὶ ὁ τῆς ἀρετῆς ὁδοιπόρος, οὗ τὰ διαβήματα νίκαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων εἰσίν, ὡς ἡ ἐπιγραφή τοῦ παρελθόντος μαρτύρεται, τῇ κατορθωθείσῃ νίκη ἑαυτὸν τονώσας πάλιν πρὸς τὴν ὑπερκειμένην συντείνει· μεγάλης γὰρ οὔσης καὶ ταύτης τῆς ἀγωνίας, ἣς ἐν τῷ μνημονευθέντι ψαλμῷ κατεκράτησεν, λύπης καὶ ἀδολεσχίας καὶ ταραχῆς, ἔχθρας τε καὶ ἀκοῆς· τοῦτο γὰρ ἔστιν ἡ φωνὴ [ἦ] τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τῆς ἐκ τῶν ἁμαρτωλῶν θλίψεως καὶ τῆς τῶν ἐγκοτούντων ὀργῆς, δι' ὧν γίνεται ταραχὴ τε διανοίας καὶ δειλία θανάτου καὶ φόβος καὶ τρόμος καὶ σκότος καὶ τὰ 5.145 τοιαῦτα. ὁ τοίνυν τοιούτων τε καὶ τοσοῦτων ὑπερσχὼν ἀντιπάλων ἐν τῷ περῶ τῆς ὡς περιστερᾶς ἐπιφανείσης τῷ βίῳ, καὶ μεταναστὰς ἀπὸ τῶν ἐν τῇ κακίᾳ ὑλομανούντων ἐπὶ τὴν ἔρημον τῆς πονηρᾶς τῶν ζιζανίων βλάστης, ἐν ᾧ γίνεται ἡ κατάπαυσις, τῷ πόλιν ὅλην τῶν ἀντικειμένων αὐτῷ πληρώματι τῶν ἐνοικούντων νικῆσαι, ἣς οἰκήτορες ἀνομία καὶ κόπος καὶ ἀντιλογία τόκος τε καὶ δόλος καὶ θάνατος καὶ ζωῆς εἰς ἄδου κατάβασις καὶ τὸ πάντων κάκιστον γένος, τῶν ἀεὶ κατοικούντων ἢ ὑπόκρισις, ἢ τῇ ἐνδείξει τῆς ὁμοψυχίας τὴν ἐπιβουλήν ἐνεργοῦσα· ἣς κρείττων γίνεται ὁ παντὶ τῷ τῆς ἰδίας ζωῆς χρόνῳ συμπαραινῶν τὴν εἰς τὸ θεῖον πεποιθήσιν· ἐσπέραν γὰρ καὶ πρωΐαν καὶ μεσημ βρίαν εἰπὼν ὅλον περιλαμβάνει τὸ ἡμερήσιον μέτρον, ἐν ᾧ ταῦτα λέγει ὧν ὁ θεὸς ἐπακούειν ἀνέχεται· λυτρούμενος διὰ εἰρήνης τὴν ζωὴν ἀπὸ τῶν οὕτω προσεγγιζόντων αὐτῷ ἐν πολλῷ τῷ συστήματι, οὗς ἄνδρας αἱμάτων ὀνομάζει καὶ δολιότητος καὶ ἐν κακίᾳ τελείους. τοσοῦτων τοίνυν καὶ τοιούτων διὰ τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν θεὸν κατακρατήσας, πάλιν ὡσπερ τινὰ λήθην τῶν διηनुσμένων ποιησάμενος πόνων τοῖς ἰσχυροτέροις τε καὶ μείζοσιν τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐπεγείρεται. ἰδοὺ γὰρ οἷον πόνον ἑαυτῷ διὰ τῶν ἀγώνων προστίθησιν· Ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, φησὶν, τοῦ ἀπὸ τῶν ἀγίων μεμακρυσμένου. ὁ δὲ λαὸς οὗτος ἅπαν ἔστιν τὸ ἀνθρώπινον πλήρωμα, ὅπερ ὁ χωρισμὸς τῶν ἀγίων ἐντολῶν πολλῶν τινι καὶ ἀπείρῳ τῷ μεταξὺ διαστήματι τοῦ θεοῦ διετείχισεν· τοῦτον ἀνακαλεῖται διὰ τῆς πρὸς τὸν ἀντίπαλον νίκης, ἔπαθλον τῶν ἀγώνων τὴν τῶν ἀπολωλότων σωτηρίαν ποιούμενος, οὗ χάριν καὶ ἐνστηλιτεύεται τὸ κατόρθωμα ἐν 5.146 ἀνεξαλείπτῳ γραφῇ διαιωνιζούσης τῶν γεγονότων τῆς μνήμης. γίνεται οὖν ἡ νίκη τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, Ὅποτε, φησὶν, ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ. ὡς δ' ἂν μὴ παραδράμη ἡμᾶς ἢ διὰ τῶν αἰνιγμάτων τῆς ἱστορίας ὑφαινομένη διάνοια τῷ λόγῳ, συντέμνων δι' ὀλίγου ἐπιδρα μοῦμαι τὴν ἱστορίαν. φθόνος ἐνεφύη κατὰ τοῦ Δαβὶδ τῷ τυραννικῷ Σαοὺλ ἐπὶ τῇ νίκη τοῦ Γολιάθ ἐν τῇ εὐφημίᾳ τῶν διὰ χορείας

φαιδρυνομένων τῆ νίκη· καὶ πάσαις ἐπινοίαις λάθρα τε καὶ ἐκ τοῦ προδήλου τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον ὁ Σαοὺλ ἐξηρτύετο, νῦν μὲν κρύβδην τὰς ἐπιβουλάς συσκευάζων, αὐτίς δὲ διὰ τοῦ προδήλου τῶν ὄπλων ἀπτόμενος καὶ συγκινῶν κατ' αὐτοῦ τὸ ὑπήκοον. πολλῆς δὲ πολλακίς προσαχθείσης πείρας παρὰ τοῦ Σαοὺλ τῷ Δαβίδ τέλος παρὰ τοῖς Γετθαίοις γενόμενος πόλιν ᾤκησεν τῶν ἀλλοφύλων μίαν ἐκουσίως παραχωρησάντων αὐτῷ, ἐν ἣ μετὰ τῶν συνασπιστῶν ἦν, δύο νομίμοις γυναιξὶ συνοικῶν, ὧν ἡ μὲν ἦν Ἰσραηλίτις, ἡ δὲ τῶν κατὰ τὸν Κάρμηλόν τινος δυναστευόντων γενομένη γυνὴ μετὰ θάνατον ἐκείνου τῷ Δαβίδ συνοικήσασα. ταῦτα περιέχει ἡ ἱστορία. Τὸ τοίνυν κεκρατῆσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἀλλοφύλοις οὐ τὴν ἐπὶ κακῷ γενομένην σύλληψιν περὶ αὐτοῦ διασημαίνει (οὐ γὰρ οὕτως ἐγένετο) ἀλλὰ τὴν ἀγαπητικὴν φιλοφροσύνην τε καὶ διάθεσιν. τὸν γὰρ ἐκ τῆς πατρῴας γῆς ἐλαυνόμενον οἱ Γετθαῖοι παρ' ἑαυτοῖς κατοικίζουσιν. τί οὖν ἄρα οὗτος ὁ τοῦ Ἰεσσαὶ Δαβίδ ὁ ἐξ ἀνθρώπων ἄνθρωπος τοσοῦτον τοῖς ἰδίους ἄθλοις κατῶρθωσεν, ὡς πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐντολῶν παραβάσεως μακρυνθεῖσαν ἀπὸ 5.147 τοῦ θεοῦ πάλιν ἀνακαλέσασθαι κάκεινῳ μηνύσαι τὰ τῆς στηλογραφίας αἰνίγματα; στηλογραφίαν δὲ τις τὴν θεόπνευ στον γραφὴν ὀνομάζων οὐχ ἀμαρτήσεται. ἡ δὴλόν ἐστι διὰ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν συμφράσεως, ὅτι τοσοῦτος ἐστὶν ὁ ἕξω τῶν τῆς Ἰουδαίας ὄρων γενόμενος καὶ πόλιν ἐν ἀλλοφύλοις ἑαυτῷ συνοικήσας καὶ διπλῶ συναναπαυόμενος γάμῳ, τὴν μὲν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ γένους, τὴν δὲ ἐκ τῶν ἀλλοφύλων τῷ θαλάμῳ παραδεξάμενος, ὥστε εἰ χρὴ τρανότερον τὸν περὶ τούτου λόγον ἀπογυμνῶσαι, οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ νικητῆς τε ὁμοῦ καὶ νυμφίος· δι' ὧν μὲν γὰρ κατηγωνίσασατο τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, ὁ δυνατὸς ἐν πολέμῳ τὸν ἄπειρον τοῦτον λαὸν τὸν ἐν τῷ ἄδῃ κρατούμενον εἰς ἐλευθερίαν ἐξείλετο. τοῦ δὲ Ἰσραηλίτου λαοῦ φθόνῳ καὶ ζηλοτυπία πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον ὀρμήσαντος κρατεῖται δι' εὐνοίας παρὰ τῶν ἀλλοφύλων καὶ πόλιν ἐν αὐτοῖς συνίστησιν, τὴν ἐκκλησίαν λέγω, ἐν ἣ κρατύνει τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν ὁ εἰπὼν τοῖς ὑπὸ τὸν νόμον τεταγμένοις ὅτι Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐστὶ μὲν τι καὶ τῆς Ἰσραηλιτικῆς εὐγενείας κατὰ τὴν προφητικὴν ἀναφώνησιν, ἣ φησὶν ὅτι Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ. οἱ γὰρ κατάρξαντες τοῦ λόγου τῆς πίστεως, οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας, οἱ θεμελιωταὶ τῆς ἐκκλησίας, οἱ μαθηταὶ λέγω καὶ ἀπόστολοι, ἐκ πηγῶν ἦσαν τοῦ Ἰσραὴλ. Ἄρχοντες, φησὶν, Ἰούδα, ἡγεμόνες αὐτῶν ἄρχοντες Ζαβουλῶν, ἄρχοντες Νεφθαλεὶμ. διὰ σημείων τινῶν καὶ συμβόλων προσημαίνει ἡ 5.148 προφητεία τὰ τοῦ γένους τῶν μαθητῶν ιδιώματα, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ νεώτερος Βενιαμὴν διὰ τῆς ἐκστάσεως παιδευθεὶς τὰ μυστήρια καὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ φυλῆς Βενιαμὴν, Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος. Πλὴν εἰ καὶ τῇ Ἰσραηλίτιδι συνοικεῖν ὁ βασιλεὺς ἱστορεῖται, ἀλλ' ἀγαπᾶται πλεῖον ἢ Ἀβιγαία, ἣ συνώκει τὸ πρότερον ὁ Καρμήλιος Νάβαλ, ὁ κυνικὸς ἐπίκλην, ὁ τραχὺς ἐκεῖνος καὶ ὄρειος, ὁ τὰ πρόβατα κείρων. οὐ διαφθαρέντος, συνοικεῖ τῷ βασιλεῖ ἡ γυνὴ καὶ βασιλέων γίνεται μήτηρ. ἡ μὲν οὖν ἐπιγραφὴ τῆς ψαλμωδίας τοσαῦτα περιέχει μυστήρια, τὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ μακρυνθέντος ἀπὸ τῶν ἀγίων νίκην σημαίνουσα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ὑπὲρ τῶν ἀλλοφύλων στήλην, ἣτις διὰ τῶν ἐν αὐτῇ γραμμάτων τοῖς μὲν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων ὄνειδος ἔσθηκεν τοῖς δὲ διὰ πίστεως σωζομένοις ὁδηγία πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ὑπόδειγμα. αὐτὰ δὲ τῆς ψαλμωδίας τὰ ῥήματα μᾶλλον πως δοκεῖ οὐ τοσοῦτον πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Δαβίδ ἀναφανέντα βασιλέα βλέπειν, ὅσον πρὸς αὐτὸν τὸν Δαβίδ τὸν κατὰ τῆς κακίας ἀγωνιστὴν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐργάτην. οὐκ ἂν δέ τις ἀπάδειν εἴποι τὰ τῆς ψαλμωδίας νοήματα πρὸς τὰ τῆς ἐπιγραφῆς αἰνίγματα. ὁ γὰρ πρὸς τὴν θεολογίαν ἀληθῶς καὶ καθ' ὃν δεῖ τρόπον βλέπων σύμφωνον ἀποδείξει πάντως τὸν βίον τῆ πίστει. τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως εἰ μὴ τῆς σαρκικῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν τῆς

ἀρετῆς ἐπιτηδευμάτων καταπε σούσης. ἀρετῆς δὲ κεφάλαιον ἢ τοῦ θεοῦ συμμαχία, ἥς 5.149 ἀξιοῦται ὁ τὸν θεῖον ἔλεον ἑαυτῷ διὰ τῆς ζωῆς οἰκειούμενος. ὡσπερ δὲ εἴ τις ληστοῦ τινος ἐπελθόντος ἢ ἀνδροφόνου κατὰ τὸ ἀθρόον ἐπικαλοῖτο τῶν φίλων τινὰς εἰς βοήθειαν οὐκ ἀρκῶν ἑαυτῷ πρὸς τὴν τῶν κινδύνων ἀποφυγὴν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐναγώνιος ὢν διὰ τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον συμπλοκῆς (ἄνθρωπον δὲ λέγω, ὅσα τῇ περιληπτικῇ φωνῇ τὰ τῆς φύσεως ἐνδείκνυται πάθη) ἐπικαλεῖται τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, πατεῖσθαι λέγων παρὰ τοῦ πολεμοῦντος καὶ τῷ πανημερίῳ τῆς μάχης ἀπαγορεύειν τε καὶ ἐκθλίβεσθαι. μὴδὲ γὰρ μόνον τυγχάνειν τὸν διὰ τῶν ἀγώνων αὐτῷ συμπλεκόμενον, ἀλλὰ δῆμον ἐχθρῶν εἶναι τὸν ἕνα ἄνθρωπον. Κατεπάτησαν γάρ με, φησίν, οἱ ἐχθροί μου ὄλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ ὕψους βάλλοντες διὰ τὸ γενέσθαι τοῦ πατουμένου ὑπέρτεροι. καὶ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ ἐστὶν οὐδὲ ἐν φωτὶ τὸ γινόμενον, οὐ γὰρ ἂν ἐφοβήθην ἀπὸ τοῦ φωτὸς συμμαχοῦμενος. διὰ τοῦτό φησιν· Ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι, δηλῶν κατὰ τὸ σιωπώμενον τὸ διὰ τοῦ σκότους αὐτῷ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὸν φόβον ἐπάγεσθαι. ἀλλ' ἑαυτῷ ἡμέραν ὁ τοιοῦτος ποιεῖ διὰ τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ τὸ φῶς, δι' οὗ τὸ σκότος ἐξαφανίζεται· Ἡμέρας γὰρ οὐ φοβηθήσομαι· ἐγὼ δὲ ἐλπῶ ἐπὶ σέ. τάχα δὲ ἂν τις μᾶλλον καθίκοιτο τῆς τῶν γεγραμμένων διανοίας τὸ τῆς ἐπιγραφῆς αἰνίγμα βλέπων. ἕως γὰρ ἦν ὁ τῶν ἀνθρώπων λαὸς τῶν ἀγίων ἀγγέλων μεμακρυσμένος, κατεπατεῖτο ὑπὸ τῶν παθημάτων τῆς φύσεως, ἐν τῷ διαρκεῖ τοῦ πολέμου ἀπαγορεύων καὶ συνθλιβόμενος καὶ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων βαλλόμενος καὶ ἐν νυκτὶ τὸν φόβον ἔχων· ὅτε δὲ ἤλπισεν ἐπὶ τὸν θεόν, τὴν περὶ τὰ μάταια πεπλανημένην ἐλπίδα οἶόν τι 5.150 ἄχθος ἀποσεισάμενος, τότε ἐπήνεσεν τοὺς ἑαυτοῦ λόγους, οἵτινές εἰσιν ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἐπὶ τῷ θεῷ γὰρ, φησίν, ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου. ἀλλὰ τούτους, φησίν, τοὺς ἐπαινετοὺς λόγους οἱ ἐχθροί μου βδελύσσονται, τοὺς κατ' ἐμοῦ λογισμοὺς εἰς κακὸν ἐφευρίσκοντες καὶ λανθάνουσιν καὶ κεκρυμμένην ἐν τῷ παροικεῖν τὴν ἐπιβουλήν διασκευάζοντες. οἱ τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ἐπιτήδευμα ποιῶντες οὐ παύονται ἀεὶ μου τὴν πτέρναν ἐπιφυλάσσοντες. τοῦτο γὰρ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου τὸ ἔργον, τὸ ἐπιτηρεῖν τοῦ ἀνθρώπου τὴν πτέρναν. ἀλλ' εἰ καὶ βαρεῖα τῶν πολεμίων ἢ προσβολή, διὰ τῆς συμμαχίας τῆς σῆς ἀπωσθήσονται, προῖκα τοῖς ἀνθρώποις παρὰ σοῦ γινομένης τῆς σωτηρίας, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐκ δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς σῆς χάριτος. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ μηδενὸς σώσεις αὐτοῦς. καὶ πᾶσα καθεξῆς ἢ τῆς ψαλμωδίας ἀκολουθία τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐρμηνεύει. ἥς τὸ κεφάλαιον τῆς κατὰ τοῦ ἀντιπάλου νίκης ἐστὶν ἀνεξάλειπτον, ὡσπερ στήλης τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας μνημόσυνον πάση τῇ κτίσει πρὸς ὑπόθεσιν δοξολογίας προκειμένον. διὸ φησι τοῖς τελευταίοις τῆς ψαλμωδίας πρὸς ταύτην τὴν στήλην βλέπων, Ἐπὶ τῷ θεῷ αἰνέσω ῥῆμα, ἐπὶ τῷ κυρίῳ αἰνέσω λόγον, ἐπὶ τῷ θεῷ ἤλπισα. δι' ὃν τὸν τῆς σαρκὸς φόβον οὐκέτι δέδοικα. καὶ Ἐν ἐμοί, φησίν, εὐχαί, ἃς ἀποδώσω δι' αἰνέσεως, ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. ὀλισθήμα δὲ λέγει τὴν παρατροπὴν τῆς διὰ τῶν ἐντολῶν πορείας, ἀφ' ἧς τὸ πτώμα ἐγένετο. ἐλευθερωθεὶς οὖν τοῦ θανάτου καὶ ἀνορθωθεὶς 5.151 ἐκ τοῦ πτώματος, ἐν προσώπῳ γίνεται τοῦ θεοῦ, οὗ τὸ πρῶτον τῶν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς ἀπηγορευμένων ἐμφαγῶν ἀπεφοίτησε, τῇ σκιᾷ τῆς συκῆς ἑαυτὸν ὑπ' αἰσχύνης ἐγκρύψας. ἀπολαβὼν οὖν πάλιν τὴν παρρησίαν ἀποκαθίσταται τῷ φωτὶ τῷ ζῶντι. Εὐαρεστήσω γὰρ, φησί, κυρίῳ ἐν φωτὶ ζώντων, ὅθεν καταρχὰς διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀπεξενώθη. καὶ περὶ μὲν τούτων τσαῦτα. οὐ γὰρ οἶμαι δεῖν τὰ καθ' ἕκαστον φιλοπονώτερον ἐξετάζοντα εἰς ἀμετρίαν παρατείνειν τὸν λόγον. πολλῶν δὲ ὄντων ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνωδαῖς τῶν ἐπινικίων ψαλμῶν, οὐς ἢ ἐπιγραφή τοῦ τέλους ἐνδείκνυται καὶ πολυτρόπως τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων νίκης ἐν τούτοις θεωρουμένης, ἴδιόν τινα λόγον ἔοικεν ἔχειν ἢ διὰ τῶν τῆς ἱστορίας αἰνιγμάτων σημαιομένη κατὰ τοῦ προσπαλαίοντος νίκη· ταύτης λέγω τῆς ἱστορίας, ἥ τὰ

περὶ τοῦ Σαοῦλ διεξέρχεται· ἐν οἷς ἡ τῶν ψαλμῶν τάξις οὐκ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἱστορικῶν συνέστη πραγμάτων, ἀλλὰ τοῖς κατὰ προκοπὴν δι' ἀρετῆς τελειομένους ἐπηκολούθησεν, ἕκαστον τῶν ἐν τοῖς πράγμασι δηλουμένων εἰς ἔνδειξιν τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν αὐξήσεως καταλ λήλως ἀρμόσασα, καὶ πρῶτα καὶ τελευταῖα κατὰ τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς δι' ἀκολουθου ταχθῆναι καὶ μὴ τῇ ὑλικῇ συντυχίᾳ τῶν πραγμάτων δουλεῦσαι τὴν τάξιν. διὰ τοι τοῦτο μετὰ πολλὰ ἐρμηνεύεται ἢ πρὸ πολλῶν πραγμάτων γεγεννημένη κατὰ τὸ σπῆλαιον συνδρομῇ τοῦ τε Σαοῦλ τοῦ πρὸς τὸν φόνον διώκοντος καὶ τοῦ Δαβὶδ τοῦ τὸν φόνον ἐκκλίνοντος. ἐν ᾧ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀνεστράφη τοῦ φόνου ἢ ἐξουσία, ὡς τὸν ἐπὶ θανάτῳ διωκόμενον, τοῦτον ἐφεστάναι τῇ τοῦ φονῶντος σφαγῇ, καὶ ἐν ἐξουσίᾳ σχόντα τὴν κατὰ τοῦ πολέμου 5.152 τιμωρίαν, στήσαι μέχρι τῆς ἐξουσίας τὴν δύναμιν ἀντὶ τοῦ πολέμου τὸν ἑαυτοῦ θυμὸν ἐν ἑαυτῷ ἀποκτείναντα. Τὰ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας πᾶσι πρόδηλα πάντως ἐστὶν οἷς οὐκ ἐν παρέργῳ τὰ θεῖα σπουδάζεται. ἐροῦμεν δὲ διὰ βραχέων, ὡς ἂν οἶόν τε ἢ συντεμόντες ἐν ὀλίγῳ τὸ περὶ τούτου διήγημα. ἔρημος τις ἦν τόπος κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ἐν ᾧ διωκόμενος ὁ Δαβὶδ ὑπὸ ἀμηχανίας ἠύλιζτο. ἐν τούτῳ τι σπῆλαιον εὐρύχωρον ἦν, δι' ἐνὸς στομίου τοὺς ἐν αὐτῷ καταδυομένους παραδεχόμενον. τοῦ δὲ Σαοῦλ ἀναζητοῦντος τὸν Δαβὶδ καὶ πανστρατιᾶ διερευνημένου τὴν ἔρημον, καταφεύγουσιν ὑπ' ἀνάγκης αὐτὸς τε ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' ἐκείνου ὑπὸ τὸ σπῆλαιον. ὄντων δὲ ἤδη τούτων ἐν τῷ σπηλαίῳ, εἴσω γίνεται τοῦ στομίου καὶ ὁ Σαοῦλ μετ' ἐκείνους, ἐφ' ᾧ τε πρὸς τι τῶν ἀναγκαίων παρασκευάσασθαι, ἀγνοῶν τὴν αὐτομάτως συμβᾶσαν κατὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ στρατηγίαν. ὡς οὖν ἐφ' ἑαυτοῦ ἦν καὶ τὴν διπλοῖδα περιελάμενος παρ' ἑαυτὸν ποῦ κατέθετο καταφανῆς ὢν διὰ τῆς ἐκ τοῦ στομίου αὐγῆς τοῖς ἔνδον ὑποκρυπτομένοις τῷ ζόφῳ, τοῖς μὲν ἄλλοις ἦν γνώμη πᾶσιν τοῖς μετὰ τοῦ Δαβὶδ ἐπιδραμεῖν τῷ ἐχθρῷ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἐπὶ τὸ φονεῦσαι παραγενόμενον, ὡς τοῦ θεοῦ δεδωκότος τοῖς ἐπὶ θανάτῳ διωκόμενοις τὸν ἐχθρὸν ὑποχείριον. ὁ δὲ Δαβὶδ τούτοις μὲν ἀπέειπε τὴν ὁρμὴν ἀθέμιτον κρίνας τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἐπιχείρησιν. γυμνώσας δὲ τῆς θήκης τὸ ξίφος καὶ λεληθότως παραστάς τῷ Σαοῦλ κατόπιν, ἀμάρτυρον ἔχων κατ' αὐτοῦ τὴν ἐγχείρησιν· ὁ γὰρ ἐν τῷ σπηλαίῳ ζόφος ἐπικρύπτων τὴν ὄψιν παρηρεῖτο τῶν γινομένων τὸν ἔλεγχον· δυνάμενος τοίνυν 5.153 μιᾶ πληγῇ κατὰ τῶν μεταφρένων διὰ τῆς καρδίας ὄλον διελάσαι τὸ ξίφος, τοῦ μὲν σώματος Σαοῦλ οὔτε ἤψατο οὔτε ἐμέλλησεν. ἀποτέμνει δὲ τῷ ξίφει λαθὼν ἐκείνον τὸ τῆς διπλοῖδος πτερύγιον, ὡς ἂν μαρτυρήσειε μετὰ ταῦτα τῆς εἰς τὸν Σαοῦλ φιλανθρωπίας ἢ χλανὶς <διὰ> τῆς τοῦ πτερυγίου τομῆς τῆς κατὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ πληγῆς τὴν ἐξουσίαν δεικνύουσα. δι' ἧς ἐγένετο φανερόν ὅπως ὁ Δαβὶδ τὴν μακροθυμίαν πεπαίδευτο, ὃς ξίφος ἔχων ἐν τῇ παλάμῃ γυμνόν, ὑποκειμένου τῇ χειρὶ τοῦ πολέμου σώματος, ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνελεῖν ὑπάρχων, νικήσας καὶ τῷ λογισμῷ τὸν θυμὸν καὶ τῷ θείῳ φόβῳ τὴν τῆς πληγῆς ἐξουσίαν, οὐ μόνον τοῦ ἰδίου θυμοῦ κρείττων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπασπιστὴν πρὸς τὸν τοῦ Σαοῦλ φόνον ὁρμήσαντα κατέστειλεν ἐκείνη τῇ ἀοιδίῳ φωνῇ εἰπὼν πρὸς αὐτὸν Μὴ διαφθείρης τὸν χριστὸν κυρίου. προέρχεται οὖν ὁ Σαοῦλ ἐκ τοῦ σπηλαίου γινώσκων τῶν γεγονότων οὐδὲν καὶ περικεκομμένον περιβαλὼν ἑαυτῷ τὸ χλανίδιον. ὁ δὲ Δαβὶδ συνεξελθὼν αὐτῷ κατόπιν μετὰ τῆς καθ' ἑαυτὸν ἀσφαλείας καὶ προκαταλαβὼν τὸ ὑπερκείμενον τοῦ σπηλαίου γεώλοφον, προτείνει τῇ χειρὶ τὸ πτερύγιον. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν ἢ τρόπαιον κατὰ τῶν πολέμων ἀνάμακτον. καὶ ἐμβοήσας τῷ Σαοῦλ μεγάλη τῇ φωνῇ τὴν καινὴν ταύτην καὶ θαυμαστὴν ἀριστείαν ἐκδηγεῖται, ἦν λύθρος αἵματος οὐκ ἐμίανεν, ἦ καὶ ὁ ἀριστεὺς ἐνίκησεν καὶ ὁ ἡττηθεὶς περισώζεται. οὐ γὰρ τῷ πτώματι τοῦ πολέμου μαρτυρεῖται τοῦ Δαβὶδ ἢ ἀριστεία· ἀλλ' ἐν τῷ περισώσασθαι τοῦ κινδύνου τὸν ἀντικείμενον φανερωτέρα γίνεται ἢ ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεως, ᾧ τοσοῦτον περιῆν τῆς 5.154 πεποιθήσεως μὴ τῇ

ἀπωλεία τῶν ἀντιτεταγμένων πιστεύειν τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ περιόντων τῶν ἐπιβουλευόντων ὡς οὐδενὸς λυποῦντος τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν. μᾶλλον δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἱστορίας παιδεύει ὁ λόγος, ὅτι ὁ κατ' ἀρετὴν προέχων οὐ κατὰ τῶν ὁμοφύλων, ἀλλὰ κατὰ τῶν παθῶν ἀνδρίζεται. ἀναιρεῖται οὖν διὰ τῆς τοιαύτης τοῦ Δαβὶδ ἀριστείας ὁ ἐν ἀμφοτέροις θυμὸς· τοῦ μὲν διὰ τοῦ λογισμοῦ τὴν ἰδίαν ἀνελόντος ὀργὴν καὶ τὴν ἀμυντικὴν ὀρμὴν κατασβέσαντος, τοῦ δὲ Σαοὺλ διὰ τῆς γενομένης αὐτῷ φιλανθρωπίας τὴν κατὰ τοῦ Δαβὶδ κακίαν ἀπονεκρώσαντος. οἷα γὰρ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν νικητὴν ἀποφθέγγεται ὑπ' αἰσχύνης τῶν τετολημμένων καταδύομενος καὶ θρήνω καὶ δάκρυσι τὴν ἐνδιάθετον αὐτοῦ τῆς κακίας ἀποστροφὴν ἐνδεικνύμενος, ἕξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας μαθεῖν. Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῆς ἕκτης καὶ πεντηκοστῆς ψαλμῶ δίας, ὅσον ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας δηλουμένων, ἐστὶν αὕτη. αὐτὰ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τὰ ῥήματα, δι' ὧν ἢ κατὰ τὸ σπήλαιον συντυχία δηλοῦται, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· Εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρης, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. ὡς δ' ἂν ἐφαρμοσθεῖ τοῖς ἐπιγεγραμμένοις τὰ τῆς ψαλμῶ δίας νοήματα, καιρὸς ἂν εἴη δι' ὀλίγων καὶ τὴν ἐν τούτοις θεωρίαν κατανοῆσαι προδιεξεληθόντας τὰ θεόπνευστα ῥήματα. Ἐλέησόν με, ὁ θεός, ἐλέησόν με, ὅτι ἐπὶ σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγῶν σου ἐλπῶ, ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία. τῆς εἰς τὸν θεὸν πεποιθήσεως ὁ ψαλμῶδὸς καὶ τῆς βεβαίας εἰς αὐτὸν ἐλπίδος τὸν θεῖον ἔλεον ἀντιδοθῆναι παρακαλεῖ, ἕως οὗ, φησὶν, ἡ ἀνομία παρέλθῃ. ὡς δ' ἂν 5.155 φανερώτερον ἡμῖν τὸ νόημα γένοιτο, οὕτως τὸν λόγον διαληψόμεθα· ἄστατός ἐστι καὶ παροδικὴ τῆς ἀμαρτίας ἡ φύσις, οὔτε κατὰ τὸ πρῶτον συνυποστᾶσα τῇ κτίσει παρὰ τοῦ τὸ πᾶν ὑποστησαμένου καὶ οὐσιώσαντος οὔτε πρὸς τὸ διηνεκὲς τοῖς οὖσι συνδιαμένουσα. τὰ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ὄντος ὄντα καὶ ἐν τῷ εἶναι διὰ παντὸς διαμένει· εἰ δὲ τι ἕξω τοῦ ὄντος ἐστίν, οὗ ἢ οὐσία οὐκ ἐν τῷ εἶναι, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγαθὸν μὴ εἶναι τὴν ὑπόστασιν ἔχει, τοῦτό ἐστιν ὁ ἐπιδωμάτιος χόρτος, ἄρριζός τις καὶ ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος, κἂν πρὸς τὸ παρὸν διοχλήσῃ τῇ ἀνυποστάτῳ βλάστη, τοῖς μέντοι καθήκουσι χρόνοις, ἐν τῇ τοῦ παντὸς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀποκαταστάσει, παρέρχεται τε καὶ ἀφανίζεται, ὡς μηδὲν ἴχνος τοῦ νῦν ἐπιπολάζοντος ἡμῖν κακοῦ ἐν τῇ κατ' ἐλπίδα προκειμένη ζωῇ ὑπολείπεσθαι. Ἔτι γὰρ ὀλίγον, φησὶν, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξῃ ὁ ἀμαρτωλός, καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ. Φιλοσοφεῖ τοίνυν ἐν προοιμίῳ τῆς ψαλμῶδίας ὁ λόγος ἐν ὑψηλοῖς δόγμασι φυσιολογῶν τὴν κακίαν. διδάσκει γὰρ ὅτι μέχρις ἐκείνου τῆς τοῦ ἐλέους συμμαχίας δεόμεθα, ἕως ἂν παρέλθῃ τὸν βίον ἡμῶν ἢ κακῶς τῷ βίῳ ἐπιδημήσασα ἀνομία. τὴν δὲ τοιαύτην ἡμῖν συμμαχίαν χαρίζεται τὸ πεποιθῆναι τῇ δυνάμει τοῦ συμμαχοῦντος καὶ τῇ σκιᾷ τῶν πτερυγῶν τοῦ θεοῦ καθοπλίζεσθαι. σκιὰν δὲ θεῶν πτερυγῶν ἀντὶ περιβολῆς ἡμῖν γινομένην τὰς ἀρετὰς τις νοῶν οὐχ ἀμαρτήσεται. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ θεῖον ὃ τίποτε τῇ φύσει ἐστίν, ἀνέφικτον μένει τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ ἄληπτον, ἄνω που κατὰ τὸ ἄφραστον τοῦ λογισμοῦ τῶν ἀνθρώπων ὑπερπετόμενον. χαρακτήρ δὲ τις τῆς ἀφράστου φύσεως διὰ 5.156 τῆς τῶν ἀρετῶν σκιαγραφίας τοῖς πρὸς αὐτὴν ὀρώσιν ἐγγίγει, ὡς πᾶσαν σοφίαν καὶ φρόνησιν καὶ ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν ἔφοδον τῆς καταληπτικῆς ἐπινοίας οὐκ αὐτὰς εἶναι τὰς θείας πτέρυγας, ἀλλὰ τὴν τῶν θεῶν πτερυγῶν σκιάν. μεγάλη δὲ αὕτη ἡμῖν ἐστὶν ἡ εὐεργεσία κἂν σκιά ᾗ. Κεκράξομαι γὰρ, φησὶν, πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὑψιστον, τὸν θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με, διὰ τῆς σκιάς ταύτης, ἣν ἐξ ὕψους ἀπέστειλεν τῷ κάτω βίῳ. ἔσωσεν γὰρ με διὰ τοῦ ἐπισκιάσαντος ἐν τῇ νεφέλῃ πνεύματος, καὶ τοὺς ἐν ταῖς προτέραις ψαλμῶ δίας καταπατήσαντας νῦν εἰς τὴν τῶν ὄνειδιζομένων ἀντιπεριήγαγεν τάξιν. Ἐξαπέστειλεν γὰρ ὁ θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου σκύμων. σκύμνοι δὲ ὄντως μοι ἦσαν αἱ ἀμαρτίαι τὸ πρότερον,

ἦτοι σκύμνοι λεόντων, οἱ τῷ φοβερῷ χάσματι καὶ ταῖς τῶν ὀνύχων ἀκμαῖς κατεσπάρασσον. ἀλλ' ἦλθον οἱ σύμμαχοι, ὁ ἔλεός τε καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ καλὴ συζυγία. οὔτε γὰρ ἄκριτος ὁ ἔλεος οὔτε ἀνελεῖς ἡ ἀλήθεια. καὶ διὰ τούτων ἐλευθεροῦμαι τῆς μετὰ τῶν σκύμνων τούτων διαγωγῆς. τὰ δὲ θηρία ταῦτα, φησὶν, υἱοὶ ἀνθρώπων εἰσίν, ὧν οἱ ὀδόντες ὄπλα καὶ βέλη καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα. οὐκ οἶδεν ἡ τῆς φύσεως ἡμῶν κατασκευὴ τὰ αἰσθητὰ βέλη ταῦτα τοῖς ἀνθρωπίνους στόμασιν ἀντὶ ὀδόντων ἐγκείμενα, ἀλλ' ὅταν τις ὁμοιωθῆ πρὸς τὸ πάθος καὶ μεταμορφωθῆ πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν κακίαν, ἀπολέσας τὴν κατὰ φύσιν μορφήν θηρίον γίνεται. διὰ τοῦτο λεόντων μνησθεὶς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ θηρία ὠνόμασεν, ὧν ὀδόντες καὶ γλῶσσα τὰ τοῦ πολέμου ὄργανα. 5.157 Ὁ οὖν τοσοῦτον ὑπεραρθεὶς τῶν ἐναντίων, ὡς ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν θείων πτερυγῶν ἀυλίζεσθαι καὶ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὴν ἐπουράνιον λῆξιν ἀναληφθῆναι (Ἐξαπέστειλεν γάρ, φησὶν, ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέν με), οὐκέτι πρὸς τὰ περιγεια βλέπει, ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις δόξαν περιεργάζεται, Ὑψώθητι, λέγων, ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. καὶ διηγούμενος τὰς τῶν ἐχθρῶν προσβολὰς ἐκείνους φησὶν αὐτοῖς τοῖς ἑαυτῶν κακοῖς περιστρέφεσθαι τοῖς βόθροις ἐγκαταπίπτοντας. φησὶ γὰρ ὅτι Παγίδα ἠτοίμασαν τοῖς ποσὶ μου καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχὴν μου. ὠρυξαν πρὸ προσώπου μου βόθρον, καὶ ἐνέπεσον εἰς αὐτόν. αὐτὸς δὲ ἐν ἐτοιμῷ εἶναί φησιν τοῦ τὴν θείαν δόξαν δι' εὐφημίας ὑμνεῖν. ὡς μακάριος τῆς τοσαύτης μεγαλοφυΐας ἐκείνος, οὗ ἡ καρδία πρὸς εὐφημίαν τῆς θείας δόξης ἠτοίμασται, χωροῦσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀχώρητον· εὐτρεπὴς τε εἶναι λέγων καὶ ἔτοιμος, καὶ οὐκ ἀναβάλλεται τὴν ὥδην, ἀλλὰ προσκαλεῖται τὰ ζῶντα ἑαυτοῦ ὄργανα ὀνομαστὶ πρὸς τὴν τῆς ὑμνωδίας ὑπηρεσίαν καλῶν, Ἐξεγέρθητι, λέγων, ψαλτήριον καὶ κιθάρα. ὅπερ τοῦ διπλοῦ ἀνθρώπου τοῦ φαινομένου τε καὶ κεκρυμμένου τὴν ἐναρμόνιον συνωδίαν πρὸς τὴν θείαν δοξολογίαν ἐνδείκνυται καὶ ὑπακούει τῷ καλοῦντι τὰ ὄργανα. ὁ δὲ καιρὸς τῆς τοιαύτης μουσικῆς ὀρθρος ἐστίν. οὐδενὶ γὰρ τῶν μὴ ἀποθεμένων τὰ ἔργα τοῦ σκότους ἡ δόξα τοῦ θεοῦ διεγείρεται. Ἐξεγερθήσομαι οὖν ἐν τῷ ὀρθρῳ, φησὶ πρὸς τὸν καλοῦντα τὸ ψαλτήριόν τε καὶ ἡ κιθάρα. καὶ οὕτως ἐπαγγέλλεται πληρῶσειν τῷ θεῷ τὴν εὐχαριστίαν, ἣν ἐξομολόγησιν λέγει, ἐν λαοῖς πληρουμένην καὶ ἔθνεσι. μερίζεται γὰρ πρὸς τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα κατὰ 5.158 τὸ ἴσον ἡ χάρις τῆς πίστεως, πρὸς τε τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη. οὐ γὰρ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνῶν. ἐπεὶπερ εἷς ὁ θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως, διὰ τοῦτο καθάπερ διπλοῦ τινος ρεύματος τῆς θείας εὐλογίας ἐπ' ἄμφω χυθείσης, πῆ μὲν ἐπὶ τοὺς λαοὺς, πῆ δὲ πρὸς τὰ ἔθνη διαιρεθείσης, ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡ προφητεία τῷ θεῷ προσάγει τὴν εὐχαριστίαν, ὅτι τῆς ἀμαρτίας εἰς ἄπειρον ἀυξηθείσης ὑπερέχει ἐν τῷ ἰδίῳ μεγέθει ὁ τοῦ θεοῦ ἔλεος καὶ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ ὕψους ὑπεράνω γενόμενος. Μέγα γάρ, φησὶν, ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου. τὰ δὲ ῥήματα τῆς ὑπὲρ τούτων δοξολογίας οἶμαι τὰς τελευταίας εἶναι τῆς ψαλμωδίας φωνάς, ἐν οἷς φησιν Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου. ὅσον γὰρ πλεονάζει κατὰ γῆν ἡ τοῦ θεοῦ δόξα διὰ τῶν σωζομένων ἐκ πίστεως ἐπαυξομένη, τοσοῦτον αἱ ὑπερκόσμοι δυνάμεις ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἀγαλλιώμεναι τὸν θεὸν ἀνυμνοῦσί τε καὶ δοξολογοῦσιν, καθὼς φησιν ἐπὶ τῶν ποιμένων ἡ ἐπουράνιος στρατιά, ὅτε εἶδον οἱ ἄγγελοι ἐπὶ γῆς τὴν εἰρήνην τὴν ὑπὲρ τῆς ἐν ἀνθρώποισι εὐδοκίας τῷ βίῳ ἡμῶν ἐπιφανεῖσαν, ὅτι Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

Τούτου δὲ τοῦ ὕψους τῆς ψαλμωδίας ἡ ὑπερκειμένη διαδοχὴ τοσοῦτον ἐπὶ τὸ μεγαλειότερον διαφέρει, ὅσον 5.159 ἐξ αὐτῶν ἔστι τῶν γεγραμμένων μαθεῖν. καὶ

ὡσπερ ἐν τοῖς δρομεῦσιν ὁ τὸν νικητὴν τῶν ἄλλων παραδραμῶν μείζονα τοῦ προτέρου τὴν δόξαν ἤρατο κρείττων ἐπιδειχθεὶς τοῦ προτρέχοντος, οὕτως ἔοικεν ἡ ἐβδόμη τε καὶ πεντηκοστὴ ψαλμωδία, μεγάλης ἐπιδειχθείσης κατ' ἔννοιαν τῆς προδιδυμίας, νικᾶν αὐτὴν τῇ μεγαλοφυΐᾳ τοῖς ἰδίοις νοήμασιν· ὡς γὰρ ἐκείνη κατὰ τῶν ἄλλων εἶχε τὰ νικητήρια, οὕτως αὕτη τῆς ὑπερεχούσης τῶν ἄλλων τὸ πλεον ἔχει· καὶ ταύτη γὰρ μαρτυρεῖ τὴν νίκην ἢ εἰς τὸ τέλος ἐπιγραφῆ. ἀλλ' ἔοικε μὴ τοσοῦτον τὴν τῶν ἀντιπάλων ἦτταν, ἀλλὰ τὸν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς πλεονασμὸν ἐπὶ ταύτης τῆς νίκης ὁ λόγος διαμαρτύρεσθαι. ἔχει δὲ τῆς ἐπιγραφῆς οὕτως ἡ λέξις· Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης, τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν. ποσάκις ὁ τῆς μακροθυμίας ἀγωνιστῆς ἐπὶ τῷ στεφάνῳ τῆς νίκης ταύτης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀγωνοθέτου ἀνακηρύσσεται; καὶ αὐτοῦ τάχα τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου θαυμαστικῶς τὴν φωνὴν ταύτην πολλακίς ἀναλαμβάνοντος, ὡς κρείττονα οὔσαν τῆς τῶν ἀνθρώπων δυνάμεως καὶ τῶν τῆς φύσεως ὄρων ὑπερεκπίπτουσαν. μόνης γὰρ τῆς ἀσωμάτου τε καὶ ἀύλου φύσεως τὸ τοιοῦτον ἦν εἰπεῖν, ἧς οὐδὲν πάθος τῶν ἀνθρωπίνων προσάπτεται. ἄνθρωπος δὲ τις ὢν καὶ θυμὸν συνουσιωμένον ἔχων τῇ φύσει, πάσῃων τε κακῶς παρὰ τοῦ μηδεμίαν μὲν εἰληφότος εἰς τὸ κακὸν ἀφορμὴν, πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων ἀγαθῶν ἠξιωμένου, ὑπὲρ τε τῆς κοινῆς ἀρχῆς καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν ἐκείνων γεγεννημένων, οὗτος μετανάστης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τῆς εὐπορίας τετυχηκότος καὶ φυγᾶς γίνεται τῆς οἰκείας ἐστίας ἐπὶ θανάτῳ παρὰ τοῦ εὖ πεπονθότος συναυτιώμενος. ἄλλοτε ἄλλον ὑπὸ ἀμηχανίας ἐπιὼν τόπον 5.160 ἐρήμοις ἐναυλιζόμενος, ἀκρωρείαις προσφεύγων, ἀλλοφύλων ἰκέτης γινόμενος, [ἐν] ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων κακοπαθῶν, ὑπαιθρος τὰ πολλὰ διακαρτερῶν πολλακίς παρ' αὐτοῦ τὸν μέχρι θανάτου κίνδυνον ὑποστάς, νῦν μὲν αὐτοχειρὶ διὰ τῆς λόγῃς πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον ὀρμήσαντος, πάλιν δὲ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ διήγεν, διὰ τῶν δορυφόρων διαλαβόντος, ὡς ἂν μὴ φύγοι τὸν θάνατον, εἶτα πανταχοῦ πολυπραγμονοῦντος ἐν οἷς ἠυλίκετο καὶ οἱ κατέφευγεν καὶ παρὰ τίνας ἦει καὶ πρὸς οὓς μετανίστατο· καὶ ἐπειδὴ δις αὐτῷ συνέδραμεν ἢ τοῦ ἀποκτεῖναι τὸν ἐχθρὸν εὐκαιρία, νῦν μὲν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀπροόπτως τοῦ Σαουλ ταῖς τοῦ Δαβὶδ ἐμπεσόντος χερσίν· πάλιν δὲ κατὰ τὴν σκηνὴν, ὅτε ὁ μὲν τῷ ὕπνῳ πάρετος ἦν, ὁ δὲ Δαβὶδ ἐφειστήκει καθεύδοντι, ὅτε πᾶσαν ἐξῆν αὐτῷ τὴν ὀργὴν ἐν τῷ φόνῳ τοῦ διώκοντος αὐτὸν ἀποπληρῶσαι, οὔτε αὐτὸς τὴν χεῖρα ἐπήγαγεν καὶ τῷ πρὸς τὴν ἀναίρεσιν σπεύδοντι Μὴ διαφθείρης λέγει. Θεοῦ τις ἀντικρὺς ἐστὶν ἡ φωνὴ τὴν φθορὰν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κωλύουσα. Διὰ τοῦτο καθάπερ οἱ ἐπισημότερα ποιοῦντες τὰ ἐν τοῖς λίθοις χαραγμένα εἰς βάθος ἐντέμνουσι τῇ γλυφῇ τῶν στοιχείων τοὺς χαρακτῆρας πολλακίς ἐπάγοντες τὴν γραφίδα τοῖς τύποις οὕτως διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τρανότερον καὶ εὐδῆλον ἐν τῇ στήλῃ τῆς μνήμης ἡμῶν τὴν μεγάλην ταύτην ῥῆσιν γενέσθαι παρασκευάζει, ὡς ἂν τρανόν τε καὶ ἀσύγχυτον ἐντετυπωμένον ἡμῖν τοῦτο τὸ γράμμα ἐν τῷ καιρῷ τῶν παθημάτων ἀναγινῶσκειτο. πρὸς τοῦτο γὰρ οἶμαι τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος οἰκονομίαν ὄραν, ὥστε τὰ προλαβόντα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν 5.161 κατορθώματα εἰς ὁδηγίαν προκεῖσθαι τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ, πρὸς τὸ ἴσον τε καὶ ὅμοιον ἀγαθὸν προαγούσης ἡμᾶς τῆς μιμήσεως. ὅταν γὰρ διοιδήσῃ πρὸς τὴν τοῦ παροξύνοντος ἄμυναν ἢ ψυχὴ καὶ ζέση τῷ θυμῷ τὸ περικάρδιον αἷμα κατὰ τοῦ λευπηκότος, τότε πρὸς ταύτην τις ἀναβλέψας τὴν στήλην, ἦν τὸ ἅγιον πνεῦμα τῷ Δαβὶδ ἀνεστήσατο, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ φωνὴν ἀναγνοῦς, ἦν ὁ Δαβὶδ ὑπὲρ τοῦ φονῶντος ἐφθέγγετο, καταστορέσει πάντως τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν λογισμῶν ταραχὴν, πόθῳ τῆς τῶν ὁμοίων μιμήσεως καταπραΰνων τὸ πάθος. πάρεστι δὲ τὸ μέγεθος τοῦ διὰ προκοπῆς ἐπὶ τὸν βαθμὸν τῆς ψαλμωδίας ταύτης ἀναβεβηκότος καὶ δι' αὐτῶν κατιδεῖν τῶν τῆς ψαλμωδίας ῥημάτων ὅσον τοῦ παρωχηκότος μεγέθους ὑπερανέστηκεν. οὐκέτι γὰρ οὔτε τὸ πατεῖσθαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν αἰτιᾶται οὔτε τὸν

ἔλεον εἰς συμμαχίαν ἐφέλκεται, ἀλλ' ἄνω γενόμενος, ὡσπερ ἔκ τινος ὑψηλῆς σκοπιᾶς, τοῖς κάτω κατὰ τὰ κοῖλα τῆς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ὑπωρείας διάγουσιν ἐλεγκτικῶς ἐμβοᾶ ταῦτα λέγων· ὦ ἄνθρωποι, τί λαλεῖτε καὶ πράσσετε; ἄρα δικαιοσύνη ἐστὶ τὸ λαλούμενον; ἄρα δι' εὐθύτητος τὴν κρίσιν προσάγετε; καὶ μὴν ὀρῶ ὅτι ἐν γῆ μὲν ὑμῶν εἰσὶν αἱ καρδίαι, καὶ πᾶν ἐγκάρδιον κίνημα ἔργον ἐστὶ καὶ οὐχὶ νόημα. εὐθύς γὰρ ὁμοῦ τῷ συστῆναι τὸ κακὸν ἐν τῇ διανοίᾳ συμπλέκεται τὸ ἔργον διὰ τῶν χειρῶν τοῖς νοήμασιν. ταῦτα σαφηνείας χάριν μικρὸν τι παραφράσας τῆς ψαλμικῆς λέξεως ἐξεθέμην τὰ ρήματα ἔχοντα οὕτως· Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε, εὐθείας κρίνετε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῆ, ἀδικίαν αἱ χεῖρες ὑμῶν συμπλέκουσιν. 5.162 εἶτα ἐπάγει σχετλιάζων ὑπὲρ τῶν τῆς σωτηρίας ἐκπεπτω κόντων τὰς μετὰ ταῦτα φωνὰς Ἀπηλλοτριώθησαν, λέγων, οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας, καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐπλανήθησαν. Γνοίης δ' ἂν τὸ λεγόμενον ἐξετάσας τίς ἢ πρώτη τῆς ἀνθρωπίνης συστάσεως μήτρα, καὶ τίς γαστήρ ἢ κυοφορήσασα τὸ ἀνθρώπινον. οἶμαι γὰρ μὴ ἄλλην εἶναι τινα παρὰ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα, ἀφ' ἧς ἐπλάσθημέν τε καὶ ἐγεννήθημεν. εἶπεν γὰρ Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας αὐτῶν. καὶ πάλιν φησὶν Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. καὶ μυρίας ἔστι τοιαύτας φωνὰς ἐκ τῆς ἀγίας γραφῆς ἀναλέξασθαι, δι' ὧν ἐπιγινώσκειται τίς ἢ πλάσασα ἡμᾶς γαστήρ καὶ τίς ἢ μήτρα ἢ εἰς φῶς προαγαγοῦσα διὰ γεννήσεως. πρὸς ταῦτα οὖν βλέπων ὁ σχετλιάζων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ἀφεστηκότων ὀδύρεται· θρῆνος γὰρ ἄντικρὺς ἐστὶν ἢ φωνὴ δι' ἧς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὀλοφύρεται. Πῶς ἠλλοτριώθησαν, λέγων, οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας; πῶς ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐπλανήθησαν τὸ ψεῦδος πρὸ τῆς ἀληθείας τιμήσαντες, ὧν ὁ θυμὸς πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους τὸν πρῶτον ὄφιν ἔχει τὴν ὁμοιότητα; Ὡσεὶ ἀσπίδος, φησὶν, κωφῆς καὶ βουούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἣτις οὐκ εἰσακούσεται φωνὴν ἐπαδόντων, φαρμακοῦται φαρμακευομένη παρὰ σοφοῦ. ταύτην γὰρ ἐνείδον τοῦ θηρίου τὴν φύσιν οἱ περὶ ταῦτα σοφοί· ὅτι θυμῷ διαπιμπραμένη ἀποκρατεῖ τὸ πνεῦμα τῇ φάρυγγι καὶ οὐ προίεται ἀσκοῦ δίκην τῇ τοῦ 5.163 πνεύματος ἐναπολήψει περιοιδαίνουσα, ὡς πάντα ἐπ' αὐτῆς ἀργὰ μένειν καὶ ἄπρακτα, ὅσα θηρίων θέληγτρα διὰ τινος φυσικῆς ἀντιπαθείας παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα σοφῶν ἐξηυρέθη. νοεῖν δὲ δίδωσι διὰ τούτων ὅτι ἀνήκοος μένει τῶν ἐν κακίᾳ κεκρατημένων ἢ καρδία, τῆς παρὰ τῶν διδασκάλων ἐπαγομένης αὐτοῖς θεραπείας. καὶ πᾶσα δὲ ἢ τῆς ψαλμωδίας ἀκοιουθία διὰ θρήνου προῆκται τῷ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν δειλαίων ἐπιστενάζοντι. προαναφωνεῖ γὰρ κατ' αὐτῶν τὸ ἐσόμενον λέγων Ὁ θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. ποίους ὀδόντας, ἢ δηλαδὴ τοὺς τοῦ καρποῦ τῆς παρακοῆς βρωτῆρας, τοὺς τῶν ἡδονῶν τῆς γαστρὸς ὑπηρέτας (οὓς ὄπλα καὶ βέλη διὰ τῆς προλαβούσης ψαλμωδίας ὠνόμασεν), δι' ὧν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος κατασπαράσσεται; Καὶ τὰς μύλας τῶν λεόντων, φησὶ, συνέθλασεν ὁ κύριος. γνοίης δ' ἂν τίνας ὠνόμασε λέοντας, εἰ μάθοις τῶν θηρίων τούτων τὰ ἰδιώματα. λέγουσι γὰρ εἶναι τοὺς λέοντας ἐνδιαστροφους τὸ ὄμμα, ὧν σαρκοβόρος ἢ φύσις καὶ τῷ αἵματι φίλη. οἶδας δὲ πάντως τὸ αἰνίγμα τῆς τῶν ὀμμάτων διαστροφῆς τῶν μὴ πρὸς τὸ εὐθὺ βλέπόντων, καὶ τῆς ἀηδίας τοῦ ἄσθματος τῶν εἰς βλασφημίαν κεκρημένων τῷ στόματι καὶ διὰ τοῦτο συγγενῶς ἐχόντων πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας δυσωδίαν. καὶ ὅσα νοεῖται διὰ τοῦ ἄσθματος, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα, ὅπερ μάλιστα τρέφει τῶν λεόντων τὴν φύσιν, ταῦτα εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἀπόβλητα. ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἀξίων τιμῆς, οὗτοι, φησὶν, ἐξουδενωθήσονται, τῇ ἀστάτῳ φύσει τῶν ὑλικῶν πραγμάτων οἷς προσωκείωθησαν κατὰ τὸν βίον συγκαταρρέοντες. Ἐξουδενωθήσονται γὰρ, φησὶν, ὡς 5.164 ὕδωρ διαπορευόμενον. ὁ γὰρ πονηρὸς κατὰ τῶν ψυχῶν ἡμῶν τοξότης, ὁ τὰ πεπυρωμένα βέλη τῆς ἁμαρτίας κατὰ τῆς

άνθρωπίνης εὐθύνων ζωῆς, οὐ παύεται κατ' αὐτῶν τοξαζόμενος, ἕως ἂν αὐτῶν ἐκνευρώσῃ τὴν δύναμιν. Ἐντενεῖ γάρ, φησὶν, τὸ τόξον αὐτοῦ, ἕως οὗ ἄσθενήσωσι καὶ γένωνται κηρὸς τηκόμενος πρὸς πᾶν εἶδος τοῦ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν χαρακτῆρος εὐκόλως μορφούμενος· καὶ τούτοις ἔτι προστίθησι τὰς ὀδυρτικὰς ἐκείνας κατὰ τῶν δειλαίων φωνάς, Ἔπεσεν πῦρ, λέγων, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον. σαφηνίζει δὲ τοῦ ῥητοῦ τούτου τὴν ἔννοιαν ἕτερος τῶν ἐρμηνέων, τὴν παρὰ καιρὸν γενομένην ἀπὸ τῆς μήτρας ὀλίσθησιν τοῦ ἀμβλώματος ἐρμηνεύσας τούτοις τοῖς ῥήμασιν· Ἐκτρωμα, φησὶν, γυναι κὸς οὐχ ὀραματισθήσεται ἥλιον. ἐπεὶ τοίνυν παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ψαλμωδίας φησὶν ὅτι Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας καὶ ἀπὸ γαστρὸς ἐπλανήθησαν, ὅπερ ταῦτόν ἐστι τῷ ἡμβλώθησαν, αἴτιον δὲ τοῦ τοιούτου πάθους αὐτῶν λέγει τὴν πρὸς τὸν ὄφιν τε καὶ τὴν ἀσπίδα ὁμοίωσιν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν τὸν ἴσον ἐπαναλαβὼν λόγον φησὶ ὅτι ἀτελεῖς ἐν τῷ λόγῳ τῆς φύσεως καὶ ἀμβλωθρίδιοι διὰ κακίας γενόμενοι ἐξωλίσθησάν τε καὶ ἔπεσον αὐτοὶ ἀπὸ τῆς νοηθείης ἡμῖν ἐκείνης μήτρας, πῦρ καθ' ἑαυτῶν γενόμενοι διὰ τῆς ὑλικῆς προαιρέσεως· οὐ χάριν οὐκ ἀνέβλεψαν πρὸς τὸν ἥλιον. ἐνδείκνυται δὲ διὰ τοῦ ἡλίου τὸ ἀληθινὸν φῶς, πρὸς ὃ ἡ ἀτελεσφόρητος τῶν Ἰουδαίων γονὴ οὐκ ἀνέβλεψεν. καὶ ὁ ἐφεξῆς λόγος ἀρμόζει κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῷ προάγοντι. ὁ γὰρ ἐκεῖ κωφὴν ἀσπίδα ὠνόμασεν, τοῦτο νῦν μεταβαλὼν ἀσύνετον ἄκανθαν λέγει· ἐκ γὰρ τοῦ ἀκοῦσαι τὸ συνιέναι γίνεται· ὁ δὲ τὴν ἀκοὴν οὐ δεξάμενος συναποβάλλει πάντως μετὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τὴν σύνεσιν. 5.165 Διὰ τοῦτο ὡσπερ ἐκεῖ μὲν γενικώτερον μνημονεύσας τοῦ κατὰ τὸν ὄφιν ὀνόματος ἐπάγει τὸ εἶδος τοῦ θηρίου τὸ ἐν τῷ γένει πικρότατον, τὴν ἀσπίδα λέγων· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, οἷον ἐν γένει τινὶ τὸ τῆς ἀκάνθης ὄνομα προεκθέμενος ἐπάγει τὸ χαλεπώτερον ἐν ταῖς ἀκάνθαις εἶδος, τὴν ῥάμνον εἰπὼν, ἧς ὀξεῖαι μὲν αἰ ἀκμαί, συνεχεῖς δὲ αἰ προβολαί, βλαπτικαὶ δὲ τῶν προσεγγιζόντων καὶ ἰώδεις αἰ ἀμυχαί. πλὴν ἀλλὰ κἂν ἄκανθα ἦτε, φησὶν, κἂν ἐν ἀκάνθαις ἡ ῥάμνος, ὡς ἔτι οἴεσθε ζῆν· οὐ γὰρ ἀληθῶς ζῆ ὁ τὴν ἀληθῆ μὴ ἔχων ζωὴν. ἡ ὀργὴ καταπίεται ὑμᾶς· καὶ ὡσπερ τῶν ἁμαρτωλῶν ἡ ζωὴ οὐκ ἀληθῶς ἐστὶν ὃ λέγεται, ἀλλ' ὀνομάζεται μόνον (τὸ γὰρ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς διεζευγμένον, ζωὴ οὐκ ἔστιν)· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἡ ὀργή, κἂν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τοῦτο καὶ φαίνεται καὶ παρ' αὐτῶν ὀνομάζεται, οὐδὲν μᾶλλον ἐστὶν ὀργή, ἀλλ' ὡς ὀργὴ τοῖς οὕτω τὴν κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ θεοῦ ἀντιδιδομένην ἀμοιβὴν ὀνομάζουσι. τοῦτο οὖν ἐστὶν τὸ Ὡσεὶ ζῶντας. καὶ Ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται ὑμᾶς, οὐκ ἐν ἀληθινῇ ζωῇ ὄντας, οὔτε ἀληθῶς ἐκεῖνος ἐν ὀργῇ θεωρούμενος. εἰτά φησιν· Εὐφρανθήσεται δίκαιος ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν, οὐχ ὡς ἐπιχαίρων τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀλλ' ὡς ἐκ παραλλήλου τὰ ἑαυτοῦ πρὸς τὰ ἐκείνων ἀντιτιθεὶς τότε μακαρίσει ἑαυτὸν τῆς εὐβουλίας, ὅτι μὴ ἐν ἐκείνοις ἐγένετο, ἐν οἷς ὄρα τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ἐκδίκησιν. τὴν γὰρ τῶν ἰδίων χειρῶν καθαρότητα τῇ πρὸς τὸ λύθρον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀντ' ἐξετάσει μᾶλλον κατόψεται. τὰς χεῖρας αὐτοῦ, φησὶν, νίψεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ. οἶδαμεν δὲ ὅτι οὐκ ἄλλου τινὸς χάριν νιπτόμεθα ἢ ἵνα τῷ ὕδατι τὸν ῥύπον 5.166 ἀποκλυσώμεθα· ὁ δὲ τοῦ αἵματος μολυσμὸς οὐκ ἀποκαθαίρει 5.166 τὸν προϋπάρχοντα ῥύπον, ἀλλ' αὐτὸς γίνεται ῥύπος. οὐκοῦν ὡσπερ τὸ λευκὸν χρῶμα τῇ ἀντιπαραθέσει τοῦ αἵματος ἐκδηλότερον γίνεται, οὕτως καὶ ἡ τῶν χειρῶν τοῦ δικαίου καθαρότης διὰ τῆς τοῦ ἐναντίου συγκρίσεως λαμπροτέρα καθίσταται. τὸ γὰρ νῦν ἀπιστούμενον ὅτι τίς ἐστὶ τοῖς διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων ἐκουσίως κακοπαθήσασιν μετουσία τοῦ κρείττονος τότε διὰ τῆς πείρας φανερωθήσεται· ὁ γὰρ ταῦτα βλέπων ἐρεῖ ὅτι ἦν, ὡς ἔοικεν, τῷ δικαίῳ καρπὸς ἀποκείμενος ἐν τῇ δικαίᾳ τοῦ θεοῦ κρίσει. ὄρας οἷας ἐπιβέβη κεν ἀκρωρείας ὁ λόγος; ὅσον ὑπεραίρει τῶν προδιηνησμένων τοῖς ψαλμοῖς τὸ μέγεθος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις´.

Ἄλλ' οὐδὲ οὗτος ὄρος τῆς εἰς τὸ ὕψος ἀναβάσεως τοῖς δι' ἀρετῆς προκόπτουσι γίνεται. ὁ γὰρ μετὰ τοῦτον τῆ ἀκολουθία τῆς τάξεως ὧν ὑπὲρ τοῦτον καὶ τῆ μεγαλοφυΐα τῆς θεωρίας εὐρίσκεται. πάλιν δὲ ἡ ἐπιγραφή ἀνακηρύσσει τὸν στεφανίτην· πάλιν ἡ ἐπ' αὐτῷ στήλη τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶναι τὴν τοιαύτην νίκην μαρτύρεται. Εἰς τὸ τέλος γὰρ, φησί, μὴ διαφθείρης. εἴρηται πολλάκις ὅτι νίκη ἐστὶ τοῦ τέλους τὸ σημαινόμενον, καὶ οὐδὲν χρὴ πάλιν ἐφερμηνεύειν τῷ λόγῳ τὸ ἐγνωσμένον. τὸ δὲ Μὴ διαφθείρης, ἡ φιλάνθρωπος αὕτη φωνὴ καὶ πᾶσαν μακροθυμίας ὑπερβολὴν παριοῦσα, μείζονος ἐπιβέβηκεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τῆς διανοίας. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πρόχειρος μὲν εἰς εὐποιΐαν ἐστὶ καὶ τῶν ἐπιτυχόντων ἕκαστος ἐπὶ τῶν μηδεμίαν προενδειξαμένων κακίαν· πολλάκις δὲ καὶ μικρᾶς 5.167 τινος λύπης προγεγεννημένης, ὁ μὲν μεγαλοψυχότερος ἤνεγκε τὴν ἐπὶ τοῖς μικροῖς ἀηδίαν καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐποιΐας οὐκ ἀπετράπη τοῦ ποιῆσαι καλῶς τὸν ἐπὶ μετρίοις λυπήσαντα· ὁ δὲ μικροφυῆς τὴν διάνοιαν, κἂν βραχὺ τι τὸ παροξύνον τύχη, πᾶσαν ἐπαφίησιν αὐτῷ τὴν ἀμυντικὴν δύναμιν καιροῦ τινος εἰς κακοποιΐαν λαβόμενος. οὐκοῦν οὐκ ἴσον τὸ θαῦμα, κἂν ὁμοιον τὸ εὐεργέτημα τύχη, ἐπὶ τε τοῦ μηδὲν προπεπονθότος κακῶς καὶ ἐπὶ τοῦ δι' εὐποιΐας ἀμειψαμένου τὸν προλυπήσαντα. τούτου χάριν, ὡς ἂν μάλιστα τὸ ἀπαράθετόν τε καὶ ἀζήλωτον ἐπιδειχθεῖ τῆς τοῦ Δαβὶδ μακροθυμίας, ἥτις αὐτὴν μικροῦ δεῖν μιμεῖται τῆς θείας φύσεως τὴν ἀπάθειαν, παρατίθησι τὴν πονηρὰν ἐκείνην τοῦ Σαοῦλ μανίαν. εἴρηται γὰρ, φησὶν, τῷ Δαβὶδ ἡ τοῦ Μὴ διαφθείρης φωνή, ἦν τῆ μνήμη τῶν ἐπιγενομένων ἐνστηλιτεύη, οὐχ ὅτε φιλικῶς πρὸς αὐτὸν εἶχεν ὁ τύραννος, ἀλλ' ἤδη γεγεννημένων ἐκείνων, ὅτε ἀπέστειλεν Σαοῦλ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ θανατώσαι αὐτόν. πάντως δὲ οὐκ ἀγνοεῖς, ὁ φιλομαθής, τὸ μέρος τῆς ἱστορίας, τὸ ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς σημαινόμενον· πῶς ἐπειδὴ κατέστη τῷ Σαοῦλ ἡ ἐκ τοῦ δαιμονίου πνεύματος πτόησις, τοῦ ἀγίου Δαβὶδ διὰ τοῦ ψαλτηρίου τὴν ἐκ τοῦ πάθους ταραχὴν κατευνάσαντος, παρεστῶσαν ἑαυτῷ τὴν λόγῃν εὐρῶν ὁ Σαοῦλ τῷ εὐεργετῇ ἑαυτοῦ ἐπαφίησιν εὐθύνας κατ' αὐτοῦ τὴν αἰχμὴν· τοῦ δὲ κατὰ θεῖαν συμμαχίαν τῆς βολῆς ἑαυτὸν ὑπεκστήσαντος τῷ τοίχῳ διὰ βάθους ἐμπήγνυται ἡ τῆς αἰχμῆς προσβολή. ἐξέδραμεν δὲ τῶν βασιλείων, ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐγένετο μετὰ βληθήσεσθαι τοῦ βασιλέως τὸν θυμὸν διὰ μετανοίας ἐλπίσας. 5.168 Τοῦ δὲ Σαοῦλ δορυφόρους ἐν κύκλῳ τῆ οἰκίᾳ τοῦ Δαβὶδ περιστήσαντος καὶ δημίους τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον ἐντειλαμέ νου μόλις διὰ θυρίδος τινὸς καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ διαλαθὼν τὴν φρουρὰν ἔξω τῶν κινδύνων κατέστη· καὶ μεταναστὰς ἄλλοτε ἄλλον ἐπήρχετο τόπον ὑπὸ ἀμηχανίας τοῖς ἀήθεσιν ἀνθρώποις ἐπιπλανώμενος. καὶ οὕτως κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ πανστρατιᾶ κυκλώσαντος τὸ γεώλοφον, ᾧ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὁ Δαβὶδ προσφεύγει, καὶ νυκτὸς ἀναβολὴν πρὸς τὸν θάνατον αὐτῷ παρασχομένης (ὑπερέθετο γὰρ ὁ Σαοῦλ ἐπὶ τὸν ὄρθρον τὴν τοῦ διωκομένου σφαγὴν) ἐπιστὰς τῆ σκηνῆ τοῦ πολεμίου καὶ καταλαβὼν ἐπὶ τινος εὐνῆς λελυμένον τῷ ὕπνῳ οὐ μόνον τὴν ἰδίαν ἐπέσχεν χεῖρα σπεύδουσαν ἴσως τῷ θυμῷ χαρίσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπ' ἀπιστήν ἤδη κατὰ τοῦ Σαοῦλ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐπικύψαντα (Πατάξω γάρ, φησὶν, καὶ οὐ δευτερώσω) ἀπάγει τῆς ὀρμῆς τῆ μεγάλη ταύτη καὶ ἀοιδίμῳ φωνῇ, Μὴ διαφθείρης, εἰπὼν, τὸν πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν διαφθορὰν ἐπειγόμενον. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν τὸ θαυμαστὸν ἐν τῷ πράγματι, ὅτι ζωὴν χαρίζεται τῷ κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἅπαντα πράσσοντι, ἀλλ' ὅτι πρὸς βασιλείαν χρισθεὶς ὁ Δαβὶδ καὶ εἰδὼς μὴ ἄλλως ἂν μετασχεῖν τοῦ ἀξιώματος, εἰ μὴ ἐκ ποδῶν γένοιτο ὁ Σαοῦλ, κρεῖττον ἔκρινεν διὰ τῆς μακροθυμίας κακοπαθεῖν ἐν ἰδιωτικῇ ταπεινότητι ἢ θυμὸν κατὰ τοῦ λελυπηκότος ἐκπλήσας ἐπιβῆναι τῆς βασιλείας. διὰ τοῦτο συμπαραεγράφη τῆ τῆς φιλανθρωπίας φωνῆ τὸ Ὅτε ἀπέστειλεν Σαοῦλ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δαβὶδ τοῦ

θανατώσαι αὐτόν. οὐ γὰρ τότε ἐρρέθη, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, 5.169 ἀλλὰ προφέρει ὁ λόγος εἰς τὴν τοῦ θαύματος ἐπίτασιν, ὅτι ταῦτα εἶπεν ὁ ἐκεῖνα παθών. Περιττὸν δὲ οἶμαι νῦν παρενθεῖναι τῷ λόγῳ πρὸς ἕτερα σπεύδοντι τί τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ζητούμενον, πῶς, εἰπόντος τοῦ λόγου ὅτι ἐπάταξε ὁ Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ τῇ λόγχῃ ἐπάγει ἡ ἱστορία ὅτι κατὰ τοῦ τοίχου ἦλθε τὸ δόρυ, ὁ δὲ Δαβὶδ διεσώθη, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Δαβὶδ αὐτὸς μὲν οὐχ εὐρίσκεται, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου κενοτάφια καὶ ἦπαρ αἰγῶν, ὅπερ τοῖς τότε εἰς ἀποτροπιασμὸν θανάτου ἕκ τινος συνηθείας ἐγένετο, ὥστε τὸν ἐν ἀρρωστία γενόμενον ὑπεξάγεσθαι μὲν τῆς κλίνης, τὴν δὲ τοῖς τεθνηκόσιν ἐπιβαλλομένην στολὴν ἐπιτιθέναι τῷ κραββάτῳ καὶ ἦπαρ αἰγῶν. δῆλον γὰρ ἂν εἴη τοῖς φιλοπονωτέροις, ὅτι προφητεία τῆς κατὰ τὸν κύριον οἰκονομίας ἐστὶν ἡ ἱστορία. δαίμονες ἦσαν ἐν Σαοὺλ τῷ τυράννῳ· τούτους ἀπελαύνει ὁ εἰς βασιλείαν χρισθεὶς τῷ τῆς κιθάρας ὄργανῳ κατ' αὐτῶν ἐνεργήσας τὴν πτόησιν· ὁ δὲ καταληφθεὶς ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ δαιμόνων πατάσσει τῇ λόγχῃ τὸν διὰ τῆς κιθάρας τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων ἰσχὺν ἐνδειξάμενον, ἀλλ' ὁ τοῖχος δέχεται ἀντὶ τοῦ Δαβὶδ τὴν πληγὴν· ὁ δὲ διασώζεται. μετὰ ταῦτα ὁ ἐπιβουλευθεὶς παρὰ τοῦ Σαοὺλ ζητεῖται ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ ὁ μὲν οὐχ εὐρίσκεται, κενοτάφια δὲ ἀντ' ἐκείνου ἡ κλίνη ἔχει καὶ ἦπαρ αἰγῶν. φανερὰ δὲ πάντως ἐστὶν ἡ διὰ τῶν αἰνιγμάτων τῆς ἱστορίας ἀκολουθία πρὸς τί βλέπει· ὅτι διὰ μὲν τοῦ Δαβὶδ ὁ ἐκ τοῦ Δαβὶδ προμηνύεται, τὸν δὲ Χριστὸν ὁ χρισθεὶς διασημαίνει· καὶ ὅτι ἡ κιθάρα τὸ ἀνθρώπινόν ἐστὶν ὄργανον, ἡ δὲ ἐκ ταύτης 5.170 ᾠδὴ ὁ διὰ τοῦ σαρκωθέντος φανερωθεὶς ἡμῖν λόγος, οὗ ἔργον ἐστὶν ἀφανίσει τὴν ἐκ δαιμόνων παραφορὰν, ἵνα μηκέτι ὧσιν οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν τὰ δαιμόνια. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ ἐν ἑαυτῷ τοὺς δαίμονας ἔχων, ὅταν ὑποχωρήσῃ τὰ πνεύματα τῇ ᾠδῇ τοῦ τὸ ὄργανον ἐπὶ τούτῳ ἀρμοσαμένου πατάσσει αὐτὸν τῷ δόρατι (τὸ δὲ δόρυ ξύλον ἐστὶ σιδήρῳ καθωπλισμένον), ἀλλὰ δέχεται ἀντ' ἐκείνου ὁ τοῖχος τὸ δόρυ. τοῖχον δὲ νοοῦμεν τὴν γῆνιν οἰκοδομήν, δι' ἧς τὸ σῶμα καταμανθάνομεν, περὶ ὃ τὸ ξύλον βλέπομεν τοῦ σταυροῦ καὶ τὸν σίδηρον· ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκεῖνος ὁ χριστός τε καὶ βασιλεὺς ἔξω τοῦ πάθους ἐστίν. ἡ γὰρ θεότης ἐν τῷ σταυρῷ τε καὶ τοῖς ἡλίοις οὐ γίνεται. Μελχὸλ δὲ ἀκούσαντες τὴν ἐκ τοῦ Σαοὺλ γενομένην, ἧ Δαβὶδ ἐκοινώνησεν, οὐ ξενιζόμεθα πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέποντες. οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ πατὴρ ἐγένετο τοῦ θανάτου ὁ τῆς κακίας βασιλεὺς ὁ ἑαυτὸν τῆς ζωῆς στερήσας. φθόνῳ γὰρ διαβόλου ὁ θάνατος εἰσῆλθεν· Ἐβασίλευσε δὲ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ καὶ ἕως τοῦ νόμου, ὃν βούλεται μηκέτι βασιλεύειν ἐν ἡμῖν ὁ ἀπόστολος ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι. ὁ οὖν ὑπὲρ πάντων τοῦ θανάτου γευσάμενος ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ὑπὸ τοῦ νοηθέντος ἡμῖν Σαοὺλ γενομένης γίνεται, ὄνομα δὲ αὐτῇ Μελχὸλ. τοῦ δὲ ὀνόματος τούτου τὸ σημαίνον βασιλείας ἐστὶν διὰ τὸ μέχρι τότε βασιλεύειν τὴν ἁμαρτίαν τῆς φύσεως. ἐνταῦθα δὲ γενόμενος αὐτὸς μὲν διὰ θυρίδος ἐξέρχεται. σημαί 5.171 νει δὲ ἡ θυρίς τὴν ἐπὶ τὸ φῶς πάλιν ἐπάνοδον τοῦ ἑαυτὸν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις δείξαντος. τὰ δὲ κενοτάφια αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης ὁράται. φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἄγγελος τοῖς ἐν τῷ μνήματι ζητοῦσι τὸν κύριον· Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη. ἴδε ὁ τόπος ἐν ᾧ ἔκειτο. τὸν τάφον, ἐν ᾧ ἐτάφη, εἶδον οἱ ζητοῦντες τὸν κύριον κενὸν τοῦ ζητουμένου σώματος. μόνα δὲ ἦν ἐν αὐτῷ τὰ ἐντάφια. οὐκοῦν νοοῦμεν ὅτι τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου σημαίνει τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τὰ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Δαβὶδ κενοτάφια, δι' ὧν γίνεται ὁ ἀληθινὸς τοῦ θανάτου ἡμῶν ἀποτροπιασμὸς. Τοῦ δὲ τρωθέντος τοίχου, ὃν ἀντὶ τοῦ σώματος ἐνοήσαμεν, αἷμα μὴ ἔχοντος, ὡς ἂν μὴ παραλειφθεῖ τὸ καιριώτατον τῶν εἰς τὸ μυστήριον νοουμένων, δι' οὗ ἔλυτρώθημεν, τὸ αἷμα λέγω, τοῦτο ἐν τοῖς κενοταφίοις εὐρίσκεται· μόνον γὰρ ἐν τοῖς σπλάγχνοις τὸ ἦπαρ αἵματός ἐστι πηγὴ τε καὶ ἐργαστήριον, οὗ χωρὶς ἀδύνατόν ἐστι συστήναι τὴν φύσιν τοῦ αἵματος. εἰ οὖν ἐκ τοῦ ἥπατος

τὸ αἷμα, ἐν δὲ τοῖς κενотаφίοις τὸ ἦπαρ, οὐδὲ τὸ αἷμα λείπει τῷ γενομένῳ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἀποτροπιασμῷ τοῦ θανάτου· τὸ δὲ γένος τοῦ ζῶου τούτου, οὗ τὸ ἦπαρ ἐλήφθη, ταῖς ἰλεωτικαῖς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν θυσίαις ἀποτεταγμένον ἐστίν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ εἰς τὸ πάσχα παραλαμβάνει· καὶ ἀποπεμπτικὸν τῆς τοῦ λαοῦ ἀμαρτίας τὸ ζῶον τοῦτο φησι δεῖν ὁ Μωυσεῖς ποιεῖσθαι, ὅτε εἰς διπλῆν ἐνέρ γειαν [τὸ ζῶον τοῦτο] μερίζεται. καὶ δύο προτεθέντων χιμάρων ἐκ διακληρώσεως, τὸ μὲν ἀνατίθεται τῷ θεῷ, τὸ δὲ τῇ 5.172 ἀμαρτία ἐκπέμπεται ἐπὶ τὴν ἔρημον. διὰ πάντα οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τούτου τοῦ ζῶου τὸ ἦπαρ εἰς τὴν τοῦ αἵματος ἔνδειξιν παρελήφθη, δι' οὗ τῶν ἐπιθανατίως νενοσηκόντων ὁ ἀποτροπιασμὸς τοῦ θανάτου ἐγένετο διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἣν σημαίνει τὸ κενοτάφιον. Ἀλλὰ καιρὸς ἂν εἴη καὶ τὸν ἐν τῇ ψαλμῳδία νοῦν διὰ βρα χέων ἐπιδραμεῖν ἔχοντα οὕτως· μερίζει τὸν λόγον ἢ προφητεία. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν θεὸν γίνεται ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως προσαγόμενος· ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς ἐκ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξαμένου τὸ πάθος. τὰ μὲν οὖν ὑπὲρ ἡμῶν ἐστὶ ταῦτα· Ἐξελοῦ με, λέγων, ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ θεός, καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαί με καὶ ἐκ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν καὶ ἐξ ἀνδρῶν αἱμάτων, οἳ ἐθήρευσαν τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐπέθεντο ἰσχυρῶς οὐδὲν παρ' ἡμῶν προπεπονθότες κακόν. οὐ γὰρ ἡμαρτόν τι κατ' ἐκείνων, οὐδὲ ἐστὶν ἀνομία τις παρ' ἡμῶν ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐχθρῶν ἐνεργηθεῖσα, ἐφ' ἣ καὶ παροξύνονται. ἄνευ ἀνομίας ἦν ἡμῖν ὁ πρῶτος δρόμος. ἀλλ' ἴδου τὰ πάντα, φησὶν, οἷά ἐστι. Ἴδε καὶ πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι. καὶ μὴ ἀναβάλλῃ διὰ φιλανθρωπίας τὴν κατὰ τῶν πεπλημμεληκόντων ἐκδίκησιν. Μὴ οἰκτειρήσῃς γάρ, φησὶν, πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. εἴτα μετάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ὑπερκεῖμενον πρόσω πον καὶ φησιν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ τῆς εὐχῆς ἐπακούσαντος ὅτι οὗτοι οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν ἐσπέραν ἑαυτῶν ἐπιστρέψουσιν. ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὅτι εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος συνελασθή σονται. ἡ γὰρ ἐσπέρα σκότους γίνεται ἀρχὴ τε καὶ μήτηρ. Καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων. οἷς γὰρ οὐκ ἔστι σωτηρίας ἐφόδιον, 5.173 ἐξ ἀνάγκης ἢ ἐκ τοῦ λιμοῦ τῶν ἀγαθῶν ἐπακολουθήσει ταλαιπωρία. οὕτως ἐλίμωξεν ἐν τῷ ἄδῃ ὁ πλούσιος, τῆς θείας δρόσου ἔρημος ὢν· καὶ διὰ τὸ ἀπαράσκευον τοῦ τοιοῦτου ἀγαθοῦ εἶναι τῇ φλογὶ κατεφλέγετο. ἀλλὰ καὶ Κυκλώσουσι πόλιν, φησὶν. ὅπερ τοιοῦτόν μοι τινα νοῦν ὑποσημαίνειν δοκεῖ· ἐπειδὴ πᾶν τὸ ἀχρεῖόν τε καὶ ἀπόβλητον ὡς πρὸς τὴν τῶν ζώντων χρῆσιν ἔξω ρίπτεται τῆς πόλεως εἴτε τι νεκρὸν καὶ διεφθορὸς εἴτε δυσώδης τις κόπρος, περὶ ἃ ὑπὸ τῆς τοῦ λιμοῦ ἀνάγκης οἱ κύνες ἐξευρίσκονται τῷ ῥύπῳ τῷ ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλλομένῳ ἐμβιοτεύοντες, διὰ τούτου τῶν ἐν ἀρετῇ καὶ κακίᾳ ζώντων τὴν διαφορὰν διδάσκων ὁ λόγος ἐν τῷ τῆς πόλεως διασημαίνει αἰνίγματι· πόλιν λέγων τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς συνωκισμένην εὐπρεπῆ τε καὶ εὐδιάθετον πολιτείαν· τὰ δὲ ἔξω τῆς πόλεως τὴν ἐκ τοῦ ἐναντίου παραθεωρουμένην κακίαν δηλοῖ, ἐν ἣ πᾶσα ἢ τοῦ ἀστειοτέρου βίου ἀποβολή, ἢ τις ἐστὶν δυσώδης ἀμαρτία, ἔκ τε τῆς σήψεως τῶν σωμάτων καὶ ἐκ τῆς ῥυπαρᾶς κόπρου συνισταμένη εὐρίσκεται. οὐκοῦν τῆς μὲν πόλεως οἰκίτηρ ἐστὶν τὸ μέγα καὶ τίμιον χρῆμα, ὁ ὄντως ἄνθρωπος καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβληθέντα χαρακτήρα τῇ φύσει διὰ τοῦ βίου μεμορφωμένον ἔχων. ὁ δὲ περὶ τὰ ἔξω τῆς πόλεως ἀναστρεφόμενος κύων ἐστὶν καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὥστε φανερόν εἶναι παντὶ πῶς χρῆ διακρίνειν τοὺς κύνας ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἀνθρώπων, οὐκ ἐκ τοῦ σχήματος λέγω τῆς τοῦ σώματος διαπλάσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ τὸν βίον διαφορᾶς. ὁ γὰρ τῆς ἐναρέτου πόλεως ἔνοικος ἀληθῶς ἐστὶν ἄνθρωπος· εἰ δὲ τις περὶ τὴν δυσώδη ἀκολασίαν ἢ τὴν περιττωματικὴν πλεονεξίαν, ἣν κυρίως ἂν τις ὀνομάσειε κόπρον, ἢ περὶ τὰ ἄλλα τῆς κακίας εἶδη τὴν σπουδὴν ἔχοι, ἔξω τοῦ κύκλου τῆς πόλεως 5.174 ἐκείνης πλανώμενός τε καὶ περιέρπων βοᾷ καθ' ἑαυτοῦ τὸ κύων εἶναι, μεταπλασθείσης ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θεὸν ὁμοιότητος ἐπὶ τὸ κυνώδες τῆς φύσεως. νοεῖς

δὲ πάντως διὰ τῶν κυνῶν τὸν ἀρχέγονον κύνα τὸν σαρκοβόρον τε καὶ ἀνθρωποκτόνον, καθὼς φησιν ἢ γραφή. Καὶ τὰ ἐφεξῆς τοῦ ψαλμοῦ διαγράφει τὴν κυνώδη ζωὴν. ἀντὶ γὰρ τῆς ὑλακῆς φθόγγον τινὰ διὰ στόματος αὐτῶν γενέσθαι λέγει, καὶ ἀντὶ τῶν κυνοδόντων ῥομφαίαν τοῖς χεῖλεσιν ὑποκεκρῦφθαι φησίν, οὕτω λέγων τοῖς ῥήμασιν· Ἴδου ἀποφθέγγονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν. ἀλλὰ τὰ φοβερὰ ταῦτα τοῖς τὸν θεὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι γέλως ἐστίν. Σὺ γάρ, φησίν, κύριε, ἐκγελάσῃ αὐτούς· ἐγὼ δὲ τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω. καὶ μετ' ὀλίγα προμηνύει τὴν ὀρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος οἰκονομίαν. φησὶ γάρ· Μὴ ἀποκτείνῃς αὐτούς, ἀλλὰ κατάγαγε αὐτούς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς κακίας εἰς τὸ ἐπίπεδόν τε καὶ ὀμαλὸν τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας. ὅπερ δὴ καὶ Παῦλος ὁ μέγας καὶ ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης ἐποίησεν. ἐν Παύλῳ μὲν καθαιρουμένου παντὸς ὕψωματος τοῦ κατὰ τῆς θείας γνώσεως ἐπαιρομένου· ὑπὸ δὲ Ἰωάννου κατὰ τὴν προφητείαν Ἡσαίου παντὸς ὄρους καὶ βουνοῦ πρὸς τὸ ταπεινὸν κατασπωμένου. δι' ὧν μανθάνομεν ὅτι τῶν μὲν ἀνθρώπων ἀφανισμὸς οὐκ ἔσται, ἵνα μὴ τὸ θεῖον ἔργον 5.175 ἀχρειωθῇ τῷ ἀνυπάρκτῳ ἀφανιζόμενον. ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ἀπολεῖται ἢ ἀμαρτία καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν περιστήσεται. Ἀμαρτία γάρ, φησίν, στόματος αὐτῶν καὶ λόγος χειλέων αὐτῶν. καὶ ὑπερηφανία καὶ ἀρὰ καὶ ψεῦδος Ἐν τῇ ὀργῇ τῆς συντελείας οὐκ ὑπάρξουσιν. ὧν μηκέτι ὄντων, Γνώσσονται, φησίν, ὅτι ὁ θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακώβ καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς. μηδαμοῦ γὰρ ὑπολειφθείσης κακίας, πάντως ἔσται τῶν περάτων δεσπότης ὁ κύριος, τῆς νῦν βασιλευούσης τῶν πολλῶν ἀμαρτίας ἐκ ποδῶν γενομένης. εἶτα πάλιν τὸν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνει λόγον περὶ τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς ἐσπέραν καὶ λιμωττόντων ὡς κύων καὶ ἐν κύκλῳ περιερχομένων τὴν πόλιν, δηλῶν, οἶμαι, διὰ τῆς τοῦ λόγου ἐπαναλήψεως ὅτι καθ' ἑκάτερον οἱ ἄνθρωποι κατὰ τε τὸ πονηρὸν καὶ τὸ κρεῖττον, ἐν οἷς ἂν νῦν γένωνται, ἐν τοῖς αὐτοῖς καὶ μετὰ ταῦτα γενήσονται. ὁ γὰρ νῦν δι' ἀσεβείας κύκλῳ περιπατῶν καὶ μὴ ἐμβιοτεύων τῇ πόλει μηδὲ τὸν ἀνθρώπινον ἐπὶ τοῦ ἰδίου βίου χαρακτηῖρα φυλάσσειν, ἀλλὰ ἀποθηριούμενος διὰ τῆς προαιρέσεως καὶ κύων γενόμενος οὗτος καὶ τότε τῆς ἄνω πόλεως ἐκπεσὼν ἐν λιμῷ τῶν ἀγαθῶν κολασθήσεται. ὁ δὲ νικητὴς τῶν ἐναντίων καὶ προῖων (καθὼς φησιν ἐτέρωθί που ὁ ψαλμωδός) ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν καὶ νίκην νίκη διαμειβόμενος, Ἄισομαι, λέγει, τῇ δυνάμει σου, καὶ ἀγαλλιάσομαι τὸ πρῶτὸν τὸ ἔλεός σου, ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγή μου, καὶ σοὶ πρέπει ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.